

АРКАДИЙ И БОРИС СТРУГАЦКИ

ОБРЕЧЕНИИЯТ ГРАД

**АРКАДИЙ СТРУГАЦКИ, БОРИС
СТРУГАЦКИ
ОБРЕЧЕНИЯТ ГРАД**

Превод: Милан Асадуров

chitanka.info

„Експериментът си е експеримент“, но любовта на човека към живота все пак е по-силна от всичко. Жителите на Града знаят от собствен опит, че всяка благородна цел се постига трудно. Идва момент обаче, когато трябва да се избира между идеала и необходимостта, между жертвата и безразличието. А когато се окаже, че и двете възможности са еднакво болезнени и непоносими, става ясно, че никой не е готов за истински избор.

Източник: <http://book.store.bg/c/p-p/m-47/id-5754/obrecheniat-grad-boris-strugacki-arkadij-strugacki.html>

— Как е животът, шарани?

— Мерси, добре сме си.

В. Катаев

*... Зная твоите дела, труда и търпението
ти и че не можеш да търпиш злите човеци, и си
изпитал ония, които наричат себе си апостоли, а
не са, и си ги намерил лъжливи...*

Откровението на
Йоана,
или Апокалипсис

КНИГА ПЪРВА

ЧАСТ ПЪРВА БОКЛУКЧИЯ

ГЛАВА ПЪРВА

Кофите за боклук бяха ръждясали, смачкани, с изкривени капаци. Изпод капациите стърчаха парчета вестници и висяха картофени обелки. Те сякаш надничаха от гърлото на мърляв пеликан, ядящ каквото му падне. Изглеждаха непосилно тежки, но всъщност за двамата с Уан бе дребна работа с рязко отмерено движение да повдигнат кофата към протегнатите ръце на Доналд и да я закрепят върху ръба на сваления страничен капак. Трябваше само човек да си пази пръстите. После имаше време да си оправи ръкавиците и да подиша през носа, докато Доналд върти кофата и я намества навътре в каросерията.

Откъм зейналите врати се просмукваше влажен нощен студ, на обрасъл с мръсотия шнур под свода на входа се люлееше гола, жълта електрическа крушка. На тази светлина Уан напомняше на човек, измъчван от жълтеница, а лицето на Доналд се криеше в сянката на тексаската му шапка с широка периферия. Сивите олющени стени бяха издрани на хоризонтални бразди, под сводовете висяха тъмни валма от прашна паяжина, беше пълно с неприлични рисунки на жени в естествена големина, а около вратата на портиерната безразборно се въргаляха купища празни бутилки и консервени кутии, които Уан събираше, грижливо сортираше и предаваше за вторични суровини...

Когато стигнаха до последната кофа, Уан взе метлата и лопатата да събере боклука, разпилян по асфалта.

— Я стига сте се престаравали, Уан — раздражено каза Доналд.
— Всеки път прекалявате. И без това няма да стане по-чисто.

— Портиерът е длъжен постоянно да мете — назидателно подметна Андрей, докато въртеше китката на дясната си ръка и се мъчеше да разбере какво усеща: струваше му се, че малко е поразтеглил сухожилието си.

— Че нали пак ще го натрупат — злобно рече Доналд. — Докато се усетим, те вече ще са струпали по-голяма камара.

Уан изсипа боклука в последната кофа, натъпка го с лопатата и тръшна капака.

— Сега може — каза той, оглеждайки входа. Наоколо вече бе чисто. Уан погледна Андрей и се усмихна. После вдигна очи към Доналд и рече: — Само бих искал да ви напомня...

— Хайде, давайте! — нетърпеливо викна Доналд.

Раз-два. Андрей и Уан с рязко отмерено движение повдигнаха кофата. Три-четири. Доналд я подхвана, изпъшка, изохка и не я удържа. Тя се наклони и се сгромоляса възник на асфалта. Съдържанието ѝ излетя на десетина метра като снаряд. Кофата с грохот се търкулна в двора, като продължаваше да бълва боклук. Кънтящото ехо се изкатери по спирала между стените към черното небе.

— Маmicата ви ще разгоня — каза Андрей, който едва бе успял да отскочи. — Ама че сте къопави в ръцете!...

— Само исках да напомня — кротко рече Уан, — че дръжката на тая кофа е счупена.

Той взе метлата и лопатата и се захвана за работа, а Доналд приклепна в края на каросерията и отпусна ръце между коленете си.

— Господ да ги убие... — глухо промърмори той. — Ама че проклетия.

Явно нещо ставаше с него през последните дни, пък тази нощ съвсем не беше на себе си. Затова Андрей се отказа да му разправя какво мисли за професорите и за тяхната способност да се занимават с истинска работа. Отиде за кофата, а после се върна до камиона, свали ръкавиците си и измъкна цигарите. От празната кофа смърдеше нетърпимо, та той припряно запали цигарата си и чак тогава предложи на Доналд пакета. Доналд мълчаливо поклати глава. Трябваше да му повдигне малко настроението. Андрей хвърли горящата клечка в кофата и рече:

— Имало едно време в едно градче двама асенизатори — баща и син. Канализация там си нямали, ами просто — ями с такова. Изгребвали те таковата с ведро и го изсипвали в своята бълчва, при това бащата като по-опитен специалист слизал в ямата, а синът отгоре му подавал ведрото. И ето че веднъж синът изтървал пълното ведро и то

се стоварило върху таткото. Та избърсал си лицето таткото, погледнал към него от долу на горе и огорчен му рекъл: „Плашило си ти, бостанско плашило, непрокопсанико! Нищо няма да излезе от тебе. Цял живот така и ще си стърчиш там горе.“

Андрей очакваше Доналд поне да се усмихне. Изобщо Доналд беше весел, общителен човек и никога не падаше духом. В него имаше нещо, което напомняше студент фронтовак. Но сега Доналд само се изкашля и глухо рече: „Всички ями не можеш да изгребеш.“ А пък Уан, който все още шеташе около кофата, реагира съвсем странно. Изведнъж той попита с интерес:

— А по колко вървят те при вас?

— Кое по колко да върви? — не разбра Андрей.

— Лайната. Скъпи ли са?

Андрей учудено се изхили.

— Ами че как да ти кажа... Зависи чии са...

— Че при вас различни ли има? — учуди се Уан. — Пък у нас са еднакви. При вас кои са най-скъпите?

— Професорските — тутаки отвърна Андрей. Просто не можа да се сдържи.

— Аха! — Уан изсипа в кофата поредната лопата и кимна. — Ясно. Ама при нас, по селата, нямахме професори, затуй цената си беше все една — по пет юана за ведро. За Съчуан става дума. А в Дзянси например цените са достигнали до седем и даже до осем юана.

Андрей най-сетне разбра. Изведнъж му се прииска да попита, вярно ли е, че китаец, който е поканен на обяд, после трябва да изпразни червата си в градината на домакина, но естествено бе неудобно да пита за такива неща.

— А как е сега у нас, не знам — продължи Уан. — През последните години не живееш на село... А защо у вас професорските се ценят повече?

— Пошегувах се — виновно рече Андрей. — У нас изобщо не търгуват с такива неща.

— Търгуват — каза Доналд. — Вие дори и това не знаете, Андрей.

— А пък вие дори и това знаете — троснато отвърна Андрей.

Само преди месец би започнал яростно да спори с Доналд. Ужасно го дразнеше, че американецът непрекъснато разказваше за

Русия такива неща, за които той, Андрей, и представа си нямаше. Тогава искрено вярваше, че Доналд просто го поднася или повтаря злобните сплетни на Хърст. „Абе що не вървите на майната си с вашата хърстовщина!“ — лекомислено не му обръщаше внимание той. Но сетне се появи онова недоносче Изя Кацман и Андрей престана да спори, само им се сопваше. Един дявол знаеше откъде бяха насъбрали толкова злъч. А безсилието си той обясняваше с обстоятелството, че бе дошъл тук от петдесет и първа година, а те двамата — от шестдесет и седма.

— Щастлив човек сте вие — внезапно рече Доналд, надигна се и тръгна към кофите до кабината.

Андрей сви рамене и като се стараеше да се освободи от неприятното чувство, предизвикано от разговора, се захвана да помага на Уан да изгребват вонящия боклук. Е, да речем, че не зная, мислеше си той. Голяма работа, за лайната не съм знаел. А какво знаеш ти за интегралите? Или, да кажем, за константата на Хъбъл^[1]? Всеки нещо не знае...

Уан натикваше в кофата последните остатъци от боклука, когато на вратата откъм улицата се появи пъргавата фигура на полицаия Кенши Убуката.

— Оттук моля — каза той на някого през рамо и козирува с два пръста на Андрей. — Здравейте, боклукчии!

Едно момиче прекрачи от уличния мрак в жълтия светлинен кръг и застана до Кенши. Беше съвсем младо, около двадесетгодишно, и много дребничко, стигаше едва до рамото на нисичкия полицай. Носеше груб пуловер с възширока, висока яка и тясна къса пола, устните ѝ, ярко начервени, се открояваха на бледото хлапашко личице, а дългите ѝ светли коси падаха на раменете.

— Не се плашете — успокой я Кенши, усмихвайки се вежливо. — Това са нашите боклукчии. Когато са трезви, са абсолютно безопасни... Уан — извика той. — Това е Селма Нагел. Нова е. Наредено е да я настаниш при тебе в осемнадесети номер. Осемнадесети номер свободен ли е?

Като сваляше в движение ръкавиците си, Уан се приближи към тях.

— Свободен е — отвърна той. — Отдавна вече е свободен. Здравейте, Селма Нагел. Аз съм портиерът, казвам се Уан. Ако имате

нужда от нещо, ето тази врата води към портиерната, търсете ме там.

— Дайте ми ключа — нареди Кенши. — Да вървим, аз ще ви придружа — обърна се той към момичето.

— Няма нужда — уморено рече тя. — Сама ще се оправя.

— Както желаете — рече Кенши и отново козирува. — Ето ви куфара.

Момичето взе от Кенши куфара, а от Уан — ключа, отметна глава, за да прибере косите си, паднали над очите, и попита:

— Накъде трябва да вървя?

— Насреща — посочи Уан. — Към онзи вход под осветения прозорец. На петия етаж. Може би искате да хапнете нещо? Или да пиете чай?

— Не, благодаря — каза момичето, отново отметна глава и като затропа с токчетата си по асфалта, тръгна право към Андрей.

Той отстъпи, за да ѝ направи път, и когато тя мина покрай него, усети силния мирис на парфюм и още някаква козметика. Загледа се след нея, докато тя пресичаше жълтия светлинен кръг. Полата ѝ бе съвсем къса, подаваше се малко от пуловера, а когато тя излезе от арката и се скри в тъмнината на двора, на Андрей му се стори, че белите ѝ боси крака излъчваха светлина, в мрака се виждаше само белият ѝ пуловер и се мяркаха белите ѝ крака.

После провлачено и жално изскърца и се тръшна врата и тогава Андрей отново машинално извади цигарите и запали, като си представи как тези нежни бели крака пристъпват по стълбището, от стъпало на стъпало... виждаше гладките прасци, трапчинките под коленете, направо да полудееш... Тя се изкачваше пред очите му все по-нагоре, етаж след етаж, и се спря пред вратата на осемнадесети апартамент тъкмо срещу шестнадесети... по д-дьяволите, трябва поне спалното бельо да сменя, вече три седмици не съм го сменял, кальфката на възглавницата е посивяла като партенка... А как изглеждаше лицето ѝ? Ама че работа — лицето ѝ съвсем не го помня. Само краката ѝ запомних.

Той изведнъж осъзна, че всички мълчат, дори и жененият Уан, и в същия миг заговори Кенши:

— Баща ми има един братовчед, полковник Маки. Той бил адютант на господин Ошима и две години живял в Берлин. После го

назначили военен аташе в Чехословакия и бил свидетел на навлизането на немците в Прага...

Уан кимна на Андрей, двамата с рязко отмерено движение вдигнаха кофата и благополучно я прехвърлиха в каросерията.

— ... Сетне — палейки цигара, бавно продължи Кенши — той воювал известно време в Китай, доколкото си спомням, някъде на юг, в района на Кантон. След това командувал дивизия, която дебаркирала на Филипините, и организираше знаменития „поход на смъртта“ на петте хиляди американски военнопленници... Извинете ме, Доналд... После го изпратили в Манджурия като началник на Сахалинския укрепен район, където между другото, за да опази военната тайна, вкарал в една шахта осем хиляди китайски работници и ги взривил... Извини ме, Уан... След това попаднал в руски плен и вместо да го обесят или, което е същото, да го предадат на Китай, русите само го натикали за десет години в концлагер...

Докато Кенши разказваше, Андрей успя да се качи в каросерията на камиона, помогна на Доналд да нареди кофите, после вдигна и закрепил страничния капак, отново скочи на земята, почерпи Доналд с цигара и сега те тримата стояха пред Кенши и го слушаха. Доналд Купър, висок, прегърбен, в избелял комбинезон, дълголик, с бръчки около устата и остра брадичка, с набола като четина рядка бяла брада; и Уан, нисък, набит, почти без врат, в стара, грижливо закърпена ватенка, с широко матово лице, чип нос, доброжелателна усмивка и тъмни очи в цепките на подпухналите си клепачи; и Андрей внезапно усети как в душата му се надигна вълна от радост, че всички тези хора от различни страни и дори от различни времена са се събрали тук и заедно вършат много полезно дело, всеки на своя пост.

— ... Сега той вече е старец — завърши Кенши. — И твърди, че най-хубавите жени, с които някога е имал вземане-даване, са рускините. Емигрантките в Харбин.

Кенши млъкна, пусна угарката на земята и старателно я разтри с подметката на лъснатите си обувки с кожени гети.

— Че каква рускиня е тя? — учуди се Андрей. — Селма, при това Нагел.

— Наистина тя е шведка — съгласи се Кенши. — Но няма значение. По асоциация се сетих какво разказваше братовчедът на баща ни.

— Добре, да тръгваме — каза Доналд и влезе в кабината.

— Слушай, Кенши — рече Андрей, хващайки се за дръжката на камионетката. — Ти какъв си бил по-рано?

— Контрольор в лаярната, а преди това министър на комуналното...

— Не ме разбра. Не тук, а там какъв си бил?

— А-а, там ли? Там бях литературен сътрудник в издателство „Хаякава“.

Доналд запали двигателя и старият камион се разтресе и задрънча, изпускайки гъсти облаци синкав дим.

— Десният ви габарит не свети! — извика Кенши.

— Че той откакто се помня не свети — отвърна Андрей.

— Ами оправете го! Ако ви видя още веднъж така — ще ви глобя!

— Откъде се навъдихте толкова много и все на нашата глава...

— Какво? Не чувам!

— Бандитите, казвам, иди да ловиш, а не шофьорите! — изрева Андрей, за да надвика дрънченето и тракането. — Виж го ти, с габарита ни се захванал! И кога ли най-сетне ще ви разгонят, търтеи с търтеи!

— Скоро — извика Кенши. — Сега вече скоро — след стотина години!

Андрей го заплаши с юмрук, махна за сбогом на Уан и се тръшна на седалката до Доналд. Камионът рипна, одраска със страничния капак стената на арката, изскочи на Главната улица и рязко сви вдясно.

Настанявайки се по-удобно, така че щръкналата от седалката пружина да не го бодне в задника, Андрей погледна под око Доналд. Сложил лявата ръка на кормилото, а дясната — на лоста за скоростите, нахлупил шапка до очите и вирнал острата си брадичка, Доналд седеше като истукан и натискаше докрай педала на газта. Той винаги караше така, „с максимално разрешената скорост“, без дори и през ум да му минава да намали пред дупките на асфалта, и във всяка такава дупка кофите с боклук в каросерията тежко се блъскаха, ръждясалият капак на двигателя издрънчаваше, а самият Андрей, колкото и да се стараеше да се опре здраво с крака, подскачаше и се стоварваше точно върху заострения край на проклетата пружина. Само че по-рано всичко това се съпровождаше от весела караница, а сега Доналд мълчеше,

тънките му устни бяха плътно присвити, той изобщо не поглеждаше към Андрей и затова човек би могъл да си помисли, че в това обичайно друсане има някаква злонамереност.

— Какво ви е, Дон? — не издържа най-сетне Андрей. — Зъб ли ви боли?

Доналд сви рамене и нищо не отвърна.

— Сякаш не сте на себе си през последните дни. Нали виждам. Да не би нещо да съм ви обидил, без да искам?

— Стига, Андрей — процеди Доналд през зъби. — Какво общо имате вие с това?

И Андрей отново усети в думите му нещо недоброжелателно и дори обидно оскърбително: че с какво можеш ти, сополанко, да обидиш мен, професора?... Но в същия миг Доналд заговори отново:

— Та аз неслучайно ви казах, че сте щастлив. Наистина човек може само да ви завиди. Всичко това някак си минава покрай вас. Или през вас. И отминава. А мене то ме мачка като парен валяк. Нито една здрава кост не ми е останала.

Доналд мълчеше изкривил устни. Андрей погледна разсеяно напред към пътя, после се загледа под око в Доналд, почеса се по темето и смутено рече:

— Честна дума, нищо не разбирам. Уж всичко върви добре...

— Затова ви завиждам — отсече Доналд. — Стига сме говорили за това! Не ми обръщайте внимание.

— Че как да не ви обръщам внимание? — каза Андрей съвсем разстроен. — Как мога да не ви обръщам внимание? Нали тук сме заедно... вие, аз, момчетата... Разбира се, приятелството е голяма дума, твърде голяма. Е, да речем, просто сме другари... Аз например бих разказал, ако има нещо... Та нали всеки ще ми помогне! Ето на, вие сам кажете: ако се случи нещо с мене и аз ви помоля за помощ, бихте ли ми отказали? Няма да ми откажете, нали така?

Дясната ръка на Доналд се вдигна от лоста и лекичко потупа Андрей по рамото. Андрей млъкна. Душата му се изпълни с радост. Светът отново изглеждаше чудесен и всичко бе наред. И Доналд вече беше добре. Беше го налегнало най-обикновено мрачно настроение. Та нали човек може да изпадне в мрачно настроение? Просто самолюбието му се е разбунтувало. Тъй де, все пак е професор по социология, а тук пренася кофи с боклук, пък преди това е бил товарач

в склад. Естествено всичко това му е неприятно и го обижда, още повече, че няма с кого да сподели обидата си — никой не го е карал насила да идва тук и сега му е неудобно да се оплаква... Много лесно е да се каже: върши си добре работата, която са ти възложили, ама... Е, хайде. Стига толкова. Сам ще се оправя.

А камионетката вече се носеше по диабаза^[2], хлъзгав от ниско падналата мъгла, сградите от двете страни на пътя се бяха снишили и изглеждаха схлупени, проточилите се редици от улични фенери взеха да стават по-мъждиви и да редяат. Някъде в далечината тези редици се сливаха в мъгляво размазано петно, на уличното платно и по тротоарите не се виждаше жива душа, дори портиерите кой знае защо не се мяркаха, само на ъгъла на Седемнадесета улица пред ниския стар хотел, известен повечето под името „Кафез за дървеници“, стоеше каруца с умърлушен кон и вътре в каруцата някой спеше, завит презглава с брезент. Беше четири часът сутринта — тъкмо време за най-здрав сън и нито един прозорец не светеше наоколо.

От един вход отляво пред тях изскочи камион, Доналд му присветна с фаровете, профуча край него, камионът, който също пренасяше боклук, свърна на улицата и се опита да ги изпревари, но, да има да взема, изобщо не можеше да се мери с Доналд, така че им посвети малко с фаровете през задното стъкло и безнадеждно изостана. В изгорелите квартали изпревариха още един боклукчийски камион и съвсем навреме, защото веднага след пепелищата започваше паважът и се наложи Доналд все пак да намали скоростта, че току-виж камионетката случайно се разпаднала.

Тук се появи насрещно движение — камионите, които се връщаха празни от сметището, вече за никъде не бързаха. Изведнъж от една улична лампа пред тях се отдели неясна фигура и застана на пътя и Андрей пхна ръка под седалката, готов ако трябва, да извади тежката щанга, но се оказа, че беше полицай, който ги помоли да го закарат до Зелевата улица. Нито Андрей, нито Доналд знаеха къде се намира тази улица, но полицаят — грамаден мъжага с едра мутра и разчорлени коси, които стърчаха във всички посоки изпод униформената му фуражка — каза, че ще им я покаже.

Той се изправи на стъпенката до Андрей и хванал се за рамката на вратата, през целия път недоволно бърчеше нос, като че ли бог знае какво бе подушил, макар от самия него ужасно да вонеше на

стогодишна пот, и Андрей си спомни, че водопроводът в тази част на града вече е изключен.

Известно време пътуваха мълчешком, полицаят си подсвиркваше потпури от оперети, а сетне ни в клин, ни в ръкав съобщи, че на ъгъла на Зелевата улица и Втория Ляв булевард в полунощ цапардосали някакъв нещастник по главата и му изтръгнаха всичките златни зъби...

— Толкоз ви е работата — злъчно отбеляза Андрей.

Подобни случаи направо го изкарваха от кожата, а тонът на полицая беше такъв, че му идваше да го изхвърли от стъпенката като мръсно коте: с просто око се виждаше, че са му абсолютно безразлични и убийството, и убитият, и убийците.

Озадачен, полицаят извърна широката си мутра и попита:

— Ти ли ще ме учиш как да работя?

— Че защо не — каза Андрей.

Полицаят злобно присви очи, подсвирна и рече:

— Брей, че учители се навъдиха! Където и да се изхраниш — все учители. Седят си и поучават. Гледаш го, боклук кара, а пък всички иска да учи...

— Аз не те уча... — понечи да отвърне Андрей, повишавайки глас, но полицаят го прекъсна.

— Ей на, ще се върна сега в участъка — спокойно съобщи той — и ще се обадя в твоя гараж, че десният ти габарит не свети. Виж го ти него, габаритът му не свети, а седнал да учи полицията как да работи. Я си виж устата бе — мирише на мляко.

Изведнъж Доналд се засмя сухо и проскърцващо. Полицаят също грубо се изкикоти и после вече съвсем миролюбиво каза:

— Абе аз отговарям сам-самичък за четирийсет къщи, ясно ли ти е? И оръжие ни забраниха да носим. Какво си се заял с нас? Скоро ще почнат да колят по къщите, а не само по ъглите.

— А вие какво? — стъписан рече Андрей. — Протестирайте, настоявайте...

— „Протестирайте“ — повтори полицаят. — „Настоявайте“... абе ти да не би отскоро да си тука? Ей, шефе — подвикна той на Доналд. — Я понамали малко. Аз съм дотук.

Той скочи от стъпенката и олюлявайки се, без да се оглежда, тръгна към тъмната пролука между килнатите на една страна дървени

къщи, където в далечината светеше самотна улична лампа, а под лампата се бе насъбрала тълпа.

— Боже мой, какво става с тях, да не са се побъркали? — възмутено рече Андрей, когато камионът потегли отново. — Че как така — градът е пълен с всякаква сган, а полицията ходи без оръжие! Не може да бъде. Та Кенши нали носи кобур на кръста си, да не би цигарите си да държи в него?

— Сандвичите — отвърна Доналд.

— Нищо не разбирам — рече Андрей.

— Беше разяснено — каза Доналд. — „Във връзка със зачестилите случаи гангстери да нападат полицаи с цел да се сдобият с оръжие“... и така нататък.

Известно време Андрей разсъждаваше по въпроса, като с всички сили се бе запънал с крака, за да не подскача на седалката. Паважът вече беше свършил.

— Според мен това е ужасно глупаво — каза той накрая. — А вие как мислите?

— И аз така мисля — отвърна Доналд, докато се мъчеше с една ръка да си запали цигарата.

— И гледате на всичко това толкова спокойно?

— Навремето се тревожих достатъчно — рече Доналд. — Разяснението е много старо, вас още ви нямаше тук.

Андрей се почеса по темето и се намръщи. Дявол да го вземе, може пък да има някакъв смисъл в това обяснение. В края на краищата самотният полицаи наистина е съблазнителна примамка за тези гадове. А щом ще изземват оръжието, естествено е да го изземват от всички. Пък и ясно е, че работата не е в това глупаво разяснение. Истината е, че полицаите са малко и хайките са малко, а би трябвало да се организира една хубава хайка и с един замах да се измете цялата тази паплач. Да се привлече и населението. Ето аз например бих отишъл... Разбира се, и Доналд би тръгнал... Ще трябва да пиша на кмета. После мислите му изведнъж се насочиха другаде.

— Слушайте, Дон — рече той. — Нали сте социолог. Аз, разбира се, смятам, че социологията не е никаква наука... Ставало е дума вече за това... и изобщо не е метод. Но вие естествено знаете много, къде-къде повече от мене. Обяснете ми тогава откъде се е пръкнала в нашия

град цялата тази гадна сбирщина? Как са попаднали тука тия убийци, насилници и крадци... Нима наставниците не са разбирали кого канят?

— Навярно са разбирали — равнодушно отвърна Доналд и ловко прекоси с бясна скорост страхотна яма, пълна с черна вода.

— Че тогава защо?...

— Човек не се ражда крадец. Крадец се става. Пък и както е известно: „Откъде да знаем какво е нужно на Експеримента? Експериментът си е Експеримент...“ — Доналд помълча. — Футболът си е футбол, топката е кръгла, игрището е квадратно, нека победи най-достойният...

Уличните лампи свършиха, обитаваната част от града остана зад гърба им. Сега от двете страни на разнебитения път се простираха изоставени развалини — останки от нелепи колонади, продънили грозните основи, подпрени с греди стени, в които вместо прозорци зееха дупки, буренаци, подредени камари отгниещи трупи, дворове, обрасли с коприва и тръни, хилави, полузадушени от лиани дървета сред грамади от почернели тухли. А сетне отпред пак изникна мъгляво сияние, Доналд сви надясно, внимателно се размина с идващия насреща им празен камион, пробуксува в дълбокия коловоз, но се измъкна от лепкавата кал и най-после спря плътно до червените светлини на последния боклукчийски камион, нареден на опашката. Той угаси двигателя и вдигна часовника към очите си. Андрей също погледна колко е часът. Беше към четири и половина.

— Един час не ни мърда — бодро рече Андрей. — Елате да видим кои са там пред нас.

Отзад пристигна и се нареди на опашката още един камион.

— Вървете сам — каза Доналд. Той се облегна на седалката и килна шапката на лицето си.

Тогава Андрей също се настани по-удобно, намести пружината под себе си и запали цигара. Отпред разтоварването вървеше с пълна сила — дрънчаха капациите на кофите, отчетникът пискливо крещеше: „... осем... десет...“, на стълба под ламаринен диск се поклащаше хилядоватова лампа. След това изведнъж зареваха няколко гърла едновременно: „Къде бе, къде караш, мамицата ти? Дай назад! Ти си кьорав!... Искаш ли да ти фрасна един, а?...“ От дясно и от ляво се издигаха планини от боклук, слегнал се в плътна маса, и нощният ветрец разнасяше ужасна смрад.

Познат глас внезапно рече на ухото му:

— Здравсти, лайновози! Как върви великият Експеримент?

Беше самият Изя Кацман в цял ръст — разрошен, дебел, мръсен и както винаги досадно жизнерадостен.

— Чухте ли вече? Има проект как веднъж завинаги да се реши проблемът с престъпността. Полицията се ликвидира! Нощем вместо нея ще пускат на улицата лудите. Край на бандитите и хулиганите — вече само побъркан човек ще посмее през нощта да излезе от дома си!

— Не е много остроумно — сухо каза Андрей.

— Не е остроумно ли? — Изя се качи на стъпенката и си пъкна главата в кабината. — Напротив! Много е остроумно даже! Въпросът се решава без каквито и да било допълнителни разходи. А на портиерите се възлага сутрин да въдворяват лудите на постоянното им местожителство...

— За което на портиерите се отпуска допълнителна дажба от един литър водка — взе да му приглася Андрей и това предизвика у Изя необясним възторг: той започна да се кикоти, издавайки странни гърлени звуци, напомнящи бълбукане на вода, и да потрива ръце.

Внезапно Доналд сподавено изруга, отвори своята врата, скочи и изчезна в тъмнината. Изя тутакси престана да се хили и попита обезпокоен:

— Какво му става?

— Не знам — мрачно отговори Андрей. — Сигурно му се повдига от тебе... А пък и изобщо е такъв от няколко дена.

— Наистина ли? — Изя надничаше над кабината, загледан нататък, където се скри Доналд. — Жалко. Добър човек е. Само дето никак не може да се приспособи.

— А кой се е приспособил?

— Аз съм се приспособил. Ти си се приспособил. Уан се е приспособил... А Доналд одеде се възмущаваше: защо, за да изхвърлиш боклука, трябва да стоиш на опашка? За какъв дявол е тука отчетникът? Какво отчита той?

— С основание се възмущава — каза Андрей. — Наистина що за кретенизъм?

— Да, но ти не си тровиш нервите за това — възрази Изя. — Ти прекрасно разбираш, че отчетникът е зависим човек, подчинен. Поставили са го тук да отчита и той отчита. А тъй като не сварва да

отчита, нали разбираш, става опашка. А опашката, вари я, печи я, все си е опашка... — Изя отново забълбука и се разлетяха слюнки. — Разбира се, ако Доналд беше на мястото на началството, щеше да прокара тук хубав път с наклонени отбивки за изхвърляне на боклука, а отчетника, този здрав и прав тъпанар, щеше да отпрати в полицията да лови бандитите. Или поне на предната линия, при фермерите...

— Е, и? — нетърпеливо запита Андрей.

— Какво „е, и“? Ама Доналд не е началство!

— А защо началството не прави така?

— Притрябвало му е! — радостно извика Изя. — Я си размърдай мозъка! Боклукът извозва ли се? Извозва се! Отчита ли се колко се извозва? Отчита се! Системно ли? Системно. Щом свърши месецът, и се представя отчет: извозени са еди-колко си кофи с лайна повече от миналия месец. Министърът е доволен, кметът е доволен, всички са доволни, а че Доналд е недоволен — никой не го е ръгал с остен да идва тука — доброволно е дошъл!...

Камионът отпред избълва облак сивосинкав дим и се придвижи петнайсетина метра по-нататък. Андрей побърза да се премести зад волана и се огледа. Доналд никакъв не се виждаше. Тогава предпазливо запали двигателя и криво-ляво измина същите петнайсетина метра, като по пътя моторът три пъти загасва. Изя крачеше отстрани, като отскачаше изплашено всеки път, когато камионът започваше да придърпва и да се тресе. После той взе да разказва нещо за Библията, но Андрей не го чуваше, защото целият бе вир-вода от преживяното напрежение.

Под ярката лампа както и преди дрънчаха кофи и се разнасяха псувни. Нещо издумка и отскочи от покрива на кабината, но Андрей не му обърна внимание. Отзад дойде с колегата си — хаитянски негър — грамадният Оскар Хайдерман и помоли за една цигара. Негърът на име Силва се хилеше и в мрака се виждаха само белите му зъби.

Изя подхвана разговор с тях, като, кой знае защо, наричаше Силва тонтон-макут, а Оскар разпитваше за някой си Тур Хейердал. Силва правеше страшни физиономии и се преструваше, че стреля с автомат. Изя пък се хващаше за корема и се кривеше, сякаш е улучен от упор. Андрей нищо не разбираше и Оскар, изглежда, също: скоро стана ясно, че Изя бърка Хаити с Таити...

По покрива отново нещо изтрополи и изведнъж едра буца сбита смет издрънча в капака на двигателя и се разпиля на всички страни.

— Ей! — извика Оскар в тъмнината. — Престанете!

Отпред пак зареваха двацет гърла едновременно и хорът от ругатни изведнъж стана неимоверно плътен. Нещо ставаше. Изя жално изохка и хванал се за корема, се преви на две — сега вече не на шега. Андрей отвори вратата и тъкмо се канеше да излезе навън, когато една празна консервена кутия го цапардоса по главата — не го заболя, но беше обидно. Силва се наведе и изчезна в тъмнината. Андрей се заозърта, прикривайки главата и лицето си.

Нищо не се виждаше. Иззад грамадата от боклук вляво се сипеха като град ръждясали консервени кутии, гнили дървени отломки, стари кости и дори парчета от тухли. Дочу се звън на строшено стъкло. Див рев на възмущение проехтя над колоната. „Кои гадове си играят там?!“ — едва ли не в хор закрепяха всички. Изръмжаха запалените двигатели, лумнаха светлините на фаровете. Някои камиони трескаво запъплиха назад-напред: явно шофьорите се опитваха да ги завъртят така, че да осветят билото на планината от боклук, откъдето вече летяха цели тухли и празни бутилки. Още няколко души, наведени като Силва, се втурнаха в тъмнината.

Андрей бегло зърна, че Изя се е сгърчил с изкривено от плач лице до задния мост на камиона и си опипва корема. Тогава се мушна за миг в кабината и измъкна щангата изпод седалката. Бийте гадовете по главите, по главите! Виждаше се как десетина боклукчии настървено се катерят на четири крака по склона. Някой все пак бе успял да обърне камиона си напреки и светлината на фаровете му озари неравния гребен, нащърбен от останки от стари мебели, разрошен от парцали и късове хартия, проблясващ от натрошени стъкла, а над гребена на фона на черното небе се открояваше високо вирнатият кош на багера. Нещо мърдаше в коша, нещо голямо, сиво със сребрист отблясък. Вглеждайки се в него, Андрей замря и в същия миг силен отчаян вик се извиси над нестройния хор:

— Това са дяволи! Дяволи! Спасявайте се!...

И тутакси стремглаво, на ръце и крака, презглава, вдигайки стълбове от прах, във вихъра на раздираните дрипи и хартии от склона се посипаха хора — с обезумели очи, раззинати уста и размахващи се крайници. Някой, хванал се за главата, скрил лицето си между свитите

лакти, с панически писък профуча край Андрей, подхлъзна се в коловоза, падна, отново скочи и с все сили хукна нататък, по посока на града. Друг някой, дишайки тежко, се навря между радиатора на Андреевата камионетка и каросерията на камиона отпред, заклещи се там, взе да се дърпа и също истерично закрепва. Изведнъж стана тихо, само двигателите виеха и в тоя момент като удари на бич звънко заплющяха изстрели. Андрей съзря — на гребена, в синкавата светлина на фаровете — висок, сух човек, който стоеше с гръб към колите, стискаше с две ръце пистолет и стреляше накъде в тъмнината зад гребена.

Той стреля пет или шест пъти в пълна тишина, а после от мрака се разнесе хилядогласен нечовешки вой — злобен; мяукащ и тъжен, сякаш двадесет хиляди мартенски котки едновременно завиха в мегафони — и съсухреният мъж се отдръпна, стъпи накриво и неестествено размахвайки ръце, се свлече по гръб на склона. Андрей също запристъпва назад, предчувствайки нещо адски страшно, и видя как гребенът изведнъж се размърда.

Гъмжило от сребристосиви, невероятни, чудовищно уродливи призраци изпълни билото, засвяткаха хиляди кърваво искрящи очи, заблестяха милиони яростно оголени влажни зъби, като гора се разлюляха невъобразимо дълги, космати лапи. Гъста завеса от прах се издигна над тях в светлината на фаровете и върху колоната като из ведро се изсипа дъжд от камъни, бутилки и буци сплъстена смет.

Андрей не издържа. Шмугна се в кабината, завря се в най-отдалечения ъгъл и вдигна щангата с две ръце пред себе си, вцепенен като в кошмар. Абсолютно нищо не проумяваше и когато някаква тъмна фигура изпълни рамката на отворената врата, той изкрещя, без да чува собствения си глас, и взе да ръга с желязото това меко, страшно, съпротивляващо се, напирало към него тяло, докато жалното стенание на Изя: „Недей бе, идиот, аз съм!“ не го накара да се опомни. Едва тогава Изя влезе в кабината, тръшна вратата след себе си и с неочаквано спокоен глас съобщи:

— Знаеш ли какви са тия? Маймуни. Ама че гадини!

Отначало Андрей не го разбра, после схвана, но не повярва.

— Хайде бе? — каза той, излезе на стъпенката и надникна иззад кабината.

Вярно: бяха маймуни. Много едри, много космати, много свирепи наглед, но нито дяволи, нито привидения, а просто маймуни. Андрей пламна целият от срам и облекчение и в същия миг нещо тежко и твърдо го цапна право в ухото, и то така, че главата му се килна и другото ухо се прасна в покрива на кабината.

— Всички по колите! — ревна някъде отпред властен глас. — Стига с тая паника! Това са павиани! Няма нищо страшно! Качвайте се по колите и давайте на заден ход!...

В колоната настана същински ад. Гърмяха заглушители, засвяткаха и гаснеха фарове, от всички страни ревяха двигатели и гъсти валма сивосинкав дим се издигаха към беззвездното небе. От тъмнината изплува нечие залято с нещо черно и блестящо лице, нечий ръце сграбчиха Андрей за раменете, разтърсиха го като пале, натикаха го заднишком в кабината и в този миг предният камион тръгна назад и с трясък се вряза в радиатора, а пък камионът отзад се раздруса, връхлетя върху каросерията и звънна като дайре, така че разклатените кофи вътре тревожно издрънчаха. Изя се бе лепнал за него и го дърпаше за рамото: „Ти можеш ли да караш, или не можеш? Андрей! Можеш ли?“, сред сивосинкавия дим някой диво стенеше: „Убиха ме! Помощ!“, властният глас продължаваше да реве: „Стига с тая паника! Последната кола, давай на заден! По-бързо!“, а отгоре, отляво, отдясно като град се сипеше всичко, що беше твърдо на тоя свят, дрънчеше по капака на двигателя, гърмеше сред кофите, звънтеше по стъклата. Провлачено хленчеха и ридаеха клаксоните и гнусният мяукащ вой все нарастваше и нарастваше.

Изя изведнъж реши: „Е, аз ще вървя...“ и прикрил главата си с ръце, излезе навън. Там едва не се озова под колелата на камион, стремглаво летящ по посока на града — сред подскачащите кофи се мярна изкривеното от ужас лице на отчетника. После Изя изчезна и се появи Доналд — без шапка, изподран, оплескан с кал, — запокити пистолета на седалката, седна зад волана, запали двигателя и подал глава от кабината, потегли на заден ход.

Явно беше въведен някакъв ред: паническите стенания утихнаха, моторите ревяха и цялата колона полека-лека се източваше назад. Дори градът от камъни и бутилки май понамаля. Павианите подскачаха и се разхождаха по гребена на планината от боклук, но не слизаха долу, само крещяха там горе, раззинали кучешките си гърла, и се гавреха,

извърщайки към колоната лътящите си в светлината на фаровете седалищни части.

Камионът се понесе все по-бързо на заден ход, пак пробуксува в калната яма, изскочи на шосето, сви рязко, лостът изхърка, докато Доналд превключваше скоростите, после той даде газ, тръшна вратата и се облегна на седалката. В мрака отпред подскачаха червените светлини на офейкващите камиони.

Отървахме се, с облекчение си помисли Андрей и внимателно опипа ухото си. То беше подпухнало и пулсираше. Ама че работа — павиани! Откъде се появиха тия павиани? При това толкова едри... и то цели орди!... Че тука при нас никога не е имало никакви павиани... ако не смятаме, разбира се, Изя Кацман. И защо тъкмо павиани? А не, да речем, тигри?... Андрей се размърда неспокойно на седалката, камионът се друсна, той подскочи и с все сила се тръсна на нещо твърдо и непознато. Андрей подпъхна ръка под себе си и измъкна пистолета. За миг се загледа в него, без нищо да разбира. Пистолетът беше черен, малък, с късо дуло и грапава ръкохватка. Доналд неочаквано каза:

— По-внимателно. Дайте го тука.

Андрей му подаде пистолета и известно време гледаше как Доналд, извърнал се на седалката, натиква оръжието в задния джоб на комбинезона си. Внезапно го изби пот.

— Значи там вие... стреляхте? — прегракнало попита той.

Доналд не отговори. Той присветна с единствения оцелял фар, изпреварвайки поредния камион. През кръстовището пред самия радиатор профучаха с извити опашки няколко павиана, но Андрей не им обърна никакво внимание.

— Откъде е това оръжие, Дон?

Доналд пак не отговори, само направи странен жест с ръка — опита се да нахлупи над очите си загубената шапка.

— Вижте какво, Дон — решително каза Андрей. — Веднага отиваме в кметството, там ще предадете пистолета и ще обясните откъде го имате.

— Престанете да дрънкате глупости — прекъсна го Доналд. — По-добре ми дайте една цигара.

Андрей машинално извади пакета.

— Това не са глупости. Не искам нищо да знам — отсече той. — Вие си мълчахте, това си е ваша лична работа. И изобщо аз ви вярвам... Но в града само бандитите могат да имат оръжие. Нищо такова не искам да кажа за вас, но, общо взето, не ви разбирам... изобщо трябва да предадете оръжието и да дадете обяснение. И няма защо да се преструвате, че това са глупости. Нали виждам какъв сте в последно време. Най-добре е да отидете и да разкажете всичко.

Доналд за миг се обърна и погледна Андрей в очите. Не беше ясно какво изразяваше погледът му — дали насмешка, или страдание, — но на Андрей му се стори, че той изведнъж се е състарил и в този момент изглежда съвсем грохнал и някак подплашен. Андрей се смути, стъписа се, но тутакси се овладя и твърдо повтори:

— Предавате го. Разказвате всичко. И край!

— Разбирате ли, че маймуните са тръгнали към града? — попита Доналд.

— Е, и какво от това? — обърка се Андрей.

— Наистина: и какво от това? — рече Доналд и неприятно се изсмя.

---

[1] Едуин П. Хъбъл (1889–1953) — американски астроном, открил през 1929 г. закона, по който се разширява Вселената. — *Бел.прев.* ↑

[2] Диабаз — вулканична скала, употребявана за настилка на улици. — *Бел.прев.* ↑

ГЛАВА ВТОРА

Маймуните вече бяха в града. Те подскачаха по корнизите, на гроздове висяха по уличните лампи, зловещи космати тълпи маймуни танцуваха по кръстовищата, надничаха през прозореца, замеряха се с павета, изтръгнати от настилката, гонеха обезумелите хора, изскочили по долни дрехи на улицата.

Няколко пъти Доналд спира камиона, за да вземе бежанци в каросерията. Кофите отдавна бяха изхвърлени. Известно време пред камиона препускаше в галоп побеснял кон, впрегнат в каруца, а на капрата приклякваше и се олюляваше, размахваше косматите си ръчища и пронизително крещеше грамаден сребрист павиан. Андрей видя как каруцата с трясък се вряза в един уличен стълб, конят със скъсаните ремъци се понесе надалеч, а павианът ловко прелетя върху най-близката водосточна тръба и изчезна на покрива.

На площада пред кметството цареше паника. Пристигаха и заминаваха автомобили, бягаха полицаи, лутаха се объркани хора по долни ризи, нощници и пижами, пред входа неколцина бяха притиснали до стената някакъв чиновник и се караха с него, а той ги отблъскваше с бастуна си и ги пропъждаше с чантата.

— Бардак — каза Доналд и изскочи от кабината.

Те се втурнаха в сградата и тутакси се загубиха един друг сред пъстрата неуправляема тълпа от хора в цивилно облекло, в полицейски униформи и по долни дрехи. Цялото това множество вдигаше врява до бога, а очите лютяха от тютюневия дим.

— Разберете! Какво мога да направя така — по бели гащи!

— ... Незабавно да се отвори арсеналът и да се раздаде оръжието... Дявол да ви вземе, поне на полицаите раздайте оръжие!...

— Къде е шефът на полицията? Нали току-що се мотаеше тука...

— Жена ми остана там, разбирате ли? И тъщата — безпомощна старица!

— Виж какво, нищо страшно няма. Маймуните са си маймуни...

— Представяш ли си, събуждам се, а някой седи на перваза...

— А шефът на полицията къде е? Тоя дебел задник спи като пън, нали?

— Една лампа имахме на нашата улица. И нея изкъртиха.

— Ковалевски! Бързо в дванадесета стая!

— Но как така по бели гащи...

— Кой може да кара кола? Шофьорите! Всички на площада! До стойката за реклами.

— Абе къде е, дявол да го вземе, шефът на полицията? Да не би да е избягал, мръсният подлец?

— Значи така. Вземаш момчетата и право в леярната. Там нарамваш тия... абе едни такива метални прътове има за градински огради... Всичките ги докарай, всичките! И по-бързо се връщай...

— И така го фраснах по косматата муцуна, че, бога ми, ръката си натъртих, честна дума...

— А въздушните пушки стават ли?

— В седемдесет и втори квартал — три коли! В седемдесет и трети квартал — пет коли...

— Ако обичате, наредете да им дадат униформено облекло втора употреба. И само срещу разписка, та после да го върнат!

— Слушайте, тия имат ли опашки? Или така ми се стори?

Всички те блъскаха Андрей, избутваха го, притискаха го към стените на коридора, изпотъпкаха го и той се блъскаше, провираше се и напираше. Отначало търсеше Доналд, за да присъствува като свидетел на защитата, когато той се покайва и предава оръжието, после му мина през ума, че нашествието на павианите трябва да е много сериозна работа, щом е настанала такава бъркотия, и съжали, че не може да кара камион, че не знае къде е леярната с тайнствените прътове, че не може да осигури на някого униформено облекло втора употреба, и излиза, че той тук май никому не е нужен. Опита се поне да разкаже какво е видял с очите си, може пък тия сведения да се окажат полезни, но едни просто не го слушаха, а други, щом отвореше уста, го прекъсваха и започваха да разправят какво са преживели.

С огорчение се убеди, че в този кръговрат от униформи и долни гащи няма нито един познат, само черният Силва се появи за миг, омотал главата си с кървав парцал, но моментално изчезна — а в това време очевидно нещо се предприемаше, хората се организираха и тръгваха нанякъде, гласовете ставаха все по-силни и уверени, белите гащи се мяркаха по-рядко, а пък униформите, напротив, станаха повече, в един миг на Андрей дори му се причу отмерен тропот на

ботуши и строева песен, но се оказа, че просто бяха изпуснали преносима огнеупорна каса за ценности и тя, търкулнала се с грохот по стълбището, беше се спряла пред вратата на отдел „Снабдяване с хранителни продукти“...

Неочаквано Андрей зърна познато лице — един чиновник, бивш негов колега от счетоводството на Палатата за мерки и теглилки. Андрей разбута хората край себе си, догони го, притисна го до стената и на един дъх обясни, че той е Андрей Воронин — помните ли, работехме заедно, а сега съм товарач-асенизатор, никого не мога да намеря, изпратете ме някъде да свърша нещо полезно, та нали непременно са нужни хора... Чиновникът го изслуша, но беше като шашардисан, мигаше на парцали, гърчеше се и плахо се опитваше да се измъкне, после внезапно отблъсна Андрей и закрещя: „Къде да ви изпратя? Не виждате ли, че нося документ за подпис!“ и се завтече по коридора.

Андрей направи още няколко опита да се включи в организираните действия, но всички категорично му отказваха и го отпъждаха, всички страшно бързаха и буквално нямаше човек, който спокойно да си стои на мястото и, да речем, да съставя списък на доброволците. Тогава Андрей се озлоби и взе да отваря всички врати поред, надявайки се да намери някоя отговорна личност, която да не бяга, да не крещи и да не размахва ръце — нали бе близко до ума, че наоколо все пак трябва да има някакъв щаб, откъдето да се насочва цялата тази бурна дейност.

Първата стая се оказа празна. Във втората един човек по долни гащи крещеше в телефонната слушалка, а друг с ругатни се мъчеше да надене тясна канцеларска престилка. Изпод престилката се подаваха полицейски бричове и високи униформени обувки без гети и без връзки, целите в кръпки. В третия кабинет нещо розово с копчета перна Андрей по очите и той мигновено отскочи, като успя да забележи само някакви доста пищни, явно женски телеса. Затова пък в четвъртата стая попадна на Наставника.

Той седеше на перваза, обхванал коленете си с ръце, и гледаше в черната бездна зад стъклото, озарявана от летящите светлини на фаровете. Когато Андрей влезе, Наставника извърна към него доброто си румено лице, както винаги повдигна леко вежди и се усмихна. Щом видя тази усмивка, Андрей веднага се успокои. Ядът и злобата му се

изпариха и стана ясно, че в края на краищата всичко непременно ще бъде организирано, всяко нещо ще застане на мястото си и изобщо всичко ще свърши благополучно.

— Ето на — каза той, като разпери ръце и също се усмихна на Наставника. — Оказа се, че никому не съм нужен. Кола не мога да карам, гимназията не знам къде е... В тая суматоха нищо не може да разбере човек...

— Да — съгласи се съчувствено Наставника. — Ужасна суматоха. — Той свали нозете си от перваза, подпъхна длани под бедрата си и взе да си люлее краката като хлапе. — Дори е неприлично. Направо срамота. Сериозни възрастни хора, повечето от тях опитни... Значи организацията е слаба! Нали така, Андрей? Значи някои важни въпроси са били оставени да се развиват стихийно. Хората са неподготвени... Дисциплината е лоша... Е, и бюрократизъм има много, разбира се.

— Да! — потвърди Андрей. — Разбира се! Знаете ли какво реших? Никого няма да търся повече и нищо няма да се мъча да проумея, а ще взема някоя тояга и ще тръгна. Ще се присъединя към някой отряд. Ако не ме приемат, сам ще действам. Та нали там са останали жени... и деца...

След всяка негова дума Наставника леко кимваше, той вече не се усмихваше, лицето му беше сериозно и излъчваше благоразположение.

— Само едно нещо ме смущава... — каза Андрей, като се намръщи. — Какво ще стане с Доналд?

— С Доналд ли? — попита Наставника, повдигайки вежди. — А-а, с Доналд Купър? — Той се засмя. — Вие естествено предположихте, че Доналд Купър вече е арестуван и се е покаял за престъпленията си... Няма такова нещо. Тъкмо сега Доналд събира отряд от доброволци, за да отблъснат това безсрамно нашествие и, разбира се, той не е никакъв гангстер и не е извършил никакви престъпления, а с пистолета се е сдобил на черната борса, като го е заменил за старинния си джобен часовник със звънец. Какво да се прави? Нали цял живот е носил оръжие в джоба си — така е свикнал!

— Ами да, разбира се! — каза Андрей с огромно облекчение. — Сега ми е ясно! То аз и сам не вярвах, просто смятах, че... Все едно, добре! — Той понечи да тръгне, но се спря. — Кажете... ако не е

тайна, разбира се... Защо е всичко това? Тези маймуни! Откъде се взеха? Какво трябва да докажат?

Наставника въздъхна и слезе от перваза.

— Пак ни задават въпроси, Андрей, на които...

— Не-не! Разбирам! — развълнувано рече Андрей, притискайки ръка към сърцето си. — Аз само...

— Почакайте. Отново ми задават въпроси, на които просто не зная как да отговоря. Разберете най-сетне: *не зная*. Ерозията на сградите, помните ли? Превръщането на водата в жлъч... Впрочем това стана преди да дойдете... Ето сега павианите. Помните ли, вие ме питяхте как става така, че хората от различни националности говорят на един език и дори не подозират това. Спомняте ли си колко поразен бяхте, как недоумявахте, дори се плашехте, как доказвахте на Кенши, че говори на руски, а пък Кенши ви доказваше, че самият вие говорите на японски, помните ли? А ето че сега свикнахте и тези въпроси вече дори и през ум не ви минават. Нали това е едно от условията на Експеримента. Експериментът си е Експеримент, какво друго мога да добавя? — Той се усмихна. — Е, вървете, вървете, Андрей. Вашето място е там. Най-важното е да се действа. Всеки на своето място и всеки да дава всичко, каквото може!

И Андрей излезе, по-точно не излезе, ами хукна към коридора, сега вече съвсем опустял, спусна се по парадното стълбище на площада и веднага се озова сред делова, добре организирана тълпа около камиона до уличната лампа и без да се колебае, се смеси с тълпата, промуши се напред, пъхнаха му в ръката тежко метално копие и той се почувствува въоръжен, силен и готов за решителен бой.

Наблизо някой — много познат глас! — гръмко командуваше да се строят в колона по трима и Андрей, хванал копието на рамо, изтича там да си намери място между един дебел латиноамериканец с опънати тиранти върху горницето на пижамата и един кльощав, сламенорус интелегент, който ужасно нервничеше — постоянно си сваляше очилата, дъхаше в стъклата, бършеше ги с носната си кърпа и отново ги натъкмяваше на носа си, като ги оправяше с два пръста.

Отрядът не бе голям — някъде около тридесетина човека. Стана ясно, че го командува Фриц Гайгер, което, от една страна, бе твърде обидно, но, от друга страна, човек не можеше да не признае, че при създаването се положение Фриц Гайгер, макар и останка от разгромената

фашистка паплач, все пак бе попаднал, така да се каже, съвсем на мястото си.

Както и подобаваше на бивш подофицер от вермахта, той много не подбираше думите си и на човек му се повдигаше, като го слуша. „Р-рав-нис! — ехтеше гласът му из целия площад, сякаш командуваше цял полк на строева подготовка. — Ей, вие, там с пантофите! Да, на вас говоря! Я си поприберете шкембето!... А пък вие какво сте се разчекнали като говедо след съешаване? За вас не се ли отнася? Пики — при но-о-озе! Не на рамо, а при нозе казах бе, ей, вие, лелката с тирантите! Мир-р-рно! След мен, ходо-о-ом марш... Остави! Ходо-о-ом... арш!“ Криво-ляво тръгнаха. Някой отзад веднага настъпи Андрей, той се спъна, блъсна с рамо интелигента и онзи, разбира се, изтърва за пореден път очилата, които бършеше. „Говедо!“ не можа да се сдържи Андрей. „По-внимателно! — взе да крещи интелигентът с писклив глас. — За бога!...“ Андрей му помогна да си намери очилата, а когато Фриц връхлетя отгоре им, задавяйки се от ярост, Андрей го прати да върви по дяволите.

Като не преставаха да си благодарят и току да се препъват, двамата с интелигента догониха колоната, изминаха още двайсетина метра и получиха заповед да се качват по колите. Колата впрочем беше една — голям самосвал за превозване на циментов разтвор. Щом се накатериха в него, стана ясно, че в краката им нещо шляпа и жвака. Човекът с пантофите тежко прекрачи обратно през борда, слезе и заяви високо, че с тази кола лично той няма намерение никъде да ходи. Фриц му заповяда да се върне в каросерията. Човекът възрази още по-силно, че е по пантофи и краката му вече са прогизнали. Фриц спомена за някаква бременна свиня. Човекът с прогизналите пантофи изобщо не се уплаши, а гръмко му отвърна, че тъкмо той не е свиня, защото само някоя свиня би могла да се съгласи да пътува в такава кал и мръсотия — той поднася най-искрените си извинения на всички, които са склонни да търпят тази кочина, но... В този момент от каросерията скочи и латиноамериканецът, презрително се изплю в краката на Фриц и като пъкна палци под тирантите, без да бърза, си тръгна.

Андрей с явно злорадство наблюдаваше тази сцена. Не че одобряваше поведението на човека с пантофите, да не говорим за постъпката на мексиканеца — без съмнение те не проявиха нужното уважение към другарите си по съдба и изобщо се държаха като еснафи,

— но му беше много любопитно да види какво ще направи сега сърбалият навремето попарата ни подофицер и как ще се измъкне от създалото се положение.

Андрей бе принуден да признае, че сърбалият навремето попарата ни подофицер се измъкна с чест от положението. Без да каже нито дума, Фриц се завъртя на токовете си, скочи на стъпенката до шофьора и изкомандува: „Тръгваме!“. Самосвалът потегли и в същия миг включиха слънцето.

Андрей едва се задържаше на крака и постоянно се хващаше за съседите си. Извърнал глава, той наблюдаваше как малиновият диск бавно се разгаря на обичайното си място. Отначало дискът трептеше, сякаш пулсираше, като ставаше все по-ярък и плавно преливаше в оранжево, жълто, бяло, после само за част от секундата изгасна и изведнъж пламна с все сила, така че човек вече не можеше да го гледа.

Започна новият ден. Непрогледното черно, беззвездно небе стана мътносиньо, знойно, лъхна горещ, сякаш идващ от пустиня повеи и градът се възправи като че ли от нищото — ярък, пъстър, набразден от тъмногълбови сенки, огромен, проточил се надалеч... Етажи се камареха над етажи, сгради се въздигаха над сгради и нито една не приличаше на друга, появи се нажежената Жълта стена, възвисяваща се вдясно към небето, а вляво, между пролуките над покривите, изникна лазурна пустота, сякаш там беше морето и на човек изведнъж му се приискваше да утоли жаждата си. Мнозина по навик тутакси си погледнаха часовниците. Беше точно осем.

Пътуването беше кратко. Явно маймунските пълчища още не бяха се добрали дотук — улиците бяха тихи и пусти както винаги в този ранен час. Тук-там се разтваряше някой прозорец, подпухнали хора сънено се протягаха и равнодушно поглеждаха към самосвала. Жени с нощни шапчици провесваха на первазите дюшеци, на един балкон жилав старец с развяваща се брада и раирани гащета усърдно правеше гимнастика. Паниката още не бе стигнала дотук, но близо до Шестнадесети квартал срещнаха първите бежанци — разчорлени, не толкова изплашени, колкото озлобени, някои с вързопи на гърба. Съзирайки мощния циментовоз, хората се спираха, махаха с ръце и крещяха нещо. Моторът изрева, самосвалът свърна по Четвъртия Ляв булевард, като едва не прегazi двама грохнали старци — мъж и жена,

бутащи пред себе си количка с две колела, пълна с куфари, — и спря. Всички тутакси видяха павианите.

Маймуните се държах на Четвъртия Ляв булевард като у дома си — в джунглите или където там живееха. Лениви тълпи от павиани със засукани опашки бродеха от тротоар на тротоар, весело скачаха по корнизите, люлееха се на уличните лампи, съсредоточено се пощеха един друг, покатерили се на рекламните пана, гръмко подвикваха, кривяха мутри, биеха се и непринудено правеха любов. Банда сребристи злосторници опустошаваха един павилион за хранителни продукти, двама опашати хулигани задяваха примряла от ужас жена, вцепенила се в един вход, а някаква космата красавица, настанила се удобно в будката на регулировчика, кокетно се плезеше на Андрей. Топлият вятър разносяше по улицата облаци от прах, перушина от пухени юргани, хартиени отпадъци, кичури козина и просмукалата се вече навсякъде миризма на зверилник.

Доста объркан, Андрей погледна към Фриц. Присвил очи, Гайгер с вид на изпечен пълководец оглеждаше полето на предстоящите бойни действия. Шофьорът изключи двигателя и възцарилата се тишина се изпълни с диви, абсолютно неприсъщи за един град звуци — резове и мяукане, басово кадифено крякане, оригване, мляскане, грухтене... В този момент обсадената жена запищя с пълен глас и Фриц се захвана за работа.

— Слизай! — заповяда той. — По-живо, по-живо! Разгръщай се във верига... Във верига, казах, а не накуп! Напред! Бийте ги, разгонете ги! Нито една жива маймуна да не остане! Налагайте ги по кратуните и по гърбините! Не ги удряйте, ами ги пребийте! Напред, по-живо! Не се спирайте, ей вие, там!...

Андрей скочи един от първите. Не се включи във веригата, а прихвана по-удобно железния си прът и хукна право към жената да ѝ помогне. Щом го зърнаха, опашатите хулигани се заляха в дяволски смях и с едри подскоци офейкаха нагоре по улицата, като се гавреха с него и подигравателно въртяха отвратителните си задници. Жената продължаваше да пици, замижала и здраво стиснала юмруци, но сега вече нищо не я заплашваше, затова Андрей я остави и тръгна към бандитите, които ограбваха павилиона.

Те бяха яки, видели и патили екземпляри, особено единият, с черна като въглен опашка, който седеше на голяма каца, пъхаше

дългата си космата лапа до рамото в нея, вадеше кисели краставички и сладко ги хрупаше, като от време на време плюеше по посока на събратята си, заети разпалено да трошат шперплатовата стена на павилиона. Щом забеляза приближаващия се Андрей, черноопашатият престана да дъвче и кръвожадно се ухили. На Андрей това хилене никак не му хареса, но не можеше да отстъпи. Той размаха железния прът, зина: „Мамицата ти!“ и се хвърли напред.

Черноопашатият зина още повече — кучешките му зъби бяха като на кашалот, — лениво скокна от кацата, отмести се на няколко крачки встрани, мушна глава под мишницата и продължи да яде. „Мамицата ти, гадино!“ — изрева още по-бясно Андрей и със замах стовари железния прът върху кацата. Тогава черноопашатият се метна встрани и с един скок се озова на корниза на втория етаж. Страхливостта на противника му вдъхна смелост, Андрей налетя върху павилиона и тресна с пръта по стената. Шперплатовата преграда се пропука и приятелите на черноопашатия се пръснаха накъдето им видят очите. Противникът очисти бойното поле и Андрей се огледа.

Атакуващата верига на Фриц се бе разпаднала. Бойците смутено обикаляха из опустялата улица, надничаха във входовете, спираха се и, вирнали глави, гледаха към павианите, настанили се по корнизите на къщите. Някъде далеч напред, като въртеше сопата над главата си и вдигаше прах, по улицата тичаше одевешният интелегент — той преследваше някаква куца маймуна, която подтичваше, без да бърза, на две крачки пред него. Нямаше с кого да воюват и дори и Фриц се обърка. Той стоеше до самосвала, мръщеше се и хапеше пръст.

Притихналите павиани, усетили, че са в безопасност, отново взеха да си разменят реплики, да се чешат и да правят любов. Най-безочливите слизаха по-ниско и кривяха мутри, явно псувайки по този начин. Андрей отново видя черноопашатия: той вече бе преминал на другата страна на улицата, седеше върху един стълб и се заливаше от смях. Със заплашителен вид към уличната лампа тръгна дребен, чернокос мъж, приличащ на грък. Той замахна и с все сила запрати железния прът към черноопашатия. Чу се звън и трясък, наоколо се посипаха парчета стъкло, от изненада черноопашатият подскочи цял метър нагоре, едва не се срина, но ловко успя да се задържи на стълба с опашката си, зае предишната си поза и внезапно, превил гръб, обля гърка със струя рядка мръсотия. Андрей усети, че му се повдига, и се

извърна. Поражението беше пълно и никой не можеше да измисли каквото и да било. Тогава Андрей се приближи до Фриц и тихо запита:

— Ами сега какво ще правим?

— Един дявол знае — злобно отвърна Фриц. — Да имаше сега една огнепръскачка...

— Дали пък да не докараме тухли, а? — предложи приближил се пъпчив момък в комбинезон. — Аз съм от тухларницата. Ей го на самосвала, след половин час съм тука...

— Не — авторитетно рече Фриц. — Тухлите не ни вършат работа. Ще изпочупим всички стъкла, а пък после те те ни почнат с тия тухли... Не. Трябва ни някаква пиротехника... Сигнални ракети, книжни бомбички... Ех, да имаше десетина бутилки фосген!

— Че къде ще намериш в града книжни бомбички? — презрително се обади басов глас. — А ако трябва да избираме между фосгена и павианите, лично аз предпочитам павианите...

Около началството взе да се събира тълпа. Само тъмнокосият грък стоеше настрана — бълвайки нечовешки проклетия, той се миеше на уличната чешма.

С крайчеца на окоето си Андрей наблюдаваше как черноопашатият и приятелите му отново се приближаваха крадливо към павилиона. Тук-там по прозорците на къщите взеха да се появяват бледите от преживените страхотии и зачервените от яд физиономии на местните жители, повечето лица бяха женски. „Абе какво сте застанали там? — сърдито се провикваха от прозорците. — Че прогонете ги де, нали сте мъже! Вижте ги, разграбват павилиона!... Абе мъже, защо стоите? Ей, ти, русолявият! Защо не ги изкомандуваш, бе?... Какво стоите като истукани?... Боже мой, децата ни плачат! Абе направете така, че да можем да излезем!... И това ми било мъже! От едни маймуни се изплашиха!“ А мъжете, мрачни и засрамени, им подвикваха троснато да млъкнат. Настроението на всички бе потиснато.

— Пожарникарите! Трябва да извикаме пожарникарите! — повтаряше презрителният бас. — Със стълбите и маркучите...

— Я стига глупости, откъде ще намерим в града толкова пожарникари...

— Пожарникарите са на Главната улица.

— Да вземем ли да запалим някакви факли, а? Може пък да се изплашат от огъня!

— Мътните да ги вземат дано! За какъв дявол трябваше да прибират оръжието на полицаите? Нека да им го раздадат сега!

— А не е ли време да си вървим по къщите, момчета? Като си помисля само, че жена ми там е сам-самичка...

— Я млъквай. Всички имат жени. И тези тука също са нечии жени.

— Вярно, така е, ама...

— А не може ли да се покатерим на покривите, а? И оттам с нещо... такова...

— И с какво ще ги достигнеш бе, глупако? Да не би със сопата си, а?

— У-у, гадини! — внезапно изрева с ненавист презрителният бас, завтече се и със силен замах запрати своя прът в многострадалния павилион. Копието проби шперплатовата стена и се показа от другата страна, маймуните от бандата на черноопашатия се заозъртаха учудено, почакаха малко и пак се захванаха с киселите краставички и картофите. Жените по прозорците взеха да се кикотят подигравателно.

— Е, какво пък — рече някой благоразумно. — С нашето присъствие тук поне ги задържаме, ограничаваме действията им. И това е нещо. Докато сме тук, те няма да посмеят да проникнат навътре в града...

Всички се заоглеждаха и вдигнаха врява. Бързо накараха благоразумния да млъкне. Първо, стана ясно, че павианите все пак се придвижват навътре в града въпреки присъствието на благоразумния тука. А, второ, дори и да са ги задържали за известно време, да не би той, благоразумният, да се кани да пренощува тук, а? Тук ли ще живее? Тук ли ще спи? Да не би пък да смята тук да ака и да пишка?...

В този момент се дочу мудро чаткане на копита и скърцане на ритли, всички погледнаха нагоре по улицата и замълчаха. По паважа бавно се приближаваше каруца с два коня. Седнал на една страна и провесил краката си в груби кирзови ботуши, в нея дремеше едър мъжага с избеляла гимнастърка руски военен модел и с още поизбелели памучни бричове. Сведената глава на мъжа беше обрасла със сплъстени руси коси, а в грамадните и кафеникави ръце той вяло държеше поводите. Конете — единият кестенявочервеникав, а другият

сив и на петна — пристъпваха лениво и също сякаш дремеха, както си вървяха.

— На пазара отива — рече някой с глас, изпълнен с уважение. — Фермер.

— Да, момчета, фермерите пет пари не дават — че кога ще се доберат тия гадини до тях...

— Между другото, ще ми се да ги видя как ще се чувствуват павианите в полето!...

Андрей се загледа с любопитство. Откакто беше в града, за първи път виждаше фермер, макар да беше слушал доста приказки за тези хора — че уж били мрачни и малко диви, живеели далече на юг, водели там сурова борба с блатата и джунглите, в града прескачали от време на време само за да продадат това, което са произвели в стопанството си, и за разлика от гражданите никога не сменяли професията си.

Каруцата бавно се приближаваше, клюмналата глава на коларя потрепваше и той току примлясваше с устни, без да се събужда, подръпвайки леко поводите. Маймуните, настроени дотогава доста миролюбиво, внезапно изпаднаха в необичайно злобна възбуда. Дали конете ги раздразниха или пък най-сетне им омръзна присъствието на чужди тълпи на тяхната улица, но те изведнъж вдигнаха врява, взеха да се мятат насам-натам, зъбите им блеснаха, а няколко от най-смелите се изкатериха по водосточните тръби на покрива и се захванаха там да трошат керемидите.

Едно от първите парчета улучи коларя между плешките. Фермерът трепна, изправи се и се заоглежда наоколо с широко отворени, изпълнени с гняв очи. Първият, когото зърна, беше очилатият интелигент, който уморен се завръщаше от напразното преследване и самотен се влачеше подир каруцата. Без да изрече нито дума, фермерът хвърли поводите (конете тутакси спряха), скочи от каруцата и замахвайки в движение, тъкмо се канеше да връхлети върху дръзкия нахалник, когато неочаквано друго парче керемиди улучи Интелигента точно по темето. Интелигентът изохка, изпусна пръта, клекна и се хвана за главата. Фермерът се спря озадачен. На паважа наоколо с трясък се разбиваха парчета керемиди и на всички страни се разлетя оранжев трошляк.

— Отряд, бегом в скривалището! — бойко заповяда Фриц и хукна към най-близкия вход. Всички в миг се разпиляха кой къде свари. Андрей се притисна към стената в мъртвата зона и с интерес взе да наблюдава действията на фермера, който съвсем шашардисан, се озърташе като луд и явно ама съвсем нищичко не разбираше. Помътнелият му поглед се плъзна по покривите и водосточните тръби, осеяни с разбеснели се маймуни, той замижа и разтърси глава, а после пак разтвори широко очи и високо рече:

— Маmicата ви, да опустеете дано!

— Скрий се! — викаха му от всички страни. — Ей, брадатият! Ела насам! Ще те цапардосат по кратуната бе, тъпанар. Личи, че си от блатата!

— Абе какво става тука? — гръмогласно разпитваше фермерът, обръщайки се към интелигента, който лазеше на четири крака да търси очилата си. — Няма ли да ми кажете тия пък тука какви са?

— Маймуни, разбира се — сърдито му отвърна интелигентът. — Нима не виждате, господине?

— Брей, ама тука при вас „дий“ да кажеш и всичко ще тръгне — стъписан рече фермерът, който чак сега напълно се бе отърсил от просъницата. — Вечно ще измислите нещо тука ей...

Този син на блатата вече бе настроен философски и добродушно. Беше се убедил, че нанесената му обида всъщност не беше никаква обида и сега просто бе малко объркан от зрелището, което разиграваха косматите орди, скачащи по покривите и уличните лампи. Той само поклащаше осъдително глава и си почесваше брадата. Но в този момент интелигентът най-сетне намери очилата си, грабна пръта и хукна презглава към скривалището, така че фермерът остана сам-самичък по средата на улицата — единствената и доста съблазнителна мишена за косматите снайперисти. Много скоро стана ясно в колко неизгодно положение се намира. Дузина едри късове керемиди с трясък се разбиха в краката му, а по-дребните парчетии забарабаниха по чорлавата глава и раменете му.

— Абе каква е тая работа? — изрева фермерът. Следващата отломка го цапна по челото. Той млъкна и стремглаво се понесе към каруцата.

Цялата тази сцена се разиграваше точно пред очите на Андрей и отначало той си помисли, че фермерът ей сега ще се метне заднишком

в каруцата, ще плюе на цялата работа и ще запраши към своите блата, по-далеч от това опасно място. Ама на брадатия и през ум не му мина да плюе на цялата тази работа. Мърморейки: „Г-гадини, п-проститутки...“, той взе трескаво и много сръчно да развързва покривалото на своя товар. Зад широкия му гръб Андрей не виждаше какво прави, но жените в къщата отсреща виждаха всичко — изведнъж те се разпищяха в хор, тръшнаха прозорците и се скриха. Андрей не успя дори да мигне. Брадатият леко приклезна и над главата му към покривите се издигна мазно проблясващо дуло в метален кожух на дупки.

— Ос-стави! — изрева Фриц и Андрей видя как той с грамадни подскоци се носи някъде отдясно право към каруцата.

— Ще ви дам аз, гадини, долна паплач... — мърмореше брадатият, извършвайки някакви сложни и много чевръсти движения с ръце, съпроводжани с металически прищракования и подрънквания. Андрей целият се напрегна в очакване да затреци картечен огън и маймуните на покрива очевидно също почувствуваха нещо. Те престанаха да се замерват, приседнаха на опашките си и въртейки неспокойно кучешките си глави, взеха шумно да споделят някакви свои мисли.

Но Фриц вече бе до каруцата. Той сграбчи брадатия за рамото и властно повтори:

— Остави!

— Чакай малко! — с досада промърмори фермерът и се дръпна. — Ей сегичка ще ги направя на решето, тия опашати гадини...

— Заповядах ви да спрете! — гракна Фриц.

Брадатият извърна лице към него и бавно се изправи.

— К'во разправяш? — попита той, като разтегляше думите с невероятно презрение. На ръст бе колкото Фриц, но видимо беше по-широк и в раменете, и в кръста.

— Откъде имате оръжие? — грубо го запитва Фриц. — Покажете си документите!

— Брей, че сополанко! — смая се разгневен брадатият. — Документите значи искал! А ей това не искаш ли, изрусена въшко?

Фриц не обърна внимание на неприличния жест. Продължи да гледа брадатия право в очите и той изрева така, че огласи цялата улица:

— Румер! Воронин! Фрижа! При мен!

Андрей се учуди, като чу фамилията си, но тозчас се отдели от стената и бавно се запъти към каруцата. От другата страна в ситен тръс се приближаваше niskият и набит Румер, бивш професионален боксьор с трапецовидни рамене, и презглава тичаше приятелят на Фриц, малкият слабичък Ото Фрижа, скрофулозен младеж с ужасно щръкнали уши.

— Ха така, ха така... — със зла усмивка повтаряше фермерът, докато наблюдаваше всички тия военни приготовления.

— Още веднъж настоятелно ви моля да покажете документите си — с ледена вежливост отново рече Фриц.

— Абе я върви на майната си — лениво отвърна брадатият. Сега той гледаше най-вече Румер, а ръката му уж случайно легна върху дръжката на доста внушителния камшик, изкусно сплетен от нещавена кожа.

— Момчета, момчета! — възпря ги Андрей. — Виж какво, войнико, остави, недей да спориш, ние сме от кметството...

— Дрън-дрън-ярина е ваш'то кметство — отвърна войникът, като измери с очи Румер от главата до петите.

— Е, какво става тука? — осведоми се Румер с тих и доста дрезгав глас.

— Много добре знаете — каза Фриц на брадатия, — че в чертите на града е забранено да се носи оръжие. Още повече — картечница. Ако имате разрешение, моля да го покажете.

— Вие какви сте бе, че ще ми искате разрешителното. Да не сте полиция? Или пък някакво гестапо?

— Ние сме доброволен отряд за самоотбрана.

Брадатият се ухили.

— Ами отбранявайте се де, щом сте от отбраната, кой ви пречи?

Назряваше нормална, сериозна, задълбочена препирня. Отрядът полека-лека се събра около каруцата. Дори аборигените от мъжки пол наизлязоха от входовете — кой с маша за камина, кой с ръжен, кой с крак от стол. Всички с любопитство разглеждаха брадатия, зловещата картечница, стърчаща върху брезента, и нещо закръглено и стъклено, проблясащо изпод покривалото. Привикваха със своеобразните миризми — фермерът лъхаше на пот, на чеснов салам, на алкохол...

А пък Андрей с някакво умиление, което учудваше и самия него, разглеждаше избелялата, изпотена под мишниците гимнастърка с

едно самотно (и то незакопчано) бронзово копче на яката, килнатата по познат начин над дясната вежда пилотка със следа от петолъчка, огромните кирзови ботуши за газене в оборски тор — май само голямата брада изглеждаше тук неуместна, не се вписваше в образа... И тогава се сети, че у Фриц всичко това би трябвало да буди съвсем други асоциации и усещания. Погледна го. Фриц се бе изпълнал предизвикателно, присвил устни в тънка цепка, презрително сбръчкал нос, и се стараеше да смрази брадатия с ледения поглед на стоманеносивите си, истински арийски очи.

— На нас разрешителни не ни се полагат — лениво приказваше през това време брадатият, като си играеше с камшика. — На нас изобщо нищо не ни се полага, трябва само да ви хранутим вас, търтеите...

— Добре де — гъгнеше откъм задните редове басовият глас. — А картечницата откъде е, а?

— Че какво — картечницата? Нали, ужким де, се побратимяваме, градът и селото. Аз на тебе — четвъртинка^[1] първак, а ти на мене — картечница, и всичко е честно и почтено...

— Я стига — гъгнеше басът. — Все пак картечница е, да не ви е някаква играчка или там вършачка...

— А пък на мен ми се струва — намеси се благоразумният, — че точно на фермерите е разрешено да носят оръжие!

— На никого не е разрешено! — писна Фрижа и силно се изчерви.

— Ама че глупост! — възкликна благоразумният.

— То се знае, че е глупост — рече брадатият. — Да беше поседял ти там, при нас, в блатата, и то нощем, и отгоре на това като почнат да се разгонват...

— Кои се разгонват? — с жив интерес попита интеллигентът, провирайки се със своите очила към първата редица.

— Който трябва, той се разгонва — пренебрежително отвърна фермерът.

— Не-не, ако обичате... — засуети се интеллигентът. — Та аз съм биолог и досега все не мога...

— Млъкнете малко — каза му Фриц. — А на вас — продължи той, обръщайки се към брадатия — ви предлагам да ме последвате. Предлагам ви това, за да избегнем безсмисленото кръвопролитие.

Погледите им се кръстосаха. И гледай ти, някак усети прекрасното брадище, само той си знаеше по какви дребни отлики разбра с кого му се налага да си има работа. Брадата му се разполови в ехидна усмивка и той рече с противен, оскърбително тънък глас:

— Млеко-яйца има? Хитлер капут!

Никак не се страхуваше от кръвопролитие — нито от безсмислено, нито от каквото и да било.

Фриц сякаш получи тежък удар в челюстта. Отметна глава, бледото му лице почервения, скулите му изпъкнаха. За миг на Андрей му се стори, че той ей сега ще се хвърли върху брадатия, и Андрей дори пристъпи, за да застане между тях, но Фриц се сдържа. Кръвта отново се отдръпна от лицето му и той сухо заяви:

— Това няма отношение към случая. Бъдете така добър да ме последвате.

— Я го оставете на мира, Гайгер! — каза басът. — Човекът явно е фермер. На какво прилича това — да се заяждаме с фермерите!

И всички наоколо закимаха и се разбъбриха, ами да, всеки вижда, че е фермер, нека си тръгва и си взима картечницата, така де, да не е някакъв гангстер.

— Задачата ни е да отблъснем павианите, а ние сме седнали да си играем на полиция — добави благоразумният.

Напрежението отведнъж спадна. Всички си спомниха за павианите. Оказа се, че те отново се разхождат където си искат и се държат така, сякаш са в своите джунгли. Стана ясно също, че на местното население очевидно му е омръзнало да чака решителните действия на отряда за самоотбрана. То бе разбрало, че няма да има никаква полза от този отряд и трябва някак само да се оправя. И жените с делово присвити устни вече бързаха с пазарските чанти по своите сутрешни задължения, като много от тях си носеха метли и дръжки от бърсалки, за да се бранят от най-нахалните маймуни. От витрината на магазина сваляха капациите, а продавачът обикаляше изпотрошения павилион, вайкаше се, почесваше се по гърба и явно нещо пресмяташе наум. На автобусната спирка се натрупа навалица и ето че в далечината се появи първият автобус. Нарушавайки заповедта на градската управа, шофьорът надуваше клаксона, за да разгони павианите, които не познаваха правилата за уличното движение.

— Да, драги ми господа — рече някой. — Ще се наложи да свикнем и с това. Да вземем да се разотиваме по къщите, а, командире? Фриц мрачно, изпод вежди, оглеждаше улицата.

— Какво пък... — каза той с обикновен човешки глас. — Щом сте рекли да си вървим, да си вървим.

Фриц се извърна, пъкна ръцете си в джобовете и пръв тръгна към камиона. Отрядът се проточи след него. Лумнаха огънчета от кибритени клечки и запалки, някой разтревожено взе да пита как ще оправдаят закъснението си за работа, добре би било да им дадат някаква бележка... Благоразумният и сега се сети какво да каже: днес всички са закъснели за работа, така че никакви бележки не са нужни.

Препиращите се около каруцата се разпиляха. Останаха само Андрей и очилатият биолог, който твърдо си бе наумил да разбере кой все пак се разгонва край блатата.

Докато разглобяваше и отново опаковаше картечницата, брататият снизходително обясни, че там, при блатата, братче, се разгонват риждите, а риждите, братче, са нещо като крокодили. Виждал ли си крокодили? Ами на — същите са, само че са обрасли с козина. Една такава рижа козина и твърда. И щом се разгонят, тогаз, братче, стой надалеч. Първо на първо, са яки като твоите бикове, а пък второ, по време на тази работа нищо не забелязват — нито къщата е къща за тях, нито плевнята е плевня, всичко правят на трески...

Очите на интелегента пламтяха, той жадно слушаше, като от време на време наместваше очилата си с разперени пръсти. Фриц им викна от камиона: „Ей, вие, ще тръгвате ли? Андрей!“ Интелигентът се извърна нататък, погледна часовника си, жално изпъшка и взе да се извинява и благодари. После сграбчи брататия за ръката, разтърси я с все сила и хукна. А Андрей остана.

Той сам не знаеше какво го задържа. Май получи нещо като пристъп на носталгия. Не че беше зажаднял за руска реч — та нали всички наоколо говореха на руски; пък и не можеше да се каже, че брататият му изглеждаше въплъщение на родината, съвсем не. Но в него имаше нещо друго, за което Андрей здравата се бе затъжил, нещо друго, което не можеше да изпита при общуването си нито със строгия язвителен Доналд, нито с веселия буен, но все пак някак си чужд Кенши, нито с Уан, винаги добър, винаги благожелателно настроен, ала много плах човек. Нито пък, още повече, с Фриц, който беше

чудесно момче, но така или иначе до вчера беше негов смъртен враг... Андрей не бе и подозирал, че толкова е закопнял за това загадъчно „нещо друго“.

Брадатият го изгледа под око и попита:

— Да не сме земляци, а?

— Ленинградчанин съм — рече Андрей, като се почувствува неловко, и за да потисне смущението си, извади цигари и предложи на брадатия.

— Виж ти... — каза онзи, като измъкна една цигара от пакета. — Излиза, че сме от един край. А аз, братче, съм от Вологодска област. За Череповец чувал ли си? Охци-мохци Череповци...

— Ами че как! — страшно се зарадва Андрей. — Че там сега да знаете какъв металургичен комбинат издигнаха, огромно заводище ви казвам!

— Брей? — рече брадатият доста равнодушно. — И на него значи му стъпиха на врата... Е, карай. А ти какво правиш тук? Как те викат?

Андрей си каза името.

— А пък аз, както виждаш, си гледам селската работа. Фермер, по тукашному. Юрий Константинович Давидов. Ще пийнем ли по едно?

Андрей се обърка.

— Малко раничко е... — възрази той.

— Може пък и да е раничко — съгласи се Юрий Константинович. — Но аз и до пазара трябва да ходя. Нали разбираш, снощи, щом дойдох, и право в работилниците, отдавна ми бяха обещали картечница. После туй-онуй, изпробвахме машинката, оставих им, значи, един свински бут и четвъртинка домашен първак, пък гледам — изключили слънцето... — докато разказваше всичко това, Давидов намести товара, покри го, оправи поводите, седна на една страна в каруцата и подкара конете. Андрей закрачи до него.

— Да — продължи Юрий Константинович. — Значи, изключиха слънцето. А пък един ми вика: „Да вървим, казва, знам тука едно място.“ Отидохме там, пийнахме, хапнахме. Сам знаеш как е с водката в града, а пък аз нося домашна. Та от тях, значи, беше музиката, пък от мене пиенето, нали ти е ясно. Е, и женички имаше, разбира се... — Щом са спомни това, Давидов поразмърда брадата си, а после

продължи по-тихо: — При нас там, в блатата, братче, с жените сме много зле. Има, разбираш ли, една вдовица, та ходим при нея... Мъжът ѝ по-миналата година се удави... Нали знаеш как става — повъртиш се, па току прескочиш при нея, няма къде да се денеш, а после — ту вършачката ѝ поправи, ту за реколтата ѝ помогни, ту за култиватора... Ама че гадина! — Той шибна с камшика павиана, залепил се за каруцата. — Изобщо животецът там, при нас, братче, е горе-долу като на фронта. Без оръжие не можеш да минеш. А какъв беше тоя, русолявият? Да не е немец?

— Немец е — каза Андрей. — Бивш подофицер, пленили го при Кьонигсберг, а от лагера дошъл тук...

— Та затуй, гледам аз, мутрата му една такава, противна — рече Давидов. — Тия, глистите му недни, ме гониха чак до Москва, в болницата ме натикаха, половината ми задник съвсем го отрязаха. Ама и аз после ги насолих здравата. Танкист съм, ясно ли ти е? Последния път пред Прага горях... — Той пак си размърда брадата. — Я ти разправи сега какво ти е минало през главата! Гледай ти, къде се срещнахме?

— Ама не, той не е лош човек, оправен мъж е — каза Андрей. — И е смел. Наистина обича малко да си придава важност, но е добър работник, енергичен. Мисля, че е много полезен за Експеримента. Като организатор.

Давидов помълча малко, цъкайки на конете.

— Пристига при нас, значи, в блатата един миналата седмица — заговори той най-сетне. — Бяхме се събрали при Ковалски — и той е фермер, поляк, на десетина километра от мене живее, има голяма, хубава къща. Да-а... Та бяха се събрали, значи. Е, и започва този да ни дрънка врели-некипели: дали сме разбирали правилно задачите на Експеримента? А той самият е от кметството, от селскостопанския отдел. Виждаме ние естествено как върти и суче, ама ха сме казали, че имаме правилно разбиране, ще рече: тогаз да вземем да ви повишим данъка... А ти женен ли си? — попита той неочаквано.

— Не — каза Андрей.

— Аз не за друго, ами все някъде трябва да пренощувам днеска. Че утре сутринта имам тука още една работа.

— Ама, разбира се! — възкликна Андрей. — Няма какво да говорим повече! Идвайте, пренощуйте, при мене има място колкото

щете, само ще се радвам...

— Е, и аз ще се радвам — каза Давидов, усмихвайки се. — Така де, нали все пак сме земляци.

— Запишете си адреса — рече Андрей. — Имате ли нещо за писане?

— Казвай. Ще го запомня.

— Адресът е много лесен: Главната улица, номер сто и пет, апартамент шестнадесети. Влиза се откъм двора. Ако случайно ме няма, отбийте се при портиера, има там един китаец, Уан, ще оставя ключа при него.

Давидов много допадна на Андрей, макар че възгледите им явно не съвпадаха напълно.

— Ти коя година си? — попита Давидов.

— Двайсет и осма.

— А кога тръгна от Русия?

— През петдесет и първа. Само преди четири месеца.

— Аха. А пък аз тръгнах от Русия насам през четирийсет и седма... Я ми кажи ти на мене, Андрюша, как е там на село — стана ли по-добре?

— Ама, разбира се! Всичко възстановиха, всяка година намаляват цените... Аз самият след войната наистина не съм бил по селата, ама ако се съди по киното и по книгите, сега на село живеят богато.

— Хм... Киното... То киното, разбираш ли, е една такава работа... — усъмни се Давидов.

— Не, защо... Нали в града по магазините всичко има. Купоните отдавна ги отмениха. И откъде идва всичко това? Нали от селото...

— То си е така — каза Давидов. — От селото... Пък аз, разбираш ли, се върнах от фронта, а жена ми я няма, умряла. Синът ни изчезнал безследно. В селото — пусто. Е добре, казвам си, все ще я наредим някак. Кой спечели войната? Ние! Значи сега ще им покажем какво можем. Предложиха ми да стана председател. Съгласих се. В селото само жени бяха останали, така че нямаше нужда и да се женя. Четирийсет и шеста криво-ляво я изкарахме, е, мисля си, сега ще ни поолекне... — Той млъкна и мълча дълго, сякаш забрави за Андрей. — Щастие за цялото човечество! — неочаквано рече той. — Ти вярваш ли в това?

— Разбира се.

— Ей на и аз повярвах. Не, мисля си, в селото е загубена работа. То трябва някаква грешка да е станала, мисля си. Преди войната ни бяха хванали за яката, а след войната — за гушата. Не, мисля си, така ще ни удушат. Пък животът ни, нали разбираш, кучешки, като да служиш под генералски камшик. Вече бях почнал да пия и ето ти на — Експеримент. — Той въздъхна тежко. — Значи смяташ, че ще излезе нещо от техния Експеримент?

— Ама защо да е техният? Нашият!

— Е, добре де, нашият. Ще излезе ли нещо или не?

— Ще трябва да излезе — твърдо рече Андрей. — Всичко зависи само от нас.

— То, което зависи от нас, ще го направим. Там го правехме и тука ще го правим... Общо взето, то се знае, грехота е да се оплаква човек. Макар животът да е тежък, изобщо не може да се сравнява. Най-важното е, че си сам, сам си, разбираш ли? А ако дойде някой — изтървеш го, стават такива работи, в нужника и в едното ухо влязло, от другото излязло!... А ти партиец ли си? — попита той неочаквано.

— Комсомолец съм. Вие, Юрий Константинович, май твърде мрачно сте настроен. Експериментът си е Експеримент. Трудно е, много грешки правим, ама сигурно друг начин няма. Всеки трябва да е на своя пост, всеки трябва да дава всичко, което може.

— А ти на какъв пост си?

— Боклукчия съм — гордо заяви Андрей.

— Голям ти е постът — съгласи се Давидов. — А специалност имаш ли?

— Специалността ми е много специална — каза Андрей. — Звезден астроном.

Той изрече тези думи стеснително и погледна Давидов под око, очаквайки да му се присмеят, но Давидов, напротив, страшно се заинтересува.

— Наистина ли си астроном? Слушай, братче, тогаз ти си длъжен да знаеш къде ни завя вятърът. Това някаква планета ли е или, да кажем, звезда? Там, в блатата де, всяка вечер по тоя въпрос се дърлят — чак до бой се стига, честна дума ти казвам! Налочат се с първак и давай, кой как може... Знаеш ли, има такива, дето смятат, че ние, значи, сме затворени също като в аквариум — ама тука де, на

Земята. В един такъв огромен аквариум, само че в него вместо риби има хора. Бога ми, така разправят! А ти как смяташ — според науката как е?

Андрей се почеса по темето и се засмя. По този повод караницата в неговия апартамент също стигаше едва ли не до бой — и то без всякаква домашна водка. А що се отнася до аквариума, буквално със същите думи, хилейки се и пръскайки слюнки, често говореше надълго и нашироко Изя Кацман.

— Как да ти обясня, нали разбираш — започна той. — Много е сложно всичко това. Трудно е за разбиране. А от научна гледна точка само едно ще ти кажа: това едва ли е друга планета, още повече пък — звезда. Според мен всичко наоколо е изкуствено и няма нищо общо с астрономията.

Давидов кимаше.

— Аквариум — повтори той убедено. — И слънцето тук е като лампа, и тая жълта стена до небесата... Слушай, ако мина по тая пресечка, ще излезе ли на пазара?

— Право там ще излезеш — каза Андрей. — Нали не си забравил адреса ми?

— Не съм. Чакай ме довечера...

Давидов шибна конете, подсвирна им и като изтрополи, каруцата се скри в пресечката. Андрей пое към дома. Ей това се казва селянин на място, трогнат си мислеше той. Войник! Е, разбира се, не се е включил съзнателно в Експеримента, а е избягал от трудностите, но аз не мога да му бъда съдник. Бил ранен, в стопанството царяла разруха, би могъл да се разколебае, нали?... Явно и сега животът му не е за завиждане. Пък и не е единственият такъв, разколебан, тук ги има много такива...

По Главната улица вече навсякъде се мотаеха павиани. Дали Андрей беше свикнал с тях, или те се бяха променили, но сега не изглеждаха толкова нагли, още по-малко пък страшни, както преди няколко часа. Мирно скупчени, те се приличаха на слънце, дърдореха безспир, кривяха муцуни, протягаха косматите си лапи с черни длани към минувачите и току умолително примигваха със сълзящите си очи. Сякаш в града внезапно се бяха появили безброй просяци.

Край вратата на дома си Андрей съзря Уан. Тъжно сгърбен, Уан седеше на бордюра, провесил между коленете отрудените си ръце.

— Загубихте кофите, а? — попита той, без да вдига глава. — Погледни само какво става...

Андрей надникна във входа и се ужаси. Боклукът беше натрупан чак до лампата. Само една тясна пътечка водеше към вратата на портиерната.

— Божичко! — рече Андрей и се засуети. — Ей сегичка... чакай малко... сега ще изтичам... — Той трескаво се мъчеше да си спомни по кои улици запрашиха снощи с Доналд и на кое място бежанците изхвърлиха кофите от каросерията.

— Няма нужда — с безнадежден глас каза Уан. — Вече идва комисия. Записаха си номерата на кофите и обещаха до довечера да ги донесат. Тази вечер, разбира се, няма да е, но дали ще сколасат поне до утре сутринта, а?

— Разбираш ли, Уан — заоправдава се Андрей, — беше такава невъобразима лудница, срам ме е, като си спомня...

— Знам. Доналд ми разправи какво е станало.

— Ама Доналд вече прибра ли се? — оживи се Андрей.

— Да. Каза ми никого да не пускам при него. Болели го зъбите. Дадох му бутилка водка и той се качи горе.

— Така значи... — рече Андрей, докато вглеждаше отново купищата боклук.

И изведнъж непоносимо, почти неистово, та чак му идваше да закрепси, до такава степен му се прииска да се измие, да захвърли вонящия комбинезон, да забрави, че утре ще трябва да разрови с лопатата това бунище... Всичко наоколо стана лепкаво и смрадливо и без да обели повече нито дума, Андрей хукна през двора по своето стълбище през три стъпала, треперейки от нетърпение, добра се до апартамента, измъкна ключа изпод гумената изтривалка, отвори вратата и благоуханната одеколонова прохлада го обгърна нежно.

---

[1] Четвърт ведро — стара руска мярка за течности, равна приблизително на три литра. — *Бел.прев.* ↑

ГЛАВА ТРЕТА

Първата му работа беше да се съблече. Чисто гол. Смачка на топка комбинезона и бельото и запрати всичко в шкафа с мръсните стари дрехи. Мръсотията при мръсотията. После, застанал в средата на кухнята, се огледа и го разтърси нова погнуса. Кухнята бе претърпана с мръсни съдове. В ъглите се камареха купища чинии, покрити със синкава дантелена плесен, милостиво скриваща някакви черни спечени остатъци от храна. Масата бе отрупана с мътни изпоцапани винени и водни чаши и кутии от консервирани плодове. Мивката беше пълна догоре с чаши и чинийки. А по табуретките кротко си смърдяха потъмнели тенджери, омазнени тигани, разни цедилки и канчета. Той се приближи до мивката и пусна водата. О, какво щастие! Водата беше гореща! И той се захвана за работа.

Щом изми съдовете, грабна парцала. Миеше пода с такова усърдие и жар, сякаш смъкваше мръсотията от собственото си тяло. Обаче силите му не стигнаха за всичките пет стаи. Ограничи се с кухнята, трапезарията и спалнята. В останалите само надникна с известно недоумение — изобщо не можеше да свикне, нито пък да разбере за какво му са на човек толкова стаи, а отгоре на всичко безобразно грамадни и миришещи на мухъл. Той захлопна вратите и прегради достъпа до тях със столове.

Сега трябваше да прескочи до магазина и да купи нещо за вечеря. Давидов щеше да дойде, пък и от обичайната компания все някой непременно ще се изтърси... Но отначало реши да се изкъпе. Водата вече течеше почти студена, но все пак беше прекрасно. После смени бельото в спалнята. А щом съгледа в постелята си чистите чаршафи, пръхкавите колосани калъфки на възглавниците, щом усети мириса на свежест, полъхващ от тях, изведнъж страшно му се прииска да отпусне чистото си тяло в тази отдавна забравена чистота и той се строполи на леглото така, че глупавите пружини жално проскърцаха, а старото полирано дърво изтрещя.

Да, беше прекрасно! Беше прохладно, благоуханно, скрибуцащо и вдясно, докъдето му стигаше ръката, напипа пакет цигари и кибрит, а вляво, пак докъдето му стигаше ръката, беше полицата с подобрани

криминални романи. С известно съжаление откри, че колкото и да опипваше слепешката наоколо, никъде не намери пепелник, а полицата бе прашна — беше забравил да я избърше, — но това вече бяха абсолютни дреболии. Избра си „Десетте малки негърчета“ на Агата Кристи, запали цигара и започна да чете.

Когато се събуди, беше още светло. Ослуша се. В апартамента и в цялата сграда цареше тишина, само водата, щедро капеща от неизправните кранове, напяваше странен мотив. Освен това наоколо бе чисто, което бе необичайно и същевременно неопишимо приятно. После някой почука на вратата. Той си представи Давидов, грамаден, загорял, миришец на сено и на бъчва, как стои сега на стълбищната площадка, държейки конете за юздите, извадил стъкленницата с домашна водка. Почукаха отново и той съвсем се разсъни.

— Ей сега идвам! — изрева Андрей, скочи и се засуети из спалнята, търсейки гащетата си. Попадна му под ръка раирано долнище от пижама, забравено от предишните стопани, и той трескаво го нахлузи. Ластикът беше слаб и се наложи да го придържа отзад.

Противно на очакванията му отвъд входната врата не се чуваха добродушни ругатни, не пръхтяха коне и не бълбукаше никаква течност. Усмивайки се предварително, Андрей отмести резето, разтвори широко вратата, изохка, отстъпи крачка назад и мигом сграбчи проклетия ластик и с другата ръка. Пред него стоеше снощната Селма Нагел, новата от осемнадесети апартамент.

— Да имате цигари? — попита тя без капчица приветливост.

— Да... заповядайте... влезте... — промърмори Андрей, отстъпвайки.

Тя влезе и мина покрай него, облъхвайки го с мириса на някакво непознато благоухание. Селма Нагел тръгна към трапезарията, а той тръшна вратата и с отчаяния вик: „Един момент, почакайте, аз ей сега!“, хукна към спалнята. Леле-леле-леле, говореше си той. Ама че я свърших и аз една... Но всъщност изобщо не се срамуваше, а даже се радваше, че ето на, свариха го един такъв чистичък, измит, широкоплещест, с гладка кожа и чудесно развити двуглави и триглави мускули — дори съжеляваше, че трябва да се облича. Но все пак се налагаше да изглежда прилично, той измъкна куфара, затършува в него и надяна гимнастически клин и синьо захабено спортно яке с преплетени букви ЛУ^[1] на гърба и на гърдите. Появи се пред

хубавичката Селма Нагел с изпъчени гърди, с изпънати рамене, с пружинираща походка, а в протегнатата си ръка държеше пакет цигари.

Хубавичката Селма Нагел равнодушно си взе цигара, щракна със запалката и запусти. Тя дори не погледна към Андрей и видът ѝ бе такъв, сякаш не ѝ пукаше за нищо на този свят. Изобщо на дневна светлина не изглеждаше чак толкова хубава. Чертите на лицето ѝ бяха по-скоро неправилни и дори грубовати, носът ѝ бе малък и вирнат, скулите — прекалено широки, а големите ѝ устни — доста дебело начервени. Но краката ѝ, почти целите на показ, колкото и да ги хвалеше човек, все малко щеше да бъде. За съжаление останалото не можеше да се разгледа — дявол знае кой я беше научил да носи толкова широки дрехи. Дебел пуловер. При това с толкова висока яка. Същински водолаз.

Тя седеше в дълбокото кресло, праметнала единия си прекрасен крак върху другия прекрасен крак, и равнодушно се оглеждаше, като държеше цигарата по войнишки, прикривайки огънчето в дланта си. Андрей безцеремонно, но изящно приседна на края на масата и също запали цигара.

— Казвам се Андрей — рече той.

Тя премести равнодушния си поглед към него. И очите ѝ не бяха такива, каквито му се сториха снощи. Бяха големи, но съвсем не черни, а светлосиви, почти прозрачни.

— Андрей — повтори тя. — Поляк ли сте?

— Не, руснак. А вие се казвате Селма Нагел и сте от Швеция.

Тя кимна.

— От Швеция съм. Я ми кажете вас ли ви бяхтиха тогава в участъка?

Андрей се сащиса.

— В кой участък? Никой не ме е бяхтил.

— Слушай, Андрей — рече тя. — Защо тука кутийката ми не ще да работи? — Тя неочаквано постави на коляното си малка лъскава кутийка, почти колкото кибритена. — На всички вълни само треци и бръмчи, нищо готино не можеш да чуеш.

Андрей внимателно взе кутийката от нея и смаян се убеди, че е радиоапарат.

— Е, това е то! — промърмори той. — Наистина ли е детекторен?

— Че откъде да знам? — Тя взе от него апарата и в стаята се разнесоха трясъци от електрическо разреждане, прашене и жалко виене. — Не работи и това е. А ти никога ли не си виждал такова нещо?

Андрей поклати глава. После рече:

— Всъщност той не трябва и да работи. Тук има само една радиостанция и тя предава по радиоточките.

— Боже мой — каза Селма. — Че тогава какво може да прави човек тука? И сандък няма...

— Какъв сандък?

— Ами с картинки... Ти-ви!

— А-а... Да, тази работа сме я планирали за по-нататък.

— Брей, че скука!

— Мога да докарам патефон — стеснително предложи Андрей. Чувствуваше се неловко. Наистина, ама че работа — нито радио, нито телевизия, нито кино...

— Патефон ли? Това пък какво е?

— Че не знаеш ли какво е патефон? — учуди се Андрей. — Ами навиваш пружината, слагаш плочата и...

— А, грамофон... — рече Селма без капчица въодушевление. — А магнетофон нямаш ли?

— Ха стига де — каза Андрей. — Аз да не съм ти радиовъзел!

— Доста дивичък си май — заяви Селма Нагел. — С една дума — руснак. Е, добре де, слушаш си своя грамофон, водка сигурно пиеш, а друго какво правиш? Мотор караш ли? Или даже и мотор нямаш?

Андрей се разсърди.

— Аз не съм дошъл тука да карам мотори! Дойдох работа да върша. Много ми е интересно ти какво смяташ да правиш тука?

— Работа бил дошъл да върши... — подигравателно повтори Селма. — Ти ми кажи за какво те бяхтиха в участъка?

— Абе никой не ме е бяхтал! Откъде ти скимна това! И изобщо при нас, в полицията, не бият никого, това да не ти е Швеция!

Селма подсвирна.

— Бре-бре — рече тя насмешливо. — Значи така ми се е сторило.

Тя натика угарката в пепелника, запали нова цигара, надигна се и пристъпвайки някак игриво, сякаш танцуваше, взе да се разхожда из стаята.

— А кой е живял тука преди тебе? — попита тя, спирайки се пред огромния овален портрет на някаква бледолилава дама с болонка на коленете. — При мен например явно е живял сексуален маниак. По ъглите е пълно с порнография, по стените има използвани презервативи, а в шкафа — цяла колекция от дамски жартieri. Дори не може да разбере човек дали е бил фетишист или пък близач...

— Лъжеш — каза Андрей вцепенен. — Само лъжи дрънкаш, Селма Нагел.

— Че защо да те лъжа? — учуди се Селма. — А кой е живял там? Не знаеш ли?

— Кметът! Сегашният кмет е живял там по-рано, ясно ли ти е?

— А-а — проточи равнодушно Селма. — Сега разбирам.

— Че какво разбираш? — каза Андрей. — Какво толкова ти е ясно? — викна той разпалено. — Какво изобщо можеш да разбереш ти тука? — той замълча. За това не биваше да говори. Това човек трябваше да го преживее, да му мине през главата.

— Сигурно вече приближава петдесетте — с тон на видяла и патила заяви Селма. — Старостта тропа на вратата, човек побеснява. Климактериум! — Тя се усмихна и отново се спря пред портрета с болонката.

Настана мълчание. Стиснал зъби, Андрей страдаше за кмета. Кметът беше едър, представителен, с необикновено предразполагащо лице и с благородни посивели коси. Държеше прекрасни речи на събранията на градските активисти — за въздържанието, за силата на духа, за моралните устои и вътрешния заряд от непоколебимост. А когато се срещаха на стълбищната площадка, непременно протягаше голямата си топла и суха ръка за поздрав и както винаги вежлив и внимателен, се осведомяваше дали нощем не пречи на Андрей с тракането на пишещата си машина...

— Не вярвай! — неочаквано рече Селма. Тя вече не гледаше портрета, а със сърдито любопитство разглеждаше Андрей. — Ако щеш вярвай. Само че на мен ми се повдига да чистя всичко това. Не може ли да наема някой тука, а?

— Да наема... — тъпо повтори Андрей. — Друго не щеш ли! — злорадо каза той. — Сама ще изчистиш всичко. Тука не е пансион за благородни девици.

Известно време те мълчаливо се разглеждаха един друг с взаимна антипатия. После Селма промърмори, отмествайки очи:

— Кой дявол ме докара тука! Какво ще правя сега?

— Нищо особено — каза Андрей. Той превъзможна враждебността си. Човекът имаше нужда от помощ. Тук вече се бе нагледал на новаци. На всякакви. — Каквото правят всички, това ще правиш и ти. Ще отидеш на борсата, ще попълниш бланка, ще я пуснеш в приемника... Там е поставена разпределителна машина. Оттатък, в онзи свят, каква си била?

— Фокстейлър — каза Селма.

— Каква?

— Ами, как да ти обясня... Раз-два и въртни опашката...

Андрей отново се вцепени. Лъже, щукна му за миг в главата.

През цялото време ги дрънка едни това маце. Прави ме на идиот.

— И добри пари ли изкарваше? — саркастично попита той.

— Глупак — рече тя почти нежно. — Та аз не го правех за пари. Просто ми беше интересно. Каква скука е иначе...

— Че как така? — възмути се Андрей. — Ами родителите ти къде гледаха? Та ти си млада, трябвало е да се учиш и да се учиш...

— За какво ми е?

— Че как „за какво“? Човек щеше да станеш... Инженер си можела да станеш, учител... Би могла да влезеш в комунистическата партия, да се бориш за социализъм...

— Боже мой, боже мой... — дрезгаво прошепна Селма, рухна като подкосена в креслото и оброни лице в шепите си. Андрей се уплаши, но в същото време изпита и гордост и почувствува каква огромна отговорност поема.

— Недей така, недей... — взе да я успокоява той, като непохватно се премести към нея. — Каквото било, било. Край. Не се разстройвай толкова. Може пък да е за добро, че се е случило така с тебе: тука ще наваксаш всичко. Аз имам толкова много приятели и всички те са прекрасни хора... — Той си спомни за Изя и се намръщи. — Ще ти помогнем. Заедно ще се борим. Тука има дяволски много работа. Я какво безредие цари, каква неразбория, направо гадост — та

всеки честен човек е ценен. Ти не можеш да си представиш дори каква измет се е насъбрала! Не разпитваш естествено, ама понякога ей така отвътре ти идва да попиташ някого: абе какъв вятър те е довял тука, за какъв дявол си дошъл и кому си нужен?

Той тъкмо вече се беше престрашил по приятелски, дори по братски, да потупа Селма по рамото, когато тя го попита, без да откъсва длани от лицето си:

— Значи не всички тука са такива?

— Какви?

— Ами такива като тебе. Идиоти.

— Знаеш ли какво!

Андрей скочи от масата и взе да обикаля из стаята. Ето на, нали е буржоазка. Курва, а дошла тука. Интересно ѝ било... Но всъщност искреността на Селма дори му допаднаше. Искреността винаги е хубаво нещо. Лице срещу лице, през барикадата. Не е, да речем, като Изя: нито ваш, нито наш — хлъзгав като червей и навсякъде се провира...

Селма се кикотеше зад гърба му.

— Ей, ти какво се разтича? Да не би аз да съм виновна, че си чак толкова лапнимуха. Е, извинявай.

Все още разгневен, Андрей категорично разцепи въздуха с ръка.

— Виж какво — отвърна той. — Ти си много изостанал човек и ще се наложи дълго да ти промиваме мозъка. И не си въобразявай, моля те, че го приех като лична обида. Виж с тези, които са те докарали до това положение, наистина имам сметки за уреждане. Но с тебе — не. Щом си тука, значи си наш другар. Работиш ли добре, ще бъдем добри приятели. А да работиш добре — ще ти се наложи. Трябва да знаеш, че при нас е като в казармата: ако не умееш — ще те научим, ако не искаш — ще те заставим! — вдъхновяваше се от собствените си думи: в съзнанието му мигом изплуваха речите на Льоша Балдаев, комсомолския лидер на факултета. Изведнъж забеляза, че Селма най-сетне е свалила длани от лицето си и го гледа със страхливо любопитство. Намигна ѝ насърчително. — Да-да, ще те заставим, а ти какво си мислеше? Не можеш да си представиш какви нехранимайковци са идвали при нас, на строежа — отначалото само към лавката гледат и към горичката. Ама им дойде умът в главата! Какви ще ги дъвчат! Трудът, да знаеш, даже маймуната очовечава...

— Тук винаги ли скитат маймуни по улиците? — запита Селма.

— Не — мрачно отвърна Андрей. — Днес започнаха. В чест на твоето пристигане.

— А ще ги очовечавате ли? — предпазливо се осведоми Селма.

Андрей се усмихна прекосили.

— Ами то както дойде — каза той. — Може пък наистина да се наложи да ги очовечим. Експериментът си е Експеримент.

Въпреки гаврата му се стори, че в тая налудничавата мисъл има нещо рационално. Довечера трябва да повдигне този въпрос, мина му през ума. Но в същия миг му хрумна и нещо друго.

— Ти какво смяташ да правиш тази вечер? — попита той.

— Не знам. Както дойде. А вие какво правите тук?

Някой почука на вратата. Андрей погледна часовника си. Беше вече седем, сборището започваше.

— Днес си у нас — твърдо рече той на Селма. На това разхайтено същество можеше да му се въздействува само с решителност. — Не обещавам, че ще има кой знае каква веселба, но ще се запознаеш с интересни хора. Навита ли си?

Селма повдигна рамене и взе да си оправя косите. Андрей отиде да отвори. Някой вече блъскаше по вратата с крак. Беше Изя Кацман.

— Да няма жена при тебе? — попита той още на прага. — Кога най-сетне ще си сложиш звънец?

Както винаги в началото на всяко сборище през първите няколко минути Изя беше грижливо вчесан, с колосана якичка и ослепително бели маншети. Тясната добре изгладена вратовръзка бе разположена с невероятна точност на линията между носа и пъпа му. Но въпреки всичко Андрей предпочиташе сега да види Доналд или Кенши.

— Влизай, влизай, дрънкало — каза той. — Какво ти става днеска, цъфна преди другите?

— Ами знаех, че при тебе има жена — Изя ухилен потриваше ръце, — и побързах да я видя.

Те влязоха в трапезарията и Изя с широки крачки се устреми към Селма.

— Изя Кацман — представи се той с кадифен глас. — Боклукчия.

— Селма Нагел — лениво отвърна Селма, протягайки му ръка. — Курва.

Изя чак извряка от наслада и предпазливо целуна протегнатата ръка.

— Между другото! — каза той, обръщайки се към Андрей и отново към Селма. — Чухте ли вече? Съветът на районните пълномощници разглежда проект за решение — той вдигна показалеца си и гласът му се извиси — „За въвеждане на ред в ситуацията, създадена се във връзка с наличието в чертите на града на големи струпвания от кучеглави маймуни“... Уф! Предлага се всички маймуни да бъдат регистрирани, снабдени с метални нашийници и плочки със собствени имена, а след това да се зачислят на учрежденията и на частни лица, които по-нататък ще носят отговорност за тях! — Той се изкикоти, изгрухтя и с проточен тъпичък писък заблъска с юмука на дясната си ръка по дланта на лявата. — Грандиозно! Всякаква друга работа се захвърля и заводите спешно започват да произвеждат само нашийници и плочки. Господин кметът лично взема под своя опека три полово зрели павиана и призовава населението да последва примера му. Андрей, ти ще си вземеш ли някоя женска маймунка? Селма ще бъде против, но такива са изискванията на Експеримента! Както е известно, Експериментът си е Експеримент. Вие, Селма, надявам се, не се съмнявате, че Експериментът е именно експеримент — не е екскремент, не е експонент, не е перманент, а именно Експеримент?...

Андрей едва смогна да се вмести между клокоченето и пъшкането, за да го спре:

— Ето на, пак започна да дрънкаш!...

От това се страхуваше най-много. На новия човек такива нихилизъм и непукизъм сигурно влияеха съвсем пагубно. Естествено къде-къде по-привлекателно е да скиташ така от къща на къща, да се кикотиш и да плюеш всичко на ляво и на дясно, вместо да стискаш зъби...

Изя престана да се хили и закрачи възбуден из стаята.

— Може би всичко това са дрънканици — съгласи се той. — Възможно е. Но ти, Андрей, както винаги и бъкел не разбираш от психологията на ръководството. Каква е според тебе мисията на ръководството?

— Да ръководи! — отсече Андрей, приемайки предизвикателство. — Да ръководи, а не впрочем да дрънка и да плещи врели-некипели. Да координира дейността на гражданите и на организациите...

— Стоп! Да координира дейността — с каква цел? Коя е крайната цел на тази координация?

Андрей сви рамене.

— Та това е елементарно. Всеобщото благоденствие, редът, създаването на оптимални условия за прогресивно развитие...

— О! — Изя отново вирна показалеца си. Устата му така и си остана полуотворена, а очите му се опулиха. — О! — повтори той и отново замълча. Селма го гледаше с възхищение. — Редът! — възвести Изя. — Редът! — Очите му съвсем щяха да изхвъркнат. — А сега си представи, че в града, който ти е поверен, се появяват безбройни стада павиани. Да ги изгониш — не можеш, защото не ти стигат силиците. Да ги изхранваш централизирано — също не можеш, защото плюскането ти е малко, запаси нямаш. Павианите просят по улиците — крещящо безредие: у нас няма и не може да има просяци! Павианите ходят по нужда където сварят и не чистят след себе си, а пък никой няма намерение да чисти заради тях. Какъв е изводът?

— Ами във всеки случай не да им надяваме нашийници — каза Андрей.

— Правилно! — съгласи се Изя. — Разбира се, че не са нужни нашийници. Първият делови извод, който се налага, е: да се скрие, че павианите съществуват. Да се правим, че тях изобщо ги няма. Но за съжаление и това е невъзможно. Те са твърде много, а управата ни все още е толкова демократична, та чак ти се гади. И ето че възниква блестящата по своята простота идея: да се въведе ред в присъствието на павианите! Хаосът, безредието да се узаконят и по този начин да станат съставна част от стройния ред, присъщ за управата на нашия добър кмет! Вместо просещите и хулиганстващите стада и шайки в града вече ще има мили домашни животни. Та нали всички обичахме животните! Кралица Виктория е обичала животните. Дори Берия, разправят, обичал някои животни, да не говорим за Хитлер...

— Нашият крал Густав също обича животните — добави Селма. — Той има котки.

— Чудесно! — възкликна Изя, удряйки с юмрук по дланта си. — Крал Густав има котки, а Андрей Воронин — личен павиан. А ако обича много животните, може и два павиана да си вземе...

Андрей се изплю и тръгна към кухнята да провери дали е останало нещо за ядене. Докато се ровеше в шкафовете, като

разтваряше и внимателно помирисваше някакви потънали в прах пакети с корави, потъмнели остатъци, гласът на Изя непрекъснато боботеше в трапезарията и се дочуваше звънкият смях на Селма, а също и неизбежното грухтене и клокочене на Изя.

Никаква сваятна кльопачка нямаше: чувал с покарали картофи, съмнителен буркан копърка и един цял хляб, станал на камък. Тогава Андрей дръпна чекмеджето на кухненската маса и преброи колко пари са му останали. Щяха да му стигнат до заплатата, при условие че пести и не кани гости, а напротив — самият той ходи на гости. В гроба ще ме вкарат тия, помисли си мрачно Андрей. По дяволите, стига толкова! Така ще ги изръся, че душа да им е яка. Те какво си мислят — тука да не е ресторант? Павиани!

В този момент отново някой почука на вратата и зловецът усмихнат, Андрей отиде да отвори. Мимоходом забеляза, че Селма седи на масата, подпъхнала длани под бедрата си, ухилена до ушите, кучка с кучка такава, а Изя философствува, размахвайки маймунските си лапи, и вече няма и помен от изискаността му — възелът на вратовръзката е под дясното ухо, косите му са щръкнали, а маншетите — посивели.

Оказа се, че са пристигнали бившият подофицер от вермахта Фриц Гайгер и личният му приятел — редникът от същия вермахт Ото Фрижа.

— Явихте ли се? — приветствува ги Андрей със зловеца усмивка.

Фриц тутакси възприе поздрава като нападка срещу достойнството на немския подофицер и лицето му се вкамени, а Ото, човек с мек характер и неопределен душевен облик, само изтрака с токовете и на лицето му лъсна угодническа усмивка.

— Що за тон е това? — студено се осведоми Фриц. — Може би трябва да си ходим?

— Кльопачка някаква донесе ли? — попита Андрей.

Фриц дълбокомислено размърда челюстта си.

— Кльопачка ли? — повтори той въпроса. — М-м, как да ти кажа... — и той въпросително погледна Ото. А Ото, стеснително усмихнат, тутакси измъкна от задния джоб на брича си плоско шише и го подаде на Андрей. Като пропуск — с етикета напред.

— Е, това е добре... — поомекна Андрей и взе бутилката. — Но имайте предвид, момчета, че няма абсолютно нищо за кльопане. Може би имате поне пари, а?

— А може би все пак първо ще ни пуснеш да влезем? — осведоми се Фриц. Главата му беше леко приведена с ухото напред: той се вслушваше във взривовите от женски смях в трапезарията.

Андрей ги пусна в антрето и каза:

— Парите. Вадете ги веднага!

— Дори тук не можем да се отървем от репарациите, Ото — измърмори Фриц, разтваряйки портфейла си. — На! — Той пъкна в ръцете на Андрей няколко банкноти. — Дай на Ото някаква пазарска чанта и му кажи какво да купи — той ще изтича.

— Чакай малко, не бързай толкова — каза Андрей и ги поведе към трапезарията. Докато се тракаха токове, докато се кланяха зализани прически и гърмяха войнишки комплименти, Андрей издърпа Изя настрана и без да му дава да се опомни, пребърка всичките му джобове, което Изя всъщност май не забеляза — той само вяло се бранеше и гореше от желание да доразкаже започнатия виц. Щом измъкна всичко, което успя да открие, Андрей се дръпна настрана и преброи репарациите. Не бяха кой знае колко много, но не бяха и малко. Той се огледа. Селма все така седеше на масата и си клатеше краката. Меланхолията ѝ бе отлетяла. Тя беше весела. Фриц ѝ палеше цигарата, Изя, давейки се и скимтейки, се готвеше да ѝ разкаже нов виц, а Ото, целият червен от напрежение и от стеснение, стърчеше в средата на стаята в стойка „мирно“, като само големите му уши видимо помръдваха.

Андрей го хвана за ръкава и го отмъкна в кухнята, като му повтаряше: „И без тебе, и без тебе ще минат...“ Ото не възрази, май дори остана доволен. Щом се озова в кухнята, той тутакси се захвана за работа. Взе от ръцете на Андрей кошницата за плодове, изтърси боклука от нея в кофата (нещо, което Андрей никога не би се сетил да направи), бързо и грижливо застла дъното със стари вестници, мигновено намери пазарската чанта, която Андрей търсеше от един месец, сетне с думите: „Може случайно да има доматен сок...“, пъкна в чантата един буркан от компот, като предварително го изплакна, набута още няколко сгънати стари вестника за всеки случай („Ами ако се окаже, че нямат амбалажна хартия...“), така че на Андрей не му

оставаше нищо друго, освен да прехвърля парите от единия джоб в другия, нетърпеливо да пристъпва от крак на крак и умолително да повтаря: „Е, добре де... Така да е... Ами да бяхме тръгнали, а...“

— И ти ли ще дойдеш? — благоговейно се учуди Ото, щом завърши приготовленията си.

— Да, защо?

— Аз и сам ще се оправя — каза Ото.

— Сам, сам... Като сме двама, ще стане по-бързо. Ти ще застанеш на щанда, а аз — на касата...

— Така е — съгласи се Ото. — Разбира се.

Те излязоха през черния вход и се спуснаха по задното стълбище. По пътя стреснаха един павиан — горкият, като куршум излетя през прозореца, та дори се изплашиха да не се е пребил, но се оказа, че нищо му няма — висеше на пожарната стълба с озъбена муцуна.

— Да взема да му дам остатъците от храната — замислено рече Андрей. — Горе май има цяло стадо.

— Да прескоча ли? — с готовност се отзова Ото.

Андрей само го изглежда, изкомандува „Свободно!“ и продължи надолу. Стълбището вече понамирисваше. Общо взето, тук и по-рано си понамирисваше, но сега се бе появила някаква нова миризма и щом се спуснаха един етаж по-долу, откриха източника, при това не беше един.

— Да, ще отворят работа на Уан — каза Андрей. — Не дай си боже днес да те назначат портиер. Ти сега като какъв работиш?

— Заместник-министър съм — печално отвърна Ото. — Трети ден вече.

— На какво? — заинтересува се Андрей.

— Ами на това... на професионалното обучение.

— Тежка ли е работата?

— Нищо не разбирам — натъжен рече той. — Много папки, много заповеди, докладни записки... сметки, бюджети... И никой нищо не разбира. Всички тичат, питат се един друг... Почакай малко, ти накъде тръгна?

— В магазина.

— Не. Ще отидем при Хофщатер. Там е по-евтино, пък и немец е все пак...

Тръгнаха към Хофщатер. Той държеше нещо средно между зарзаватчийница и бакалница на ъгъла на Главната улица и Староперсийската пресечка. Андрей беше ходил там два-три пъти и всеки път си тръгваше с празни ръце: при Хофщатер имаше малко стока и той сам си избираше клиентите.

Магазинът беше празен, на полиците се бяха проточили стройни редици от еднакви буркани с розов хрян. Андрей влезе пръв и Хофщатер, вдигайки от касата подпухналото си бледо лице, тутакси рече: „Затварям.“ Но в същия миг се появи и Ото, който се бе закачил с кошницата за дръжката на вратата, и подпухналото бледо лице разцъфна в усмивка. Естествено затварянето на магазина бе отложено. Ото и Хофщатер се оттеглиха във вътрешността на заведението, където тозчас заскърцаха размествани щайги, затрополяха изсипващи се картофи, задрънчаха пълни шишета и взеха да се дочуват приглушени гласове...

Андрей нямаше какво да прави и заоглежда магазина. Да, частната търговийка на господин Хофщатер представляваше жалка картина. И кантарът му естествено не беше минал през съответния контрол, и с хигиената положението не беше розово. Всъщност какво ме засяга всичко това, помисли си Андрей. Когато всичко се нареди както трябва, тия хофщатеровци просто ще се разорят. Може да се каже, че и сега вече са фалирали. Във всеки случай явно не е по силите му да обслужва всеки клиент. Я виж само как се е замаскирал — наредил е навсякъде хрян. Май трябва да докарам тука Кенши — виж го ти каква черна борса върти гадният националист. „Само за немци“...

Ото надникна от дълбините на магазина и прошепна: „Парите, по-бързичко!“ Андрей припряно му подаде банкнотите, смачкани на топка. Ото наплюнчи пръста си и бързо отброи няколко, а останалите му върна и отново изчезна отзад. След малко се появи зад щанда с ръце, провиснали до земята от пълната чанта и препълнената кошница. Зад него се мярна кръглата като луна физиономия на Хофщатер. Облян в пот, Ото не преставаше да се усмихва, а Хофщатер добродушно повтаряше: „Изминавайте, наминавайте насам, млади хора, винаги ще се радвам да ви видя, винаги ми става драго, когато виждам истински немци... А на господин Гайгер предайте специални поздравии... През следващата седмица обещаха да ми докарат малко свинско. Кажете на господин Гайгер, че ще му запазя три килограма...“ — „Тъй вярно,

господин Хофцатер — отвръщаше Ото. — Всичко ще му бъде предадено точно, не се безпокойте, господин Хофцатер... И не забравяйте, моля ви, да предадете най-сърдечни поздравии на Елза — от нас и особено от господин Гайгер...“ Те припяваха всичко това в дует чак до прага на магазина, където Андрей взе от Ото тежката пазарска чанта, натъпкана догоре с едри, свежи моркови, твърдо цвекло и сладък лук, изпод които стърчеше зелято с червен восък гърло на бутилка, а над тях бурно напирала да изскочат от чантата всевъзможни подправки — праз лук, целина, копър, магданоз и друга зеленина.

Когато свърнаха зад ъгъла, Ото остави кошницата на тротоара, измъкна голяма карирана носна кърпа и, задъхвайки се, взе да си бърше лицето, като току мърмореше:

— Чакай малко... Трябва да си поема дъх... У-уф...

Андрей запали цигара и подаде пакета на Ото.

— Откъде взехте такива моркови? — попита една минувачка в мъжко кожено палто.

— Край, свършиха — припряно й отвърна Ото. — Последните ги взехме. Вече е затворено... Ей, измъчи ме плешивият дявол... — рече той на Андрей. — Ама и аз какви ли не измишльотини му надрънках. Фриц ще ни откъсне главата, ако научи... Пък и вече забравих какво му наговорих...

Андрей нищо не разбираше и Ото му обясни накратко положението.

Господин Хофцатер, зарзаватчията от Ерфурт, цял живот е бил изпълнен с големи надежди и цял живот не му е вървяло. Когато през тридесет и втора година някакъв евреин го докарал до просешка тояга, като открил насреща голям, модерен магазин за плодове и зеленчуци, Хофцатер изведнъж осъзнал, че е истински немец, и постъпил в щурмовите отряди. Скоро кариерата му като щурмовак потръгнала и през трийсет и четвърта вече собственоръчно биел по мутрата споменатия евреин, но тъкмо когато щял да се докопа до неговото предприятие, внезапно гръмнал скандалът с разобличаването на Рем и Хофцатер също станал жертва на чистката. По това време вече бил женен и имал очарователна русичка дъщеря Елза. Изкарал криво-ляво няколко години, после го мобилизирали и тъкмо започнал да завоюва Европа, когато край Дюнкерк попаднал под бомбите на собствената си авиация и едно голямо парче заседнало в белите му дробове, така че

вместо в Париж се озовал във военната болница в Дрезден, където се въргял до четирийсет и четвърта и малко преди да го изпият, съюзническите армади извършили онова знаменито нападение по въздуха, при което за една нощ унищожили Дрезден. От преживяния ужас му опадала косата и както сам той разправял, малко се побъркал. Така че щом се върнал отново в родния Ерфурт, толкова се заседял в мазето на своята къщичка, че в това смутно време пропуснал най-подходящия момент да избяга на Запад. Когато се осмелил най-после да излезе на бял свят, всичко вече било свършило. Наистина му разрешили отново да отвори магазинчето си, но за никакво разширяване на работата и дума не можело да става. В четирийсет и шеста умряла жена му и в момент на умопомрачение той се оставил Наставника да го склони, като, всъщност без добре да разбира закъде тръгва, се преселил с дъщеря си тук. Сега малко се е посъзвел, но, изглежда, продължавал да подозира, че е попаднал в голям специализиран концлагер някъде в Средна Азия, където са изпратени всички немци от Източна Германия. С главата все още не е съвсем наред. Обожава истинските немци, убеден е, че ги подушва отдалеч, ужасно се страхува от китайците, арабите и негрите и не проумява, нито може да си обясни какво търсят те тук, но от всички най-много почита и уважава господин Гайгер. Работата е там, че по време на едно от първите си официални посещения при Хофцатер, докато Ото пълнел чантите, блестящият Фриц за малко, по войнишки, се завъртял около русокосата Елза, загубила вече всякаква надежда да си намери добра партия. И оттогава в душата на побъркания плешив Хофцатер избуяла сляпата надежда, че този великолепен ариец, опора на фюрера и страшилище за евреите, в края на краищата ще спаси нещастното семейство Хофцатер от развилнялата се стихия, като го изведе в някой тих залив.

— На Фриц какво му е? — оплакваше се Ото, докато постоянно прехвърляше тежката кошница от едната ръка в другата. — Той ходи веднъж, най-много два пъти месечно у Хофцатер, когато вече нямаше нищо за ядене: поопипа я тази глупачка и готова работа... Пък аз ходя там всяка седмица, че и по два, и по три пъти в седмицата... Че Хофцатер е глупак, глупак е, ама е делови човек, да знаеш само какви връзки има с фермерите — зеленчуците му са висококачествени и не са скъпи... Накрая съвсем се оплетох в лъжите си! Вечната

привързаност на Фриц към Елза съм му осигурил. Безмилостната гибел на международното еврейство съм му осигурил. Постоянно напредване на войските на великия райх към неговата зарзаватчийница съм му осигурил... Аз самият вече се обърках, ама и него, като гледам, съвсем го шашнах. Съвестно ми е все пак, дето докарвам един побъркан старец до пълен кретенизъм. Ето на, сега ме попита: тия павиани, казва, как трябва да ги разбираме? А пък аз, без много-много да му мисля, изтърсих: десант е, казвам, арийска хитрост. И няма да повярваш — той взе, че ме прегърна и така ме засмука, сякаш цокаше от чужда бутилка...

— Ами Елза как гледа на тази работа? — любопитствува Андрей. — Тя нали не е побъркана?

Ото пламна като божур и ушите му взеха да мърдат.

— Елза, казваш... — той се изкашля. — И там се трепя като кон. То на нея нали й е все едно: Фриц, Ото, Иван, Аврам... На тридесет и пет години е, пък още е мома, а Хофцатер допуска до нея само Фриц и мене.

— Ама ти и Фриц сте големи мръсници — искрено се възмути Андрей.

— От това по-лошо — здраве му кажи! — съгласи се Ото натъжен. — И най-страшното е, че изобщо не мога да си представя как ще се измъкнем от тази история. Слаб човек съм, безхарактерен.

Те млъкнаха и чак до черния вход Ото само пъшкеше, като току прехвърляше кошницата от едната ръка в другата. Той не се качи горе.

— Ти отнеси това и сложи в по-голяма тенджерата вода да кипне — каза Ото. — А на мен ми дай пари да прескоча до магазина, може да намеря някакви консерви. — Той се поколеба малко, без да вдига очи. — И ти такава... на Фриц... не му казвай нищо. Че душичката ми ще извади. Фриц — не го знаеш какъв е — обича всичко да бъде скрито-покрито. То пък кой ли не обича?

Те се разделиха и Андрей помъкна кошницата и чантата по задното стълбище. Кошницата така тежеше, сякаш Хофцатер я беше натъпкал с гюлета. Да, братче, мислеше си Андрей, озлобен. Що за Експеримент е това, щом се вършат такива мръсотии. Чудо Експеримент ще е с този Ото и с този Фриц. Да не им се надяваш на тия кучи синове — ни чест, ни съвест. Пък и откъде да ги имат? — помисли си той с горчивина. От вермахта ли? Или от Хитлерюгенд?

Все сбирщина от кол и въже. Не, ще поговоря с Фриц! Не бива да оставям така тази работа — та нали човекът загива морално пред очите ни. А от него може да излезе човек! Трябва да излезе! В края на краищата нали той тогава ми спаси живота. Щяха да забият камата под плешката ми — и баста. Всички бяха напълнили гащите от страх, всички бяха вдигнали ръце, само Фриц... Не, това е човек! Заслужава си да се биеш за него...

Той се подхлъзна на следите от маймунските деяния, изруга и взе да гледа в краката си.

Щом прекрачи прага на кухнята, разбра, че в апартамента всичко се е променило. В трапезарията гъгнеше и стържеше патефонът. Чуваше се тракане на съдове. Тътреха се танцуващи крака. И заглушавайки всички звуци, се извисяваше познатият басов глас на скъпия Юрий Константинович: „Ти, братче, недей да ми разправяш за разните му там икономии и социологии. И без тях ще минем. А виж, свободата, братче, туй вече е друг въпрос. За свободата човек може и главата си да залага...“

На газовата печка весело кипеше вода в голямата тенджерата, на кухненската маса беше приготвен току-що наточен нож, а от фурната се носеше омайният мирис на печено месо. В ъгъла на кухнята стърчаха, опрени един до друг, два набъбнали чувала от лико, а върху тях бяха метнати една омаслена и тук-таме прогорена ватенка, познатият камшик и някакви такъми. Сутрешната познайница — картечницата — също беше тука — сглобена, готова за употреба, с плосък оксидиран пълнител, стърчащ от затвора. Под масата мазно проблясваше трилитрова стъкленница водка с полепнали по нея царевични люспи и сламки.

Андрей захвърли кошницата и чантата.

— Ей, безделници! — изрева той. — Водата ври!

Басът на Давидов замлъкна, а на вратата се появи Селма — зачервена и с блестящи очи. Зад раменете ѝ стърчеше като стена Фриц. Явно току-що бяха танцували и ариецът засега не смяташе да сваля яките си червени лапи от кръста ѝ.

— Имаш много здраве от Хофцатер! — каза Андрей. — Елза се безпокои, че те няма никакъв... А нали бебето скоро ще направи един месец!

— Каруцарски шеги! — заяви Фриц с отвращение, но си прибра лапите. — Къде е Ото?

— Ама водата наистина ври! — учуди се Селма. — Какво ще правим сега с нея?

— Вземи ножа — каза Андрей — и заточвай да белиш картофите. А ти, Фриц, струва ми се, много обичаше картофена салата. Така че захващай се за работа, пък аз ще отида да се включа в ролята си на домакин.

Той се запъти към трапезарията, но на прага го спря Изя Кацман. Лицето му сияеше от възторг.

— Слушай — прошепна той, кикотейки се и пръскайки слюнки. — Откъде го измъкна този невероятен тип? Там, при тях, на фермите било същински Див запад! Американска волница^[2]!

— Руската волница не е по-лоша от американската — недружелюбно го отрязва Андрей.

— Ами да! Ами да! — развика се Изя. — „Когато еврейското казачество въстана, в Биробиджан следваше преврат подир преврат, а който рече да завземе нашия Бердичев, на него циреи на корема ще изникнат!...“

— Стига — сурово го прекъсна Андрей. — Не обичам тия работи... Фриц, поеми командуването над Селма и Кацман и се поразмърдайте, че умирам от глад — прималява ми вече... И не крещете в кухнята, защото Ото има да чука на вратата. Той прескочи за консерви.

Като въведе по този начин ред, Андрей побърза към трапезарията и първата му работа беше да се прегърнат и здраво да си стиснат ръцете с Юрий Константинович. Все така румен и издаващ силна миризма, Юрий Константинович стоеше в средата на стаята, разкراчил крака в грубите си кирзови ботуши и подпъхнал длани под войнишкия си колан. Очите му бяха весели и малко буйни — такива очи Андрей често беше виждал у безгрижните хора, които обичат здравата да поработят, добре да пийнат и от нищо на тоя свят не се страхуват.

— Ей ме на! — каза Давидов. — Пристигнах значи, както ти обещах. Стъкленницата видя ли? За тебе е. Картофите и те са за тебе — два чувала. Даваха ми за тях, нали разбираш, едно нещо. Ама не, викам, си, за какъв дявол ми е това. Я по-добре да ги отнеса на добрия човек. Живеят те те тука в своите каменни чертози и направо гният,

бял свят не виждат... Знаеш ли, Андрей, ей на, тъкмо сега разправам на Кенши, на японца де, я плюйте на всичко, му казвам, момчета! Че каква работа имате тука? Събирайте хлапетиите, жените, момите и хайде всички при нас...

Кенши, все още в униформа след дежурството, но разкопчан и разгърден, непохватно, само с едната си ръка, подреждаше разнородните чинии и прибори на масата. Лявата му ръка беше бинтована. Той се усмихна и закима на Давидов.

— Така ще свърши всичко, Юра — каза той. — Ето на, сега ще последва нашествие на калмарите и тогава всички до един ще цъфнем при вас, на блатата.

— Ама че що трябва да чакате тия... как бяха... Абе плюйте на тия калмари. Ей на, утре заран тръгвам на ранина без товар, каруцата е празна, място има три семейства да кача. Ти нали не си семеен?

— Боже опази — каза Андрей.

— Ами това момиче? Или то не е твое?

— Нова е тука. Снощи пристигна.

— Че какво още искаш? Приятна госпожица, приветлива. Вземай я и да вървим, а? Какъв е въздухът там да знаеш. И мляко има. Тъй като те гледам, сигурно цяла година вече не си пил току-що издоено мляко. А пък аз, на, всичките ги питам, защо тука, при вас, няма мляко по магазините? Само аз имам три крави, това мляко и на държавата го предавам, и сам го пия, и свинете храня с него, и на земята го изливам... Като се заселиш при нас, нали разбираш, събуждаш се сутрин да вървиш на полето, а пък тя, твоята де, ти носи гърне с топло, току-що издоено от кравата мляко, а? — Той взе яко да му намига с двете очи поред, засмя се високо, тупна Андрей по рамото и като стъпваше здравата, та чак дъските проскърцваха, прекоси стаята, спря патефона и се върна. — А въздухът ни какъв е! То при вас и въздух не е останал, туй ваш'то е зверилник, туй ви е и всичкият въздух... Кенши, какво толкова се престараваш? Я извикай момата, нека нареди съдините.

— Тя бели картофи — каза Андрей, като се усмихна. После се сепна и взе да помага на Кенши. Свой човек беше Давидов. Чувствуваше го толкова близък, сякаш се познаваха от цяла вечност. А защо пък, щом е тъй, да не запраши към блатата? С мляко, без мляко, а

животът там сигурно трябва да е по-здравословен. Я го виж какъв здравеняк е — като паметник!

— Някой чука — съобщи Давидов. — Да отворя ли, или ти ще идеш?

— Ей сега — каза Андрей и тръгна към входната врата. На прага стоеше Уан — вече без ватенка, с дълга до коленете синя риза от копринена подплата, увил около главата си памучна кърпа.

— Докараха кофите! — рече той, радостно усмихнат.

— Да ги вземат дяволите — не по-малко радостно отвърна Андрей. — Кофите ще почакат. Ти защо си сам? Мейлин къде е?

— В къщи е — каза Уан. — Много е уморена. Спи. Синът нещо не е добре.

— Влизай де, защо стоиш... Ела да те запозная с един добър човек.

— Ние вече се запознахме — рече Уан, влизайки в трапезарията.

— А, Ваня! — викна Давидов, зарадван. — И ти си тука! Знаех си аз, че Андрей е добро момче — каза той, обръщайки се към Кенши. — Я виж, все добри хора се събират при него. Тебе да вземем или онова еврейче... как му викаха... Е, сега вече ще падне страхотна веселба! Ще ида да видя какво се туткат още там. Уж никаква работа няма за вършене, пък те, разбираш ли, току се разработиха...

Уан бързо избута Кенши от масата и се захвана ловко и грижливо да пренарежда приборите. Кенши взе да си оправя превръзката със свободната ръка и със зъби. Андрей се втурна да му помага.

— А Доналд защо не идва още? — попита той загрижено.

— Заклучил се е — обади се Уан. — Нареди да не го безпокоим.

— В последно време, момчета, нещо мрачен ми изглежда. Е, да е жив и здрав. Слушай, Кенши, какво ти е на ръката?

Лицето на Кенши се изкриви в болезнена гримаса и той отвърна:

— Един павиан ме докопа. Ама че мръсник — чак до костта ме ръфна.

— Хайде бе? — остана като гръмнат Андрей. — А на мен ми се стори, че са едни такива мирни...

— Мирни, мирни, ама... И тебе да те хванат и да ти надяват нашийник...

— Какъв нашийник...

— Заповед номер петстотин и седем. Всички павиани в града да бъдат регистрирани и да се снабдят с нашийници и номер. Утре ще започнат да ги раздават на населението. Та ние значи белязахме двайсетина парчета, а останалите ги прогонихме в съседния район, нека ония се оправят с тях. Какво си ме зяпнал така?... Я давай още чаши, чашите не стигат...

---

[1] ЛУ — абривиатура на Ленинградския университет. — *Бел.прев.* ↑

[2] Волница — групи от населението, предимно избягали крепостни селяни, които самоволно се заселвали в покрайнините на Русия, преди да бъде отменено крепостното право. — *Бел.прев.* ↑

ГЛАВА ЧЕТВЪРТА

Когато изключиха слънцето, цялата компания вече бе доста на градус. В мигновено настъпилата тъмнина Андрей се измъкна иззад масата и като срита някакви тенджери, оставени на пода, пипнешком се добра до електрическия ключ.

— Н-не се плашете, мила фройлайн — мънкаше под носа си Фриц зад гърба му. — Тука винаги е така...

— Да бъде светлина! — обяви Андрей, като изговаряше бавно думите с надебелелия си език.

На тавана грейна прашна лампичка. Светлината бе мижава като във входа на блока. Андрей се обърна и огледа сборището.

Всичко бе наред. Начело на масата, на високата кухненска табуретка седеше, леко поклащайки се, Юрий Константинович Давидов, преди половин час веднъж завинаги станал за Андрей чичо Юра. В здраво стиснатите зъби на чичо Юра димеше грамадна цигара, който сам си свиваше, с дясната си ръка бе сграбчил ръбеста водна чаша, пълна с благороден първак, а мазолестият показалец на вдигнатата му лява ръка стърчеше току пред носа на седящия до него Изя Кацман, който вече изобщо се бе освободил и от вратовръзката, и от сакото, а по брадата и отпред по ризата му явно личаха следи от соса на печеното.

От дясната страна на чичо Юра скромно седеше Уан — пред себе си той бе поставил най-малката чинийка, с най-дребното късче месо и най-нащърбената вилица, а за първака си бе избрал една наръбена чашка. Главата му съвсем бе хлътнала в раменете. Затворил очи, той я бе отметнал назад и блажено се усмихваше: Уан се наслаждаваше на душевния си покой.

Кенши с вечно щъкащите очи, доста поруменял, сладко си хапваше кисело зеле и оживено разказваше нещо на Ото, който пък героично се сражаваше с налегнала го дрямка и в кратките мигове на изстраданите победи над съня гръмко възкликваше: „Да! Разбира се! Да! О, да!“

Шведската курва Селма Нагел изглеждаше направо красива. Тя седеше в креслото, праметнала крака върху меката странична

облегалка, и проблясващите ѝ крака се намираха точно срещу гърдите на храбрия подофицер Фриц, така че очите му горяха и той целият бе станал на червени петна от възбуда. Фриц се вреше при Селма с пълна чаша и постоянно се домогваше да пие с нея брудершафт, а Селма го отблъскваше със своята чаша, кикотеше се, размахваше крака и от време на време избутваше косматата ласкава лапа на Фриц от коленете си.

Само столът на Андрей от другата страна на Селма беше празен, а и столът, поставен за Доналд, тъжно зееше пуст. Колко жалко, че го няма Доналд, помисли си Андрей. Карай да върви. Ще го преглътнем някак. И това ще понесем! С какви ли не сме се справяли... Мислите му малко се пообъркваха, но настроението му, общо взето, бе мъжествено с лек трагичен оттенък. Той се върна на масата, грабна чашата си и изрева:

— Тост!

Никой не му обърна внимание, само Ото рязко отметна глава като кон, нападнат от настървени мухи, и се обади: „Да! О, да!“

— Аз дойдох тука, защото повярвах! — гръмогласно ехтеше басът на чичо Юра, който не позволяваше на хилеция се Изя да отстрани мазолестия пръст, стърчащ пред носа му. — Повярвах, защото вече нямаше в какво да вярвам. Пък руският човек все в нещо трябва да вярва, ясно ли ти е, братче? Ако няма в какво да вярва, нищо освен водката не му остава. Дори жена да любиш, пак трябва да вярваш. В себе си трябва да вярваш, без вяра, братче, си като воденица без камък — брашно не мелиш...

— Ами да! Така е! — отзова се Изя. — Ако на евреина му отнемеш вярата в бога, а пък на руснака — вярата в добрия цар, те са способни дявол знае какво да правят...

— Не... Чакай малко! Евреите са по-друго нещо...

— Най-важното, Ото, е да не се натягате — разправяше в това време Кенши, хрупайки с удоволствие зелето. — И без това никакво обучение няма и просто не може да има. Помислете си само за какво е нужно професионалното обучение в града, след като всеки постоянно си сменя професията.

— О, да! — отвърна Ото, който за секунда се разсъни. — Та нали и аз това му разправям на господин министъра.

— И какво казва министърът? — Кенши взе своята чаша и сръбна няколко малки глътки водка, сякаш пиеше чай.

— Господин министърът рече, че това е изключително интересна мисъл и ми предложи да направя специална докладна записка по този въпрос. — Ото подсмръкна и очите му се напълниха със сълзи. — А аз, вместо да направя това, отидох при Елза...

— ... И когато танкът се озова само на два метра от мене — мрънкаше под носа си Фриц, разливайки първака върху белите крака на Селма, — аз си спомних всичко!... Няма да ми повярвате, фройлайн, но всичко преживяно през годините се изниза пред очите ми... Но аз съм войник! В името на фюрера...

— Да, ама вашият фюрер откога-а го няма! — втълпяваше му Селма, просълзила се от смях. — Изгориха го вашия фюрер!

— Фройлайн! — рече Фриц, заплашително изпъчил челюстта си. — Фюрерът е жив в сърцето на всеки истински немец! Фюрерът ще живее вечно! Вие сте арийка, фройлайн, вие ще ме разберете: когато руският танк... на три метра... аз в името на фюрера!...

— Абе досаден ставаш вече с тоя твой фюрер! — изрева Андрей. — Момчета! Хей, негодници такива, искам да вдигна тост!

— Тост ли? — сепна се чичо Юра. — Хайде! Давай, Андрюша!

— 3-за прсствцтукдами! — внезапно изрече на един дъх Ото, избутвайки Кенши настрана.

— Я млъкни бе! — изкряска му Андрей. — Изя, а ти престани да се хилиш като пача! Сериозно ви говоря! Кенши, дяволите да те вземат!... Аз мисля, момчета, че трябва да пием... ние вече пихме, но някак мимоходом, а трябва по-сериозно, по-тържествено да пием за нашия Експеримент, за нашето благородно дело и най-вече...

— За вдъхновителя на всички наши победи другаря Сталин! — изрева Изя.

Андрей се обърка.

— Не... слушай... — промърмори той. — Защо ме прекъсваш бе? Е, и за другаря Сталин, разбира се... По дяволите, загубих си мисълта... Искях да пием за нашето приятелство бе, глупак!

— Нищо, нищо, Андрюша! — каза чичо Юра. — Хубав ти е тостът, за Експеримента трябва да пием, за приятелството също трябва да пийнем. Ей, момци, вземете чашите и да пием за приятелството и всичко да е от хубаво по-хубаво.

— А пък аз ще пия за Сталин! — заинати се Селма. — И за Мао Дзедун. Ей, Мао Дзедун, чуваш ли? Пия за тебе! — извика тя на Уан.

Уан трепна, печално се усмихна, взе си чашата и отпи.

— Дзедун ли? — заплашително попита Фриц. — Този пък кой е?

Андрей гаврътна пълната чаша и леко зашеметен, припряно взе да бодее с вилицата мезето. Сега всички разговори достигаха до него сякаш от другата стая. Сталин... Да, разбира се. Трябва да има някаква връзка... Как не ми е минало през ума досега? Че това са явления от една и съща величина — от космически мащаб. Непременно трябва да има някаква връзка, да са свързани помежду си... Да речем, възникне такъв въпрос: да избираме между успеха на Експеримента и здравето на другаря Сталин... Как ще постъпя лично аз като гражданин, като боец... Наистина Кацман разправя, че Сталин е умрял, но това не е толкова важно. Или, да речем, че съм изправен пред такъв избор: Експериментът или делото на Сталин... Не, глупости, не е така. Дали да продължим делото на Сталин, ръководени от неговите идеи, или да продължим делото на Сталин в абсолютно други, в необикновени условия, непредвидени от никоя теория — ето така стои въпросът...

— А откъде го измисли, че Наставниците продължават делото на Сталин? — достигна внезапно до него гласът на Изя Кайман и Андрей разбра, че от известно време говори на глас.

— Че с какво друго могат да се занимават? — учуди се Андрей. — Има само едно дело на Земята, с което си заслужава да се занимава — построяването на комунизма! А това е делото на Сталин.

— Двойка по „Основите“ — отвърна Изя. — Делото на Сталин — това е построяването на комунизма в една отделно взета страна, последователната борба с империализма и разширяването на социалистическия лагер, докато обхване целия свят. Ама нещо не виждам как можеш да осъществиш тези задачи тук.

— Ску-учно ми е! — замрънка Селма. — Пуснете музика! Искам да танцувам!

Но Андрей вече нищо не виждаше и не чуваше.

— Ти си догматик! — сопна се той. — Талмудист и схоластик! И изобщо си метафизик. Не виждаш нищо друго освен формата. Нали Експериментът може да приеме какви ли не форми? Но съдържанието му може да бъде само едно и крайният резултат също е един:

установяване на диктатура на пролетариата в съюз с трудещите се фермери...

— И с трудовата интелигенция! — добави Изя.

— Глупости! С каква ти интелигенция... Я не хвърляй камък в рядко лайно!...

— Да, наистина — каза Изя. — Този лозунг беше от друга епоха.

— Интелигенцията изобщо е импотентна! — яростно заяви Андрей. — Лакейска прослойка. Служи на тези, които са на власт.

— Банда жалки нищожества! — изрева Фриц. — Нищожества и дърдорковци, които са вечен извор на разхайтеност и дезорганизация!

— Точно така! — Андрей предпочиташе да го подкрепи, да речем, чичо Юра, но и от поддръжката на Фриц имаше полза. — Ето на, виж Гайгер. Той всъщност е класов враг, но позицията му съвпада напълно с нашата. И какво излиза тогава: че от гледна точка на всяка класа интелигенцията е едно лайно. Мразя я... Не мога да търпя тия безпомощни очилатковци, дърдорковци и паразити. Нито духовна сила имат, нито вяра, нито морал...

— Когато чуя думата „култура“, се хващам за пистолета! — с метален глас заяви Фриц.

— А, не! — възрази Андрей. — По този въпрос не съм съгласен с тебе. Спри дотука! Културата е велико достойние на освободилия се народ. На това трябва да се гледа диалектически...

Някъде съвсем наблизко гърмеше патефонът и пияният Ото танцуваше, препъвайки се, с пияната Селма, но това вече не засягаше Андрей. Започваше най-хубавото — точно това, заради което той толкова много обичаше тези сборища. Спорът.

— Долу културата! — ревеше Изя, прескачайки от един свободен стол на друг, за да се добере по-близо до Андрей. — Тя няма отношение към нашия Експеримент. Каква е задачата на Експеримента? Това е въпросът! Ето това ми кажи ти на мене.

— Вече го казах: да създаде модел на комунистическото общество!

— Че за какъв дявол им е на Наставниците този модел на комунистическото общество, я си размърдай мозъка бе, лапнишаран такъв!

— А защо да не им трябва? Защо?

— Аз все пак си мисля — каза чичо Юра, — че Наставниците не са истински хора. Те са, как да го река, абе нещо като друга порода... Туриха ни в аквариум... или също като в зоологическа градина... и сега гледат какво ще излезе от тая работа.

— Вие сам ли стигнахте до тая мисъл, Юрий Константинович? — с огромен интерес се извърна към него Изя.

Чичо Юра пощипна дясната си скула и отвърна неопределено:

— Ами в препирните стигнахме до тоз извод.

Изя дори удари с юмрук по масата.

— Чудна работа! — разпалено рече той. — Защо? От къде на къде? У най-различни хора, при това, общо взето, с напълно конформистко мислене, кой знае защо, се ражда представата за нечовешкия произход на Наставниците? Представата, че Експериментът се провежда от някакви висши сили.

— Аз например без заобикалки го попитах — намеси се Кенши. — „Вие пришълци ли сте?“ Той не ми отговори направо, но фактически и не отрече.

— А на мен ми беше казано, че са хора от друго измерение — каза Андрей. Не му беше удобно да говори за Наставника. Имаше чувството, че обсъжда семейните си проблеми с чужди хора. — Ама не съм сигурен, че правилно го разбрах... Може би го каза алегорично...

— А аз не искам! — внезапно заяви Фриц. — Да не съм насекомо. Аз съм си такъв, какъвто съм си. А-а! — той махна с ръка. — Щях ли да бъда тука, ако не бях попаднал в плен?

— Но защо? — продължаваше Изя. — Защо? И аз през цялото време усещам някакъв вътрешен протест, но не мога да разбера каква е работата. Може би техните задачи в крайна сметка са близки до нашите...

— Та нали аз това ти разправам! — зарадва се Андрей.

— Не в този смисъл — нетърпеливо махна с ръка Изя. — Всичко не е чак толкова праволинейно като при тебе. Те се опитват да разберат човечеството, ясно ли ти е? Да вникнат в него! А за нас проблем номер едно е същото: да разберем човечеството, да опознаем самите себе си. Така че може би, докато те се мъчат да схванат какви сме, ще ни помогнат и ние да вникнем в себе си?

— Ох, не е така, приятели! — рече Кенши, клатейки глава. — Не се поддавайте на тази съблазън! Те подготвят колонизирането на

Земята и просто изучават нашата психология на бъдещи роби...

— Защо говориш така, Кенши? — разочаровано рече Андрей. — Какви са тия страшни прокоби? Според мен просто е нечестно да мислиш така за тях...

— То аз май и не мисля така — отвърна Кенши. — Просто имам едно такова странно чувство... Всички тия павиани, чудесиите с водата, от ден на ден все по-голямата мръсотия... По някое време току-виж са ни разбъркали и езиците като във Вавилон... Те сякаш систематично ни подготвят за някакъв зловец свят, в който ще живеем от сега нататък и завинаги, вовеки веков. Също както на Окинава... Тогава бях хлапе, войната бушуваше и на нас, окинавските деца, ни беше забранено да разговаряме на своя диалект в училището. Само по японски трябваше да говорим. Ако хванеха някое момче, му окачваха на врата табела: „Аз не умея да говоря правилно.“ Знаете ли колко съм ходил с такава табела.

— Да-да, разбирам те... — рече Изя със застинала усмивка, подръпвайки и пощипвайки брадавицата на шията си.

— А аз не те разбирам — заяви Андрей. — Цялото това твое тълкувание е извратено и невярно... Експериментът си е Експеримент. Естествено ние нищо не разбираме. Но нали всъщност и не трябва да разбираме какво става! Това е най-важното условие! Ако разбираме защо се появиха павианите или защо трябва да сменяме професиите си... тогава и нашето поведение ще бъде продиктувано от това разбиране. Експериментът вече няма да бъде чист и ще се провали. Та това е от ясно по-ясно! Ти как мислиш, Фриц?

Фриц поклати русолявата си глава.

— Не знам. Мен това не ме интересува. Не ме интересува какво искат те. Интересува ме какво искам аз. А аз искам да въведа ред в този бардак. Изобщо някой от вас каза, не помня вече кой, че цялата същност на Експеримента може би се състои в това: да бъдат подбрани най-енергичните, най-деловите, най-твърдите... Та да не си чешат само езиците, да не се размекват като тесто и да се занимават с разни философии, а упорито да преследват целта си. Ето такива ще подберат — такива като мен или, да кажем, като теб, Андрей — и ще ни прехвърлят обратно на Земята. Защото, щом тука не сме трепнали, и там няма да трепнем...

— Напълно възможно е! — дълбокомислено рече Андрей. — Аз също допускам такова нещо.

— А пък Доналд смята — тихичко подхвърли Уан, — че Експериментът много отдавна се е провалил.

Всички впериха очи в него. Уан седеше в предишната си поза на пълен покой — свил глава в раменете и повдигнал лице към тавана; очите му бяха затворени.

— Той каза, че Наставниците отдавна са се заплели в собствената си приумица, опитали са всичко възможно и сега вече сами не знаят какво да правят. Той каза: претърпели са пълен крах. И всичко това сега просто си върви по инерция.

Напълно объркан, Андрей взе да се чеше по темето. Виж го ти Доналд! Значи затова напоследък не е на себе си... Другите също мълчаха. Чичо Юра бавно си свиваше поредната грамадна цигара, Изя с вкаменена усмивка щипеше и подръпваше брадавицата си. Кенши пак се захвана със зелето, а Фриц гледаше Уан, без да откъсва очи от него, като челюстта му провисваше и отново се връщаше на мястото си. Ето така започва разложението, мина му през ума на Андрей. От такива разговори. Щом не разбираш нещо, започваш да не му вярваш. А неверието е смърт. Много, много опасно нещо е неверието. Наставникът му каза направо: най-важното е да повярваш в идеята докрай, всеотдайно. Трябва да осъзнаеш, че да не разбираш какво става е абсолютно задължително условие за Експеримента. Естествено това е най-трудното. Повечето хора тук не са истински идейно закалени, не са истински убедени, че светлото бъдеще е неизбежно. Че днес може би ни е тежко и сме толкова зле, че душата ни е в зъбите, и утре ще бъде същото, но вдругиден слънцето непременно ще огрее и на нашата улица ще дойде празник...

— Аз съм неук човек — рече ненадейно чичо Юра, като залепваше внимателно книжката на цигарата си. — Образованието ми е четвърто отделение, ако искате да знаете, и вече разправях на Изя, че аз, честно да си призная, направо избягах тука... Ей на, като тебе... — Той посочи с грамадната си цигара Фриц. — Само че ти си хванал пътя от плен, пък аз значи — от село. Ако не броим войната, аз цял живот съм живял на село и цял живот бял ден не съм видял. А тука на — видях! Какво са си наумили ония там със своя Експеримент — честно казано, братчета, — не е за мойта уста лъжица, пък и не е чак толкова

интересно. Ама тука съм си свободен човек и докато не са посегнали на моята свобода, и аз няма на никого да посегна. Но виж, ако се намерят някои, които ще рекат да променят нашето сегашно, значи, фермерско положение, тогава съвсем сигурно ви обещавам: от вашия град камък върху камък няма да оставим. Да не си мислите, че сме павиани? Мамицата ви ще разкатаем, тъй да знаете. Мамицата ви. Няма да ви позволим да ни наденете нашийници на гърлата!... Такива ми ти работи, братче — рече той, обръщайки се лично към Фриц.

Изя разсеяно се изхили и отново се възцари неловко мълчание. Речта на чичо Юра озадачи Андрей и той реши, че Юрий Константинович явно много е патил, щом казва, че бял ден не е видял, сигурно има сериозни основания и никак няма да е тактично от негова страна да го разпитва, още повече пък сега. Така че Андрей само рече:

— Сигурно още е рано да повдигаме всичките тия въпроси. Експериментът е започнал сравнително отскоро, има още работа до гуша, така че трябва да работим и да вярваме в правотата на...

— А откъде го измисли, че Експериментът е започнал отскоро? — прекъсна го Изя с насмешка. — Експериментът продължава най-малко от сто години. Всъщност е започнал много по-рано, но просто за стотте години мога да гарантирам.

— Ти пък откъде знаеш?

— Ходил ли си малко по-далеч на север, а? — попита Изя.

Андрей се обърка. Той дори и представа си нямаше, че тук изобщо има север.

— Абе на север! — нетърпеливо повтори Изя. — Представи си, че си се обърнал с лице към слънцето, тази страна, където са блатата, полята и фермите, е юг, а противоположната страна, навътре в града, е север. Ама ти нали освен на сметището другаде не си ходил... А нататък градът продължава и продължава, там има огромни квартали — стоят си цели-целенички, и дворци... — той се изкиска. — Дворци и колиби. Сега там, разбира се, никого няма да срещнеш, защото няма вода, но някога са живели хора и трябва да ти кажа, че това „някога“ е било доста отдавна. В изоставените къщи такива документи намерих, че свят ще ти се завие! Чувал ли си например за такъв монарх Велиарий Втори? Те това е то! А той между другото е царувал там. Само че по времето на неговото царуване там, тук — той почука с нокът по масата, — тук наоколо са били блата и в тези блата са се

трепели крепостни... или роби. И това е било най-малко преди сто години, не по-късно...

Чичо Юра клатеше глава и цъкаше с език. Фриц попита:

— А още по̀ на север?

— По-нататък не съм ходил — рече Изя. — Но познавам хора, които са ходили много надалеч, някъде на сто-сто и петдесет километра, а много са тръгвали нататък и не са се връщали.

— Е, и какво има там?

— Градът продължава — Изя помълча малко. — Наистина и безбожни лъжи съм чувал за тези места. Затова ви разказвам само за онова, което съм видял със собствените си очи. Стоте години са сигурни. Ясно ли ти е, приятелю мой, Андрюша? Цели сто години. За сто години на всеки Експеримент можеш да му туриш кръст.

— Добре де, чакай малко... — смутен промърмори Андрей. — Да, ама нали те не са му турили кръст! — оживи се той. — Щом набират нови и нови хора, значи не са го изоставили, не са се отчаяли! Просто са си поставили много трудна задача. — Хрумна му нова мисъл и той още повече се въодушеви: — И изобщо откъде знаеш какъв е техният мащаб на времето? Може пък нашата година за тях да е една секунда?...

— Не ги знам аз тия работи — рече Изя, като сви рамене. — Само се опитвам да ти обясня в какъв свят живееш — нищо повече.

— Е, добре! — решително го прекъсна чичо Юра. — Стига толкоз сме наливали от пусто в празно!... Ей, малкият! Как ти викаха... Ото! Остави момата на мира и домъкни насам... Не, много се е натараленкал. Ще вземе да счупи стъкленницата, сам ще ида...

Той слезе от високата табуретка, взе от масата пресушената кана и се запъти към кухнята. Селма се тръшна на мястото си, пак си вирна краката над главата и капризно побутна Андрей по рамото.

— Още много ли ще разтягате тия локуми? Човек може направо да пукне от скука... Експериментът, та Експериментът... Дай една цигара!

Андрей й подаде пакета. Прекъснатият неочаквано разговор разбълника някаква горчилка в душата му — нещо остана недоизказано, нещо недоразбрано, не му дадоха да обясни, не стигнаха до едно мнение... Ето на — и Кенши седи един такъв тъжен, а с него това рядко се случва... Твърде много мислим за себе си, там е

работата! Експериментът е истински Експеримент, а пък всеки упорито гледа да придърпа чергата към себе си, държи здраво на своето становище, а то трябва всички заедно, заедно трябва!...

В този миг чичо Юра тръшна на масата още пиячка и Андрей махна с ръка на всичко. Пиха по една чаша, взеха си от мезето, Изя каза един виц — паднаха от смях. Чичо Юра също каза някакъв виц, ужасно неприличен, но много смешен. Дори Уан се засмя, а Селма просто се превиваше от смях. „В гърнето... — чак се задави тя, триейки си очите с длани. — В гърнето не влизал!...“ Андрей удари с юмрук по масата и подкара мамината любима:

*Я, който пие, нему наливайте,
а който не пие, на него не сипвайте,
пък, слава богу, ние ще пием
за нази, за вази, за теб, стара мале ле,
че ти ни навикна първак да посръбваме...*

Пригласяха му кой както може, а после Фриц, яростно облещен, взе да реве заедно с Ото някаква непозната, но чудесна песен за треперещите от страх кокали на стария скапан свят — великолепна бойна песен. Като гледаше как Андрей възторжено се опитва да припява, Изя Кацман се кискаше и клокочеше, потривайки ръце, а чичо Юра, вторачил безсрамните си светли очи в голите крака на Селма, ненадейно зарева с мечешко гласище:

*Я по селото поемайте,
играйте и припявайте,
на сърце ми додявайте,
да спя не ми давайте...*

Успехът му бе пълен и чичо Юра продължи:

А момците, нали знайте,

*така и ги подлъгвайте:
обещавайте, не давайте,
всички разигравайте...*

Тогава Селма свали краката си от облегалката, избута Фриц настрана и рече обидено:

— Нищо не съм ви обещавала, притрябвали сте ми...

— Ама аз така, изобщо... — силно смутен рече чичо Юра. — То песента е такава. А пък ти много си ми притрябвала...

За да загладят неприятната случка, изпиха още по една чаша. Главата на Андрей съвсем се замая. Той смътно съзнаваше, че бърника нещо в патефона и ей сега ще го изтърве, и патефонът наистина падна на пода, но това изобщо не му се отрази, напротив, май започна да свири по-силно. После Андрей танцува със Селма и нейните хълбоци се оказаха топли и гъвкави, а гърдите ѝ — неочаквано твърди и големи. Това беше дяволски приятна изненада — да откриеш нещо прекрасно оформено под безформените гънки на острата вълнена прежда. Те танцуваха и той я държеше за хълбоците, а тя, обгърнала с длани лицето му, разправяше, че той е чудесен и много ѝ харесва, за да ѝ се отблагодари той пък ѝ каза, че я обича и че винаги я е обичал, и отсега нататък ще бъде само с нея... Чичо Юра блъскаше с юмрук по масата и като обяви: „Нещо май застудя, не е ли време да пийнем...“, прегърна вече съвсем клюмналия Уан и три пъти здравата го разцелува по стар руски обичай. После Андрей се озова в средата на стаята, а Селма отново седеше на масата, замерваше разкисналия се Уан с хлебни топчета и го наричаше Мао Дзедун. Тогава на Андрей му хрумна да изпее „Москва-Пекин“ и той веднага изпълни тази прекрасна песен с буйна страст и вдъхновение, а след това изведнъж се оказа, че те двамата с Изя Кацман стоят един срещу друг, страшно ококорени, все повече и повече понижават гласовете си до зловещ шепот и повтарят, сочейки с пръст нагоре: „Ш-шт, чуват ни!... Ш-шт, ч-чуват ни!...“ Сетне двамата с Изя, кой знае как, се оказаха натикани в едно кресло, а пред тях на масата, клатейки краката си, седеше Кенши и Андрей разпалено му втълпяваше, че е готов на каквато и да било работа, тук всяка работа носи голямо удовлетворение на човека и той се чувства чудесно, работейки като боклукчия.

— Ето аз съм боклук... чия! — с голямо затруднение произнасяше думите той. — Боклук... чия!

А Изя, пръскайки слюнки в ухото му, упорито ломотеше нещо неприятно, нещо обидно: уж той, Андрей, всъщност просто изпитвал сладострастно унижение, че е боклукчия („... Да, аз съм боклук... чия!“), той е толкова умен, начетен, способен, подходящ е за нещо къде-къде по-голямо и въпреки това търпеливо и с достойнство, не като разните му други там, носи тежкия си кръст... После се появи Селма и тутакси го утеши. Беше гъвкава и ласкава и правеше всичко, което той искаше, и не му противоречеше и оттук нататък в усещанията му се появи сладостна гибелна пропаст, а когато се измъкна от тази пропаст, устните му бяха подпухнали и сухи, Селма вече спеше на неговото легло и той по бащински придърпа полата ѝ, зави я с одеялото, пооправи собствените си дрехи и изобщо външния си вид и с бодра стъпка отново влезе в трапезарията, препъвайки се по пътя в протегнатите крака на нещастния Ото, който спеше на стола в ужасно неудобната поза на човек, застрелян в тила.

На масата вече се мъдреше трилитровата стъкленица и всички участници във веселбата я бяха наобиколили, подпрели разчорлените си глави, и дружно припяваха полугласно: „Там, в глу-ухата степ, пощальонът замръзваше...“, и от воднистите арийски очи на Фриц се ронеха огромни сълзи. Андрей тъкмо се канеше да се присъедини към хора, когато някой почука на вратата. Той отвори — някаква жена със забрадка, по долна риза и обувки на бос крак попита дали портиерът с тук. Андрей разтърси Уан, за да го събуди, обясни му къде се намира и какво се иска от него, Уан го изслуша внимателно, благодари и си тръгна, тътрейки краката си. Останалите допяха „пощальона“ и чичо Юра предложи да пият, „та в къщи да няма гълчава“, но в този момент стана ясно, че Фриц спи и затова не могат да се чукнат с него... „Е, край — каза чичо Юра. — Тая значи ще бъде последната...“ Но преди да пийнат за последно, Изя Кацман, станал изведнъж необичайно сериозен, изпълни сам още една песен, в която на Андрей не всичко му беше ясно, но чичо Юра, изглежда, напълно я разбра. Песента имаше припев „Аве, Мария!“ и една страшно зловеща, сякаш от друга планета, строфа:

*Натриха пророка в република Коми
и той в буренака до уши се навря,
пък злият следовател получи в месткома
талон за безплатна почивка в Теберда...*

Щом Изя завърши песента, за известно време се възцари мълчание, после чичо Юра внезапно стовари със страшен трясък тежкия си като гюлле юмрук върху масата, дълго и невероятно цветисто изпсува, след което грабна чашката си и я пресуши без всякакви тостове. А Кенши по някаква асоциация, разбираема само за него, с изключително неприятен, писклив и яростен глас, изпя друга, явно маршова песен, в която се разказваше, че ако всички японски войници едновременно започнат да пикаят връз Великата китайска стена, над пустинята Гоби ще се появи дъга; че днес императорската армия е в Лондон, утре ще бъде в Москва, а на сутринта ще пие чай в Чикаго; че синовете на Ямато са се заселили край бреговете на Ганг и ловят с въдици крокодили... После млъкна, опита се да запали цигара, счупи няколко клечки и ненадейно започна да разправя за една девойка, с която ходел на Окинава — тя била на четиринадесет години и живеела в къщата отсреща. Веднъж пияни войници я изнасилили, а когато баща ѝ отишъл да се оплаче в полицията, дошли жандармеристите, арестували него и момичето и Кенши повече никога не ги видял...

Всички мълчаха, когато в трапезарията надникна Уан и повика Кенши.

— Такива ми ти работи... — умърлушено рече чичо Юра. — Погледни само: какво е на Запад, какво е в Русия, какво е при жълтите — навсякъде едно и също. Що е власт, несправедна е. Не, братлета, нищо не съм загубил там. Тука съм си по-добре...

Кенши се завърна бледен и загрижен и взе да търси колана си. Униформата му вече беше закопчана догоре.

— Да не би да е станало нещо? — попита Андрей.

— Да. Станало е — рязко отвърна Кенши, намествайки кобура си. — Доналд Купър се е застрелял. Преди около един час.

ЧАСТ ВТОРА СЛЕДОВАТЕЛ

ГЛАВА ПЪРВА

Андрей внезапно почувствува ужасно главоболие. С отвращение смачка димящата цигара в препълнения пепелник, издърпа средното чекмедже на бюрото и погледна дали вътре има хапчета. Нямаше нито едно. Върху старите разбъркани книжа лежеше голям армейски пистолет, по ъглите в орфани картонени кутийки се гушеха всякакви канцеларски джунджурийки, търкаляха се огризки от моливи, разсипан тютюн и две скъсани цигари. От всичко това главоболието му само се усили. Андрей затръшна чекмеджето, подпря главата си с ръце, така че пръстите му да закриват очите, и през процепите между тях взе да гледа Питер Блок.

Питер Блок, по прякор Керкенеца, седеше в далечината на табуретка, смирено положил червените си лапички на кокалестите колене, и равнодушно примигваше, като от време на време се облизваше. Той явно не страдаше от главоболие, но затова пък очевидно беше жаден. И сигурно му се пушеше. Андрей с усилие откъсна дланите си от лицето, наля си топла вода от гарафата и преодолявайки спазмите в стомаха, изпи половин чаша. Питер Блок се облиза. Сивите му очи бяха все така безизразни и празни. Само грамадната хрущялеста адамова ябълка слезе по тънкия му мръсен врат, стърчащ изпод разкопчаната яка на ризата, и после отново подскочи към брадичката.

— Е, и? — попита Андрей.

— Не знам — дрезгаво отвърна Керкенеца. — Не помня нищо такова.

„Мръсник — помисли си Андрей. — Животно.“

— Как става така? — учуди се той. — В бакалницата на Вълнената улица сте работили; кога сте работили — помнете, с кого сте работили — помнете. Добре. В кафенето на Драйдъс сте работили,

кога и с кого — също помните. А за магазина на Хофщатер сте забравили. Нали това е последната ви работа, Блок.

— Съвсем не знам, г-н следовател — възрази Керкенеца с глас, изпълнен с отвратително уважение. — Извинявам се, ама трябва някой да ме е наклепал. Та аз, щом загазихме с Драйдъс и щом избрахме пътя на окончателното поправяне и полезното трудоустрояване, оттогава значи нищо подобно не съм вършил.

— Но Хофщатер ви е познал.

— Аз много се извинявам, господин следовател — сега вече в гласа на Керкенеца звучеше явна ирония. — Ама нали господин Хофщатер малко не е наред и това всички го знаят. В главата му значи всичко се е объркало. Влизал съм в магазина му, това е вярно — картофи там да купя, лучец... И по-рано бях забелязал, че той, извинявам се, ама не е съвсем добре с главата и ако знаех как ще се обърне работата, щях да престана да ходя при него, че я вижте сега каква стана...

— Дъщерята на Хофщатер също ви идентифицира. Тъкмо вие сте я заплашвали с ножа, вие лично.

— Не е имало такова нещо. Някои други работи са ставали, ама това не. Виж, тя веднъж се залепи за мен с нож, опрян в гърлото ми — такова нещо имаше! Един път така ме натисна там отзад, в склада, че едвам успях да си плюя на петите. Мръднала е от глад за мъже, всички наоколо бягат от нея като попарени... — Керкенеца се облиза. — И най-важното ме вика: ела в склада, сам, казва, да си избереш зелето...

— Това вече съм го чувал. По-добре повторете още веднъж какво сте правили и къде сте били през нощта на двадесет и четвърти срещу двадесет и пети. Подробно, като започнете от момента, когато изключиха слънцето.

Керкенеца вдигна очи към тавана.

— Значи така — започна той. — Когато изключиха слънцето, седях в кръчмата на ъгъла на Трикотажната и Втората улица и играех на карти. После Джек Ливър ме извика да отидем в друга кръчма, тръгнахме и по пътя се отбихме у тях, искахме да вземем с нас неговата дъртофелница, ама се забавихме и се запихме. Джек се насмука до козирката и неговата дъртофелница го сложи да си легне, а мене ме изгони. Тръгнах си към къщи да спя, ама яката се бях натаралянкал и по пътя се сдърпах с някакви там, трима бяха, и те

пияни, никого от тях не познавам, за пръв път в живота си ги виждам. Те така ме наредиха, че нататък вече нищо не помня, чак сутринта се свестих до самия край на пропастта, едвам се довлякох в къщи. Легнах си и хоп, дойдоха да ме приберат...

Андрей разлисти делото и намери медицинската експертиза. Листът вече бе леко омазнен.

— Потвърждава се само това, че сте били пиян. Според медицинската експертиза не са ви били. Никакви следи от побой не са открили по тялото ви.

— Внимателно значи са работили момчетата — одобрително рече Керкенеца. — Имали са значи торбички с пясък... И досега още ме болят ребрата... а отказват да ме пратят в болницата... Ще взема да пукна тука и тогава всички ще отговаряте за мене...

— Три денонощия от нищо не се оплаквахте, а щом ви показаха акта от експертизата, изведнъж ви заболя...

— Как така да не ме е боляло? Капчица сили нямах, така ме болеше, търпило не ми остана, та затуй взех да се оплаквам.

— Престанете да лъжете, Блок — уморено рече Андрей. — Срам ме е да ви слушам.

Вече му се повдигаше от този гнусен тип. Ама че бандит и гангстер. Спипали са го с явни улики, но ето че не мога да го притисна до стената... Нямам достатъчно опит, там е работата. Другите карат такива като него да си признаят всичко на бърза ръка... А в това време Керкенеца започна печално да въздиша, жално си изкриви лицето, подбели очи чак до челото и изпъшка, започна да се върти на табуретката с явното намерение колкото може по-ловко да се строполи в несвяст, за да му дадат чаша вода и да го изпратят да спи в килията. През пръстите си Андрей следеше с ненавист тия гадни въртели. „Е, хайде, давай де — мислеше си той. — Опитай само да се издрайфаш на пода и ще те заставя, кучи сине, само с една попивателна да изчистиш всичко...“

Вратата широко се отвори и в кабинета влезе с уверена походка старши следователят Фриц Гайгер. Като плъзна равнодушен поглед по сгърчения Керкенеца, той се приближи до бюрото и приседна на крайчеца върху книжата. Без да бърза, изтръска от пакета на Андрей няколко цигари, пъкна едната между зъбите си, а останалите грижливо нареди в тънката си сребърна табакера. Андрей драсна една клечка,

Фриц запали цигарата си, кимна в знак на благодарност и изпусна струйка дим към тавана.

— Шефът нареди да взема от тебе делото за Черните Скрипи — тихо каза той. — Ако не възразяваш, разбира се. — Фриц още повече сниши гласа си и многозначително сбърчи устни. — По всичко личи, че главният прокурор здравата е наругал шефа. Той сега вика един по един всички при себе си и им трие сол на главата. Бъди готов, скоро ще стигне и до тебе...

Фриц още веднъж смукна дълбоко от цигарата и хвърли поглед към Керкенеца. Протегнал врат да подслушва за какво си шепне началството, Керкенеца тутакси пак се сви и жално изпъшка. Фриц попита:

— С този вече свърши, нали?

Андрей поклати глава. Срамуваше се. През последните десет дни Фриц за втори път идваше да взема дело от него.

— Хайде бе? — учуди се Фриц. Няколко мига той преценяващо оглеждаше Керкенеца, после рече полугласно: — Ще разрешиш ли? — и без да дочака отговора, скочи от масата.

Фриц се приближи плътно до подследствения и състрадателно се наведе над него, като държеше цигарата далеч встрани.

— Всичко те боли, нали? — съчувствено попита той.

Керкенеца изпъшка утвърдително.

— Жаден си, нали?

Керкенеца отново изпъшка и протегна треперещата си лапичка.

— И сигурно много ти се пуши?

Керкенеца недоверчиво поотвори едното си око.

— Всичко го боли, горкичкят! — високо каза Фриц, без да се обръща всъщност към Андрей. — Жал ме е да го гледам как се мъчи човекът. Тука го боли... и тука го боли... и ето тука го боли...

Като повтаряше тези думи по различни начини, Фриц правеше някакви резки и странни движения с ръката, в която не държеше цигарата, и жалното мучене на Керкенеца изведнъж секна, смени се с някакво пискливо охкане, а лицето му побеля като платно.

— Стани, гадино! — неочаквано изрева Фриц с цяло гърло и направи крачка назад.

Керкенеца мигновено скочи и Фриц му нанесе страхотен къс и отсечен удар в корема. Керкенеца се присви, а Фриц замахна с

изпъната длан и тъп удар отекна под брадичката на Керкенеца. Той се олюля, събори табуретката и падна по гръб.

— Стани! — отново изрева Фриц.

Задъхвайки се и подсмърчайки, Керкенеца трескаво зашава на пода. Фриц връхлетя отгоре му, хвана го за яката и с рязко движение го изправи на крака. Сега лицето на Керкенеца изглеждаше възбяло с отсянка на суха пръст, изхвъркналите му очи бяха обезумели и той обилно се потеше.

Мръщейки се от погнуса, Андрей сведе поглед и с треперещи пръсти взе да рови в пакета, като се мъчеше да извади някоя цигара. Трябваше да направи нещо, по не знаеше какво. От една страна, действията на Фриц бяха жестоки и отвратителни, но, от друга, не толкова жесток и отвратителен беше и този върл бандит и разбойник, който най-безочливо се гавреше с правосъдието. Той и другите като него бяха гнойна язва върху тялото на обществото...

— Струва ми се, че май си недоволен от отношението към теб? — звучеше в това време мазният глас на Фриц. — Като те гледам, дори май се каниш да се оплачеш. Та да знаеш тогава, че името ми е Фридрих Гайгер. Старши следователят Фридрих Гайгер...

Андрей насила вдигна очи. Керкенеца стоеше изпънат, леко наведен назад, а Фриц плътно се беше надвесил над него с ръце на кръста.

— Можеш да се оплачеш — сегашното ми началство го знаеш... А известно ли ти е кой е бил предишният ми началник? Райхсфюрерът от СС Хайнрих Химлер! Чувал ли си това име? А знаеш ли къде съм работил по-рано, а? В едно учреждение, наричано гестапо! А знаеш ли с какво бях известен най-много в това учреждение?...

Телефонът иззвъня. Андрей вдигна слушалката.

— Следователят Воронин — рече той през зъби.

— Мартинели — отвърна глух глас на човек, страдащ от задух.
— Елате при мен. Незабавно.

Андрей затвори телефона. Беше ясно, че шефът ще му чете грандиозно конско евангелие, но се радваше, че сега ще излезе от този кабинет — по-далеч от обезумелите очи на Керкенеца, от свирепо издадената челюст на Фриц, от тази сгъстяваща се атмосфера на килия за изтезания. За какво му беше всичко това... гестапо, Химлер...

— Шефът ме вика — каза той с някакъв чужд, скрибуцащ глас, машинално издърпа чекмеджето на бюрото и сложи пистолета си в кобура, за да бъде формен, както го изискваше редът.

— Желая ти успех — подхвърли Фриц, без да се обръща. — Аз ще остана тук, не се безпокой.

Андрей забързано тръгна към вратата и излетя като стрела от кабинета. Под мрачните сводове на коридора цареше прохладна тишина, на дългата градинска пейка под строгия поглед на дежурния седяха неподвижно някакви дрипави типове. Андрей тръгна покрай затворените врати изследователските кабинети, прекоси стълбищната площадка, където няколко млади следователи от последния набор, димейки като комини с цигарите си, разпалено обясняваха един на друг делата си, качи се на третия етаж и почука на вратата на шефа.

Шефът беше мрачен. Дебелите му бузи бяха провиснали, а редките зъби заплашително оголени, той дишаше тежко, със свистене през зиналата си уста и гледаше Андрей изпод вежди.

— Седнете — промърмори шефът.

Андрей седна, сложи ръце на коленете си и се вторачи в прозореца. Прозорецът беше с решетки и отвън беше непрогледна тъмница. Вече трябва да е единадесет часът, помисли си той. Сума време загубих с този мръсник.

— Колко дела имате сега? — попита шефът.

— Осем.

— Колко смятате да приключите до края на тримесечието?

— Едно.

— Лошо.

Андрей замълча.

— Лошо работите, Воронин. Лошо! — дрезгаво рече шефът. Задухът доста го мъчеше.

— Знам — покорно каза Андрей. — Все още не мога да вляза в релсите.

— Крайно време е! — Гласът на шефа се повиши до свистящо съскане. — Я колко отдавна работите при нас, а сте приключили някакви три жалки дела. Не изпълнявате дълга си пред Експеримента, Воронин. А има от кого да се поучите, с кого да се посъветвате... Вижте например как работи вашият приятел, имам предвид... ъ... имам предвид Фридрих... ъ-ъ... Той, разбира се, си има своите

недостатъци, но вие няма защо да заимствувате тъкмо недостатъците му. Можете да възприемате от него и достойнствата му, Воронин. Двата дойдохте заедно при нас, а той вече е приключил единадесет дела.

— Аз не мога така — навъсено рече Андрей.

— Учете се. Трябва да се учите. Ние всички се учим. Този вашият... ъ-ъ... Фридрих също не е завършил юридически курсове, а работи и при това не работи лошо... Ето вече стана старши следовател. Има предложение да го направят заместник-началник на криминалния отдел... Да. А от вас, Воронин, не са доволни. Докъде например стигнахте с делото за Зданието?

— Доникъде — каза Андрей. — Че то не е никакво дело. То е такава безсмислица, направо чиста мистика...

— Че как така ще е мистика, щом има свидетелски показания? Щом има потърпевши? Хора изчезват, Воронин! Хора!

— Не мога да разбера как може да се разследва дело, основано на легенди и слухове? — мрачно отбеляза Андрей.

Шефът се закашля напрегнато и гърдите му засвистяха.

— Трябва да си поразмърдате малко мозъка, Воронин — изхриптя той. — Слухове, легенди казвате. Добре. Всичко е обвито в мистика. Да. А защо? Кому е потребно това? Откъде са се взели тези слухове? Кой ги е пуснал? Кой ги разпространява? Защо? И най-важното — къде изчезват хората? Разбирате ли ме, Воронин?

Андрей събра кураж и каза:

— Разбирам ви, шефе. Но това дело не е по силите ми. Предпочитам да се занимавам с обикновените престъпници. Градът гъмжи от негодници...

— А пък аз предпочитам да отглеждам домати! — каза шефът. — Умирам за домати, ама тук, кой знае защо, човек не може да ги намери и за цял чувал пари... Вие сте на служба, Воронин, и никой не се интересува от вашите предпочитания, възложено ви е делото на Зданието и моля благоволете да го разследвате. Че сте вързан в ръцете, и сам го виждам. При други обстоятелства изобщо не бих възложил на вас делото за Зданието. Но сега ви го възлагам. Защо? Защото сте наш човек, Воронин. Защото вие тук не отбивате номера, а се сражавате! Защото сте дошли тук не заради себе си, а заради Експеримента.

Такива хора са малко, Воронин. И затова ще ви разкажа нещо, което не е редно да знаят служителите от вашия ранг.

Шефът се отпусна в креслото, помълча, гърдите му започнаха още по-силно да свистят и устата му съвсем зейна.

— Ние водим борба с гангстерите, изнудвачите, хулиганите — това всички го знаят, това е добре, това е нужно. Но за нас опасност номер едно не са те, Воронин. Първо, тук съществува едно такова, природно явление, което се нарича Антиград. Чували ли сте? Не сте чували. И правилно. Не трябва да сте чували. И никой да не го е чул от вас! Ясно ли е? Това е служебна тайна с две нули отпред. Строго секретно. Антиградът. Има сведения, че на север съществуват някакви селища, едно, две, няколко — не се знае колко са. А на тях им е известно всичко за нас! Възможно е нашествие, Воронин. Опасността е голяма. Край на нашия град. Край на Експеримента. Има случаи на шпионаж, правени са опити за саботаж, за диверсии и за разпространяване на панически и позорящи слухове. Ясно ли е положението, Воронин? Виждам, че е ясно. По-нататък. В нашия град редом с нас живеят хора, дошли тук не заради Експеримента, а с други, повече или по-малко користни подбуди. Нихилисти, духовно затворили се в себе си хора, разни елементи, загубили всякаква вяра, анархисти. Активни сред тях са малко, но дори и пасивните представляват реална опасност. Подкопават морала, рушат идеалите, опитват се да настройват едни слоеве от населението срещу други, проповядват гибелен скептицизъм. Например такъв е вашият добър познат, някой си Кацман...

Андрей трепна. Шефът строго го погледна през подпухналите си клепачи, помълча и повтори:

— Йосиф Кацман. Интересна личност. Има сведения, че често се отдалечава от града в северна посока, пребивава там известно време и се завръща обратно. При това пренебрегва преките си задължения, но това вече не е наша работа. По-нататък. Водят се разговори тук и там. Това трябва да ви е добре известно.

Андрей неволно кимна, но изведнъж се усети и лицето му се вкамени.

— Сетне. Следва най-важното за нас. Забелязан е близо до Зданието. Два пъти. Един път са го видели да излиза оттам. Предполагам, че посочих добър пример и сполучливо свързах Кацман

с делото за Зданието. Трябва да се заемете с това дело, Воронин. Това дело, Воронин, в момента не мога да го възложа на никой друг. Има хора, верни като вас и значително по-добри професионалисти, но те са заети. Всички. Всички до един. И са заети до гуша. Така, че форсирайте делото за Зданието, Воронин. От другите дела ще се постарая да ви освободя. Утре точно в шестнадесет часа ще се явите при мен и ще доложите вашия план. Сега вървете.

Андрей стана.

— Да! Един съвет. Препоръчвам ви да обърнете внимание на делото за Падащите звезди. Настоятелно ви съветвам да го сторите. Може да имат връзка. Това дело сега го разследва Чачуа, наминете при него, запознайте се с делото. Посъветвайте се.

Андрей неволно се поклони и се запъти към изхода.

— И още нещо! — Шефът спря Андрей до самата врата. — Имайте предвид, че към делото за Зданието проявява специален интерес главният прокурор. Специален! Така, че освен вас с тази работа се занимава и ще се занимава още някой от прокуратурата. Постарайте се да не правите грешни стъпки, продиктувани от личните ви наклонности или пък от недоглеждане. Свободен сте, Воронин.

Андрей притвори вратата след себе си и се облегна на стената. В душата му зейна някаква смътна пустота, усещаше някакво колебание. Очакваше да отнесе калая от началството, дори да го уволнят и да го преместят в полицията. Вместо това май го похвалиха, дадоха му да разбере, че изпъква сред останалите, повериха му дело, за което смятат, че е от първостепенна важност. Само преди година, когато все още беше боклукчия, всеки служебен конфуз би го хвърлил в бездната на страданието, а отговорното поръчение би го извисило до върха на блаженството и възторжения ентузиазъм. А сега в душата му цареше някакъв дрезгав полумрак и той предпазливо се опитваше да вникне в себе си, като същевременно се мъчеше да предугади онези неизбежни усложнения и неудобства, които съвсем естествено щяха да възникнат в новата ситуация.

Изя Кацман... Дърдорко. Плямпало. Езикът му е разпуснат и злъчен. Циник. Но наред с това човек не може да не признае, че не ламти за нищо, добряк е, абсолютно, та чак до глупост е безкористен, а в живота дори е безпомощен... И това дело за Зданието. И Антиградът. По д-дяволите... Е, добре, ще видим...

Той се върна в кабинета си и се учуди, че завари там Фриц. Той седеше на неговото писалище, пушеше от неговите цигари и внимателно разлистваше делата му, които беше измъкнал от огнеупорната каса.

— Е, как мина, здраво ли ти натриха носа? — осведоми се той, като вдигна очи към Андрей.

Андрей не отвърна, взе цигара, запали я и няколко пъти дръпна яко от нея. После се огледа къде да седне и видя празната табуретка.

— Слушай, а онзи къде е?

— В дранголника — пренебрежително отвърна Фриц. — Изпратих го за една нощ в дранголника, като им наредих да не му дават да плюска, да пие и да пуши. Изповяда се като на поп. Всичко си призна и изпя имената на още двама, за които не знаехме. Но накрая трябваше да му дам да разбере на това мекотело, та друг път да знае. Протокола... — той прехвърли няколко папки. — Протокола го подших към делото, ще го видиш. Утре можеш да го предадеш в прокуратурата. Тоя съобщи някои любопитни нещица, които все ще ни потрябват...

Андрей пушеше и наблюдаваше това продълговато и изнежено лице, тези живи и воднисти очи и неволно се любуваше на уверените движения на големите, наистина мъжки ръце. В последно време Фриц израсна. Вече почти нищо не беше останало у него от наперения млад подофицер. Вместо тъпото му нахалство се появи целенасочена самоувереност, Фриц вече не се обиждаше, когато се шегуваха с него, лицето му не се вкаменяваше и изобщо не се държеше като магаре на мост. По едно време той взе често да се отбива при Селма, после между тях стана някакъв скандал, пък и Андрей го дръпна настрана и му каза няколко думи. И Фриц спокойно се оттегли.

— Какво си ме зяпнал така? — доброжелателно се поинтересува Фриц. — Още ли не можеш да дойдеш на себе си от калая? Няма страшно, приятелю, калаят от началството е празник за душата на подчинения!

— Виж какво — каза Андрей. — Защо трябваше да разиграваш този цирк? Химлер, гестапо... Какви са тия нововъведения в следствената практика?

— Цирк ли? — Фриц вдигна дясната си вежда. — Че това, приятелю, им действува като изстрел! — Той рязко затвори папката и

стана от масата. — Учудвам се как не си се сетил сам за това. Бъди сигурен — ако му беше казал, че си работил в ЧК или ГПУ, и ако беше щракнал два-три пъти под носа му с резачката за нокти — той мигновено щеше да започне да целува ботушите ти... Знаеш ли, взех от тебе няколко дела, защото тук се е натрупала такава камара, че цяла година няма да ти стигне да се оправяш... Тъй че аз ще ги поема, а по-нататък все някак ще ми се издължиш.

Андрей го погледна с благодарност и в отговор Фриц приятелски му намигна. Способно момче беше този Фриц. И добър приятел. Какво пък, може би точно така трябваше да се работи? За какъв дявол трябваше да се церемони с тази измет! Ама наистина там, на Запад, до смърт са наплашени от подземията на ЧК, а за такива долни мръсници като Керкенеза всички средства са добри...

— Е, имаш ли въпроси? — попита Фриц. — Не? Тогава да вървя. Той взе папките подмишница и се измъкна иззад бюрото.

— Да! — сети се Андрей. — Да не си взел случайно и делото за Зданието? Него го остави!...

— Делото за Зданието ли? Не, драги, не съм чак такъв алтруист. С делото за Зданието сам ще трябва все някак да се оправяш...

— Тъхъ — рече Андрей с мрачна решителност. — Сам... Между другото — спомни си той, — каква е тая история с Падащите звезди. Името на делото ми е познато, ама в какво се състои работата и какви по-точно са тия звезди — не помня...

Фриц смръщи чело, после погледна с любопитство Андрей.

— Има такова дело — каза той. — Да не са го възложили на теб? Работата ти е спукана, така да знаеш. Сега са го тръснали на главата на Чачуа. Абсолютно безнадеждна работа.

— Не — въздъхна Андрей. — Никой не ми го е възлагал. Просто шефът ми препоръча да се запозная с него. Това май е някаква серия от ритуални убийства, а? Или не?

— Абе, не е точно така. Макар че може и нещо такова да е. Това дело, приятелю, се влачи вече няколко години. От време на време намират под Стената хора, станали направо на кайма — явно са паднали от Стената, от голяма височина...

— Че как така — от Стената? — учуди се Андрей. — Нима човек може да се изкатери по нея? Че тя е гладка... Пък и за какво му е? Краят ѝ изобщо не се вижда...

— Там е цялата работа я! Отначало имаше хипотези, че там, горе, също има град, подобен на нашия, и тези хора ги хвърлят при нас от края на тяхната пропаст, тъй както при нас може да се хвърли нещо в пропастта. Но после веднъж-дваж успяха да идентифицират труповете: оказа се, че са наши, местни жители... Как са се покатерили там, никой не знае. Засега може само да се предполага, че това са някакви страхотни алпинисти, които са се опитвали да се измъкнат от града, като се качат горе... Но от друга страна... Абе, общо взето, много мътна история. Ако питаш мене, това дело е загубена работа. Е, хайде, време е да тръгвам вече.

— Благодаря ти. Всичко хубаво — каза Андрей и Фриц излезе.

Андрей се премести в креслото си, прибра всички папки освен делото за Зданието в касата и поседя малко, подпрял главата си с ръце. После придърпа апарата, набра домашния си телефон и зачака. Както винаги дълго време никой не вдигаше слушалката, след това се чу щракане и басов глас на явно посръбнал мъж попита: „Х-ало?“ Андрей мълчеше, като притискаше слушалката към ухото си. „Хало! Халоу?“ — изрева пиянският глас, после млъкна и вече се чуваше само тежко дишане, а някъде далеч гласът на Селма старателно припяваше тъжната песничка, извадена на мода от чичо Юра:

*Ставай, ставай, Катя,
корабите ча-акат!
Два от тях са сини,
а един — небесен...*

Андрей затвори телефона, въздъхна тежко, разтривайки лицето си, печално промърмори: „Долна курва, непоправима...“ и разгърна папката.

Делото за Зданието бе заведено още по времето, когато Андрей беше боклукчия и нямаше никаква представа за мрачните задкулисни истории в града. Всичко започнало оттам, че в 16, 18 и 32 район започнали редовно да изчезват хора. Изчезвали абсолютно безследно и в цялата тази работа нямало никаква система, никакъв смисъл и никаква закономерност. Оле Свенсон, 43-годишен, работник в целулозната фабрика, излязъл вечерта да купи хляб и не се върнал, но

и в хлебарницата не се появил. Стефан Цибулски, 25-годишен, полицай, изчезнал през нощта от поста си на ъгъла на Главната улица и Елмазената пресечка, бил намерен портупеят му — и край, никакви други следи. Моника Лерийо, 55-годишна, шивачка, излязла със своя шпиц на разходка преди да си легне, шпицът се върнал жив-здрав и весел, а шивачката изчезнала. И така нататък, и така нататък — изчезнали повече от четиридесет души.

Доста бързо били открити свидетели, които твърдели, че преди да изчезнат, хората влизали в някаква сграда, според описанията тя била една и съща, ала — кой знае защо — различните свидетели давали най-различни показания за нейното местоположение. Йозеф Хумболт, 63-годишен, бръснар, пред очите на своя познат Лео Палтус влязъл в едно триетажно здание от червени тухли на ъгъла на Втория Десен булевард и Сивокаменната улица и оттогава вече никой не бил виждал Йозеф Хумболт. Някой си Теодор Бух дал показание, че изчезналият по-късно Семьон Заходко, 32-годишен, фермер, влязъл в напълно отговарящо на това описание здание, но то вече се намирало на Третия Ляв булевард, близо до католическата църква. Давид Мъгърдичян разказвал, че срещнал на Глинобитната улица своя отдавнашен приятел и колега Рей Дод, 41-годишен, асенизатор. Те постоляли, побъбрили си за реколтата, за семейните проблеми и за други неутрални неща, а после Рей Дод казал: „Почакай малко, трябва да се отбия до едно място, ще гледам бързо да се върна, ако след пет минути не изляза, тръгвай си — значи ще се забавя...“ Той влязъл в някакво здание от червени тухли с прозорци, замазани с вар. Мъгърдичян го чакал четвърт час, но не го дочакал и си тръгнал, а що се отнася до Рей Дод, той изчезнал безследно и завинаги...

Червената тухлена сграда фигурирала в показанията на всички свидетели. Едни твърдели, че тя е триетажна, други — че е на четири етажа. Едни обръщали внимание на прозорците, замазани с вар, други — на прозорците с решетки. И нямало двама свидетели, които да твърдят, че тази сграда се намира на едно и също място.

В града плъзнали слухове. На опашките за мляко, в бръснарниците и фризьорските салони, в нощните заведения със зловещ шепот се предавала от уста на уста нова-новеничка, току-що родена легенда на страшното Червено здание, което си скита из града, нарежда се някъде сред обикновените сгради, разтваря вратите си като

зина паст и се притаява в очакване на лекомислените. Появили се приятели на роднините на едни познати, които успели да се изтръгнат и да се спасят от ненаситната тухлена утроба. Те разказвали ужасни неща и за доказателство показвали белезите и счупените си кости в резултат на скоковете от втория, третия и даже четвъртия етаж. Според слуховете и легендите вътрешността на сградата била празна — там не се спотайвали нито грабители, нито садисти манияци, нито космати гадини кръвопийци. Но коридорите внезапно се свивали като каменни черва, мъчейки се да сплескат жертвата; подовете неочаквано се разтваряли и под краката зейвали дълбоки черни ями, от които струяло ледено гробищно зловоние; неznайни сили гонели човека по мрачните стесняващи се проходи и тунели, докато се заклеши в най-тъсната каменна пролука — а в пустите стаи с раздрани тапети, сред падналата от тавана напластена мазилка зловещо доизгнивали натрошени кости, стърчащи изпод втвърдилите се от кръв дрипи...

Отначало Андрей дори прояви интерес към това дело. Отбеляза с кръстчета онези места върху картата на града, където бяха видели Зданието, опита се да открие някаква закономерност в разположението на кръстчетата, най-малко десетина пъти ходи да оглежда местата и всеки път намираще или двор с изоставена градинка, или празно място между къщите, или обикновена жилищна сграда, в която нямаше нищо загадъчно или мистериозно.

Смути го фактът, че никой нито веднъж не бе виждал Червеното здание денем, на светло; смути го, че много от свидетелите са били повече или по-малко пийнали, когато са видели Зданието; смутиха го малките, но почти задължителни противоречия едва ли не във всички показания и най-вече го смута пълната безсмисленост и нелепост на това, което ставаше.

Изя Кацман навремето бе рекъл по този повод, че милионният град, лишен от систематична идеология, неизбежно си създава собствени митове. Това звучеше убедително, ама нали хората действително изчезваха! Разбира се, не беше кой знае колко трудно човек да изчезне в този град. Достатъчно бе някой да го бутне в пропастта и с това да заличи всякакви следи. Обаче кому и защо бе нужно да бута в пропастта някакви си бръснари, възрастни шивачки и дребни търговци? Хора без пари, без реноме, на практика без врагове? Кенши веднъж бе изказал абсолютно трезвото и логично

предположение, че ако Червеното здание наистина съществува, то вероятно е съставна част от Експеримента и няма никакъв смисъл да се търси обяснение на това, което става — Експериментът си е Експеримент. В края на краищата Андрей също възприе тази гледна точка. Бе затънал в работа до гуша, а в това време делото за Зданието набъбна до хиляда страници и той го набута в дъното на касата, като го измъкваше от дъжд на вятър само за да прибави към него поредното свидетелско показание.

Днешният разговор с шефа обаче тласна разследването в съвсем нова и многообещаваща посока. Ако в града наистина имаше хора, които са си поставили (или са получили от някого) задачата да създадат сред населението атмосфера на паника и терор, твърде много неща в делото за Зданието се изясняваха. В такъв случай противоречията в показанията на така наречените свидетели лесно можеха да се обяснят с изопачаването на слуховете при разпространяването им. Изчезванията на хора се превръщаха в обикновени убийства с цел да се засили атмосферата на терор. В хаоса от дрънканици, боязливи шушукания и измислици сега вече трябваше да се търсят постоянно действащи източници, центрове за разпространяване на зловещата мъгла...

Андрей взе чист лист и се захвана бавно, дума по дума, точка по точка да нахвърля черновата на плана. След известно време се получи следното.

Главна задача: да се открият източниците на слухове, да се арестуват тези източници и да се разобличен ръководният им център. Основни средства: повторно да се разпитат всички свидетели в трезво състояние, дали по-рано показания; като се тръгне по веригата от човек на човек, да се разкрият и да се разпитат лицата, които твърдят, че уж са били в Зданието; да се разнищят възможните връзки между тези лица и свидетелите... Да се имат предвид: а) агентурните данни; б) противоречията в показанията...

Андрей ухапа молива, постоя известно време с присвити очи, загледан в лампата, и си спомни още нещо: да се свърже с Петров. Навремето този Петров му извади душата. Изчезна жена му и той, който знае защо, реши, че е била погълната от Червеното здание. Оттогава Петров захвърли всичко друго и се зае да търси това Здание — пишеше безброй изложения до прокуратурата, които старателно се

препращаха в следствения отдел и стигаха до Андрей, обикаляше нощем из града с надеждата да открие нещо, няколко пъти го прибираха в полицията, подозирайки го в мошеничество, той буйстваше там и го затваряха за десет денонощия, а когато излезеше, отново се залавяше с издирването.

Андрей написа три призовки — на него и на още двама свидетели, даде ги на дежурния и му нареди веднага да прати човек да ги откара, а той самият се запъти към кабинета на Чачуа.

Чачуа — грамаден затлъстял кавказец почти без чело, но затова пък с гигантски нос — се бе излегнал на дивана, заобиколен от набъбнали папки с дела, и спеше. Андрей го разтърси.

— А! — дрезгаво рече Чачуа, събуждайки се. — Какво е станало?

— Нищо не е станало — сърдито отговори Андрей. Той не можеше да понесе такава разпуснатост у хората. — Дай ми делото за Падащите звезди.

Чачуа седна и лицето му светна от радост.

— Вземаш ли го? — попита той, като хищно размърда феноменалния си нос.

— Чак толкова не се радвай — разочарова го Андрей. — Искам само да го видя.

— Че какво има да го гледаш? — разпали се Чачуа. — Я по-добре изобщо го вземи това дело! Ти си красив, млад, енергичен, шефът все те дава за пример. На бърза ръка ще го различиш — ще се изкатериш на Жълтата стена и моментално ще го различиш! Какво ти коства, а?

Андрей се загледа в носа му. Огромен, гърбав, покрит между очите с мрежа от изпъкнали тъмночервени капиляри, със стърчащи от ноздрите снопове остри черни косми, този нос живееше свой, отделен от Чачуа, живот. Личеше, че той изобщо не ще и да знае за грижите на следователя Чачуа. Искаше му се всички наоколо да пият ледено кахетинско вино в огромни чаши, да си похапват сочно овнешко на шиш и влажна хрупкава зелена салата, да танцуват, захванали с пръсти краищата на ръкавите си, и разпалено да подвикват: „Асса!“ Искаше му се да се заравя в благоуханни руси коси и да се надвесва над разголени пищни гърди... О, толкова много искаше той, този великолепен, безумно обичащ живота нос хедонист, и всичките му

многобройни желания искрено се отразяваха в независимите му движения, в промените на цвета и в разнообразните звуци, издавани от него!...

— ... А като приключиш това дело — говореше Чачуа, подбелил маслинените си очи чак до челото, — божичко! Каква слава те очаква! Какви почести! Ти какво си мислиш, Чачуа щеше ли да ти предлага това дело, ако сам можеше да се изкатери по Жълтата стена? За нищо на света Чачуа нямаше да ти отстъпи това дело! Че то си е направо златна мина! И само на тебе мога да ти го предложа. Да знаеш, колко много хора идваха да ме молят. Не, казвах си. Никой от вас няма да се справи с него. Воронин, само той може да се справи, казвах си аз...

— Е, добре, добре — спря го Андрей с досада. — Стига си опявал като поп. Давай палката. Нямам време да седя тука и да си чеша езика с тебе.

Без да престава да мърмори, да се оплаква и да се хвали, Чачуа лениво се надигна, довлече се, тътрейки крака, до огнеупорната каса и взе да рови в нея, а Андрей се загледа в широките му затлъстели плещи, като си мислеше, че Чачуа навярно е един от най-добрите следователи в отдела, просто блестящ следовател, неговият процент на разкрити престъпления, е най-висок, а ето че той така и не успя да напредне в делото за Падащите звезди, никой не успя да напредне в разследването на това дело — нито Чачуа, нито предшественикът му, нито предшественикът на неговия предшественик...

Чачуа измъкна купчина дебели омацани папки, двамата заедно прелистиха последните страници и Андрей грижливо си преписа на отделен лист имената и адресите на онези двама души, които бяха успели да разпознаят, а също и малкото особени, белези на някои от неразпознатите жертви, което бяха съумели да установят.

— Какво дело само! — възкликна Чачуа, цъкайки с език. — Единадесет трупа! А ти се отказваш. Не, Воронин, ти бягаш от късмета си. Вие, русите, винаги сте били иди-оти — и на онзи свят бяхте иди-оти, и тука си останахте такива!... А за какво са ти тия данни? — неочаквано прояви той жив интерес.

Андрей се помъчи колкото се може по-свързано да му обясни намеренията си. Чачуа бързо схвана същността на нещата, но идеята не предизвика у него никакъв особен възторг.

— Опитай, опитай... — каза той равнодушно. — Съмнителна работа. Можеш ли да сравняваш твоето Здание с моята Стена? Къде ти! Зданието е чиста измишльотина, а Стената — ей я на, няма и километър от тука... Не, Воронин, няма да можем да се оправим с тия дела...

Но все пак, когато Андрей вече бе стигал до вратата, Чачуа подметна:

— Е, ако там нещо вземе да излезе, нали веднага ще се обадиш...

— Добре — обеща Андрей. — Разбира се.

— Слушай — спря го отново Чачуа, като съсредоточено смръщи тлъстото си чело и размърда носа си. Андрей го погледна в очакване на въпроса. — Отдавна исках да те питам... — Лицето му стана сериозно. — Абе там, при вас, в Петроград, през седемнадесета година беше се забъркала една каша. Как свърши всичко, а?

Андрей се изплю и излезе, тръшкайки вратата, зад която кънтеше оглушителният смях на ужасно доволния кавказец. Чачуа пак успя да му пробута този тъп виц. Единственият начин да се отърве беше изобщо да не разговаря с него.

В коридора пред кабинета му го очакваше изненада. На пейката седеше някакъв уплашен до смърт, разчорлен човек със сънливи очи, зиморничаво загърнал се с палтото си. Дежурният зад масичката с телефона скочи и юначно изрева:

— Свидетелят Ейно Саари е докаран по ваше искане, господин следовател!

Андрей слисано се взря в него.

— Как така по мое искане?

Дежурният също се постъписа.

— Ами нали вие... — обиди се той. — Преди половин час... Връчихте ми призовките и ми наредихте веднага да пратя човек да ги откара.

— Господи — каза Андрей. — Призовките! Наредих ви незабавно да бъдат занесени призовките, дявол да го вземе! А хората са за утре, за десет часа! — Той хвърли поглед към побледнелия усмихващ се Ейно Саари и към белите връзки на долните му гащи, провиснали изпод панталоните, а после отново се взря в дежурния. — И останалите ли ще ги докарат сега?

— Тъй вярно — мрачно отвърна дежурният. — Направил съм това, което ми беше наредено.

— Ще подам рапорт срещу вас — заплаши го Андрей, едва сдържайки се да не избухне. — Като ви изпратя да патрулирате по улиците — всяка сутрин да тичате с изплезен език подир лудите, — ще има да ми плачете тогава... Е, какво да се прави — обърна се той към Саари. — Щом така се е получило, влизайте...

Той посочи на Ейно Саари табуретката, седна зад бюрото и погледна часовника си. Минаваше полунощ. Надеждата да се наспи преди утрешния тежък ден тъжно се изпари.

— Е, добре — въздъхна той и разтвори делото за Зданието, после запрелиства огромната купчина протоколи, рапорти, съобщения и експертизи, откри листа с предишните показания на Саари (43-годишен, саксофонист във Втория градски театър, разведен) и още веднъж ги прегледа. — Добре — повтори той. — Фактически трябва да уточня някои неща от вашите показания, които сте дали в полицията преди един месец.

— Моля, разбира се — Саари с готовност се наклони напред и някак по женски придърпа и затисна на гърдите си разтварящото се палто.

— Вие сте свидетелствували, че на осми септември тази година в двадесет и три часа и четиридесет минути вашата позната Ела Стремберг пред очите ви е влязла в така нареченото Червено здание, което тогава се е намирало на Папагалската улица, по-точно между гастроном номер сто и петнадесет и аптеката на Щрем. Потвърждавате ли това свое показание?

— Да, да, потвърждавам го. Всичко беше точно така. Само това за датата... Точната дата вече не помня, все пак повече от месец мина оттогава...

— Няма значение — каза Андрей. — Тогава сте помнели, пък и вашето показание съвпада с другите... Сега имам една молба към вас: опишете отново и по-подробно това така наречено Червено здание...

Саари сведе глава на една страна и се замисли.

— Значи такава беше — започна той. — На три етажа. Тухлено, от стари тъмночервени тухли като казарма, разбирате ли какво искам да кажа? Прозорците, знаете ли, бяха такива едни тесни и високи. На долния етаж всичките бяха замазани с вар и, сякаш и сега са пред

очите ми, бяха тъмни... — Той отново се позамисли. — Знаете ли, доколкото си спомням, там не светеше нито един прозорец. Да, и... входът. С каменни стъпала, две или три... Вратата изглеждаше такава една тежка... с медна, старинна дръжка, гравирана. Ела хвана тази дръжка и някак, знаете ли, с усилие отвори вратата... Номера на сградата не забелязах, не помня имаше ли номер... С една дума, приличаше, общо взето, на старинно административно здание някъде от края на миналия век.

— Така. А я ми кажете, често ли ви се е случвало да ходите на тази Папагалска улица?

— За първи път минавах по нея. И всъщност за последен. Аз живея доста далеч оттам, не ходя в този край на града, а тогава стана така, че реших да изпратя Ела. Бяхме на вечеринка, аз такава... м-м-м... един вид, малко я ухаждах и тръгнах да я изпращам. По пътя си говорихме много мило и после тя изведнъж рече: „Е, време е да се разделим“, целуна ме по бузата и още не бях успял да се опомня, когато се шумгна в тази сграда. Да си призная, тогава си помислих, че живее там...

— Ясно — отсече Андрей. — На вечеринката навярно си пийнахте, нали?

Саари със съжаление хлопна с длани по коленете си.

— Не, господин следовател — каза той. — И капка не бях сложил в устата си. Аз не бива да пия — лекарите не ми дават.

Андрей кимна състрадателно.

— А не помните ли случайно дали зданието имаше комини?

— Разбира се, че помня. Трябва да ви кажа, външният вид на това здание прави някак силно впечатление, така че то и сега сякаш е пред очите ми. Покривът му значи беше с керемиди и над тях стърчаха три доста високи комина. Единият, помня, димеше и още тогава си помислих, виж ти колко много сгради още се отопляват с печки...

Моментът настана. Андрей внимателно сложи молива напреки на протоколите, наведе се малко напред и втренчи силно присвитите си очи в саксофониста Ейно Саари:

— Във вашите показания има твърдения, които противоречат на здравия разум. Първо, както установи експертизата, намирайки се на Папагалската улица, вие по никакъв начин не бихте могли да видите нито покрива, нито комините на триетажна сграда.

Челюстта на оплелия се в лъжи саксофонист Ейно Саари провисна, а очите му уплашено зашариха насам-натам.

— По-нататък. Както установи следствието, нощем Папагалската улица изобщо не е осветена, а след като е било тъмно като в рог и вие сте се намирали на трийсет метра от най-близката улична лампа, абсолютно необяснимо е как сте успели да различите толкова много подробности: цвета на зданието, стария тухлен градеж, медната дръжка на вратата, формата на прозорците и накрая дима от комина. Бих искал да знам вие лично как си обяснявате тези противоречия.

Известно време Ейно Саари отваряше и затваряше устата си, без да издаде нито звук. После конвулсивно преглътна на сухо и проговори:

— Нищо не помня... Вие съвсем ме объркахте... Досега просто не ми е минавало през ума...

Андрей мълчеше в очакване да продължи.

— Наистина как не съм се сетил по-рано за това. Че на тази Папагалска улица беше абсолютно тъмно! Не сградите, ами дори тротоара под краката си човек не можеше да види... И покрива... Та аз стоях до самата сграда, до входа... Но съвсем ясно си спомням и покрива, и тухлите, и дима от комина — един такъв бял нощен дим, сякаш осветен от луната...

— Да, странно — каза Андрей с метални нотки в гласа.

— И дръжката на вратата... Медна, излъскана от докосванията... доста изкусна плетеница от цветя и листа... Ей сега бих могъл да ви я нарисувам, ако умеех да рисувам... И в същото време тъмнината беше абсолютна — та аз не различавах лицето на Ела и само по гласа ѝ почувствувах, че се усмихва, когато...

В разширените очи на Ейно Саари блесна някаква нова мисъл. Той сложи ръка на сърцето си и рече с отчаян глас:

— Господин следовател! Сега в главата ми е бъркотия, ала много ясно осъзнавам, че свидетелствувам против себе си и ви принуждавам да ме подозирате. Но аз съм честен човек, родителите ми бяха изключително честни и много религиозни хора... Всичко, което ви говоря сега, е цялата и най-чистата истина! Действително всичко беше точно така. Просто по-рано не съм се замислял. Беше тъмно като в рог, аз стоях до самата сграда и в същото време помня всяка тухличка, а

керемидения покрив го виждам така, сякаш в момента е пред очите ми... и трите комина... И дима.

— Хм — каза Андрей и потропа по масата. — А може би не сте видели всичко това, а? Може би някой ви го е разказвал? Преди случката с госпожица Стремберг бяхте ли чували за Червеното здание?

Очите на Ейно Саари отново зашариха смутено.

— Н-н-н... не помня... — измънка той. — После — да. Когато Ела вече изчезна, когато ходих в полицията... когато вече беше обявено, че се издирва... после много се говореше за това. Но преди... Господин следователю! — рече той тържествено. — Не мога да се закълна, че по-рано, преди да изчезне Ела, съм чувал за Червеното здание, но мога да се закълна, че нищо не помня по този въпрос.

Андрей взе писалката и се захвана да пише протокола, като едновременно с това говореше подчертано монотонно с глас на закоравял администратор — според теорията такъв глас трябваше да навява на последствията неимоверна тъга и чувството за съдбоносна неизбежност, предопределена от безукорната машина на правосъдието.

— Вие трябва да разберете, господин Саари, че следствието не може да се задоволи с вашите показания. Ела Стремберг е изчезнала безследно и последният човек, който я е видял, сте вие, господин Саари. Червеното здание, което току-що така подробно обрисовахте, не съществува на Папагалската улица. При това вашето описание на Червеното здание е неправдоподобно, защото противоречи на елементарните физически закони. И накрая, както е известно на следствието, Ела Стремберг е живяла в съвсем друг район на града. Сам по себе си, този факт, разбира се, не ви уличава в нищо, но поражда допълнителни подозрения. Така че съм принуден да ви задържа, докато бъдат изяснени редица обстоятелства... Моля да прочетете и да подпишете протокола.

Ейно Саари мълком се приближи до масата и подписа всеки лист от протокола, без да го чете. Моливът трепереше в ръцете му, а острата му брадичка бе провиснала и също се тресеше. После, влачейки крака, той се върна до табуретката, омаломощено седна и стиснал ръце, каза:

— Искам още веднъж да подчертая, господин следователю, че като давах показания... — гласът му секна и той отново преглътна. — Че като давах показания, съзнавах каква вреда си нанасям. Бих могъл

да измисля нещо, да излъжа... Можех изобщо да не взема участие в издирването — никой не знаеше, че бях отишъл да изпрацам Ела...

— Това ваше изявление — равнодушно рече Андрей — вече е записано в протокола. Ако не сте виновен, не ви заплашва нищо. Сега ще ви отведат в килията на предварителния арест. Ето ви хартия и молив. Ще помогнете на следствието, пък и на самия себе си, ако възможно най-подробно опишете кой, кога и при какви обстоятелства е разговарял с вас за Червеното здание. Няма значение дали това е било преди да изчезне Ела Стремберг или след това. Колкото може по-подробно: кой — името и адреса; кога — точната дата и по кое време на денонощието; при какви обстоятелства — къде, по какъв повод, с каква цел, с какъв тон. Разбрахте ли ме?

Ейно Саари кимна и беззвучно промълви „да“. Вторачил очи в него, Андрей продължи:

— Сигурен съм, че всички тези подробности за Червеното здание сте ги научили някъде другаде. Вие, самият, може би дори не сте го виждали. И настойчиво ви препоръчвам да си спомните кой ви съобщи тези подробности — кой, кога, при какви обстоятелства. И с каква цел.

Той позвъни на дежурния и саксофонистът беше отведен. Андрей потри ръце, продупчи протокола и го закопча в папката, после помоли за горещ чай и извика следващия свидетел. Беше доволен от себе си. Полезно бе все пак човек да има въображение и елементарни познания по геометрия. Оплелият се в лъжи Ейно Саари беше спипан по всички правила на науката.

Следващият свидетел, или по-скоро свидетелка, Матилда Хусакова (62-годишна, плетачка надомница, вдовица) поне наглед беше доста по-прост случай. Едрата старица с малка, напълно побеляла глава, румени бузи и хитри очи нямаше ни най-малко вид на съннена или уплашена, а, напротив, май изглеждаше доста доволна от приключението. Беше се явила в прокуратурата със своята кошница, с кълбетата си от разноцветна прежда и с комплект куки, а в кабинета тя веднага се намести на табуретката, надяна очилата си и взе да плете.

— На следствието стана известно, госпожа Хусакова — започна Андрей, — че неотдавна сте разказвали в компания на свои приятелки за произшествието с някой си Франтишек, който уж попаднал в така

нареченото Червено здание, претърпял там най-различни премеждия и доста трудно се измъкнал на свобода. Имало ли е такова нещо?

Достигналата вече почтена възраст Матилда се усмихна, ловко издърпа едната кука, надяна на нейното място другата и рече, без да вдига очи от плетката:

— Имаше, имаше такова нещо. Разказвала съм и неведнъж, само че много ми се ще да разбере откъде това нещо е станало известно на следствието... Аз май нямам познати сред съдиите...

— Трябва да ви уведомя — поверително каза Андрей, — че в настоящия момент се води следствие по повод така нареченото Червено здание и ние сме изключително заинтересовани да влезем в контакт поне с един човек, който е бил в това здание...

Матилда не го слушаше. Тя сложи плетката на коленете си и замислено впери очи в стената.

— Че кой може да ви е съобщил? — учуди се тя. — Ей, не съм очаквала такова нещо!... — Матилда поклати глава. — Излиза, че и тука човек трябва да си отваря очите с кого приказва... Когато навремето довтасаха немците, си бяхме сложили кофар на устата. Преместихме се насам, ама и тука била същата картинка...

— Моля ви се, пани Хусакова — прекъсна я Андрей. — Според мен някак превратно тълкувате положението. Доколкото разбирам, вие не сте извършили никакво престъпление. Ние гледаме на вас само като на свидетел, вие сте наш помощник, който...

— Е, гълъбче! Че за какви помощници ми говорите? Полицията си е полиция.

— Ама недейте така! — За да бъде по-убедителен, Андрей сложи ръка на сърцето си. — Ние издирваме банда престъпници! Те отвличат хора и, изглежда, ги убиват. Човек, който е бил в техните лапи, може да окаже неоценима услуга на следствието!

— Гълъбче, ама вие какво — рече старицата, — да не би да вярвате в това Червено здание?

— А вие не вярвате ли? — попита Андрей леко объркан.

Старицата не успя да отговори. Вратата на кабинета се откряна, от коридора нахлу гълчава от възбудени гласове и в пролуката се промуши с гърба напред набита черноглава фигура, която крещеше в коридора: „Да, належащо е! Веднага трябва да го видя!“ Андрей се

намръщи, но в същия миг отново издърпаха фигурата в коридора и вратата се хлопна.

— Извинете, прекъснаха ни — рече Андрей. — Май искате да кажете, че вие самота не вярвате в Червеното здание?

Без да изоставя плетенето, старата Матилда повдигна едното си рамо.

— Че кой възрастен човек може да повярва на такова нещо? Представете си само, тази тяхна къща бяга от едно място на друго, вътре всички врати са със зъби, изкачваш се по стълбите и наведнъж се озоваваш в мазето... Е, разбира се, по тукашните места всичко може да се случи, Експериментът си е Експеримент, ама това все пак е прекалено... Не, не вярвам. То се знае, във всеки град има сгради, дето поглъщат хора, сигурно и в нашия не може без тях, ама едва ли тичат от място на място... пък и стълбите там, доколкото знам, са най-обикновени.

— Извинете, пани Хусакова — каза Андрей. — А защо тогава разказвате на ляво и на дясно тези измислици?

— А защо пък да не ги разказвам, щом хората ги слушат? Знаете ли колко е скучен животът на хората, особено на такива старци като нас...

— Да не би сама да сте измислили всичко това?

Достигналата почтена възраст Матилда си отвори устата да отвърне, но в този миг до ухото на Андрей ужасно изтрещя телефонът. Той изруга и вдигна слушалката.

— Андрю-шен-ка... — разнесе се от слушалката съвсем пияният глас на Селма. — Аз всичките ги изгоних... из-го-них. Ти защо не си идваш?

— Моля те — рече Андрей, като прехапа устна и погледна изпод вежди към старицата. — В момента съм много зает, ще ти се...

— А аз не ис-кам! — заяви Селма. — Аз те обичам, аз те чакам. Твоята Селма е пи-я-нич-ка и го-лич-ка, на мен ми е сту-де-но...

— Селма — сниши глас Андрей. — Не се прави на глупачка. Много съм зает.

— Въпреки това ти такова момиче няма... няма да намериш, в този нуж... нужник. А пък аз съм се свила на кравайче... ама съвсем-съвсем голич... голичка...

— Ще дойда след половин час — припряно рече Андрей.

— Глу-па-че! Та след поло... половин час аз вече ще съм заспала... Къде си виждал някой да идва след половин час?

— Е добре, Селма, до скоро виждане — побърза да приключи Андрей, проклинайки деня и часа, когато беше дал на тая развратна уличница номера на служебния си телефон.

— Тогава върви по дяволите! — внезапно изкрещя Селма и би отбой. Навярно така тръшна слушалката, че направи телефона на парчета. Стиснал зъби от ярост, Андрей внимателно сложи своята слушалка и няколко мига не смееше да вдигне очи. Беше си изгубил мисълта и не можеше да се съсредоточи. После се изкашля.

— Така — каза той — Ъ-ъ... Аха. Значи вие сте разказвали всичко това просто от скука... — Той си спомни най-сетне последния въпрос. — Значи, трябва да разбирам, че вие, самата, сте измислили цялата таза история с Франтишек?

Старицата тъкмо се накани отново да си отвори устата, за да му отговори, ама пак нищо не излезе. Вратата се откряна, на прага се появи дежурният и юначно рапортува:

— Моля да ме извините, господин следовател! Докараният свидетел Петров настоява незабавно да го разпитате, защото имал да ви съобщи...

Андрей побесня от яд. Той с все сила удари с юмруци по масата и така изрева, че дори и собствените му уши писнаха:

— Дяволите да ви вземат! Що за дежурен сте! Не знаете ли устава? Къде се пъхате с вашия Петров? Да не се намирате в домашния си клозет! Кръго-ом марш!

Дежурният се омете мигновено. Чувствайки, че дори и устните му треперят от ярост, Андрей си наля с изтръпналите ръце вода от гарафата и пи. Гърлото му смъдеше от дивото реване. После стрелна с очи старицата. Достигналата почтена възраст Матилда продължаваше най-невъзмутимо да си плете.

— Моля да ме извините — промърмори Андрей.

— Няма нищо, млади господине — успокой го Матилда. — Не ви се сърдя. Та вие ме питахте дали сама не съм измислила всичко това. Това за моята уста лъжица ли е? Виж ги ти само: какви стълби — вървиш нагоре, пък се озоваваш долу... Че аз не съм и сънувала такова нещо. Както ми го разказаха, така го разказвах...

— А кой по-точно ви го разказа?

Като не преставаше да плете, старицата поклати глава.

— Виж това не помня. На опашката го разказваше една жена. Този Франтишек уж бил зет на нейна позната. Ама и тя лъжеше, разбира се. По някой път на опашките се случва такива работи да чуеш, дете в нито един вестник не можеш да ги прочетеш...

— А приблизително кога чухте тези приказки? — попита Андрей, дошъл малко на себе си. Вече го беше яд, че толкова се нервира и тръгна с рогата напред.

— Ами някъде преди два месеца трябва да беше... а може и три да са станали вече.

Да, развалих цялата работа, нищо не излезе от този разпит, огорчен си мислеше Андрей. Развалих, по дяволите, цялата работа заради онази курва и заради онзи дръвник — дежурния. Ама няма да му се размине тая работа, душичката ще му извадя аз на него, тъпака му с тъпак. Ще му дам аз да разбере. Има да тича подир лудите рано-рано на студа... Е, добре, а със старицата сега какво да правя? Виж я ти как се запъна бабата и не ще да каже имената...

— А вие сигурна ли сте, пани Хусакова — започна той отново, — че изобщо няма да можете да си спомните името на тази жена?

— Не го помня, гълъбче, никак не ми идва на ума — весело отвърна достигналата почтена възраст Матилда, като не преставаше бойко да размахва куките.

— А може пък вашите приятелки да я помнят, а?

Движението на куките се позабави.

— Вие тогава им казахте това име, нали така? — продължаваше Андрей. — Какво пък, напълно е възможно тяхната памет да е по-добра, нали?

Матилда повдигна едното си рамо и нищо не отговори. Андрей се облегна на стола.

— Виждате ли каква стана тя сега, пани Хусакова. Името на тази жена вие или сте го забравили, или просто не искате да ни го кажете. А вашите приятелки го помнят. Значи ще се наложи да ви задържим малко тука, за да не можете да ги предупредите, и ще бъдем принудени да ви държим дотогава, докато или вие, или някоя от приятелките ви не си спомни от кого сте чули тази история.

— Ваша си работа — смирено рече пани Хусакова.

— Вярно, така е — каза Андрей. — Но докато вие си спомняте, а пък ние се занимаваме с приятелките ви, нали хората ще продължават да изчезват, бандитите ще се радват и ще потриват ръце и всичко това ще става заради вашето странно предубеждение към следствените органи.

Достигналата почтена възраст Матилда нищо не отвърна. Тя само упорито сви набръчканите си устни.

— Разберете в какво глупаво положение ни поставяте — продължаваше да ѝ втълпява Андрей. — Не стига, че денонощно се разправяме с каква ли не паплач, с гадове и мръсници, ами пристига тук един честен човек и за нищо на света не желае да ни помогне. На това какво да му каже човек? Хубава работа! Извинете, но в случая се държите съвсем като децата. Ако вие не си спомните, вашите приятелки ще си спомнят, но така или иначе ще узнаем името на тази жена, ще се доберем до Франтишек и той ще ни помогне да разпердушим това свърталище. Стига само преди това бандитите да не го пречукат като опасен свидетел... А нали ако го убият, вие ще бъдете виновна, пани Хусакова! Не пред съда естествено и не пред закона, а пред съвестта си, от човешка гледна точка, вие ще бъдете виновна!

След като вложи в тази малка реч цялото си умение да убеждава, изтощен, Андрей запали цигара и зачака, като крадешком погледна часовника си. Възнамеряваше точно след три минути, ако опърничавата старица не си признае всичко, да изпрати този стар, чепат дънер в килията, макар това да беше съвсем противозаконно. Но нали в края на краищата все пак трябва да ускори разглеждането на това проклето дело... Докога ще се разправя с всяка старица? Една нощ, прекарана в килията, понякога оказва направо чудотворно въздействие върху хората... Ами ако възникнат някои неприятности заради това, че е превишил пълномощията си... не няма да възникнат, тя няма да вземе да се оплаква, не изглежда такава... но ако все пак възникнат, нали в края на краищата главният прокурор е лично заинтересован от това дело и сигурно няма да го разобличи. Е, ще му лепнат някое наказание. Ама аз да не им работя за похвалите! Нека ме наказват. Важното е разследването на това проклето дело поне малко да напредне... поне криво-ляво да се размърда...

Той пушеше, като разпръсваше вежливо с ръка облаците от дим, тънката стрелка бързо обикаляше циферблата и отмерваше секундите, а пани Хусакова си мълчеше и само тихо подрънкваше с куките.

— Така — промълви Андрей, когато изтече четвъртата минута. Той решително забодя и размаза угарката в препълнения пепелник. — Принуден съм да ви задържа. За оказване на съпротива на следствието. Ваша си работа, пани Хусакова, но според мен поведението ви в момента е чиста детинщина... Сега ще подпишете протокола и ще ви отведа в килията.

Когато изведоха достигналата почтена възраст Матилда (на излизане тя му пожела лека нощ), Андрей си спомни, че така и не му донесоха горещ чай. Той надникна в коридора, подробно и рязко напомни на дежурния какви са задълженията му и нареди да доведат в кабинета свидетеля Петров.

Свидетелят Петров, широкоплещест, почти квадратен, черен като врана, на вид същински бандит, чиста проба мафиоз, се намести стабилно на табуретката и без да каже нито дума, злобно загледа изпод вежди как Андрей сърба чая си.

— Е, какво става, Петров? — добродушно рече Андрей. — Нахълтахте тука, вдигнахте скандал, пречихте ми на работата, а сега мълчите...

— А за какво да си приказвам с такива търтеи като вас — злъчно отвърна Петров. — По-рано трябваше да си размърдате з-з... сега вече е късно.

— А защо вдигнахте такава пушилка? — попита Андрей, като се направи, че не е чул за „търтеите“ и другото.

— Ами защото, докато вие тука си чешехте езика и се придържахте към вашия пиклив устав, аз видях Зданието!

Андрей внимателно остави лъжичката в чашата.

— Кое здание? — попита той.

— Ама какво ви става наистина? — моментално се вбеси Петров. — Гаврите ли се с мене, какво? Кое здание... Червеното! Онова същото! Стои си, гадината, наред Главната улица и хората влизат там, а вие тука чайчето си пиете... Някакви глупави старици изтезавате...

— Момент, момент! — възкликна Андрей и измъкна от папката картата на града. — Къде го видяхте? Кога?

— Абе ей сега, когато ме караха насам... Казвам му на тоя идиот: „Спри бе!“, а той лети като луд... Викам тук на дежурния: дай побързо един наряд полицаи — ама и той мълчи като пън и не си мърда пръста...

— Къде го видяхте? На кое място?

— Синагогата знаете ли я?

— Да.

Андрей намери на картата синагогата.

— Ами точно между синагогата и киното — има там едно такова забутано кино.

На картата между синагогата и кино „Нов илюзион“ беше означена градинка с фонтани и детска площадка. Андрей ухапа върха на молива.

— Преди колко време го видяхте? — попита той.

— Дванайсет и двайсет беше — мрачно отвърна Петров. — А сега вече, моля, е почти един часът. Да не мислите, че ще стои там да ви чака... Имало е случаи да тичам след петнайсет, след двайсет минути, а него вече го няма, пък сега... — Той безнадеждно махна с ръка.

Андрей вдигна слушалката и нареди:

— Мотоциклет с кош и един полицаи. Веднага.

ГЛАВА ВТОРА

Мотоциклетът с трясък летеше по Главната улица, подскачайки по изровения асфалт. Присвит, Андрей криеше лицето си зад предпазния щит на коша, но въпреки това студът го пронизваше до кости. Трябваше да си вземе шинела.

От време на време срещу мотоциклета от тротоарите изтичваха посинели от студ луди, които се кривяха, танцуваха и крещяха нещо, но писъците им се заглушаваха от боботенето на двигателя. Полицейският мотоциклетист, ругаейки през зъби, намаляваше скоростта, изтръгваше се от здраво вкопчващите се в него протегнати ръце, промъкваше се през веригата от раирани болнични халати и мигновено пак даваше газ, така че Андрей отхвъркваше назад.

Освен побърканите по улицата не срещнаха никого. Само веднъж зърнаха една бавнодвижеща се патрулна кола с оранжева мигалка на покрива и на площада пред кметството видяха тромаво да тича огромен рунтав павиан. Той бягаше презглава от група небръснати мъже с раирани пижами, които го гонеха с викове и пронизителни крясъци. Андрей извърна глава назад и видя, че те все пак настигнаха павиана, събориха го на земята, разчекнаха му задните и предните лапи и взеха равномерно да го люлеят, припявайки му зловецка задгробна песен.

Носеха се като вихър срещу редките улични лампи, през черните, сякаш мъртви квартали без никаква светлинка, после пред тях се показаха очертанията на жълтеникавата грамада на синагогата и Андрей видя Зданието.

То стоеше здраво и непоколебимо, като че ли винаги, десетилетия наред беше заемало това пространство между стената на синагогата, надраскана с пречупени кръстове, и смотаното кино, глобено миналата седмица, загдето нощем в него се прожектират порнографски филми — стоеше на същото място, където довчера растяха хилави дръвчета, където в неподобяващо грамадна мърлява циментова чаша пръскаше анемично фонтанче, а на въжените люлки висяха и пицяха хлапета с най-различен цвят на кожата.

То действително беше червено, тухлено, четириетажно и прозорците на най-долния етаж бяха закрити с капаци, няколко прозореца на втория и третия етаж бяха осветени в жълто и розово, а покривът беше обшит с поцинкована ламарина и до единствения комин се издигаше странна антена с няколко напречни пръчки. Към вратата наистина водеше каменно стълбище с четири стъпала, медната дръжка блестеше и колкото повече гледаше сградата, толкова по-ясно в ушите на Андрей звучеше някаква тържествена и мрачна мелодия, и мимоходом той си спомни, че много от свидетелите твърдяха, че в Зданието свирела музика...

Андрей повдигна козирката на фуражката си, за да не му влиза в очите, и погледна полицейския мотоциклетист. Навъсеният дебелак седеше настръхнал, сврял глава във вдигнатата си яка и сънено пушеше, захапал цигарата със зъби.

— Виждаш ли го? — с приглушен глас попита той.

Дебелакът неловко извърна глава и свали яката си.

— А?

— Сградата, казвам, виждаш ли я? — попита Андрей раздражено.

— Да не съм сляп — навъсено отвърна полицаят.

— А друг път виждал ли си я тук?

— Не — каза полицаят. — Тук не съм я виждал. Но на други места съм я виждал. И какво от това? Че тука нощем какви ли не работи можеш да видиш...

Музиката звучеше в ушите на Андрей с трагична сила, така че той едва разбираше думите на полицая. Хиляди и хиляди хора плачеха на някакво огромно погребение, те изпращаха своите близки и любими и гръмогласната музика не им позволяваше да се успокоят, да се унесат, да освободят съзнанието си...

— Чакай ме тук — нареди Андрей на полицая, но онзи не му отвърна и в това нямаше нищо чудно, защото бе останал със своя мотоциклет на отсрещната страна на улицата, а Андрей вече стоеше на каменното стълбище пред високата дъбова врата с медната дръжка.

Тогава Андрей хвърли поглед надясно в застиналата мъгла, погълнала горния край на Главната улица, хвърли поглед наляво в застиналата мъгла, погълнала долния край на Главната улица, за всеки

случай се сбoguва с всичко това и ръката му в ръкавицата легна върху богато гравираната блестяща мед.

Отвъд вратата имаше малко тихо антре, озарено от слаба жълтеникава светлина, на разклонена като палма закачалка висяха на гроздове шинели, палта и шлифери. Под нозете му имаше протрит килим с бледи, неясни шарки, а точно срещу него се издигаше широко мраморно стълбище с червена мека пътека, притисната към стъпалата с помощта на добре излъскани метални пръчки. Имаше и някакви картини по стените, имаше нещо и зад дъбовата преграда вдясно, имаше някой и до него, който почтително взе папката и му прошепна: „Нагоре, моля...“. Но Андрей не можа да разгледа нищо по-подробно, защото козирката на фуражката ужасно му пречеше, постоянно падаше над очите му, така че можеше да види само това, което беше под краката му. Някъде по средата на стълбището той си помисли, че трябваше да остави проклетата фуражка в гардероба на онзи позлатен тип със сърмените нашивки и бакенбардите до кръста, но сега вече беше късно, а тук всичко трябваше да се прави навреме или изобщо да не се прави и след всеки свой ход, след всяко свое деяние човек не можеше да се върне, за да поправи стореното. И той с въздишка на облекчение прекрачи последното стъпало и си свали фуражката.

Щом се появи на прага, всички станаха, но той не погледна към никого. Виждаше само своя партньор — нисък на ръст, възрастен мъж в костюм с полувоенна кройка и с блестящи хромови ботуши, който мъчително му приличаше на някого и в същото време беше абсолютно непознат.

Всички стояха неподвижно край стените, край белите мраморни стени, украсени със злато и пурпур и драпирани с ярки разноцветни знамена... не, не бяха разноцветни, всичко беше червено и златисто, и от безкрайно високия таван висяха огромни пурпурнозлатисти платнища, сякаш бяха материализирани ивици на някакво невъобразимо северно сияние, всички стояха покрай стените с големи полукръгли ниши, а в полумрака на нишите се криеха горделиво-скромни бюстове — мраморни, гипсови, бронзови, златни, малахитови, от неръждаема стомана... гробовна леденина вееше от тези ниши, всички зъзнеха, всички скришом потриваха ръце и се свиваха от студ, но стояха изпънати и гледаха право пред себе си, само възрастният мъж в полувоенния костюм, партньорът, противникът,

бавно, с безшумни стъпки се разхождаше сред пустото пространство в средата на залата, леко свел масивната си побеляваща глава, сложил ръце на гърба, като с лявата си ръка притискаше китката на дясната. И след като Андрей влезе, и след като всички станаха и вече стояха мирно известно време, и след като едва доловимата въздишка, изглежда, на облекчение вече затихна сред сводовете на залата, заплетена в пурпура и златото, този човек продължаваше да се разхожда напред-назад, а после внезапно, насред пътя, се спря и много внимателно, без да се усмихва, изгледа Андрей и Андрей видя, че косите на едрия му череп са редки и посивели, челото — ниско, пищните мустаци също са рехави и грижливо подстригани, а равнодушното му лице е възжълто, с грапава, сякаш надупчена от едра шарка кожа.

Нямаше нужда да се представят един на друг и никакви приветствени речи не бяха потребни. Те седнаха зад инкрустираната масичка и се оказа, че Андрей трябва да играе с черните, а възрастният му партньор — с белите фигури, всъщност те не бяха бели, а жълтеникави и човекът със сипаничавото лице протегна малката си, съвсем без косми ръка, хвана с два пръста пешката и направи първия ход. Андрей мигновено придвижи срещу нея своята пешка, кроткия надежден Уан, който винаги желаше само едно — да го оставят на мира — и тук щеше да му бъде осигурено известно, впрочем твърде съмнително и относително спокойствие, тук в самия център на събитията, които естествено щяха да се развият, които бяха неизбежни, и Уан щеше да изпадне в голямо затруднение, но тъкмо тук можеше да бъде подкрепян, прикриван и защитаван дълго, а при желание и безкрайно дълго време.

Двете пешки стояха една срещу друга, гърди срещу гърди, можеха да се докоснат, можеха да си разменят нищо не значещи думи, можеха просто мирно и тихо да се гордеят със себе си, да се гордеят с това, че те, простите пешки, със своето присъствие тук са обозначили главната ос, около която сега ще се разгърне цялата игра. Но те нищо не можеха да си направят един на друг, те бяха неутрални един към друг, те бяха в различни бойни измерения — малкият жълтолик, неугледен Уан с глава, свита по навик в раменете, и набитият кривокрак, както подобава на кавалерист, селяк в кавказки ямурлук и

калпак, с огромни, направо чудовищни пухкави мустаци, със скулесто лице и сурови, леко кривогледа очи.

На дъската отново цареше равновесие и това равновесие сигурно щеше да продължи доста дълго време, защото Андрей знаеше, че партньорът му е гениално предпазлив човек, който винаги е смятал хората за най-ценното нещо на този свят, следователно в скоро време нищо не може да заплашва Уан, и Андрей откри сред редиците Уан и едва-едва му се усмихна, но тутакси отмести очи, защото срещна внимателния и печален поглед на Доналд.

Партньорът му мислеше, като спокойно почукваше с мундщука на дългата си цигара по инкрустираната със седеф повърхност на масичката, и Андрей отново стрелна с очи вцепенените редици край стените, но сега вече не гледаше към своите, а към тези, с които се разпореждаше съперникът му. Сред тях почти нямаше познати — бяха някакви изненадващо интелигентни на вид хора в цивилни дрехи, с бради, с пенснета, със старомодни вратовръзки и жилетки и някакви военни в необичайна униформа с многобройни ромбове по петлиците и с ордени, закрепени на винтове върху подложки от моаре... Откъде ли ги е насъбрал такива? — озадачен си помисли Андрей и отново се взря в преместената напред бяла пешка. Тази пешка поне му бе добре позната — човек с някога легендарна слава, който, както си шепнеха по-възрастните, не бе оправдал възлаганите му надежди и сега можеше да се каже, че е слязъл от сцената. Явно и той самият знаеше това, но кой знае колко не страдаше — стоеше здраво на паркета с кривите си крака, сучеше гигантските си мустаци, току поглеждаше изпод вежди настрани и от него се носеше остра миризма на водка и конска пот.

Партньорът вдигна ръката си над дъската и премести втора пешка. Андрей затвори очи. Изобщо не очакваше това. Че може ли такова нещо — така направо? Кой е този? Красиво бледо лице, вдъхновено и в същото време донякъде отблъскващо с високомерието си, синкаво пенсне, изящна къдрава брадичка, гъсти, черни коси над светлото чело — Андрей никога по-рано не беше виждал този човек и не можеше да каже кой е, но явно беше важна личност, защото властно и кратко поговори с кривокракия селяк в кавказкия ямурлук, а онзи само помръдваше с мустаците си, скулите му шаваха нагоре-надолу и през цялото време току отместваше настрани леко кривогледите си очи като на огромна дива котка пред уверен укротител.

Но Андрей хич не го интересуваха отношенията им — решаваше се съдбата на Уан, съдбата на мъничкия, цял живот патил Уан, чиято глава сега съвсем бе хлътнала между раменете, на вече готовия за най-лошото и безнадеждно примирилия се с участието си Уан, и сега той можеше да избере само една от трите възможности: или да пожертвува Уан, или да заложи на Уан, или да остави всичко така, както си е, и тия двамата постоянно да висят между живота и смъртта — възвишеният език на стратегията наричаше тази възможност „неприет дамски гамбит“, — и това продължение му беше известно, Андрей знаеше, че то се препоръчва в учебниците, знаеше, че то е от азбуката на играта, но не можеше да понесе дори и мисълта, че в продължение на дълги часове Уан ще виси на косъм, облян в ледената пот на предсмъртния ужас, а натискът върху него ще продължава да расте и расте, докато най-сетне чудовищното напрежение около това поле не стане абсолютно непоносимо, и тогава грамадният кървав гнойник щеше да се спуска и от Уан нямаше да остане и помен.

Няма да понеса това, помисли си Андрей. И в края на краищата аз изобщо не познавам този човек с пенснето, какво ме засяга съдбата му, защо съм длъжен да го жала, след като дори моят гениален партньор мисли само няколко минути, преди да се реши да предложи тази жертва... И Андрей свали от дъската бялата пешка, и постави на нейното място своята, черната, и в същия миг видя как дивата котка с ямурлука за първи път в живота си погледна укротителя право в очите и озъби пожълтялата си от тютюн паст в хищна самодоволна усмивка. И тутакси някакъв мургав, възтъмен като маслина човек, неприличащ на руснак и даже на европеец, се шмугна между редиците към синкавото пенсне, замахна с огромната си рижа лапа и пенснето се разлетя на парчета като небесносиня мълния, а човекът с бледото лице на велик трибун и неосъществил се тиранин слабо изохка, краката му се подкосиха и дребното стройно тяло се изтърколи по оцърбените, нажежени от тропическото слънце древни стъпала, въргаляйки се в бялата прах и в собствената си яркочервена лепкава кръв... Андрей си пое дъх, преглътна буцата, застанала на гърлото му, и отново погледна към дъската.

А там вече стояха една до друга две бели пешки и центърът здраво бе овладян от стратегическия гений, и освен това от дълбочина право в гърдите на Уан се бе прицелила изцъклената зеница на

неизбежната гибел — сега вече нямаше време за размисли, нещата вече не опираха само до Уан: една погрешна стъпка и белият офицер щеше да се измъкне на позиция, която му даваше оперативен простор — той отдавна мечтае да се докопа до оперативен простор, този висок снажен красавец, окичен с цели съзвездия от ордени, значки, ромбове и нашивки, напереният красавец със стоманените очи и месестите като на юноша устни, гордостта на младата армия, гордостта на младата страна, преуспяващият съперник на също толкова високомерните и обсипани с ордени, значки и нашивки самоуверени горделивци на западната военна наука. Какво го интересува него Уан? Та той със собствените си ръце е съсякъл десетки такива като Уан, хиляди като Уан — мръсни, въшливи, гладни, сляпо вярващи в него, — само една дума е била достатъчна те да тръгнат, псувайки яростно, изправени срещу танковете и картечниците, и тези от тях, които по чудо са останали живи — сега вече имотни и охранени, — и днес са готови да тръгнат, съгласни са да повторят всичко отначало...

Не, не биваше да оставя в ръцете на този човек нито Уан, нито центъра. И Андрей бързо премести напред пешката, която му беше под ръка, без да гледа коя е тя, мислейки си само за едно: да прикрие, да подкрепи Уан, да го защити поне откъм гърба, да покаже на великия танкист, че той, разбира се, може да срази Уан, но затова ще трябва да плати с живота са. И великият танкист разбра това, и красивите му тежки клепачи морно се спуснаха над светналите допреди миг очи, но той беше забравил, явно както и на Андрей му бе изхвъркнало от ума, но сега внезапно го озари някакво страшно прозрение, че тук всичко решават не те — не пешките и офицерите и дори не топовете и цариците. И тъкмо малката гола ръка бавно взе да се надвесва над дъската, когато Андрей, вече осъзнал какво ще последва, дрезгаво гракна: „Поправям...“, съгласно благородния кодекс на играта, и толкова припряно, та чак пръстите му мъчително се сгърчиха, размени местата на Уан и онзи, който го подкрепяше отзад. Този път май му провървя: само до преди миг прикриваше Уан, а сега зае неговото място Валка Сойфертис, с когото Андрей шест години седя на един чин и който и без това вече бе умрял през четиридесет и девета година по време на операция от язва в стомаха.

Веждите на гениалния партньор бавно се понадигнаха, а кафеникавите му петнисти очи се присвиха учудено и насмешливо.

Естествено на него му изглеждаше смешна и странна тази толкова безсмислена и от тактическа, пък и още повече от стратегическа гледна точка постъпка. Той продължи плавно да движи малката си немощна ръка над дъската, спря я над офицера, позабави се още няколко секунди, размишлявайки, после пръстите му уверено се събраха върху лакираната главичка на фигурата, офицерът се устреми напред, чукна леко черната пешка, отмести я и твърдо зае нейното място. Гениалният стратег все още бавно изнасяше взетата пешка извън игралното поле, а една групичка хора с бели престилки и делови, съсредоточени лица вече се трупаше около хирургическата количка, върху която лежеше Валка Сойфертис — мрачният оглозган от болестта профил за последен път се мярна пред очите на Андрей и количката изчезна зад вратата на операционната...

Андрей погледна към великия танкист и съзря в сивите му, прозрачни очи същия ужас и потискащото недоумение, които изпитваше и самият той. Танкистът гледаше към гениалния стратег, като примигваше бързо и нищо не разбираше. Беше свикнал да мисли с друг вид понятия, обхващащи придвижването в пространството на огромни маси от военна техника и хора, наивен и простодушен, беше свикнал да смята, че всичко и завинаги ще решат неговите бронирани армади, уверено шестествуващи през чуждите земи, и многомоторните, натъпкани с бомби и парашутисти, летящи крепости, плуващи в облаците над чуждите земи, беше направил всичко възможно тази конкретна мечта да се осъществи във всеки подходящ момент... Разбира се, понякога си позволяваше известни съмнения дали гениалният стратег е чак толкова гениален и ще успее ли еднозначно да определи този подходящ момент и подходящите посоки на бронирани удари, и при все това никак не разбираше (и така не можа да разбере) как може да принасят в жертва тъкмо него, талантливия, неуморния и изключителния, как може да се принася в жертва всичко, създавано с толкова труд и усилия...

Андрей бързо го свали от дъската — да не го гледа — и постави на негово място Уан. Няколко души със сини шапки се промъкнаха между редиците, грубо сграбчиха великия танкист за раменете и за ръцете, отнеха му оръжието, така го цапардосаха по красивата породиста физиономия, че тя изпраща, и го повлякоха към дранголника, а гениалният стратег се отпусна върху облегалката на

креслото, присви сито очи и сплел ръце на корема, взе да върти палците си. Той беше доволен. Разменил бе офицер за пешка и беше много доволен. И тогава Андрей изведнъж разбра, че в неговите очи, в очите на стратега, всичко това изглежда съвсем другояче: той ловко и неочаквано беше премахнал офицера, който му пречеше, а отгоре на това беше спечелил и пешка — ето как изглеждаше това в действителност...

Великият стратег беше нещо повече от стратег. Стратегът винаги е принуден да действа в рамките на своята стратегия. Великият стратег се бе отказал от всякакви рамки. Стратегията беше само нищожен елемент от играта му, за него тя беше точно толкова случайна, колкото за Андрей някой случаен ход, направен по собствена прищявка. Великият стратег беше станал велик именно защото бе разбрал (а може би го знаеше по рождение): печели съвсем не този, който спазва правилата; печели онзи, който умее в подходящ момент да се откаже от всички правила, да наложи своите правила на играта, неизвестни на противника, а когато се наложи — да се откаже и от тях. Кой е казал, че собствените фигури са по-малко опасни от фигурите на противника? Глупости! Собствените фигури са много по-опасни от фигурите на противника. Кой е казал, че царят трябва да се защитава и да се прикрива, когато му дават шах? Глупости. Няма такива царе, които не бива при нужда да се заменят, да речем, с някой кон или дори с пешка. Кой е казал, че пешката, промъкнала се до последния хоризонтал, непременно се превръща във фигура? Няма такова нещо. Понякога е много по-полезно да я оставиш да си стои там като пешка — нека поседи на края на пропастта за назидание на другите пешки...

Проклетата фуражка постоянно се смъкваше върху очите на Андрей и му беше все по-трудно да следи какво става наоколо. Той дочуваше обаче, че благоприличната тишина в залата вече се нарушава от тракането на съдове, долавяше се гълчава и някакъв оркестър настройваше инструментите си. Польхнаха кухненски миризми. Някой пискливо викна на всеослушание: „Жохж! Дяволски пхигладнях! Нахеди по-бъхзо да ми донесат чаша кюхасо и а-ня-няс!...“

— Моля да ме извините — с почтена вежливост рече някой над ухото му, като се промуши между Андрей и дъската: мярнаха се черните поли на фрак и лъскави лачени обуца с гети, а над главата му

преплува високо вдигната бяла ръка, крепяща отрупан поднос. И друга непозната бяла ръка постави до лакътя му чаша шампанско.

Гениалният стратег най-после очука и омачка cigarата си до такава степен, че вече можеше да я запали. И той запуши — синкавият дим заструи от косматите му ноздри и се заплете в пищните му пооредели мустаци.

А през това време играта продължаваше. Андрей трескаво се защитаваше, отстъпваше, маневрираше и все още успяваше да направи така, че загиваха само и без това мъртвите. Ето че отнесоха Доналд с простреляното сърце и сложиха на масичката до чашата неговия пистолет и бележката, която беше оставил, преди да умре: „Когато пристигаш — не се радвай, когато си отиваш — не тъжи. Пистолета дайте на Воронин. Все някога ще му дотрябва.“... Ето че свалиха брат му и баща му по заледеното стълбище и положиха върху камарата от трупове на двора тялото на баба му, Евгения Романовна, защото в стари чаршафи... Ето че погребяха и баща му в братската могила, там някъде в Пискаръовското гробище, и мрачният шофьор, криейки небръснатото си лице от пронизващия вятър, мина натам-насам с парния валяк по вкочанясалите трупове, за да ги натъпче по-добре, та в един гроб да се поберат повече... А великият стратег щедро, весело и злорадо се разправяше със своите и с чуждите, и всичките негови знатни хора с брадички и ордени стреляха в слепоочията си, хвърляха се от прозорците, умираха от чудовищни изтезания, превръщаха се, прекрочвайки един през друг, в царици и си оставаха пешки...

Андрей все така се мъчеше да разбере що за игра е тази, която играеше, каква е целта ѝ, какви са правилата, какъв е смисълът на това, което става, и до дън душа го глождеше въпросът: как така се оказа противник на великия стратег, той, верният войник от неговата армия, готовият по всяко време да умре за него, готовият да убива за него, нямащият никакви други цели, невярващият в никакви други средства, освен посочените от него средства, неправещият разлика между замислите на великия стратег и замислите на Вселената. Той жадно изгълта шампанското, без да усеща вкуса му, и тогава внезапно в ума му проблесна ослепително прозрение. Ама, разбира се, той не е никакъв противник на великия стратег! Ами да, разбира се, точно така стоят нещата! Той е негов съюзник, той му е верен помощник, това е то — главното правило на тази игра! Участниците в тази игра не са

съперници, а играят именно партньори, съюзници, играе се пред единствена врата, никой не губи, а всички само печелят... е, разбира се, освен тези, които няма да доживеят до победата...

Някой докосна нозете му и промълви под масичката: „Бъдете така добър малко да си преместите крачето...“ Андрей погледна под краката си. Там тъмнееше блестяща локва и около нея шаваше на четири крака плешиво джудже с голям сух парцал с някакви съмнителни петна. На Андрей му се повдигна и той отново погледна към дъската. Вече бе пожертвувал всички мъртви, оставаха му само живите. Великият стратег от другата страна на масичката го наблюдаваше с любопитство и дори май кимаше одобрително, вежливо се усмихна, като показва малките си редки зъби, и тогава Андрей почувствува, че не може да продължи. Играта беше велика, най-благородната от всички игри, игра в името на най-грандиозните цели, които човечеството някога е поставяло пред себе си, но Андрей повече не можеше да играе.

— Искам да изляза... — дрезгаво рече той. — Само за малко.

Думите му прозвучаха толкова тихо, че той самият едва ги дочу, но всички тутакси впериха очи в него. В залата отново се възцари тишина и козирката на фуражката, кой знае защо, повече не му пречеше и той вече можеше ясно, очи в очи, да види своите — всичките, които засега все още бяха живи.

Мрачно се беше втренчил в него, жадно смучейки цигарата си, грамадният чичо Юра с разкопчаната и развяваща се избеляла гимнастюрка; пьянски се усмихваше Селма, излегнала се в креслото с толкова вирнати крака, та чак дупето ѝ в дантелените розови пликчета се виждаше; сериозно и разбиращо го гледаше Кенши, до него с безизразен поглед стоеше разчорленият и както винаги страшно брадясал Володка Дмитриев; а на високия старинен стол, от който току-що бе станал и тръгнал в поредната си и последна тайнсвена командировка Сава Барабанов, сега тържествено седеше, гнусливо сбърчил аристократичния си гърбав нос, Боря Чистяков и сякаш беше готов да попита: „Е, защо ревеш като ранен слон?“ — всички бяха тук, най-близките му хора, най-скъпите, и всички го гледаха, всеки по свой начин, и в същото време в погледите им се долавяше нещо общо, някакво единодушно отношение към него: дали беше съчувствие, или доверие, или пък жалост — не, не беше това, но той така и не разбра

какво именно се четеше в тези погледи, защото неочаквано съзря сред добре познатите и привични лица някакъв съвсем непознат човек, някакъв азиатец с жълтеникаво лице и дръпнати очи, не, не беше Уан, този беше някакъв изискан, дори елегантен азиатец, и освен това му се стори, че зад гърба на непознатия се криеше някакво съвсем малко, мръсно, дрипаво, навярно бездомно дете...

Той стана, като отмести рязко стола, тътрейки го по пода, и се извърна с гръб към всички, направи някакъв неопределен жест по посока на великия стратег, бързо излезе от залата, промушваше се между нечии рамене и кореми и разбутваше настрани някого по пътя си, и сякаш за да го успокои, някой промърмори наблизко: „Е, какво пък, правилата го допускат, нека си помисли малко, да поразмисли... Трябва само да се спрат часовниците...“

Изнемощял, облян в пот, той се измъкна на стълбищната площадка и седна направо на килима, близо до камината, от която струеше жар. Фуражката отново беше закрила очите му и той дори не се опита да разгледа що за камина е това и какви са тези хора, дето седят около нея, само почувствува с мокрото си, сякаш пребито тяло сух, зноен полъх, видя позасъхващите, но все още лепкави петна по обувките си и дочу сред уютното прашене на пламтящите цепеници как някой спокойно, с удоволствие заслушан в собствения си кадифен глас, разказва:

— ... Представете си само — красавец, снажен като планина, кавалер на три ордена „Слава“, а трябва да ви кажа, че по него време не всеки можеше да притежава и трите степени на този орден, такива хора бяха дори по-малко от Героите на Съветския съюз. С една дума, прекрасен другар, отличен студент и така нататък. Ама в едно отношение, трябва да ви кажа, беше доста чудат. Случвало се е, дойде на вечеринка във вилата на синчето на някой генерал или маршал и щом всички тръгнат да се пръскат по двойки, той лекичко се измъква в преддверието, изкривява фуражката и — сбогом. Отначало си мислехме, че си има някоя постоянна изгора. Ама момчетата постоянно го срещаха на публични места — в парка „Горки“ например, по разните му там клубове — със същински бостански плашила и все с различни! Аз също го срещнах веднъж. Гледам — леле каква си е избрал! — на проскубана гарга мяза, чорапите й се усукали около кокилите, а пък намацана — страшна работа ви казвам... по онова

време, между другото, от сегашната козметика и помен нямаше — момичетата си почерняха веждите едва ли не с вакса... Изобщо, както се казва, мезалианс. А той — като риба във вода. Води я нежно под ръка и нещо я лъготи там, както му е редът. Тя пък направо се топи, хем се гордее, хем се срамува — току-виж напълнила гащите от удоволствие... Веднъж го хванахме натясно в ергенска компания: хайде сега признавай, що за извратен вкус имаш, не ти ли се повдига от тия п...и и как можеш да ходиш с тях, след като по тебе вехнат най-големите красавици... А трябва да ви кажа, че в нашата академия имаше педагогически факултет, едно такова привилегировано местенце, където приемаха момичета само от най-високопоставените семейства... Е, отначало се опита да се отърве от нас с разни шегички, а после се предаде и ни разказа нещо, което направо ни смая. Аз, другари, дето има една дума, всичко си имам: и красота, и ордени, и самочувствие. И аз самият, казва, си знам всичко, и колко бележчици получавам. Но веднъж ми се случи да съзря с очите си женското нещастие. През цялата война те бял ден не бяха видели, карали я бяха полугладно и се бяха трепали с най-черна мъжка работа — окаяни, грозни, дори и представа си нямаха какво значи да бъдеш красива и желана. И аз, казва, се заклев да оставя поне у няколко от тях ярки впечатления, че цял живот да имат какво да си спомнят. Така че запознавам се с някоя такава ватманка или работничка от „Сърп и чук“, или с някоя нещастна учителка, която и войната да я нямаше, пак не би могла да разчита на особено щастие, а пък сега, когато изтрепаха толкова мъже, вече изобщо нищо не се мярка на хоризонта. Прекарвам с тях две-три вечери, после изчезвам, сбогувам се естествено и лъжа, че ме изпращат в продължителна командировка или измислям нещо друго пак правдоподобно, и те си остават с този светъл спомен... Поне някаква, казва, светла искрица в живота си да имат. Не знам, казва, как биха погледнали другите на всичко това от гледна точка на високия морал, но аз имам чувството, че по този начин изпълнявам поне частица от нашия общ мъжки дълг. Разказа ни всичко това, а ние останахме със зяпнали уста. После, разбира се, взехме да спорим, но неговият разказ ни направи много силно впечатление. Впрочем скоро той изчезна някъде. Тогава мнозина от нас ей така изчезваха: заповед на командуването, а пък в армията не питат къде и защо... Повече не го видях...

И аз, помисли си Андрей. И аз повече не го видях. Две писма получихме — едното за мама, другото за мен. А после дойде съобщение за мама: „Вашият син, Сергей Михайлович Воронин, загина с чест при изпълнение на бойна задача на командуването“ Това стана в Корея. Под розовото акварелно небе на Корея, където за първи път великият стратег изпробва силите си в схватка с американския империализъм. Разигра в Корея великата си игра, а Серьожа си остана там със своя пълен комплект ордени „Слава“...

Не искам, помисли си Андрей. Не искам, да участвувам в тази игра. Може би всичко трябва да бъде точно така, навярно просто не може без тази игра. Може би. Дори сигурно е така. Но аз не мога... Не умея. И да се науча дори не искам... Какво да се прави, печално си помисли той. Значи просто съм лош войник. Или по-точно, просто съм войник. Нищо повече от един войник. Който не умее да мисли и затова е длъжен сляпо да се подчинява. И не съм никакъв партньор, не съм съюзник на великия стратег, а съвсем дребничко винтче в неговата колосална машина и моето място в тази игра, която умът ми не побира, не е на масата, а до Уан, до чичо Юра, до Селма... Аз съм скромнен звезден астроном със средни способности и ако успея да докажа, че съществува някаква връзка между широките двойки и потоците на Скилт, това би било за мене голямо, твърде голямо постижение. А що се отнася до великите решения и грандиозните постижения...

В този миг той си спомни, че вече не е звезден астроном, че е следовател в прокуратурата, който постигна значителен успех: с помощта на специално подготвена мрежа от агенти и специфична методика на разследването се добра до това тайнствено Червено здание и проникна в него, разкри злоещите му тайни и създаде всички предпоставки за успешното унищожаване на това злокачествено явление в нашия живот...

Като се понадигна на ръце, той се плъзна едно стъпало по-надолу. Ако сега се върна на масата, вече няма да се измъкна от Зданието. То ще ме погълне. Всичко е ясно: то вече е погълнало мнозина, за което има свидетелски показания. Но работата не е само в това. Работата е там, че съм длъжен да се върна в кабинета си и да разплета това кълбо. Това е мой дълг. Ето това съм длъжен сега да направя. Всичко останало е мираж...

Той се спусна още две стъпала надолу. Трябва да се освободя от миража и да се хвана отново за работа. Тук няма нищо случайно. Тук всичко е чудесно премислено. Това е чудовищен илюзион, съграден от провокатори, които се стремят да разрушат вярата в крайната победа, да развратят понятията за морал и дълг. И никак не е случайно, че от едната страна на Зданието се намира това мръсно киносалонче, наречено „Нов илюзион“. Нов! Нищо ново няма в порнографията, а той — нов! Всичко е ясно! А от другата страна какво има? Синагога...

Той бързо-бързо запълзя надолу по стълбите и се добра до вратата, на която пишеше „Изход“. Когато вече беше сложил ръка на дръжката, бе я натиснал и преодолял съпротивата на скърцащата пружина, внезапно разбра кое бе общото в изражението на очите, устремени към него там, горе. В тях имаше укор. Те знаеха, че той няма да се върне. Той самият още и представа си нямаше за това, а те вече знаеха със сигурност...

Той се изхлузи през откренатата врата на улицата, жадно пое огромна глътка влажен, мъглив въздух и със замряло от щастие сърце видя, че тук всичко си е както преди: надясно застиналата мъгла бе погълнала горния край на Главната улица, наляво застиналата мъгла бе погълнала долния край на Главната улица, а отсреща, на другата страна, бяха и мотоциклетът с коша, и съвсем заспалият полицай, заврял главата си под яката. „Спи като пребит шишкото — с умиление си помисли Андрей. — Умори се!“ И в този миг един вътрешен глас високо му каза: „Времето!“, и Андрей изпъшка, заплака от отчаяние, защото едва сега си спомни главното и най-страшното правило на играта. Правилото, измислено специално за такива интелигентни нищожества и чистоплътни манияци: този, който прекъсне играта, се предава, а този, който се предава, губи всичките си фигури.

Като простена: „Недейте!“, Андрей се извърна към медната дръжка. Но вече беше късно. Сградата си отиваше. Бавно се отдръпваше в непрогледната тъма на мрачните задни дворове на синагогата и „Новия илюзион“. Отдалечаваше се пълзешком, като ясно се дочуваше как шумоли, стърже, скрибуца, подрънкват прозорците и току изскърцват таванските ѝ греди. Една керемида се откъсна от покрива и се разби върху каменното стълбище на входа.

Андрей с всички сили натискаше медната дръжка, но тя сякаш се бе сраснала с дъбовата врата, а сградата се движеше все по-бързо и по-

бързо, и Андрей вече бягаше, вкопчил се в нея като в заминаващ влак, а сградата почти го влачеше, той дърпаше и блъскаше дръжката и внезапно се спъна в нещо, падна, сгърчените му пръсти се плъзнаха по гладките медни завъртулки, главата му се удари в нещо и болката бе толкова ужасна, че искри му изскочиха от очите и в черепа му нещо изпраця, но той още виждаше как сградата, отстъпвайки заднишком, в движение гаси прозорците си, после тя свърна зад жълтата стена на синагогата, изчезна, отново се появи, сякаш надникна иззад ъгъла с последните си два светещи прозореца, а сетне и тези прозорци угаснаха и настана мрак.

ГЛАВА ТРЕТА

Той седеше на пейката пред глупавата циментова чаша на водоскока и притискаше влажната, вече затоплила се кърпа към грамадната, ужасна на пипане цицина над дясното си око. Пред очите му сякаш беше паднала пелена, такава болка цепеше главата му, че се уплаши дали не си е пукнал черепа, охлузените колене го смъдяха, изобщо не чувствуваше силно натъртения си лакът, но имаше известни признаци, които му вдъхваха надежда, че в скоро време лакътят все пак ще напомни за себе си. Всъщност може би така беше по-добре. Всичко това ясно и осезаемо придаваше на станалото груб, реалистичен смисъл. Не е имало никакво Здание, нито Стратег, нито тъмна лепкава локва под масичката, не е имало игра на шах и никакво предателство, а просто си е вървял мирно и тихо човекът в тъмнината, зазяпал се и се сгромолясал през ниската циментова ограда право в идиотската чаша, като си цапнал глупавата тиква и се натъртил целият във влажното циментово дъно...

Естествено Андрей прекрасно си даваше сметка, че в действителност всичко не би могло да е толкова просто, но му беше приятно да си мисли, че може би все пак наистина си е вървял мирно и тихо, наистина се е спънал и се цапал досал — тогава всичко изглеждаше даже смешно и във всеки случай удобно за него. И какво ще правя сега, мярна се в главата му мъглява мисъл. Е, добре, намерих го това Здание. Е, да речем, бях в него и видях всичко с очите си... А по-нататък? Само не ми надуйте главата, не ми тъпчете болната катуна с всички тези безкрайни врели-некипели за слухове, митове и друга пропаганда. Това — първо. Не ми надуйте... Всъщност не съм прав — май аз самият им надувах на всички главите. Трябва незабавно да наредя да пуснат онзи... как му беше името... с флейтата. Интересно тая неговата Ела дали не е играла там шах?... Гадове, ох, как ме боли главата...

Кърпата съвсем се стопли, Андрей, пъшкайки, се надигна, докуцука до водоскока, надвеси се над ниската ограда и пъхна влажната кърпа под ледената струя. Цицината пламна — втре в нея някой яростно заблъска. На ти на тебе мит. И това ми било мираж...

Той изцеди кърпата, наложи я отново на болното място и погледна към другата страна на улицата. Дебелакът продължаваше да спи. Тлъст негодник, помисли си Андрей с озлобление. Я го виж как си изпълнява задълженията. За какво те взех със себе си? Да спиш като пън — затова ли те взех? Та на мене тука сто пъти можеха да ми счупят главата... А пък това говедо, разбира се, щом се наспеше, щеше да се яви заранта в прокуратурата и — ни лук яло, ни лук мирисало — щеше да доложи; господин, значи, следователят, откакто влезе нощес в Червеното здание, така вече и не излезе... Известно време Андрей си представяше как сега би могъл да гребне една кофа ледена вода, да се приближи незабелязано до този гаден дебелак и да му излее кофата във врата. Ех, как щеше да изреве само. Също както се забавляваха момчетата на учебните сборове: заспи някой като заклан, а те завържат с връзка обувка за срамното му място, пък после му турят огромния мръсен кундур на мутрата. Онзи в просъница озверява и запраща с бясна сила обувката в пространството... Голям смях падаше.

Андрей се върна на пейката и откри, че вече има съсед. Някакъв дребничък, слабичък човечец, целият в черно, дори ризата му бе черна, седеше, метнал крах връз крак, като държеше на коленете си старомодно бомбе. Навярно беше пазачът на синагогата. Андрей тежко се стовари на пейката до него и внимателно заопипва през влажната кърпа цицината.

— Е, добре — каза човечецът с ясен старчески глас. — А по-нататък какво ще стане?

— Нищо особено — отвърна Андрей. — Всички ще ги изловим. Няма да я оставя така тази работа.

— А по-нататък? — настояваше старецът.

— Не знам — каза Андрей, като се замисли. — Може би ще се появи още някаква гадост. Експериментът си е Експеримент. Дълго време ще е така.

— За вечни времена — забеляза старецът. — Съгласно всяка религия така ще бъде за вечни времена.

— Религията няма нищо общо с това — възрази Андрей.

— Вие и сега ли продължавате да мислите така? — учуди се старецът.

— Естествено. И винаги съм мислил така.

— Добре, да оставим засега тая работа. Експериментът си е Експеримент, въжето на бесилката си е най-обикновена връв... тук мнозина така се утешават. Почти всички. Това, между другото, не е предвидено от никоя религия. Но аз исках друго да кажа. Защо дори тук ни е оставена свобода на волята? Нали в царството на абсолютното зло, в царството, на чиито врати е написано: „Надежда всяка оставете...“, би трябвало...

Андрей почака да чуе продължението, не го дочака и рече:

— Вие някак странно си представяте нещата. Това не е царство на абсолютното зло. Това е по-скоро хаос, в който сме призвани да въведем ред. А как можем да въведем ред в него, ако нямаме свобода на волята?

— Интересна мисъл — замислено промълви старчето. — Това никога не ми е минавало през ума. Значи смятате, че ни е даден още един шанс? Ние сме нещо като наказателен батальон — с кръвта си трябва да изкупим своите прегрешения в челните редици на вечната борба на доброто със злото...

— Защо забърквате тук — „със злото“? — каза Андрей, като започна вече да се дразни. — Злото е нещо целенасочено...

— Вие сте манихей! — прекъсна го старчето.

— Аз съм комсомолец! — възрази Андрей, като се раздраваше все повече и чувствуваше необикновен прилив на вяра и убеденост. — Злото винаги е класово явление. Няма зло ей така, изобщо. А тук всичко е объркано, защото това е Експеримент. На нас ни е даден хаосът. И ние или няма да се справим и ще се върнем към миналото — към класовото разслоение и останалите там гадости, — или ще оседлаем хаоса, ще го превъплътим в нови прекрасни форми на човешките отношения, които се наричат комунизъм...

Известно време старчето смаяно мълчеше.

— Виж ти — промълви то накрая безкрайно учудено. — Кой би могъл да си помисли, кой би могъл да предположи... Тук да се прави комунистическа пропаганда! Това дори не е схизма, това е... — Той замълча. — Впрочем нали идеите на комунизма са сродни с идеите на ранното християнство...

— Това е лъжа — сърдито заяви Андрей. — Чиста попка измислица. Ранното християнство е идеология на смирението, идеология на робите. А ние сме бунтовници! Ние няма да оставим тук

камък върху камък, а после ще се върнем там, обратно, откъдето сме дошли, и всичко ще преустроим така, както сме го преустроили тука!

— Вие сте Луцифер — промълви старецът с благоговееен ужас.
— Горд дух! Нима още не ви е споходило смирението?

Андрей внимателно обърна кърпата откъм студената страна и погледна подозрително към старчето.

— Луцифер ли?... Тъй. А вие всъщност кой сте?

— Аз съм тленен прах — отвърна старчето.

— Хм... — трудно беше човек да не се съгласи с него.

— Аз съм никой — уточни старчето. — Бях никой там и тук също съм никой. — Той млъкна. — Вие ми вдъхнахте надежда — внезапно заяви старчето. — Да, да, да! Вие дори не можете да си представите колко странно, колко странно... колко радостно прозвучаха вашите думи за мен! Наистина, щом са ни оставили свобода на волята, защо непременно да са потребни смирението и търпеливите мъки?... Не, аз смятам тази среща за най-значителното ми преживяване, откакто съм тук...

Андрей го огледа с враждебно любопитство. Гаври се с мене старият пръч, а... Не, май няма такова нещо... Дали е пазач на синагогата?... Синагогата!

— Моля да ме извините. Отдавна ли седите тук? Искам да кажа — на тази пейка? — осведоми се той угоднически.

— Не, скоро се преместих. Отначало седях на табуретката ей в онзи вход, там има табуретка... А когато домът се оттегли, дойдох на пейката.

— Аха — рече Андрей. — Значи го видяхте?

— Естествено! — с достойнство отвърна старецът. — Трудно е да не го види човек. Аз седях там, слушах музиката и си поплаках.

— Поплакахте си... — повтори Андрей, мъчейки се да проумее как стоят нещата. — Я ми кажете, вие евреи ли сте?

Старецът трепна.

— Боже мой, не! Що за въпрос? Католик съм, верен и — уви! — недостоен син на римокатолическата църква... Разбира се, нямам нищо против юдаизма, но... А вие защо ме попитахте за това?

— Така — измънка Андрей. — Значи нямате нищо общо със синагогата?

— Май че не — каза старецът. — Ако не смятаме това, че често седя в тази градинка и понякога тук идва пазачът... — Той стеснително се ухили. — Ние с него водим религиозни спорове...

— А Червеното здание? — попита Андрей, затваряйки очи от болката в черепа.

— Домът ли? Е, когато идва домът, ние естествено не можем да седим тук. Тогава се налага да почакаме, докато си отиде.

— Значи не го виждате за първи път?

— Разбира се, че не. Рядко се случва да не дойде някоя нощ... Наистина днес беше тук по-дълго време, отколкото обикновено.

— Почакайте — рече Андрей. — А знаете ли що за дом е това?

— Трудно е да не го познае човек — тихо каза старецът. — По-рано, в предишния живот, често съм виждал изображенията му и съм чел как го обрисуват. Той подробно е описан в откровенията на Свети Антоний. Наистина този текст не е канонизиран, но сега вече... На нас, католиците... С една дума, чел съм го. „И още ми се яви на мене дом, жив и деятелен, и вършеше той непристойни деяния, а вътре през прозорците видях в него хора, които крачеха из стаите му, сияха и приемаха храна...“ Не гарантирам за точността на цитата, но смисълът на оригиналния текст е такъв... И, разбира се, Йеронимус Бош... Аз бих го нарекъл Свети Йеронимус Бош, много съм му задължен, той ме подготви за всичко това... — С широк жест старецът обхвана заобикалящия го свят. — Неговите забележителни картини... Няма съмнение, че господ го е допуснал тук да види всичко с очите си. Както и Данте... Между другото, има един ръкопис, който се приписва на Данте, и в него също се споменава този дом. Как беше... — Старецът затвори очи и повдигна разперените си пръсти към челото. — Ъ-ъ-ъ... „И спътникът ми, прострял ръка, съсухрена и костелива...“ М-м-м... Не... „Окървавените тела са сплетени в покоите зловещи...“ М-м-м...

— Един момент — рече Андрей, облизвайки сухите си устни. — Какви ги дрънкате? Какво общо имат тук Свети Антоний и Данте? Накъде всъщност клоните?

Старецът се учуди.

— На никъде не клоня — възрази той. — Нали ме попитахте за този дом и аз... Разбира се, трябва да благодаря на Бога, че със своята предвечна мъдрост и безкрайна доброта още в предишния ми живот

ми вдъхна просветление и ми даде възможност да се подготвя. Много, твърде много познати неща откривам наоколо и сърцето ми се свива, когато си помисля за другите, дето са пристигнали тук и не разбират, нямат сили да проумеят къде са се озовали. Колко мъчително е да не можеш да вникнеш в същината, а отгоре на това да те измъчват спомените за греховете ти. Може би в това също се проявява великата мъдрост на Твореца: вечно да съзнаваш греховете си, без да осъзнаваш възмездието за тях... Ето да вземем вас например, млади човече — защо ви е захвърлил в тази бездна?

— Не разбирам, за какво говорите — промърмори Андрей и си помисли: „Само религиозни фанатици ни липсваха тук.“

— Ама не се стеснявайте — насърчи го старецът. — Няма смисъл да криете това, защото съдът над вас вече се е състоял... Аз например съм грешен пред своя народ — бях предател, доносник, гледах как измъчваха и убиваха хората, които аз издавах на слугите на сатаната. Мене ме обесиха в хиляда деветстотин четиридесет и четвърта. — Старецът млъкна. — А вие кога умряхте?

— Аз не съм умирамал... — промълви Андрей. Побиха го студени тръпки.

Старецът закима с усмивка.

— Да, мнозина мислят така — рече той. — Но това не е вярно. В историята има случаи хора да отиват живи на небето, но никой никога не е чувал — за наказание! — живи да са ги изпращали в ада.

Андрей, смаян, беше се вторачил в него.

— Вие просто сте забравили — продължаваше старецът. — Станало е по време на войната, бомбите се сипели по улиците, вие сте тичали към скривалището и изведнъж — трясък, болка и всичко е изчезнало. А после сте имали видение, ангел ви е говорил ласкаво и иносказателно и сте се озовали тук... — Той отново разбиращо кимна, издал напред долната си устна. — Да-да, няма никакво съмнение, че точно така е възникнало чувството за свобода на волята. Сега вече разбирам: това е инерция. Просто мислите така по инерция, млади човече. Говорехте толкова убедено, че дори малко ме разколебахте... Ще организирате хаоса, ще изградите нов свят... Не-не, всичко това е просто по инерция. С течение на времето полека-лека ще ви мине. Не забравяйте, че преизподнята е вечна, връщане няма, а пък вие все още сте само в първия кръг...

— Вие... сериозно ли говорите? — гласът на Андрей стана малко писклив.

— Та вие и сам го знаете — кротко рече старецът. — Всичко това вие отлично го знаете! Просто сте атеист, млади човече, и не искате да признаете пред себе си, че сте изживели с лъжливи представи целия си — макар и кратък — живот. Вашите глупави и невежи учители са ви учили, че след смъртта няма нищо — пустота и тление; че не трябва да очаквате нито благодарност, нито възмездие за деянията си. И вие сте приемали тези жалки идеи, защото са ви изглеждали толкова прости, толкова очевидни, но главната причина е, че сте били съвсем млад, с красиво, здраво тяло и смъртта е била за вас далечна абстракция. Сътворявайки зло, вие винаги сте се надявали да избегнете наказанието, защото са можели да ви накажат само хора като вас. А ако се е случвало да сътворите добро, вие сте изисквали от такива като вас незабавно да получите награда. Вие сте били смешни. Естествено сега вече разбирате това — виждам по лицето ви... — Той неочаквано се засмя. — Там при нас, по време на съпротивата, имаше един инженер, материалист, често спорехме с него за задгробния живот. Боже мой, колко жестоко ми се подиграваше той! „Татенце — казваше той. — Ние с вас ще завършим този безсмислен спор в рая...“ И знаете ли, постоянно го търся тук, търся го и все не мога да го намеря. Дали пък на шега не е казал истината, може би той наистина е отишъл в рая като мъченик. Смъртта му беше мъчителна... А пък аз съм тук.

— Нощни дискусии за живота и смъртта, а? — изкрюка внезапно над ухото на Андрей познат глас и пейката се разтресе. Както винаги мърляв и разчорлен, Изя Кацман с все сила се стовари от другата страна на Андрей и държейки в лявата си ръка огромна светла папка, тутакси се захвана да дърпа с дясната брадавицата си. Както обикновено, той беше обхванат от някаква възторжена възбуда.

— Този възрастен господин пък смята, че всички ние се намираме в ада — каза Андрей колкото може по-нехайно.

— Възрастният господин е абсолютно прав — веднага се съгласи Изя и се захили. — Във всеки случай, ако това не е пъкълът, то всичко, което става наоколо, недвусмислено показва, че по нищо не се различава от него. Но трябва да се съгласите, пан Ступалски, че вие така и не успяхте да откриете в моята кариера приживе нито едно

прегрешение, заради което си е заслужавало да ме пратят тука! Дори не съм прелюбодействувал — до такава степен бях глупав.

— Пан Кацман — заяви старецът. — Напълно допускам, че и вие самият не знаете нищо за това ваше съдбоносно прегрешение!

— Възможно е, възможно е — на бърза ръка прие Изя. — Ако се съди по вида ти — обърна се той към Андрей, — ти си бил в Червеното здание. Е, хареса ли ти там?

В този момент Андрей вече съвсем се опомни. Лепкавата полупрозрачна обвивка на кошмара сякаш се спуска и се разпада, болката в главата му утихна, вече ясно и контрастно различаваше всичко наоколо и Главната улица престана да изглежда неясна и мъглива и се оказа, че полицаят изобщо не спи на мотоциклета, а се разхожда по тротоара, червеното огънче на цигарата му проблясва и той току поглежда към пейката. „Боже мой — помисли си Андрей, почти ужасен. — Какво правя тука? Та аз съм следовател, времето лети, а аз си чеша езика с тоя смахнат, и то пред Кацман... Кацман... А той как попадна тук?“

— Ти откъде знаеш къде съм бил? — рязко запитва Андрей.

— Не е кой знае колко трудно да се досети човек — ухили се Изя. — Да беше се видял в огледалото...

— Аз сериозно те питам! — повиши глас Андрей.

Старецът неочаквано стана.

— Лека нощ, панове — рече той, като плавно повдигна бомбето над главата си. — Приятни сънища.

Андрей не му обърна никакво внимание. Той гледаше Изя. А Изя, пощипвайки брадавицата си и леко подскачайки на място, ухилен до уши и предварително започнал да се дави и да охка, следеше с поглед отдалечаващия се старец.

— Е-е? — попита Андрей.

— Каква личност е той да знаеш! — с възхищение процеди Изя. — Ах, каква личност! Ти си глупак, Воронин, ти както винаги бъкел не разбираш! Знаеш ли що за птица е той, а? Това е знаменитият пан Ступалски, Юда Ступалски! Предал е двеста четиридесет и осем души на гестаповците в Лодз, два пъти са го изобличавали и двата пъти все някак се е измъквал, като натопявал друг вместо себе си. Чак след освобождението най-сетне го спипали на тясно, изправили го на подсъдимата скамейка да го осъдят бързо и справедливо, но той и

тогава успял да се изплъзне! Господа Наставниците сметнали, че е полезно да го отърват от бесилката и да го прехвърлят тук. Да попълнят колекцията си. Тук той живее в лудницата, прави се на смахнат, а всъщност продължава активно да работи по любимата си специалност... Да не мислиш, че случайно се е оказал тук, на пейката, до тебе? Знаеш ли за кого работи сега?

— Млъкни! — Андрей с усилие на волята потисна любопитството и интереса, които обикновено го обземаха, щом Изя започнеше да приказва нещо. — Всичко това изобщо не ме интересува. Кажи ми ти как се озова тук? И откъде, дявол да го вземе, знаеш, че съм бил в Зданието?

— Ами и аз самият бях там — спокойно отвърна Изя.

— Аха. И какво стана там?

— Че от твоята камбанария по-добре се вижда какво става там. Аз откъде да знам какво е станало там от твоята гледна точка?

— А какво видя да става там от твоята камбанария?

— Виж, това тебе изобщо не те засяга — отсече Изя, като понамести обемистата папка на коленете си.

— Папката оттам ли я взе? — попита Андрей, протягайки ръка.

— Не — каза Изя. — Не е оттам.

— Какво има в нея?

— Слушай, драги — рече Изя. — Това не е твоя работа. Какво си се лепнал за мене?

Той още не разбираше какво става. Всъщност и Андрей не беше съвсем наясно какво става и трескаво премисляше как да действа по-нататък.

— Знаеш ли какво има в тази папка? — попита Изя. — Намерих старото кметство, то е на петнайсетина километра от тука. Рових се там цял ден, слънцето угасна, тъмница — като в негърски задник, нали ти е ясно, там вече двадесет години няма никакво осветление... Лутах се там сума време, едвам се измъкнах на Главната улица — наоколо развалини, някакви зловещи гласища вият...

— Така значи — каза Андрей — Ти да не би да не знаеш, че е забранено да се рови из развалините на стария град?

Пламъкът в очите на Изя угасна. Той внимателно се взря в Андрей. Изглежда, започваше да разбира.

— Хубава работа — продължи Андрей, — да не искаш да докараш в града някоя зараза?

— Нещо в тона ти не ми харесва — усмихна се накриво Изя. — Някак особено разговаряш с мен тази вечер.

— А пък ти изцяло не ми харесваш! — каза Андрей. — Защо ми надуваше главата, че Червеното здание уж било мит? Та ти си знаел, че не е мит. Право в очите си ме гледал и си ме лъгал. Защо?

— Това да не е разпит? — попита Изя.

— А ти какво си мислиш? — отвърна Андрей.

— Мисля си, че здравата си се халосал по главата. Мисля си, че няма да е лошо да се понаплискаш със студена вода и изобщо да дойдеш на себе си.

— Дай тука папката — каза Андрей.

— Абе що не си...! — отговори Изя, ставайки. Той беше пребледнял като платно.

Андрей също стана:

— Ще дойдеш с мене.

— И през ум не ми минава даже — отсече Изя. — Покажи ми заповедта за арест.

Гняв и омраза обзе Андрей. Без да сваля очи от Изя, той важно разкопча кобура и извади пистолета си.

— Тръгвайте пред мен — заповяда той.

— Идиот... — промърмори Изя. — Съвсем си се побъркал...

— Млък! — изкряска Андрей. — Напред!

Той заби дулото в ребрата му и Изя послушно закуцука към другата страна на улицата. Явно беше си подбил краката, защото куцаше силно.

— Ще умреш от срам — рече Изя през рамо. — Ще си отспиш и ще пукнеш от срам, така да знаеш...

— Никакви разговори!

Те стигнаха до мотоциклета, полицаят ловко отметна покривалото на коша и Андрей посочи натам с дулото на пистолета.

— Качвайте се.

Изя мълком, доста непохватно се настани в коша. Полицаят бързо яхна мотоциклета, а Андрей седна зад него и прибра пистолета в кобура. Двигателят изрева, запука, мотоциклетът направи широк завой и подскачайки по дупките, се понесе обратно към прокуратурата, като

плашеше лудите, бродещи морно и безцелно по улицата, вече влажна от падналата роса.

Андрей се стараеше да не гледа към свилия се в коша Изя. Поривът на ярост се уталожил и сега той се чувствуваше някак неловко — май всичко стана доста набързо, твърде припряно, на един дъх, като в оня виц за мечката, дете люлеела заека в люлка без дъно. Нищо, ще се оправим...

В преддверието на прокуратурата, като избягваше погледа на Изя, Андрей заповяда на полицаия да регистрира задържания и да го отведе горе, при дежурния, а самият той, прескачайки през три стъпала, се качи в кабинета си.

Оставаха четири часа до включването на слънцето — най-напрегнатото време. В коридорите стояха край стените или седяха на дългите, излъскани от множество задници пейки подследствени и свидетели, физиономиите на всички изглеждаха еднакво безнадеждни и сънени, почти всички заразително се прозяваха и се кокореха в просъница. От време на време дежурните се провикваха от своите маси, тъй че гласовете им ечаха из цялата сграда: „Тишина! Никой да не разговаря!“ Иззад тапицираните с изкуствена кожа врати на стаята за разпит се дочуваше тракане на пишещи машини, бързо и монотонно гъгнеха гласове и се долавяха жални ридания. Беше задушно, мръсно и сумрачно. Андрей усети, че му се гади — изведнъж му се прииска да отскочи до бюфета и да пийне нещо ободряващо: чаша силно кафе или поне една водка. И в този миг съзря Уан.

Клекнал и облегнат на стената, Уан бе застанал в поза на безкрайно и търпеливо очакване. Беше облечен в обичайната си ватенка, главата му бе хлътнала между раменете, така че яката на ватенката разперваше ушите му, а кръглото му гладко, неокосмено лице излъчваше спокойствие. Той дремеше.

— Ти пък какво правиш тук? — учуден го попита Андрей.

Уан отвори очи, надигна се леко и усмихнато рече:

— Арестуван съм. Чакам да ме повикат.

— Как така си арестуван? За какво?

— За саботаж — тихичко промълви Уан.

Набитият мъжага с измачкания шлифер, който дремеше до него, също отвори очи, по-точно — едното си око, защото другото бе потънало в морав оток.

— Какъв саботаж?! — смая се Андрей.

— Отклоняване от правото на труд...

— Член сто и дванайсти, параграф шести — делово поясни мъжагата с отока. — Шест месеца блатна терапия — и толкоз.

— Вие не се обаждайте — срязва го Андрей.

Мъжагата го погледна с моравия си оток, ухили се (Андрей тутакси си спомни за своята цицина на челото и я усети как пулсира) и миролюбиво изхриптя:

— Мога и да не се обаждам. Че то за какво да се обаждам, като всичко и без това е ясно?

— Никакви разговори — заплашително изрева дежурният отдалече. — Кой се е подпрял на стената? Я се изправи!

— Чакай малко — рече Андрей на Уан. — Тебе къде те викат? Тук ли? — той посочи вратата на двадесет и втора стая, като се мъчеше да си спомни чий е този кабинет.

— Точно така — с готовност потвърди мъжагата прегракнало. — За двайсет и втора сме. Час и половина вече подпираме стената.

— Чакай малко — отново каза Андрей на Уан и бутна вратата.

Зад бюрото тържествено седеше Хайнрих Румер — младши следовател и личен телохранител на Фридрих Гайгер, бивш боксьор от средна категория и мюнхенски букмейкър. Андрей попита: „Може ли за момент?“, но Румер не отвърна. Беше много зает. Рисуваше нещо на голям лист ватманова хартия, като наклоняваше звероподобната си физиономия със сплескания нос ту към едното, ту към другото рамо, охкаше и дори от време на време простенваше от напрежение. Андрей затвори вратата зад себе си и се приближи до бюрото. Румер копираше порнографска картичка. Ватмановата хартия и картичката бяха разчертани на квадратчета. Работата беше още в началния си стадий, на листа бяха нанесени само общите контури. Предстоеше му титаничен труд.

— С какво се занимаваш в работно време бе, говедо? — скара му се Андрей.

Румер се стресна и вдигна очи.

— А, ти ли си... — промърмори той с явно облекчение. — Какво искаш?

— Така работиш значи? — рече с огорчение Андрей. — Хората там те чакат, а ти...

— Кой ме чака? — трепна Румер. — Къде?

— Твоите подследствени те чакат!

— А-а... Че какво от това?

— Нищо — злобно каза Андрей. Сигурно трябваше да накара този тип да се засрами, да напомни на този див звяр, че Фриц е гарантирал за него, че е заложил честното си име за този мързелив кретен, за този брутален дръвник, но Андрей почувствува, че сега това ще е непосилно за него.

— Кой те светна така по челото? — с професионален интерес попита Румер, като разглеждаше цицината на Андрей. — Я как те е разкрасил, екстра удар...

— Не е важно. Виж за какво съм дошъл: делото на Уан Лихун при тебе ли е? — нетърпеливо попита Андрей.

— На Уан Лихун ли? — Румер престана да разглежда цицината и замислено пъкна пръст в дясната си ноздра. — А какво е станало? — предпазливо попита той.

— При тебе ли е или не?

— А защо питаш?

— Защото седи отвън, пред вратата ти, и чака, докато ти тука се занимаваш с тази свинщина?

— Че защо да е свинщина? — обиди се Румер. — Я погледни какви цици има само! Ох-ох-ох! А?

Андрей с отвращение побутна снимката настрана.

— Извади веднага делото — настоя той.

— Какво дело?

— Дай тука делото на Уан Лихун!

— Абе няма при мене такова дело! — разсърди се Румер. Той издърпа средното чекмедже на бюрото си и погледна в него. Андрей също надникна вътре. То наистина беше празно.

— Къде са ти делата изобщо? — попита Андрей, като едва се сдържаше.

— Ти какво искаш бе? — агресивно се нахвърли Румер. — Да не си ми началник.

Андрей решително вдигна телефонната слушалка. В свинските очички на Румер се мерна тревога.

— Чакай — каза той и припряно сложи огромната си лапа върху телефонния апарат. — Ти къде... такова? Защо?

— Ей сега ще се обадя на Гайгер — сърдито рече Андрей. — Той ще ти налее малко ум в главата, идиот такъв...

— Почакай де... — мърмореше Румер, опитвайки се да измъкне телефонната слушалка от ръцете му. — Какво искаш всъщност... Защо трябва да се обаждаш на Гайгер? Двамата с теб не можем ли да я оправим тая работа? Ти първо ми обясни като хората какво по-точно искаш?

— Искам да взема делото на Уан Лихун.

— Това да не е оня китаец? Портиерът?

— Да!

— Ами с това трябваше да започнеш бе, човек! Срещу него няма заведено никакво дело. Току-що го докараха. Сега ще го разпитам за пръв път и ще съставя протокол.

— А защо са го задържали?

— Не ще да си сменя професията — каза Румер, деликатно придърпвайки към себе си телефонната слушалка заедно с Андрей. — Саботаж. За трети път му изтича срокът, а той все още си стои портиер. Член сто и дванайсети знаеш ли го?

— Знам го — каза Андрей. — Но случаят е особен. Все нещо ще объркат. Къде е придружителният документ?

Сумтейки шумно, Румер най-сетне издърпа от ръката му слушалката, сложи я на мястото ѝ и отново се наведе над бюрото — този път отвори дясното чекмедже — порови там, прикривайки съдържанието му с гигантските си рамене, измъкна листа и целият плувнал в пот, му го подаде. Очите на Андрей зашариха по документа.

— Тук никъде не пише, че го изпращат именно при теб — заяви той.

— Че какво значение има?

— Ами такава, че го вземам аз — каза Андрей я пъкна листа в джоба си.

— Но той е записан на мое име! При дежурния.

— В такъв случай се обади на дежурния и му кажи, че Уан Лихун го е взел Воронин. Нека да го презапише.

— А-а, не, ти ще му се обадиш — важно изрече Румер. — От къде на къде аз ще върша тая работа? Ти го вземаш, ти ще му се обадиш. А на мен дай разписка, че си го взел.

След пет минути всички формалности бяха уредени. Румер скри разписката в чекмеджето, после погледна към Андрей, погледна към снимката:

— Какви цици, а! Като вимета!

— Зле ще свършиш ти, Румер — предупреди го Андрей на излизане.

В коридора той мълчаливо хвана Уан под ръка и го повлече след себе си. Уан вървеше покорно, без да пита за нищо, и на Андрей му мина през ума, че той също така безмълвно и послушно би вървял и на разстрел, и на изтезание, и на всякакво унижение. Андрей не го разбираше. В смирението на Уан имаше нещо животинско, примитивно, но в същото време възвишено, бъдещо по необясним начин дълбоко уважение, защото зад смирението прозираше свръхестествената способност да осъзнаваш, че това, което става, има някаква много дълбока, скрита и вечна същност, да разбираш, че противодействието е предвечно безполезно, а следователно и недостойно. Западът си е Запад. Изтокът си е Изток. Лъжливо, несправедливо, унижително съждение, но в този случай, кой знае защо, то му се стори уместно.

В кабинета си Андрей настани Уан на стола — не на табуретката за разпит, а на секретарския стол отстрани на бюрото, — после седна и той:

— Я кажи сега какво искат ония от тебе? Разказвай.

И Уан тутакси се захвана да разказва с характерния си плавен и повествователен глас:

— Преди седмица при мене, в портиерната, дойде районният пълномощник по трудоустрояването и ми напомни, че грубо нарушавам закона за правото на разнообразен труд. Беше прав, аз наистина грубо нарушавах този закон. Три пъти ми изпращаха призовки от трудовата борса и аз и трите пъти ги изхвърлях в боклука. Пълномощникът заяви, че ако продължавам да пренебрегвам закона, ме очакват големи неприятности. Помислих си: нали има случаи, когато машината оставя човека на предишната му работа. Още същия ден отидох на борсата и сложих трудовата си книжка в разпределителната машина. Обаче не ми провървя. Назначиха ме за директор на обувния комбинат. Но аз предварително бях решил, че

няма да отида на нова работа, и си останах портиер. Тази нощ дойдоха двама полицаи и ме прибраха. Ето така стана цялата работа.

— Я-ясно — провлачено рече Андрей. Той нищо не беше разбрал. — Слушай, искаш ли чай? Мога да поръчам чай и сандвичи. Безплатно.

— Много главоболия ще ви създам — възрази Уан. — Не си заслужава.

— Абе какви главоболия!... — Андрей нареди по телефона да донесат две чаши чай и сандвичи. Сетне постави слушалката, погледна към Уан и предпазливо попита: — Аз все пак не разбрах добре, Уан, защо не си искал да станеш директор на комбината? Хората гледат с уважение на тази длъжност, ти би могъл да усвоиш нова професия и да допринесеш много полза, та ти си толкова изпълнителен и трудолюбив човек... Знам го този комбинат — там вечно крадат, цели сандъци с обувки изнасят... Ако ти си там, такова нещо не би се случвало. И после, заплатата там е значително по-висока, а ти все пак имаш жена, дете... Каква е причината?

— Мисля, че на тебе ще ти е трудно да разбереш това...

— А какво има за разбиране? — нетърпеливо попита Андрей. — Без съмнение е по-добре да бъдеш директор на комбинат, отколкото цял живот да ровиш с лопата боклука... Или, още повече пък, шест месеца да бъхтиш в блатата...

Уан поклати кръглоликата си глава:

— Не, не е по-добре. По-добре е човек да бъде там, откъдето вече няма накъде по-ниско да пада. Ти не можеш да разбереш това, Андрей.

— Защо пък задължително трябва да пада? — попита Андрей, объркан.

— Не знам защо. Но е задължително. Или се налага да правиш такива неимоверни усилия да се задържиш, че наистина е по-добре да паднеш. Знам, всичко това ми е минало през главата.

Един полицай със заспала физиономия донесе чая, козирува, залитайки, и с рамото напред напусна кабинета. Андрей сложи пред Уан едната чаша с потъмняла метална подставка и премести по-близо до него чинията със сандвичите. Уан благодари, сръбна от чашата и взе най-малкия сандвич.

— Ти просто се страхуваш да поемеш отговорност — каза Андрей огорчен. — Извинявай, разбира се, но това не е съвсем честно спрямо другите.

— Аз винаги се старая да върша само добро на хората — спокойно възрази Уан. — А що се отнася до отговорността, поел съм най-голямата отговорност. За жена ми и детето ми.

— Това е вярно — каза Андрей, отново пообъркан. — Това, разбира се, е така. Но съгласи се, че Експериментът поставя изисквания към всеки от нас...

Уан го слушаше внимателно и кимаше. Когато Андрей свърши, той рече:

— Разбирам те. Ти посвоему си прав. Но нали ти си дошъл тук да строиш, а пък аз избягах тук. Ти искаш да се бориш и да побеждаваш, а аз искам да ме оставят на мира. Ние двамата с тебе сме много различни, Андрей.

— Какво значи на мира? Та ти сам се клеветиш! Ако търсеше спокойствие, щеше да си намериш някое топло местенце и да си живееш живота. Тука е пълно с топли местенца. А ти си избрал най-мръсната, най-непрестижната работа и работиш честно, не жалиш нито силите, нито времето си... За какво спокойствие може да става дума!

— За душевното, Андрей, за душевното! — рече Уан. — Да може човек да живее в мир със себе си и с Вселената.

Андрей забарабани с пръсти по бюрото.

— И какво сега, значи имаш намерение цял живот да бъдеш портиер, така ли?

— Не е задължително да бъда портиер — каза Уан. — Когато попаднах тук, отначало бях товарач в един склад. После машината ме назначи за секретар на кмета. Отказах и ме изпратиха в блатата. Отработих си там шестте месеца, върнах се и като наказан ме назначиха според закона на най-ниската длъжност. Но после машината пак взе да ме избутва нагоре. Отидох при директора на борсата и му обясних всичко, както на тебе. Той беше евреин, нападнал тук от концентрационен лагер, и много добре ме разбра. Докато той беше директор, никой не ме безпокоеше — Уан помълча. — Преди два месеца той изчезна. Говори се, че го намерили убит, ти сигурно знаеш това. И всичко започна отначало... Нищо, аз ще си отработя

наказанието на блатата и отново ще стана портиер. Сега ще ми е много по-леко — момчето ми поотрасна, а на блатата ще ми помогне чичо Юра...

В този момент Андрей се усети, че е зяпнал срещу Уан и се пули съвсем неприлично, сякаш пред него седеше не Уан, а някакво невиджано чудато същество. Всъщност Уан действително беше рядък екземпляр. Боже мой, помисли си Андрей. Колко ли трябва да е препатил човек в живота, за да стигне до тази философия? Не, непременно трябва да му помогна. Просто съм задължен. Но как?...

— Е, добре — каза той накрая. — Както искаш. Но няма абсолютно никакъв смисъл да ходиш на блатата. Не знаеш ли случайно кой сега е директор на борсата?

— Ото Фрижа — каза Уан.

— Какво? Ото ли? Че тогава какъв е проблемът?...

— Да. Аз бих отишъл при него, разбира се, ама той е един такъв, съвсем мъничък, нищо не разбира и от всичко се страхува.

Андрей грабва телефонния указател, намери номера и вдигна слушалката. Наложил се дълго да чака: явно Ото спеше като заклан. Най-сетне той се обади с пресекив, изплашено-сърдит глас:

— Директорът Ото Фрижа на телефона.

— Здравей, Ото — каза Андрей. — Обажда се Воронин от прокуратурата.

Настана мълчание. Чуваше се как Ото няколко пъти се закашля. После предпазливо попита:

— От прокуратурата ли? Слушам ви.

— Ти какво — още ли не си се събудил? — сърдито рече Андрей. — Сигурно Елза ти е изстискала силиците, а? Андрей се обажда! Воронин!

— Ах, Андрей! — със съвсем друг глас каза Ото. — Ама бива ли така посред нощ? Ей че си, я как ми бие сърцето... Какво искаш?

Андрей му обясни положението. Както и очакваше, нещата се наредиха от гладко по-гладко. Ото беше напълно съгласен с всичко. Да, той винаги е смятал, че Уан си е на мястото. Да, той нито за миг не се съмнява, че от Уан няма да излезе никакъв директор на комбинат. Той явно и недвусмислено е възхитен от стремежа на Уан да остане на тази толкова незавидна длъжност („Де да имахме повече такива хора, пък то все се бутат нагоре, същински алпинисти ти казвам!...“), той с

възмущение отхвърля идеята Уан да бъде изпратен в блатата, а що се отнася до закона, той до дъното на душата си е изпълнен със свещен гняв към идиотите и бюрократичните кретени, които подменят здравия дух на закона с книжни параграфи. В края на краищата законът съществува, за да ограничава подмолните стремежи на разни хитреци да се издигат, но той не трябва да важи за хората, желаещи да си останат долу. Директорът на борсата беше абсолютно наясно с всичко това. „Да! — повтаряше той. — О, да, разбира се!“

Наистина Андрей остана със смътното смешно и досадно впечатление, че Ото би се съгласил с всяко предложение на Андрей Воронин — например да назначи Уан за кмет или да го тикне в карцера. Ото винаги изпитваше болезнено чувство на благодарност към Андрей, навярно защото той беше единственият човек в компанията им (а може би и в целия град), който се отнасяше човешки към Ото... В края на краищата обаче по-важно беше да се оправи тази работа.

— Аз ще дам съответните нареждания — за десети път повтаряше Ото. — Можеш да бъдеш абсолютно спокоен, Андрей. Ще дам съответното указание и повече никой никога няма да закачи Уан даже и с пръст.

Така се и договориха. Андрей затвори телефона и взе да пише на Уан пропуск за излизане.

— Веднага ли ще тръгнеш? — попита той, продължавайки да пише. — Или ще почакаш слънцето? Имай предвид, че по улиците сега е опасно...

— Благодаря ви — промълви Уан. — Благодаря ви...

Андрей вдигна учудено глава. Уан стоеше пред него и ситно-ситно се кланяше, сложил ръка на сърцето си.

— Я престани с тия китайски церемонии — спря го Андрей, раздразнен и засрамен. — Да не би някакво благодееие да съм ти направил? — Той подаде пропуската на Уан. — Питам те, веднага ли ще си тръгнеш?

Уан взе пропуската с поредния поклон.

— Мисля, че ще бъде по-добре да си тръгна веднага — рече той, сякаш се извиняваше. — Сега веднага. Боклукчиите сигурно вече са дошли...

— Боклукчиите... — повтори Андрей. Той погледна чинията със сандвичите. Сандвичите бяха големи, пресни, с чудесна шунка. — Я чакай малко — каза той, измъкна от бюрото си стар вестник и уви сандвичите. — Ще ги вземеш в къщи, за Мейлин...

Уан започна слабо да се съпротивлява, промърмори нещо за ужасното безпокойство, но Андрей му напъха пакета в пазвата, прегърна го през раменете и го поведе към вратата. Чувствуваше се страшно неудобно. Всичко стана не както трябва. И Ото, и Уан някак странно реагираха на неговите действия. А нали той само искаше да възтържествува справедливостта, въпросът да се реши правилно и разумно, а дявол знае какво излезе — работата заприлича на някакво благодетелство, на шуробаджаначество, оправи се по втория начин... Той трескаво търсеше подходящи думи, сухи, делови, подчертаващи официалността и законността на положението... И внезапно му се стори, че ги намери. Андрей се спря, вирна глава и като гледаше Уан отвисоко, студено рече:

— Господин Уан, от името на прокуратурата ви поднасям най-дълбоките си извинения за незаконното задържане. Гарантирам ви, че това вече никога няма да се повтори.

И тогава вече се почувствува съвсем неудобно. Ама че глупости надрънка. Строго погледнато, първо, задържането не беше незаконно. Дори, честно казано, то си беше напълно законно. И, второ, следователят Воронин нищо не можеше да гарантира, той нямаше това право... В този миг той внезапно видя очите на Уан — погледът му беше странен и тази странност бе страшно позната на Андрей, и той изведнъж си спомни всичко, и при този спомен го побиха тръпки.

— Уан — рече Андрей с неочаквано пресипнал глас. — Искам да те питам нещо, Уан.

Той замълча. Глупаво беше да пита, нямаше никакъв смисъл. А пък вече не можеше и да не попита. Уан бе вдигнал очи към него в очакване.

— Уан — каза той, като се изкашля. — Къде беше днес в два часа през нощта?

Уан не се учуди.

— Точно в два часа дойдоха да ме вземат. Тъкмо миех стълбището.

— А преди това?

— А преди това събирах боклука, Мейлин ми помогна, после тя отиде да спи, пък аз отидох да мия стълбището.

— Да — каза Андрей. — Така си и мислех. Добре, довиждане, Уан. Извинявай, че стана така... Всъщност не, почакай, ще те изпратя...

ГЛАВА ЧЕТВЪРТА

Преди да извика Изя, Андрей обмисли всичко отново.

Първо се закле, че няма да се отнася към Изя с предубеждение. Това, че Изя е циник, всезнайко и дрънкало, че е готов да се подиграва — и се подиграва! — с всичко на този свят, че е мърляв, че от устата му хвърчат слюнки, когато говори, и гадно се хили, че живее с една вдовица като алфонс и бог знае как си вади хляба — в случая всичко това не биваше да играе никаква роля.

Следваше също да изхвърли от главата си примитивната мисъл, че Кацман е прост разпространител на паникьорските слухове за Червеното здание и разни други мистични явления. Червеното здание съществува реално. Тази реалност може да е загадъчна, фантастична и кой знае кому и за какво е притрябвала, но си е реалност. (Щом стигна дотук, Андрей се порови в аптечката и взирайки се в малкото огледало, намаза сълзящата цицина с лекарство.) От тази гледна точка Кацман е преди всичко свидетел. Какво е правел в Червеното здание? Често ли ходи там? Какво може да разкаже за него? Каква папка изнесе оттам? Или папката наистина не е оттам? Може пък да е от старото кметство?...

Чакай, чакай! Кацман неведнъж се е издавал... не, не се е издавал, разбира се, а просто е разказвал за своите екскурзии на север. Какво е правел там? Та нали Антиградът също е някъде там, на север! Не, добре, че задържах Кацман, макар и в залисията да беше. Че го нали винаги така става: всичко започва от простото любопитство, пъха си човек любопитния нос където не трябва, пък после не успява и гък да каже, а вече са го завербували... Защо се запъна така и не искаше да ми даде тази папка?... Папката явно е оттам. И Червеното здание е оттам! Тука шефът не е дообмислил всичко. Работата е ясна — не е имал факти. И не е попадал там. Да, разпространяването на слухове е страшно нещо, но Червеното здание е по-страшно от всякакъв слух. И най-страшното е дори не това, че в него хората изчезват завинаги — страшното е, че понякога излизат оттам! Излизат, връщат се и живеят сред нас. Като Кацман...

Андрей чувствуваше, че се е докопал до главното, но не му достигаше смелост да анализира всичко докрай. Знаеше само, че Андрей Воронин, който влезе през вратата с медната гравирана дръжка, съвсем не беше същият Андрей Воронин, който излезе от тази врата. Там нещо се беше прекършило в него, нещо безвъзвратно бе загубено... Той стисна зъби: „Не, тук сбъркахте, добри ми господинчовци. Не трябваше да ме пускате да изляза. Нас толкова просто няма да ни прекършите... няма да ни купите... няма да ни трогнете...“

По лицето му премина крива усмивка, той взе чист бял лист и написа на него с големи букви: „ЧЕРВЕНОТО ЗДАНИЕ — КАЦМАН. ЧЕРВЕНОТО ЗДАНИЕ — АНТИГРАДЪТ. АНТИГРАДЪТ — КАЦМАН.“ Ето всъщност какво се получава. Не, шефе. Не трябва да издирваме разпространителите на слуховете. Трябва да търсим онези, които са излезли от Червеното здание и са се върнали живи и здрави — тях трябва да открием, да ги изловим и да ги изолираме... или внимателно да следим всяка тяхна крачка... Той написа: „Хората, били в Зданието — Антиградът.“ Така че ще се наложи пани Хусакова да разкаже всичко, което знае за нейния Франтишек. А флейтиста сигурно можем да го пуснем. Добре, така е, ама сега не става дума за тях... Може би трябва да се обадя на шефа? Да го помоля да благослови новите търсения? Май че е рано още. Виж, ако успея да пречупя Кацман... Той вдигна слушалката.

— Дежурният ли е? Доведете задържания Кацман в тридесет и шеста стая.

... А да го пречупя не само трябва, но и мога. Папката. Тука вече няма да може да се откопчи. За миг му мина през ума, че не е твърде етично той да се занимава с делото на Кацман, с когото често са си пийвали заедно, и изобщо... Но Андрей се стегна.

Вратата се отвори и задържаният Кацман, ухилен до уши и пъхнал ръце в омазнените си джобове, с нехайна походка влезе в стаята за разпит.

— Седнете — Андрей сухо му посочи с брадичка табуретката.

— Благодаря ви — отвърна задържаният, ухилен още по-широко.
— Виждам, че още не сте дошли на себе си...

Този негодник и пет пари не даваше за нищо. Той се настани на табуретката, подръпна брадавицата на врата си и с любопитство

заоглежда кабинета.

И в този миг Андрей се вцепени. Папката я нямаше в ръцете на задържания.

— Къде е папката? — попита той, като се стараеше да говори спокойно.

— Каква папка? — нагло се поинтересува Кацман.

Андрей грабна слушалката.

— Дежурният! Къде е папката на задържания Кацман?

— Каква папка? — тъпо попита дежурният. — Ей сега ще видя...

Кацман ли... Аха... От задържания Кацман са иззети: носни кърпи — две, портмоне — празно, износен...

— Има ли папка в описа? — ревна Андрей.

— Папка няма — отвърна дежурният с притаен дъх.

— Донесете ми описа — прегракнало рече Андрей и затвори телефона. После погледна Кацман изпод вежди. Така го ненавиждаше в тоя момент, че чак ушите му бучаха. — Еврейски номера... — каза той, сдържайки яда си. — Къде си дянал папката, гадино?

Кацман тутакси се отзова:

— „Тя го хвана за ръката и настойчиво го заразитва: — къде си дянал папката?“

— Нищо — каза Андрей, дишайки тежко през носа. — Тоя номер няма да ти помогне, шпионска мутро...

За миг по лицето на Изя се мярна изумление. Но след секунда той вече отново се хилеше до уши със своята отвратително подигравателна усмивка.

— Ама да, разбира се! — каза той. — Председателят на организацията „Джойнт“^[1] Йосиф Кацман е на вашите услуги! Не ме бийте, аз и така всичко ще си кажа. Картечните са скрити в Бердичев, мястото за кацане е означено с огньовете...

В стаята влезе уплашеният дежурен, стиснал в протегнатата си ръка листа с описа.

— Няма тук папка — промърмори той, сложи листа на края на бюрото пред Андрей и тутакси отстъпи. — Обадох се и в регистратурата, и там ми отговориха същото...

— Добре, вървете си — процеди Андрей през зъби.

Той взе чиста бланка за разпит и без да вдига очи, попита:

— Име? Фамилия? Презиме?

— Йосиф Михайлович Кацман.

— Година на раждане?

— Тридесет и шеста.

— Националност?

— Да — каза Кацман и се захили.

Андрей вдигна глава.

— Какво — да?

— Слушай, Андрей — каза Изя. — Не мога да разбера какво ти става днес, но имай предвид, че така, както си тръгнал да се заяждаш с мен, ще си провалиш цялата кариера. Стари приятели сме, затова те предупреждавам...

— Отговаряйте на въпросите! — рече Андрей със сподавен глас.

— Националност?

— Ти по-добре си спомни как отнеха ордена на оная лекарка Тимашук — каза Изя.

Андрей не знаеше коя е тази лекарка Тимашук.

— Националност!

— Евреин — каза Изя с отвращение.

— Гражданство?

— СССР.

— Вероизповедание?

— Нямам.

— Партийна принадлежност?

— Нямам.

— Образование?

— Висше. Педагогическият институт „Херцен“. Ленинград.

— Осъждан ли сте досега?

— Не.

— През коя земна година сте тръгнали насам?

— Хиляда деветстотин шестдесет и осма.

— От кое населено място сте тръгнали?

— Ленинград.

— Причина за тръгването?

— Любопитство.

— От колко години живеете в Града?

— От четири.

— Сегашната ви професия?

— Статистик в управлението на комуналното стопанство.

— Посочете предишните си професии.

— Общ работник, старши архивар на Града, чиновник в градската кланица, боклукчия, ковач. Май че това е всичко.

— Семейно положение?

— Прелюбодеец — ухили се Изя.

Андрей остави писалката, запали цигара и известно време разглеждаше задържания през синкавия облак. Изя беше ухилен до уши, Изя беше разчорлен, Изя беше нагъл, но Андрей добре познаваше този човек и виждаше, че Изя нервнич. Изглежда, имаше защо, макар, честно казано, много ловко да беше успял да се отърве от папката. Вероятно вече разбираше, че Андрей сериозно се е захванал с него, и затова очите му нервно примигваха, а угълчетата на ухилената му уста потрепваха.

— Вижте какво, гражданино подследствен — започна Андрей с отлично шлифована хладнина в гласа. — Настоячиво ви препоръчвам да се държите прилично по време на следствието, ако не искате да утежните положението си.

Изя престана да се усмихва.

— Добре — каза той. — Тогава настоявам официално да чуя в какво съм обвинен и по кой член от наказателния кодекс съм задържан. Освен това искам адвокат. От този момент нататък без своя адвокат няма да кажа нито дума.

Андрей вътрешно се усмихна.

— Вие сте задържан по член дванадесети от наказателния кодекс, който предвижда профилактично задържане на лица, представляващи социална опасност, докато са на свобода. Обвинен сте в противозаконни връзки с враждебни елементи, в укриване или унищожаване на веществени доказателства в момента на задържането... а също в нарушаване на общинската наредба, забраняваща да се напускат чертите на града поради санитарни съображения. Вие систематично нарушавате тази наредба... А що се отнася до адвоката, прокуратурата може да ви осигури адвокат едва след като изтекат три денонощия от момента на задържането ви. Това произтича от същия член дванадесети от наказателния кодекс... Освен това едно разяснение: може да протестираме, да внасяте жалби и да подавате апелации едва след като задоволително отговорите на

въпросите по време на предварителното следствие. Пак съгласно същия член дванадесети. Ясно ли ви е всичко?

Той внимателно следеше изражението по лицето на Изя и видя, че на Изя всичко му е ясно. Абсолютно сигурно беше, че Изя ще отговаря на въпросите и ще чака да изтекат трите денонощия. Когато спомена за тези три денонощия, Изя съвсем явно въздъхна с облекчение. Чудесно...

— Сега, след като получихте нужните разяснения — каза Андрей и отново взе писалката, — да продължим. Семейно положение?

— Ерген — каза Изя.

— Домашен адрес?

— Какво? — попита Изя. Той явно мислеше за друго.

— Домашният ви адрес? Къде живеете?

— Втори Ляв булевард, номер деветнадесет, апартамент седем.

— Какво можете да кажете по същество относно предявеното ви обвинение?

— Моля — рече Изя. — По отношение на враждебните елементи: това е някаква налудничава глупост. За първи път чувам за каквито и да било враждебни елементи и смятам, че това е провокационна измислица на следствието. Веществените доказателства... Никакви веществени доказателства не е имало у мен и не би могло да има, защото не съм извършил никакви престъпления. По тази причина не бих могъл нито да скрия, нито да унищожа нещо. А що се отнася до общинската наредба, аз съм стар служител на градския архив, продължавам да работя там на обществени начала, имам официално разрешение да работя с всички архивни материали, следователно и с тези, които са извън чертите на града. Това е всичко.

— Какво правехте в Червеното здание?

— Това си е лично моя работа. Вие нямате право да се бъркате в личния ми живот. Преди това трябва да докажете, че той има отношение към състава на престъплението. Член четиринадесети от наказателния кодекс.

— Често ли сте били в Червеното здание?

— Да.

— Можете ли да посочите имената на хората, които сте срещали там?

Изя се ухили ужасно.

— Мога. Само че това няма да помогне на следствието.

— Кажете имената и на тези хора.

— Моля. От по-ново време: Петен, Куислинг, Уан Дзинуей...

Андрей вдигна глава.

— Ще ви помоля най-напред да посочите имената на хората, които са граждани на нашия град.

— А защо е нужно това на следствието? — с агресивен тон се поинтересува Изя.

— Не съм длъжен да ви давам отчет. Отговаряйте на въпросите.

— Не желая да отговарям на глупави въпроси. Вие и бъкел не разбирате. Въобразявате си, че щом съм срещал някой там, значи той действително е бил там. А то не е така.

— Не ви разбирам. Моля, обяснете какво искате да кажете.

— То и аз самият не разбирам — каза Изя. — Това е нещо като сън. Бълнуване на неспокойната съвест.

— Така. Нещо като сън. Днес бяхте ли в Червеното здание?

— Ами бях.

— Къде се намираше то, когато влязохте в него?

— Днес ли? Днес беше там, до синагогата.

— Мене видяхте ли ме там?

Изя пак се ухили до уши.

— Вас ви виждам всеки път, когато се отбивам там.

— Включително и днес?

— Включително.

— Какво правех там?

— Развратничехте — с удоволствие съобщи Изя.

— А по-конкретно?

— Сношавахте се, господин Воронин. Полово се сношавахте наведнъж с много момичета и едновременно проповядвахте на кастрираните високи принципи. Набивахте им в главата, че се занимавате с тази работа не за собствено удоволствие, а за благо на цялото човечество.

Андрей стисна зъби.

— А вие с какво се занимавахте? — попита той, след като помълча малко.

— Виж, това няма да ви кажа. Имам право.

— Лъжете — каза Андрей. — Вие не сте ме видели там. Собствените ви думи бяха: „Ако се съди по вида ти, ти си бил в Червеното здание...“ Следователно вие не сте ме видели там. Защо лъжете?

— И през ум не ми е минавало да лъжа — с лекота отвърна Изя. — Просто се срамувах за вас и реших да ви оставя с впечатлението, че не съм ви видял там. Ама сега, разбира се, работата е друга. Сега съм длъжен да говоря истината.

Андрей се отпусна назад и провеси ръка зад облегалката на стола.

— Казвате, че това е нещо като сън. Тогава какво значение има дали сте ме видели, или не сте ме видели насън? Защо е трябвало да оставам с някакво впечатление?

— Ама не — каза Изя. — Просто се стеснявах да ви кажа какво мисля за вас понякога. Ама напразно съм се притеснявал.

Андрей невярващо поклати глава.

— Добре, така да е. А папката, и нея ли изнесохте от Червеното здание? Така да се каже, от собствения си сън?

Лицето на Изя се вкамени.

— Каква папка? — нервно рече той. — За каква папка говорите през цялото време? Никаква папка не е имало у мене.

— Стига, Кацман — рече Андрей, уморено затваряйки очи. — Аз видях папката, полицаят видя папката, онзи старец... пан Ступалски и той видя папката. Така или иначе ще се наложи да давате обяснение пред съда... Не си утежнявайте положението!

Лицето на Изя беше все така застинало и само очите му шареха по стените. Той мълчеше.

— Да предположим, че папката не е била от Червеното здание — продължаваше Андрей. — В такъв случай сте я получили извън чертите на града? Кой ви я даде, Кацман?

Изя мълчеше.

— Какво имаше в папката? — Андрей стана и тръгна да се разхожда из кабинета с ръце, скръстени зад гърба. — Представете си човек с папка в ръце. Задържат го. По пътя към прокуратурата той се отървава от папката. Тайно. Защо? Очевидно в папката е имало документи, които го компрометират... Следите ли мисълта ми, Кацман? Папката е получена извън чертите на Града. Какви

документи, получени извън чертите на Града, могат да компрометират един жител на нашия град? Кажете какви, Кацман?

Изя безмилостно дръгнеше брадавицата си и гледаше в тавана.

— Само не се опитвайте да се измъкнете, Кацман — предупреди го Андрей. — Не се опитвайте да ми пробутате някоя от поредните си измишльотини. Аз ви знам и кътните зъби. Какво имаше в папката? Списъци? Адреси? Инструкции?

Изя внезапно хлопна с длан по коляното си.

— Слушай бе, идиот! — закрещя той. — Чуваш ли се какви глупости дрънкаш? Абе, наивник такъв, кой ти е внушил тия дивотии в глупавата тиква? Какви списъци, какви адреси? Виж го ти какъв кирлив майор Пронин^[2] се извъди! Абе ти ме познаваш от три години, знаеш, че се ровя в развалините и изучавам историята на града. За какъв дявол през цялото време се мъчиш да ми припишеш някакъв идиотски шпионаж? Я си размърдай мозъка кой може да шпионира тука? За кого? За какво?

— Какво имаше в папката?! — ревна с все сила Андрей. — Престанете да го усуквате и отговаряйте направо: какво имаше в папката?

И тогава Изя не издържа. Очите му се изцъклиха и се наляха с кръв.

— Абе що не си... мамата с твоите папки! — изпищя той с тънък глас. — Нищо няма да ти кажа! Глупак си ти, идиот, жандармска мутра!...

Той крещеше, псуваше, показваше му среден пръст и тогава Андрей извади един чист лист и написа отгоре: „Показания на подследствения Й. Кацман относно видяната у него и впоследствие безследно изчезнала папка“, почака Изя да миряса и му рече с добро:

— Виж какво, Изя. Говоря ти неофициално. Разбери, че работата ти е спукана. Знаем, че си се оплел в тази история от лекомислие и затова е виновно глупавото ти любопитство. Ако искаш да знаеш, от половин година вече те държат на мушката. Затова те съветвам: седни ей там и напиши всичко, както си е. Не мога да ти обещаю много, но ще направя всичко, което е по силите ми, за теб. Сядай и пиши. Аз ще се върна след половин час.

Като се стараеше да не гледа към изнемощелия и притихнал Изя, с чувство на отвращение към самия себе си заради лицемерието си, но

насърчавайки се, че в случая целта несъмнено оправдава средствата, Андрей заключи чекмеджето на бюрото, стана и излезе.

В коридора повика с ръка помощника на дежурния, постави го на пост пред вратата, а той самият тръгна към барчето. Чувствуваше се гадно, устата му беше пресъхнала и му се струваше, че сякаш е ял лайна. Разпитът беше някак едностранчив, неубедителен. Всичките му намерения да разнищи версията за Червеното здание се провалиха напълно, сега изобщо не биваше да се захваща с това. А папката — единственото реално доказателство! — бе изпусната по най-позорен начин. За такъв хлапашки пропуск трябваше направо да го изритат от прокуратурата... Фриц никога не би я изтървал, Фриц веднага би разбрал къде е цаката на цялата работа. Проклетата сантименталност. Ама как да не се подлъжеш — заедно сме пили, заедно сме лафили, наш човек, съветски... А какъв сгоден случай — можеше да спипа всички наведнъж! Ама то и шефът е един: слухове, сплетни... Тук цяла мрежа работи под носа ни, а пък аз съм длъжен да издирвам източниците на слухове...

Андрей си взе от бармана чаша водка и отпи от нея с отвращение. Къде все пак я дяна той тая папка? Нима просто е успял да я изхвърли на паважа? Сигурно... Не я е изял я. Дали да пратя някого я потърси? Късно е. Кой ли не скита по улиците — луди, павиани, портиери... Не, лошо, погрешно е организирана нашата работа! Защо такава важна информация като съществуването на Антиграда се пази в тайна дори от работниците в следствения апарат? Та за това трябва да пишат всеки ден във вестника, плакати да разлепват по улиците, да подготвят показни процеси! Аз на тяхно място отдавна щях да разбера що за птица е този Кацман... Разбира се, от друга страна, пипето ти трябва да сече, щом има такова грандиозно мероприятие като Експеримента, щом в него са въввлечени хора от най-различни класи и с всевъзможни политически убеждения, неизбежно ще възникне разслояване... ще се появят противоречия... диалектически противоречия, ако щете дори... антагонистична борба... Рано или късно открито трябва да се проявят и противниците на Експеримента, хората, класово несъгласни с него, а следователно и тези, които те ще привличат на своя страна — декласираните елементи, морално неустойчивите, нравствено разложените, такива като Кацман... всякакви там космополити... Това е естествен процес.

Нали и сам би могъл да схванеш как трябва да се развива всичко това...

Малка силна длан легна на рамото му и той се обърна. Беше репортерът от криминалната хроника на „Градски вестник“ Кенши Убуката.

— За какво си се замислил, следователю? — попита той. — Разплиташ някое объркано дело, а? Я сподели с обществеността. Общественоста много обича заплетени дела. Какво ще кажеш?

— Здравсти, Кенши — уморено рече Андрей. — Водка ще пиеш ли?

— Да, ако има и информация.

— Нищо друго няма освен водка.

— Добре, давай тогава водка без информация.

Те пиха по чашка и хапнаха по една омекнала кисела краставичка.

— Току-що бях при вашия шеф — каза Кенши, като изплю края на краставицата. — Брей, че хитър човек. Едната крива вървяла нагоре, другата крива падала надолу, скоро щяло да завърши монтирането на клозетни чинии в единичните килии — и нито дума по интересувания ме въпрос.

— А какво те интересува — разсеяно попита Андрей.

— Сега ме интересуват изчезванията. През последните петнадесет дни в града безследно са изчезнали единадесет души. Може би ти знаеш нещо по този въпрос, а?

Андрей сви рамене.

— Знам, че са изчезнали. И знам, че не са намерени.

— А кой следовател се занимава с това дело?

— Едва ли делото е едно — каза Андрей. — Ти по-добре питай шефа.

Кенши поклати глава.

— Твърде често напоследък господата следователите взеха да ме препращат ту при шефа, ту при Гайгер... Май доста тайни се навъдиха в нашата малка демократична община. Вие случайно да не сте се превърнали тук покрай другото в тайна полиция? — Той надникна в празната чаша и се оплака: — Какъв е смисълът да имаш приятел сред следователите, когато никога не можеш да научиш нищо?

— Дружбата си е дружба, службата си е служба.

Те помълчаха.

— Впрочем знаеш ли, че арестуваха Уан? — каза Кенши. — Предупреждавах го аз, ама не ме послуша вироглавецът.

— Нищо, аз вече оправих работата — каза Андрей.

— Че как стана?

Андрей с удоволствие му разказа колко ловко и бързо е възстановил справедливостта. Приятно му беше да описва единствената си сполука през този глупав ден, дето толкова не му вървеше.

— Хм — рече Кенши, след като изслуша всичко докрай. — Любопитна история... „Когато пристигам в чужда страна — взе да цитира той древните мъдреци, — не питам добри ли са там законите или лоши. Питам само дали ги спазват...“

— Какво искаш да кажеш? — навъсено попита Андрей.

— Искам да кажа, че законът за разнообразния труд, доколкото ми е известно, не предвижда никакви изключения.

— С една дума, смяташ, че трябва да пратя Уан в блатата, така ли?

— Ако това го изисква законът — да.

— Че това е глупост! — ядосан рече Андрей. — За какъв дявол му е на Експеримента лош директор на комбинат вместо добър портиер?

— Законът за правото на разнообразен труд...

— Този закон е измислен за благо на Експеримента, а не да му вреди. Законът не може да предвиди всичко. Ние, изпълнителите на закона, трябва да мислим с главите си.

— Аз си представям изпълнението на закона по иначе — сухо възрази Кенши. — Или поне във всеки случай тези въпроси трябва да ги решаваш не ти, а съдът.

— Съдът би го изпратил в блатата — каза Андрей. — А той има жена и малко дете.

— Дура лекс, сед лекс^[3] — отсече Кенши.

— Тази поговорка е измислена от бюрократите.

— Тази поговорка — авторитетно заяви Кенши — е измислена от хората, които са се стремели да запазят единни правилата за съвместен живот в пъстрата свободна човешка общност.

— Ето на, в пъстрата общност! — подхвана Андрей. — Единен закон за всички няма и не може да има. Няма единен закон за експлоататора и за експлоатирания. Виж, ако Уан беше отказал от директор да стане портиер...

— Не е твоя работа да тълкуваш закона — студено рече Кенши. — За тази работа има съд.

— Но нали съдът не познава и не може да познава Уан така, както го познавам аз!

Кенши поклати глава с презрителна усмивка.

— Боже мой, какви вещи специалисти си имаме в прокуратурата!

— Добре, добре — промърмори Андрей. — Можеш и статия да напишеш. Некадърен следовател освобождава престъпен портиер.

— Бих написал, но ми е жал за Уан. А за тебе, глупако, изобщо не ми пука.

— Та нали и аз правя всичко заради Уан! — рече Андрей.

— Но ти си следовател — възрази Кенши. — А аз не съм. Аз нямам нищо общо със законите.

— Знаеш ли какво — каза Андрей. — Я ме остави на мира за бога. И без това ми се вие свят.

Кенши вдигна очи и се усмихна.

— Да, виждам. И на челото ти е изписано. Хайка ли имаше?

— Не — каза Андрей. — Просто се спънах. — Той погледна часовника си. — Ще прием ли по още една?

— Благодаря, стига — каза Кенши, като се надигна. — Не мога да пия толкова много с всеки следовател. Пия само с тези, които ми дават информация.

— Майната ти тогава — каза Андрей. — Ей го на, дойде Чачуа. Иди го питай за „Падащите звезди“. Той е постигнал големи успехи, днес се хвалеше... Само че имай предвид: той е много скромен и ще отрича, но ти не го оставяй на мира, пораздрусай го и ще получиш материал!

Кенши, размествайки столовете, тръгна към Чачуа, които унило бе свел глава над тънка пържолка, а Андрей, отмъстително усмихнат, бавно се насочи към изхода. Хубаво би било да остана и да погледам как Чачуа ще се развика след малко, помисли си той. Жалко, че нямам време... И тъй, господин Кацман, интересно ми е как вървят работите

при вас! И да не ви дава господ, господин Кацман, пак да почнете да ме мотаате. Няма да допусна това, господин Кацман...

В стая тридесет и шеста беше включено цялото възможно осветление. Господин Кацман стоеше, подпрял се с рамо на разтворената огнеупорна каса, и разлистваше припряно някакво дело, като по навик си подръпваше брадавицата и, кой знае защо, се хилеше.

— Мътните да те вземат! — продума Андрей объркан. — Кой ти разреши? Как си позволяваш, дявол да го вземе!...

Изя го погледна с безизразни очи, ухили се още по-широко и каза:

— Никога не съм предполагал, че сте натрупали такъв куп материали за Червеното здание.

Андрей дръпна папката от ръцете му, с трясък захлопна железната врата на касата, хвана го за рамото и го тласна към табуретката.

— Седнете, Кацман — Андрей едва се сдържаше. Всичко наоколо се замъгли пред очите му от ярост. — Написахте ли каквото трябваше?

— Виж какво — рече Изя. — Вие тук всички сте просто идиоти!... Седите си сто и петдесет кретени и изобщо не можете да разберете...

Но Андрей вече не го гледаше. Той беше вперил поглед в листа с надписа „Показания на подследствения Й. Кацман...“. Там нямаше никакви показания. На листа се мъдреше рисунка с перо — мъжки полов орган в естествена големина.

— Мръсник — каза Андрей задъхано. — Гадина.

Той грабна телефонната слушалка и с треперещи пръсти набра номера.

— Фриц? Обажда се Воронин... — със свободната си ръка Андрей разкопча яката на ризата си. — Много ми трябваш. Моля те, ела веднага при мен.

— Какво има? — недоволно попита Гайгер. — Тъкмо се канех вече да си ходя в къщи.

— Много те моля! — Андрей повиши глас. — Ела при мен.

Той затвори телефона и погледна към Изя. Установи, че не може да го гледа, и се вторачи някъде зад него. Изя, седнал на табуретката, кълколеше и се хилеше, потриваше ръце и непрекъснато ломотеше,

дрънкаше нещо с отвратително самодоволна безцеремонност, нещо за Червеното здание, за съвестта, за глупаците свидетели — Андрей нито слушаше, нито чуваше. Решението, което бе взел, го изпълваше със страх, но и с някаква дяволска радост. Всяка фибра на тялото му потрепваше от възбуда, той очакваше и вече нямаше търпение да дочака кога най-сетне ще се отвори вратата, кога мрачният зъл Фриц ще прекрачи прага и това отвратително самодоволно лице ще се измени и ще се изкриви от ужас и позорен страх... Особено ако Фриц се появи с Румер. Само видът на Румер ще бъде достатъчен, неговата зверска космата мутра със сплескан нос. Андрей изведнъж почувствува, че по гърба го полазват тръпки. Целият беше плувнал в пот. В края на краищата все още можеше да промени решението си. Все още можеше да каже: „Всичко е наред, Фриц, нещата се оправиха, извинявай за безпокойството...“

Вратата се отвори широко и в стаята влезе намръщеният и недоволен Фриц Гайгер.

— Е, какво има? — осведоми се той и в същия миг съзря Кацман. — А, здрасти! — каза той и се усмихна. — Какво сте си наумили да правите посред нощите? Време е да спим, скоро ще съмне...

— Слушай, Фриц! — радостно изкрещя Изя. — Я поне ти обясни на този дръвник! Нали ти си тука голямо началство...

— Подследственият да млъкне! — изрева Андрей, като тресна с юмрук по бюрото.

Изя млъкна, а Фриц мигновено се стегна и вече го погледна някак по друг начин.

— Тази гадина се подиграва със следствието — процеди през зъби разтрепераният Андрей, като се стараеше да се успокои. — Този мръсник отказва да си признае. Вземи го, Фриц, и нека каже всичко, което го питат.

Прозрачните арийски очи на Фриц се разшириха.

— А какво го питат? — делово и радостно се осведоми той.

— Това не е важно — отговори Андрей. — Дай му лист и той сам ще си напише всичко. И нека каже какво е имало в папката.

— Ясно — каза Фриц и се обърна към Изя.

Изя все още не разбираше какво го чака. Или не вярваше. Той бавно потриваше ръце и плахо се хилеше.

— Е, хайде, еврейче мое, да вървим, а? — нежно го подкани Фриц. Цялата му мрачност и навъсеност изчезнаха като с магическа пръчка. — Размърдай се, драги мой!

Изя продължаваше да се бави и тогава Фриц го хвана за яката, обърна го и го тикна към изхода. Изя загуби равновесие и се хвана за касата на вратата. Лицето му побеля като платно. Той разбра.

— Момчета — примоли се Изя сподавено. — Момчета, почакайте...

— Ако има нещо, ние ще бъдем в мазето — с кадифен глас изтананика Фриц, усмихна се на Андрей и изхвърли Изя в коридора.

Край. С чувството, че му се гади и го пронизват ледени тръпки, Андрей се разходи из кабинета, като гасеше излишното осветление. Това е. Той седна зад бюрото и известно време седя, оборил глава в шепите си. Беше плувнал в пот, сякаш всеки миг щеше да започне да го тресе. Ушите му бучаха и сред този тътен непрекъснато долавяше беззвучния, но оглушителен, тъжен, отчаян и сподавен глас на Изя: „Момчета, почакайте... Момчета, почакайте...“ И освен това ехтеше тържествена гръмогласна музика, чуваха се тропот и тътруzene на крака по паркета, дрънкане на чинии и неясно фъфлене: „... чаша кюхасо и а-ня-няс!...“. Той свали длани от лицето си и безсмислено се загледа в изображението на мъжкия член. После взе листа и го накъса на дълги, тесни ивици, омеси на топка книжната кайма, изхвърли я в кошчето за боклук и отново скри лицето си в шепите. Край. Сега трябва да чака. Да прояви търпение и да чака. Тогава всичко ще има оправдание. Виенето на свят ще изчезне и ще може да въздъхне с облекчение.

— Да, Андрей, понякога се налага човек да прибегне и до това — дочу той познатия спокоен глас.

От табуретката, където до преди няколко минути седеше Изя, сега, кръстосал крак връз крак и преплел тънките си бели пръсти на коляното, към Андрей гледаше тъжен и посърнал Наставника. Той кротко кимаше с глава, а ъгълчетата на устата му изглеждаха печално отпуснати.

— В името на Експеримента ли? — дрезгаво попита Андрей.

— И в името на Експеримента — каза Наставника. — Но преди всичко в името на самия себе си. Околни пътища няма. Трябваше да

минеш и през това. Та нали не са ни нужни какви да е хора. Нужни са ни особен тип хора.

— Какви?

— Виж това и ние не знаем — рече Наставника и в гласа му се прокрадна съжаление. — Знаем само какви хора не са ни нужни.

— Такива като Кацман ли?

Наставника само с очи каза „да“.

— А такива като Румер?

Наставника се усмихна.

— Такива като Румер не са хора. Те са просто живи сечива, Андрей. Такива като Румер трябва да се използват в името и за благо на такива като Уан и чичо Юра... разбираш ли?

— Да. И аз така мисля. И друг път няма, нали така?

— Така е. Околни пътища няма.

— А Червеното здание?

— Без него също не може. Ако го няма, всеки би могъл, без да забележи, да стане като Румер. Нима още не си почувствувал, че Червеното здание е нужно? Нима сега си такъв, какъвто беше вчера?

— Кацман казва, че Червеното здание е бълнуване на неспокойната съвест.

— Какво пък, Кацман е умен. Надявам се, че няма да го отречеш.

— Разбира се — каза Андрей. — Именно затова е опасен.

И Наставника пак изрази съгласие с очи — „да“.

— Боже мой — тъжно рече Андрей. — Ако можеше все пак човек точно да знае каква е целта на Експеримента? Пък сега толкова лесно можеш да се объркаш, всичко е такава мешаница... Аз, Гайгер, Кенши... Понякога ми се струва, че разбирам кое е общото между нас, а някой път оставам с впечатление, че май сме в безизходица, всичко ми изглежда абсурдно... Та нали Гайгер е бивш фашист, той и сега... Случва се той и сега да ми е много неприятен — не като човек, а именно като тип, като... Или Кенши. Той пък е нещо като социалдемократ, пацифист някакъв, толстоист... Не, не разбирам.

— Експериментът си е Експеримент — каза Наставника. — От теб се изисква не да разбираш, а нещо съвсем друго.

— Какво!?

— Ако знаехме...

— Но нали всичко това е в името на мнозинството? — попита Андрей почти отчаян.

— Естествено — каза Наставника. — В името на невежото, потиснатото, невинното и безпросветно мнозинство...

— Което трябва да се вдигне — подхвана Андрей, — да се просвети, да се направи стопанин на земята! Да-да, това го разбирам. В името на това човек може да направи много... — Той млъкна, мъчително събирайки разпилените си мисли. — А отгоре на това и този Антиград — плахо попита Андрей. — Той нали е много опасен?

— Много — каза Наставника.

— В такъв случай, дори и да не съм съвсем сигурен по отношение на Кацман, все пак съм постъпил правилно. Ние нямаме право да рискуваме.

— Безусловно! — каза Наставника. Той се усмихваше. Той беше доволен от Андрей. Андрей чувствуваше това. — Не греши само този, който нищо не прави. Не грешките са опасни — опасна е пасивността, лъжливата чистоплътност е опасна, привързаността към старозаветните заповеди! Докъде могат да доведат старозаветните заповеди? Само до стария свят.

— Да! — развълнувано рече Андрей. — Това много добре го разбирам. Всички сме длъжни тъкмо за това да се борим. Какво представлява личността? Обществена единица! Сама по себе си една голяма нула. Не за единиците трябва да става дума, а за общественото благо. В името на общественото благо сме длъжни да поемем всякакъв товар върху старозаветната си съвест, да нарушим всички писани и неписани закони. Ние имаме един закон: общественото благо.

Наставника стана.

— Ти израстваш и възмъжаваш, Андрей — каза той почти тържествено. — Бавно, но възмъжаваш!

Наставника вдигна ръка за поздрав, безшумно прекоси стаята и изчезна зад вратата.

Известно време Андрей поседя, без да мисли, отпуснат на стола, само пушеше и гледаше как синкавият дим бавно се вие около голата жълта лампа на тавана. Усети, че се усмихва. Вече не чувствуваше умората, отлетя и сънливостта му, дето го мъчеше от вчера. Обзе го желание да действа, да работи, мярна му се досадната мисъл, че все

пак ще се наложи да поспи няколко часа, та да не ходи после цял ден кисел.

Припряно приближи телефона до себе си, вдигна слушалката и тутакси си спомни, че в мазето няма телефон. Стана, заключи огнеупорната каса, провери дали са заключени чекмеджетата на бюрото и излезе в коридора.

Коридорът беше пуст и дежурният полицаи кљумаше зад бюрото си.

— Спите на пост! — укори го Андрей, минавайки покрай него.

Както винаги по това време — няколко минути преди да включат слънцето, — в сградата цареше књтяща тишина. Сънената чистачка лениво движеше по циментовия под влажния си парцал. Прозорците по коридорите бяха разтворени и вонящите изпарения на стотици човешки тела се разсейваха и изпълзваха в тъмнината, прогонвани от студения утринен въздух.

Андрей изтрополи по хлъзгавата метална стълба надолу към мазето, с небрежен жест накара готовия да скочи охраняващ да остане на мястото си и отвори ниската желязна врата.

Фриц Гайгер, без куртка, по риза със запретнати ръкави, подсвирквайки някакъв полупознат марш, стоеше до ръждясалия умивалник и търкаше косматите си костеливи ръце с одеколон. Фриц беше сам в стаята.

— А, ти ли си — каза той. — Чудесно. Тъкмо се канех да се качвам при теб. Дай една цигара, че моите свършиха.

Андрей му подаде пакета. Фриц измъкна една цигара, поомачка я, пхна я в устата си и, усмихнат, взе да гледа Андрей.

— Е? — не издържа Андрей.

— Какво е? — Фриц запали цигарата и с наслада си дръпна. — Не си улучил, това е. Той не е никакъв шпионин, дори и помен няма от такова нещо.

— Че как така? — продума Андрей, замрял от изненада. — А папката?

Фриц се изсмя шумно, прехвърли цигарата в ъгъла на голямата си уста и изсипа в широката си длан нова порция одеколон.

— Нашето еврейче се оказа изключителен женкар — рече той назидателно. — В папката му имало любовни писма. Връщал се от някаква жена — сдърпали се и си прибрал писмата. А пък той, да

знаеш, толкова се страхува от неговата вдовица, че чак се подмокря, и, сам разбираш, понеже не е глупав, в първия удобен момент се постарал да се отърве от тази папчица. Казва, че я хвърлил по пътя през решетката в някакъв канал... Много жалко! — продължи Фриц още по-назидателно. — Тази папчица, господин следователю Воронин, е трябвало веднага да му я вземеш — от нея щеше да излезе първокласен компрометиращ материал и ето къде щяхме да държим тогава нашето еврейче!... — Фриц показва къде щяха да държат нашето еврейче. Чукачетата на пръстите му бяха прясно ожулени. — Впрочем той ни подписа едно протоколче, така че от краставата овца все пак добихме поне един фъндък вълна...

Андрей напипа стола и седна. Краката му не го държаха. Той отново се огледа.

— Виж какво... — каза Фриц, като спусна запретнатите си ръкави и ги захвана с копчетата за ръкавелите. — Гледам, че имаш цицина на челото. Тъй че иди при лекаря да ти направи протокол за тая цицина. На Румер вече му разбих носа и го изпратих в медицинския кабинет. Това е за всеки случай. По време на разпита подследственият Кацман нападнал следователя Воронин и младши следователя Румер и им нанесъл телесни повреди. Така че, принудени да се отбраняват, те... и така нататък. Разбра ли?

— Разбрах — промърмори Андрей, машинално опипвайки цицината си. Той се огледа още веднъж и се насили да попита: — А къде е... той?

— Ами Румер, нали го знаеш каква горила е, пак се престара... — с досада каза Фриц, закопчавайки куртката си. — Счупи му ръката, ето тука... Наложил се да го изпратят в болницата.

---

[1] Като се позовават формално на донос на Лидия Тимашук, през януари 1953 година сталинските органи за сигурност инсценират така нареченото „дело на лекарите“, които уж отнели живота на видни съветски ръководители по нареждане на американската еврейска организация „Джойнт“. — *Бел.прев.* ↑

[2] Герой на Лев Шейнин от „Записки на следователя“, олицетворение на усърден следовател от сталинската епоха. — *Бел.прев.* ↑

[3] *Dura lex, sed lex* (лат.) — Строг закон, но закон. — *Бел.прев.* ↑

ЧАСТ ТРЕТА РЕДАКТОР

ГЛАВА ПЪРВА

В града отдавна се издаваха четири всекидневника, но Андрей се залови първо с петия, който започна да излиза съвсем отскоро, някъде около две седмици преди да настъпи „непрогледната тъма“. Вестничето беше малко, само две странички — всъщност не бе и вестник, а по-скоро лист, и този лист го издаваше партията на радикалното възраждане, отцепила се от лявото крило на партията на радикалите. Листът „Под знамето на радикалното възраждане“ беше злъчен, агресивен и заядлив, но хората, които го списваха, винаги бяха отлично информирани и обикновено много добре знаеха какво става в Града изобщо и особено в правителството.

Андрей разгледа заглавията:

„Фридрих Гайгер предупреждава: вие потопихте града в мрак, но ние не дремем!“

„Радикалното възраждане е единствената енергична мярка срещу корупцията.“

„И все пак, кмете, къде се дяна житото от градските складове?“

„Рамо до рамо напред! Среща на Фридрих Гайгер с вождовете на селската партия.“

„Становището на работниците от стоманолеярния завод: Прекупвачите на жито да се окачат на уличните фенери!“

„Давай, Фриц! Ние сме с теб! Митинг на домакинските ервистки.“

„Отново павиани?“

На карикатурата дебелогъзестият кмет, възседнал купчина жито — прозрачен намек за житото, изчезнало от градските складове, — раздава оръжие на мрачни типове с вид на престъпници. Текстът под карикатурата гласи: „Я сега им обяснете, момчета, къде се е дянало житото!“

Андрей хвърли листа на бюрото и се почеса по брадичката. Откъде Фриц има толкова пари да плаща глоби? Боже мой, колко ми е омръзнало всичко! Той стана, отиде до прозореца и погледна навън. В непрогледния мрак, сред който едва проблясваха уличните фенери, трополяха каруци, дочуваха се дрезгави псувни и мъчителна тютюнджийска кашлица, от време на време звучно цвилеха коне. Втори ден вече към забуления в тъма град прииждаха фермери.

На вратата се почука и секретарката влезе с купчина коректури на шпалти. Андрей я пропъди с ръка като досадна муха:

— На Убуката, дайте ги на Убуката...

— Господин Убуката е при цензора — плахо възрази секретарката.

— Че няма да спи там, я — раздражено отвърна Андрей. — Като се върне, ще му ги дадете...

— Но метранпажът...

— Казах вече! — грубо я прекъсна Андрей. — Вървете.

Секретарката си излезе. Андрей се прозя, намръщи се от болката в тила, върна се на бюрото си и запали цигара. Главата му щеше да се пръсне, а в устата му горчеше. И изобщо всичко беше гадно, мрачно и кишаво. Непрогледна тъма... Някъде отдалеч се чуха изстрели — слаб пукот, сякаш пращяха сухи съчки. Андрей отново се намръщи и взе „Експеримент“ — правителствения вестник, който излизаше в шестнадесет страници.

Кметът предупреждава ервистите: правителството не спи, правителството вижда всичко!

Експериментът си е Експеримент. Мнение на нашия научен наблюдател по повод слънчевите явления.

Тъмни улици и тъмни личности. Коментар на политическия консултант на кметството във връзка с последната реч на Фридрих Гайгер.

Справедлива присъда. Алойс Тендър е осъден на смърт за носене на оръжие.

„Там, при тях, нещо се е развалило. Нищо, ще го оправят“ — казва майсторът електротехник Тиодор У. Питърс.

Пазете павианите, те са ваши добри приятели! Резолюция на последното събрание на Дружеството за защита на животните.

Фермерите — надеждна опора на нашето общество. Среца на кмета с вождовете на селската партия.

Вълшебникът от лабораторията над пропастта. Съобщение за последните резултати от опитите за отглеждане на растения без светлина.

Отново „Падащи звезди“?

Ние имаме бронетранспортъори. Интервю с шефа на полицията.

Хлорелата не е палиатив, а панацея.

Арон Уебстър се смее, Арон Уебстър пее! Петнадесети благотворителен концерт на знаменития комик.

Андрей сграбчи цялата тази купчина хартия, смачка я на топка и я запрати в ъгъла. Всичко това му се струваше нереално. Реален беше мракът, възцарил се вече дванадесети ден над града, реални бяха опашките пред магазините за хляб, реален беше зловещият тропот на раздрънканите колела под прозорците, ярко проблясващите в тъмата червени огънчета на цигарите, глухото звънтене на метал под чергилата на селските каруци. Реална беше стрелбата, макар досега никой да не можеше смислено да обясни кой и в кого стреля... И най-отвратителната реалност бяха тъпото бучене в нещастната му глава след препиването и огромният грапав език, който не се побираше в устата му, та чак му се искаше да го изплюе. Портвайн с чист спирт — може да се смахнеш! На нея какво ѝ е, въргаля се сега под одеялото, отспива си, а той тука си блъска ангелите... По дяволите, дали пък няма да е по-добре, ако всичко това по-скоро пропадне вдън земя... Омръзна ми да я карам така, пет за четири. Да вървят на майната си

със своите експерименти, наставници, ервисти, кметове, фермери и това скапано жито... Ама че велики експериментатори се извъдиха — слънчева светлина не могат да осигурят. А днес трябва да ходя и до затвора, да мъкна колет на Изя... Колко ли му остана още да лежи? Четири месеца... Не, шест. Ех, тоя кучи син Фриц, де да можеше енергията му да се впрегне за мирни цели! Виж го как не пада духом човекът. Винаги се оправя. От прокуратурата го изгониха — партия създаде, някакви планове гради, борба с корупцията, да живее възраждането, ето на и с кмета се счепка... А добре би било сега човек да отиде в кметството, да сграбчи господин кмета за побелялата благородна грива и да му фрасне мутрата в бюрото: „Къде е хлябът бе, говедо? Защо не грее слънцето?“, и да го ритат, да го ритат, да го ритат в задника...

Вратата зейна широко, блъсна се в стената и влезе Кенши — дребен, устремен, от пръв поглед личеше, че е побеснял от яд — очите му присвити, малките му зъби оголени, а черната му като катран буйна коса настръхнала. Андрей мислено изпъшка. Сега пак ще ме помъкне да воювам с някого, тъжно си помисли той.

Кенши се приближи и запокити на бюрото пред Андрей купчина шпалти, надраскани от горе до долу с червен молив.

— Това няма да го отпечатам! — заяви той. — Това е саботаж!

— Е, какво има пак? — умърлушено попита Андрей. — Да не си се скарал с цензора? — Той взе шпалтите и се вторачи в тях, без да разбира нещо, пък и нищо не виждаше освен червени черти и заврънкулки.

— Рубриката „Писма на читатели“ — с едно писмо! — гневно каза Кенши. — Уводната статия не можем да пуснем — прекалено остра била. Редакционният коментар за изявлението на кмета също пада — твърде предизвикателен бил. Интервюто с фермерите и него го спря — пръст в раната сме слагали, не му било сега времето... Аз така не мога да работя, Андрей, ти решавай. Трябва нещо да направиш. Тия мръсници унищожават вестника!

— Чакай малко... — намръщи се Андрей. — Чакай да видя какво става...

Сякаш огромен ръждив свредел изведнъж се заби в тила му, в самата основа на черепа. Той затвори очи и тихо изпъшка.

— С пъшкане тая работа няма да се оправи! — каза Кенши, като се тръшна в креслото за посетители и нервно запали цигара. — Тя пъшкаш, аз пъшкам, пък трябва да пъшкат ония мръсници, а не ние двамата с теб...

Вратата отново се отвори. Цензорът — дебел, потен, целият на червени петна — нахълта, едва дишайки, омаломощен в кабинета и още от прага се развика:

— Отказвам да работя при такива условия! Господин редакторе, аз не съм хлапак! Аз съм държавен служител! Да не би да седя тук за собствено удоволствие! Нямам намерение да слушам цинични ругатни от вашите подчинени! И да ме наричат с разни обидни думи!...

— Вас трябва да ви смачкат, а не да ви наричат с обидни думи! — просъска от своето кресло Кенши, святкайки с очи като змей. — Вие сте саботьор, а не служител!

Цензорът се вцепени и започна да мести от него към Андрей и обратно плувналите си в тлъстини очички. После изведнъж каза съвсем спокойно, дори тържествено:

— Господин главен редактор! Аз обявявам формален протест!

В този момент Андрей най-сетне с цената на чудовищно усилие превъзмогна себе си, удари с длан по бюрото и каза:

— Ще помоля всички да млъкнат. Ако обичате, седнете, господин Паприкаки.

Господин Паприкаки се намести срещу Кенши и вече без да гледа към никого, измъкна от джоба си голяма носна кърпа на квадрати и избърса потния си врат, бузите, тила и адамовата ябълка.

— Значи така... — започна Андрей, като прехвърляше шпалтите. — Ние подбрахме за нашата рубрика десет читателски писма...

— Подборът ви е тенденциозен! — незабавно възрази господни Паприкаки.

Кенши настръхна:

— Само през вчерашния ден получихме деветстотин писма във връзка с хляба! — изрева той. — И всички пишат така, че и по-рязко!...

— Един момент! — Андрей повиши глас и отново удари с длан по бюрото. — Ще ме оставите ли да говоря! Ако не ви харесва, излезте и двамата в коридора и там се препирайте... Та значи, господин Паприкаки, ние сме подбрали материала за нашата рубрика въз основа

на грижлив анализ на писмата, получени в редакцията. Господин Убуката е напълно прав: някои читатели са ни писали далеч по-рязко и невъздържано. Но ние подбрахме именно най-спокойните и въздържани писма. Това са писма на хора, които не са просто гладни или изплашени, а разбират сложността на положението. Освен това в рубриката дори сме включили едно писмо, което направо поддържа правителството, макар то да е едно-единствено сред седемте хиляди, които...

— Нямам нищо против това писмо — прекъсна го цензорът.

— Има си хас — каза Кенши. — Та вие самият сте го писали.

— Това е лъжа! — изпищя цензорът така, че ръждивият свредел отново се заби в тила на Андрей.

— Е, ако не сте вие, сигурно е някой друг от вашата шайка — рече Кенши.

— Не, вие сте шантажист! — изкрещя цензорът, като отново стана на червени петна. Възгласът му прозвуча странно и за известно време се възцари мълчание.

Андрей подреди шпалтите.

— Досега се бяхме сработили добре с вас, господин Паприкаки — каза той умиротворително. — Сигурен съм, че и в този случай би трябвало да намерим някакъв компромис...

Цензорът размърда бузите си.

— Господин Воронин — започна той с вълнуващо искрен глас. — Нима аз съм виновен? Господин Убуката е невъздържан човек, той гледа само да си излее яда, а върху кого — му е все едно. Но поне вие разбирате, че действувам в строго съответствие с получените инструкции. В града назрява бунт. Фермерите всеки момент могат да започнат да колят и бесят. На полицията не може да се разчита. А вие какво, кръв ли искате? Пожари? Аз имам деца и не желая да се случи такова нещо. Пък и вие не искате това! В такива дни пресата трябва да допринася за смекчаване на ситуацията, а не за изострянето ѝ. Такива са указанията и аз трябва да призная, че съм напълно съгласен с тях. А дори и да не бях съгласен, все едно съм длъжен да ги спазвам, това е мое задължение... Ето вчера арестуваха цензора на „Експрес“ затова, че е гледал през пръсти и е станал съучастник на подривните елементи...

— Прекрасно ви разбирам, господин Паприкаки — колкото се може по-сърдечно каза Андрей. — Но нали виждате в края на краищата, че писмата, подбрани за рубриката, са съвсем умерени. Разберете, тъкмо защото времената са тежки, ние не можем постоянно да се съгласяваме с правителството. Именно защото ни заплашва акция на декласираните елементи и фермерите, трябва да направим всичко, каквото можем, та правителството да се вразуми. Ние изпълняваме дълга си, господин Паприкаки!

— Няма да подпиша подбраните от вас писма — тихо каза Паприкаки.

Кенши изпсува шепнешком.

— Ще бъдем принудени да пуснем вестника без вашето съгласие — отсеке Андрей.

— Много добре — каза Паприкаки тъжно. — Много мило. Просто очарователно. На вестника ще бъде наложена глоба, а мен ще ме арестуват. И ще спрат целия тираж. И вас ще ви арестуват.

Андрей взе листа „Под знамето на радикалното възраждане“ и го размаха под носа на цензора.

— А защо не арестуват Фриц Гайгер? — попита той. — Колко цензори на това вестниче са арестувани?

— Не знам — рече Паприкаки с кротко отчаяние в гласа. — Какво ме интересува това? И Гайгер все някога ще го арестуват, ще си навлече белята...

— Кенши, колко имаме в касата? Ще стигнат ли за глобата? — попита Андрей.

— Между сътрудниците в редакцията ще съберем още малко пари — делово каза Кенши и стана. — Нареждам на метранпажа да качва вестника на машината и да започват да печатат. Все някак ще се оправим...

Той тръгна към вратата, а цензорът тъжно гледаше след него, като въздишаше и подсмърчаше.

— Безсърдечни хора... — мърмореше той. — И безмозъчни. И устата им мирише на мляко...

Кенши се спря на прага.

— Андрей, на твоето място все пак бих отишъл в кметството, за да задействувам всички възможни подводници.

— Какви подводници имам там... — мрачно възрази Андрей.

Кенши веднага се върна на бюрото.

— Иди при заместника на политическия консултант. В края на краищата той също е русин. Нали си пил водка с него.

— Аз и по мутрата съм го бил — навъсено каза Андрей.

— Нищо, той не е обидчив — рече Кенши. — Пък и знам със сигурност, че взема подкупи.

— Че кой в кметството не взема? — въздъхна Андрей. — Ама не е там работата! Добре, ще отида. Може да науча нещо ново... А с Паприкаки какво ще правим? Той ей сега ще хукне да се обади по телефона... Ще хукнете, нали?

— Ще хукна — съгласи се Паприкаки без ентузиазъм.

— А пък аз ей сега ще го вържа и ще го натикам зад шкафа! — каза Кенши с удоволствие и всичките му зъби блеснаха в усмивка.

— Ама защо... — учуди се Андрей. — Как така изведнъж: ще го вържа, ще го натикам... Заклучи го в архива, там няма телефон.

— Това ще бъде насилие — отбеляза Паприкаки с достойнство.

— А ако ви арестуват, това няма ли да е насилие?

— Ама аз не възразявам! — каза Паприкаки. — Просто така... отбелязвам факта...

— Върви, върви Андрей — нетърпеливо го подкани Кенши. — Аз ще уредя всичко тук и без теб, не се бой.

Андрей с пъшкане се надигна, потътри се към закачалката, влачейки крака, и си взе шлифера. Баретата беше изчезнала някъде. Потърси я на пода, сред купчината галоши, забравени от посетителите в добрите стари времена, не я намери, изпсува и излезе в приемната. Хилавата и анемична секретарка втренчи в него изплашените си сиви очи. Мърлява уличница. Как ѝ беше името?

— Отивам в кметството — мрачно рече той.

Работата в редакцията си вървеше както обикновено. Един крещеше по телефона, друг пишеше, приседнал в края на бюрото, трети разглеждаше мокрите снимки, някои пиеха кафе, хлапаците куриери хвърчаха насам-натам с папки или листове в ръка, беше задимено, пълно с боклук, завеждащият литературния отдел — невиджано магаре със златно пенсне, бивш чертожник от някаква квазидържава от рода на Андора — тържествено и надутно обясняваше на един оклюмал автор: „Тука някъде сте прекалили, някъде ви е изневерило чувството за мярка, материалът е излязъл по-силен от вас и

по-лабилен...“. „Да го рита, да го рита, да го рита“, мислеше си Андрей, крачейки по коридора. Изведнъж си спомни колко присърце взе всичко това, колко ново и увлекателно му се струваше. Съвсем доскоро! Как всичко изглеждаше толкова перспективно, нужно и важно... „Шефе, един момент, ако обичаш!“ — викна след него Дани Ли, завеждащият отдел „Писма на читатели“, и хукна подире му, но Андрей, без да се обръща, само махна с ръка. „Да го рита, да го рита...“

Щом излезе от входа, той се спря и вдигна яката на шлифера си. По улиците продължаваха да трополят каруци — и всички се стичаха към центъра на града, към кметството. Андрей мушна ръцете си по дълбоко в джобовете и прегърбен, тръгна в същата посока. След една-две минути забеляза, че върви редом с грамадна каруца с колела колкото човешки бой. В нея бяха впрегнати два огромни коня, явно уморени от дългия път. Товарът в колата не се виждаше зад високите дървени ритли, затова пък добре се виждаше кочияшът отпред — дори не толкова той, колкото исполинското му брезентово наметало с триъгълна качулка. От самия кочияш се виждаше само щръкналата му брада и сред скрибуцането на колелата и тропота на копитата се чуваше как подканя конете или пък със селско простодушие изпуска излишните си газове.

И този пристига в Града, мислеше си Андрей. Защо? Какво търсят тука? Хляб при нас няма да намерят, пък и не им трябва, имат си те хляб. И изобщо всичко си имат, не са като нас, гражданите. Дори оръжие имат. Нима наистина смятат да колят и бесят, да повторят касапницата на Махно? Може би. Само че каква ще е ползата им? По къщите ли ще шарят?... Нищо не е ясно.

Спомни си интервюто с фермерите и разочарованието на Кенши от това интервю, макар че самият той го взимаше — беше разпитал петдесетина селяни на площада пред кметството. „Ами тръгна народът и ние с него“; „Омръзна ми, нали разбираш, да седя в блатата, хайде, викам си, и аз да отида...“; „И не питайте, скъпи господине, защо толкоз напират народът и къде се е помъкнал? И ние се чудим...“; „Е, гледам аз — всички тръгват към Града. И аз — към Града. Че аз да не съм по-глупав!“; „... Автоматът ли? Че какъде сме без автомати? Там, при нас, без автомат човек една крачка не може да направи...“; „... Излизам аз сутринта да доя кравите, гледам — тръгнаха. Съомка

Костилин тръгнал, Жак Французина тръгнал, онзи, как беше... ех, мамка му, все го забравям, зад Въшливата могила живее... и той тръгнал! Питам ги аз, момчета, казвам, накъде? Ами, викат, слънцето седми ден вече го няма, та трябва да прескочим до Града...“; „А вие началството питайте. То, началството, всичко знае...“; „Нали разправяха, че ще дават автоматични трактори! Та да си седиш в къщи и да се чешеш по врата, пък той щял вместо тебе да работи... Трета година обещават...“

Уклончиви, смътни, неясни приказки. И зловещи. Или просто хитруват, или някакъв инстинкт ги събира накуп, а може би си имат някоя тайна, добре замаскирана организация... Тогава какво излиза? Жакерия? Антоновщина?... Донякъде човек може да ги разбере: слънце няма дванадесети ден, реколтата загива, какво ще става после — не е ясно. И ето че са наизскочили от топлите си хралупи...

Андрей отмина малка кротка опашка пред месарницата, после друга — пред хлебарницата. Повечето от чакащите бяха жени и много от тях, кой знае защо, с бели превръзки на ръкавите си. Естествено Андрей тутакси си спомни за Вартоломеевата нощ и веднага си помисли, че всъщност сега не е нощ, а ден — един часът през деня е, а магазините още не са отворени. На ъгъла, под неоновата фирма на нощния бар „Квисисана“, се бяха скупчили трима полицаи. Видът им беше някак странен — дали пък не се чувствуваха малко неуверено? Андрей забави крачките си, надавайки ухо.

— И какво сега, ще ни заповядате да се бием ли? Та те са поне два пъти повече от нас...

— Я да вървим и така да доложим: няма да отидем там и толкоз.

— А той ще каже: „Че как така няма да отидете? Нали сте полиция.“

— Абе полиция сме, ама какво от това? Ние сме полиция, ама те са милиция...

Тая милиция пък откъде се пръкна, помисли си Андрей, отминавайки. За пръв път чувам за някаква милиция... Той мина покрай още една опашка и свърна към Главната улица. Отпред вече ярко проблясваха живачните улични лампи на Централния площад. Цялото обширно пространство беше изпълнено с нещо сиво, леко поклащащо се, забулено в пара или дим. В този момент го спряха.

Едър младеж, всъщност още юноша, прекалено избуял за годините си, нахлупил плоско кепе с козирка чак до очите, му препречи пътя и тихо попита:

— Вие накъде, уважаеми господине?

Държеше ръцете си на кръста, а на двата си ръкава имаше бели превръзки. До стената зад него стояха още няколко души, най-различни на вид, но всички те също бяха с бели превръзки на ръкавите си.

С крайчеца на окото си Андрей забеляза, че чичото с брезентовото наметало безпрепятствено продължи нататък с грамадната си конска кола.

— Отивам в кметството — Андрей беше принуден да спре. — А какво има?

— В кметството ли? — високо повтори хлапакът и погледна през рамо към своите. Още двама се отделиха от стената и се приближиха до Андрей.

— А мога ли да ви запитам каква работа имате в кметството? — осведоми се по-якият с омасления комбинезон и кепето с буквите „джи“ и „ем“. Беше небръснат, с енергично мускулесто лице и зли, щъкащи очи.

— Вие какви сте? — попита Андрей, опипвайки в джоба си медното чукало за хаван, което вече четвърти ден мъкнеше със себе си в това смутно време.

— Доброволна милиция — отвърна здравенякът. — Каква работа имате в кметството? Кой сте вие?

— Аз съм главният редактор на „Градски вестник“ — сърдито рече Андрей, стискайки чукалото. Никак не му хареса, че докато си приказваха, хлапакът мина от лявата му страна, а третият доброволен милиционер — също младеж и както си личеше, доста силен — вече сумтеше в ухото му отдясно. — Отивам в кметството да протестирам срещу действията на цензурата.

— А — каза неопределено здравенякът. — Ясно. Само че защо трябва да ходите в кметството? Да бяхте арестували цензора и да си издавате вестника както си щете.

Андрей реши засега да се държи дръзко.

— Втасахме я, вие да ме учите — каза той. — Цензора и без вашите съвети го арестувахме. И изобщо пуснете ме да мина.

— Представител на пресата... — промърмори онзи, който сумтеше в дясното му ухо.

— Че какво? Нека да върви — милостиво разреши хлапакът отляво.

— Нека — каза здравенякът. — Нека върви. Само после да не ни се сърди на нас... Оръжие имате ли?

— Не — каза Андрей.

— То си е за ваша сметка — рече здравенякът, отмествайки се встрани. — Минете...

Андрей мина. Зад гърба му здравенякът каза с писклив глас: „Жасминът е цвете хубавелче!...“^[1] и милиционерите се засмяха. Андрей знаеше това стихче и изпита желание гневно да се обърне, но само ускори крачките си.

На Главната улица беше пълно с народ. Повечето стояха покрай стените на сградите или се бяха скупчили във входовете и всички носеха бели превръзки. Някои стърчаха насред улицата — приближаваха се към прииждащите фермери, казваха им нещо и фермерите продължаваха нататък. Магазините все още бяха затворени, но тук пред тях нямаше опашки. Край хлебарницата възрастен милиционер с чепата тояга втълпяваше на някакво самотно бабе: „Абсолютно сигурно е, мадам. Днес магазините няма да работят. Аз самият съм собственик на бакалница, мадам, знам с положителност...“ Бабето пискливо обясняваше, че ще умре тук, ей на тия стъпала, но няма да си изтърве реда на опашката...

Като старателно потискаше нарастващата в душата си тревога и чувството за някаква ирационалност на заобикалящия го свят — всичко беше като на кино, — Андрей се добра до площада. Главната улица, която излизаше от площада, беше задръстена с талиги, каруци, двуколки и различни конски и биволски коли. Наоколо вонеше на конска пот и пресен оборски тор, жребци и кобили от всевъзможни породи клатеха глави, синовете на блатата шумно си подвикваха и блещукаха цигари. Носеше се дим — някъде наблизко бяха запалили огън. Изпод един свод излезе, закопчавайки се в движение, мустакат дебеланко с тексаска шапка. Той едва не връхлетя върху Андрей, добродушно спомена дявола и се запровира между талигите и каруците, като гръмогласно викаше някой си Сидор: „Давай насам,

Сидор! Давай в двора, там може! Само гледай в краката си, да не цопнеш!...“

Андрей прехапа устни и продължи нататък. В самото начало на площада каруците вече стояха на тротоара. Много от тях бяха разпрегнати, наоколо подскачаха спънати коне и оклюмали душеха асфалта. В каруците спяха, пушеха и ядяха, дочуваше се апетитно бълбукане и мляскане. Андрей се изкачи на някакво входно стълбище да огледа отгоре този стан. До кметството оставаха около петстотин метра, но трябваше да преодолее същински лабиринт. Пращяха и димяха огънове, пушекът — сивосинкав от живачните лампи — се носеше над фургоните и талигите и се всмукваше като в гигантски комин от Главната улица. Някаква гадина с жужене кацна на бузата му и се впи в нея като карфица. Андрей с отвращение цапна нещо едро и мъхнато, което сочно изхрущя под дланта му. Домъкнаха ги от блатата, сърдито си помисли той. От полуотворения официален вход силно лъхаше на амоняк. Андрей скочи на тротоара и решително се мушна в лабиринта от коне и каруци, но още при първите крачки се подхлъзна на нещо меко и ронливо.

Тромавата закръглена сграда на кметството се извисяваше над площада като пететажен бастион. Светеха само няколко прозореца, а край тях жълтеникаво мъждукаха изнесените отвън шахти на асансьорите. Фермерският стан беше обкръжил зданието, така че между каруците и кметството пустееше тясно пространство, осветено от ярките лампи, окачени на изящни чугунени стълбове. Под лампите се тълпяха фермери, почти всички с оръжие, а срещу тях, пред входа на кметството, се бе изправила редица от полицаи — ако се съдеше по отличителните им знаци, повечето бяха сержанти и офицери.

Андрей вече се провираше през въоръжената тълпа, когато някой го повика. Той спря и се огледа.

— Абе тука съм, ето ме! — изрева познат глас и Андрей най-после видя чичо Юра.

Поклащайки се, чичо Юра се приближаваше към него с протегнатата ръка — все в същата гимнастюрка и с килната пилотка, а на широк ремък през рамото му висеше старата познайница — картечницата.

— Здравсти, Андрюша, градско чедо такова! — гръмогласно възкликна той и твърдата му длан с трясък се стовари върху дланта на

Андрей. — А аз тука все те търся, я каква врява се е вдигнала, не може, викам си, нашият Андрей да го няма! Той е навито момче, си казвам, непременно ще се върти тука някъде...

Чичо Юра беше доста на градус. Той смъкна картечницата от рамото си, напъха дулото под мишницата си, подпря се на нея като на патерица и продължи все така разпалено:

— Зяпам аз насам-натат — няма го Андрюша. Брех, мамицата му, викам си, що за безобразие? Твоят Фриц, русолявият — той е тука. Вре се между селяните, речи им държи... А тебе те няма никакъв!

— Спри малко, чичо Юра. Ти пък защо си довтасал? — попита Андрей.

— Правата да си търся! — самодоволно се ухили чичо Юра и брадата му се разпери като метла. — Изключително с тая цел съм пристигнал, ама като гледам, нищо няма да излезе от наш'та работа. — Той плю и разтърка слюнката с огромния си ботуш. — Въшлив народ. И те не знаят за к'во са дошли. Дали да молят са дошли, дали да искат са дошли, а може нито за туй, нито за онуй, ами просто им е домъчняло за градския живот — ще поседим тука, ще осерем града ви и хайде обратно по къщята. Лайнян народ. Ей на... — Той се обърна и повика някого с ръка. — Да вземем за пример моя приятел Стас Ковалски... Стас, т-твой-та... Ела тука!

Приближи се мършав, прегърбен селянин с печално провиснали мустаци и рядка дълга коса. От него направо вонеше на първак. Само инстинктът му го държеше на крака, но той непрекъснато виреше войнствено глава, грабваше чудатия си къс автомат, окачен на врата му, и като надигаше с непосилна мъка клепачите си, застрашително се оглеждаше наоколо.

— Ей на Стас... — продължи чичо Юра. — Нали си воювал, Стас, воювал ли си, кажи де! Не, ти кажи воювал ли си? — настояваше чичо Юра, пламенно прегърнал Стас през раменете, като се кандилкаше заедно с него.

— Аха! Уха!... — отзоваваше се Стас, като с целия си вид се стараеше да покаже, че е воювал, и то още как е воювал, думи няма да опише как е воювал.

— Сега той е пиян — обясни чичо Юра. — Душата му страда, когато няма слънце. Та... за какво говорех? Да! Питай го де, него,

глупака, за какво се върти тука? Оръжие има. Храбри момчета — колкото щеш. Какво друго му трябва?

— Чакай — прекъсна го Андрей. — Вие какво искате?

— Нали това ти разправям! — искрено развълнуван рече чичо Юра, като пусна Стас, и онзи тутакси се отдалечи, описвайки голяма дъга. — Какво ти наливам в главата досега! Веднъж да ги натиснем тия гадове и — край! Та те нямам картечници. С ботушите си ще ги стъпчем, с шапките си ще ги затрупаме... Той изведнъж млъкна и отново вдигна картечницата на гърба. — Да вървим.

— Къде?

— Да пийнем. Трябва да допием, каквото е останало, мамицата му, и да се махаме оттук по къщята си. Тъй де, за какво да си губим времето? Картофите ми там вече гният... Да вървим.

— Не, чичо Юра — каза Андрей с извиняващ се глас. — Сега не мога. Трябва да отида в кметството.

— В кметството ли? Да вървим! Стас! Стас, мамка ти...

— Чакай малко, чичо Юра! Та ти... такава... тебе няма да те пуснат.

— М-мене? — изрева чичо Юра и очите му засвяткаха. — Я тръгвай! Ще видим кой няма да ме пусне. Стас!...

Той прегърна Андрей през рамото и го повлече през пустото, ярко осветено пространство право срещу полицейската верига.

— Разбери, — горещо дишаше той право в ухото на дърпащия се Андрей. — Страх ме е, разбра ли? На никого не съм казал, ама на тебе ще кажа. Ужас ме хваща, като си помисля! Ами ако то сега изобщо повече не се запали, а? Домъкнаха ни тука и ни захвърлиха... Не, нека да обяснят, нека да кажат истината кучите му синове, щото така не може да се живее. Да спя вече не мога, разбра ли? Такова нещо и на фронта не ми се е случвало... Ти мислиш, че съм пиан, нали? Много здраве имаш, че съм пиан — това е страх бе, човек, сърцето ми е свито от страх!...

Андрей усети, че го побиват тръпки от това трескаво дърдорене. Спря се на пет-шест крачки от редицата (струваше му се, че целият площад е притихнал и всички гледат него — и полицаите, и фермерите) и като се стараеше да говори авторитетно, каза:

— Виж какво, чичо Юра. Аз сега ще отида да уредя един въпрос във връзка с моя вестник, а ти ме почакай тук. После ще идем у дома и

ще си поговорим за всичко, както трябва.

Чичо Юра с все сила заклати брадата си.

— Не, аз съм с теб. И аз трябва да уредя един въпрос...

— Ама тебе няма да те пуснат! И мен заради теб няма да ме пуснат!

— Давай, давай... — повтаряше чичо Юра. — Как така няма да ни пуснат? Защо? Ние — кротко, благородно...

Те вече бяха пред самата редица, един едър капитан от полицията в контешка униформа, с разкопчан кобур отляво на колана пристъпи насреща им и студено ги попита:

— Вие накъде, господа?

— Аз съм главният редактор на „Градски вестник“ — каза Андрей, като леко побутваше настрани чичо Юра да не го прегръща. — Трябва да се срещна с господин политическия консултант.

— Моля документите — протегна се към Андрей обвита във велур длан.

Андрей извади служебната си карта, подаде я на капитана и погледна под око чичо Юра. За негова изненада сега чичо Юра стоеше спокойно, подсмърчаше и току оправяше ремъка на картеницата, макар че от това нямаше никаква нужда. Очите му, сякаш не съвсем пияни, бавно шареха по редицата.

— Можете да минете... — вежливо каза капитанът и му върна служебната карта. — Макар че съм длъжен да ви предупредя... — Той не завърши мисълта си и се обърна към чичо Юра: — А вие?

— Той е с мен — припряно рече Андрей. — Нещо като представител е... ъ-ъ... на част от фермерите.

— Документите!

— Че какви документи може да има един селянин? — учуди се чичо Юра.

— Без документи не мога да ви пусна.

— Че защо да не може без документи? — огорчи се чичо Юра. — Значи без някаква си келява хартийка вече не съм човек, така ли?

Някой горещо задиша във врата на Андрей. Стас Ковалски, който се олюляваше, но все още войнствено подрипваше, сега ги подкрепяше откъм тила. Към осветеното пространство запристъпваха мудро, сякаш подкарани насила, още няколко души.

— Господа, господа, не се трупайте! — започна да се нервира капитанът. — Ама минете де, господине! — сърдито подвикна той на Андрей. — Господа, назад! Всякакво струпване на едно място е забранено!...

— Значи, ако си нямам някакво надраскано листче — тюккаше се отчаян чичо Юра, — тогаз значи ни оттука, ни оттам, отникъде не мога да мина...

— Фрасни го по мутрата! — с изненадващо ясен глас предложи Стас отзад.

Капитанът сграбчи Андрей за ръкава на шлифера и рязко го дръпна към себе си, така че Андрей тутакси се озова зад гърба на полицаите. Редицата мигновено се затвори, прикривайки го от фермерите, струпали се пред капитана, и той, без да изчака по-нататъшното развитие на събитията, бързо закрачи към мрачния, дрезгаво осветен портал. Зад гърба му ехтеше:

— Хляб им давай, месо им давай, а когато трябва да минеш някъде...

— Мо-оля не се струпвайте! Имам заповед да арестувам...

— Защо не пускаш представителя, а?

— Слънцето! Слънцето, мръсници, кога ще го запалите пак?

— Господа, господа! Аз нямам нищо общо с тая работа!

По стъпалата от бял мрамор, потропвайки с железцата на токовете си, срещу Андрей се изсипа ново попълнение полицаи. Бяха въоръжени с винтовки със затъкнати щикове. Сподавен глас командуваше: „Пригответи газовите гранати!“ Андрей стигна до горния край на стълбището и се огледа. Сега осветеното пространство беше осеяно с хора. Фермерите — кой по-бавно, кой бегом — се придвижваха към струпалото се ръкомахащо и викащо множество.

Андрей с усилие дръпна вратата — беше тежка, висока, обкована с мед — и влезе във вестибюла. Тук също цареше полумрак и го лъхна остър, характерен мирис на казарма. В разкошните кресла, по диваните и натъркаляни направо на пода спяха полицаи, завити с шинели. По слабоосветените балкони, проточили се под тавана около трите страни на вестибюла, се мяркаха някакви фигури. Андрей не разбра дали бяха въоръжени.

Той изтича по дългия мек килим на втория етаж, където се намираше отдел „Печат“, и тръгна по широкия коридор. Изведнъж го

обзе съмнение. Необичайно тихо беше днес в това огромно здание. Обикновено тук цареше голяма блъсканица, тракаха пишешци машини, рязко звъняха телефони, звучаха разговори на висок тон и ехтяха началнически викове, а сега нямаше и помен от такова нещо. Някои врати бяха широко отворени, а вътре кабинетите тънеха в мрак, пък и в самия коридор гореше само всяка четвърта лампа.

— Моля да ме извините — троснато каза Андрей. — Къде мога да намеря господин политическия консултант или неговия заместник?

Няколко глави с бомбета бавно се извърнаха към него.

— А за какво ви е? — попита по-дребният.

Изведнъж на Андрей му се стори, че лицето на този човек му е познато отнякъде, пък и гласът му — също. И кой знае защо му стана неприятно и се учуди, че този човек е тук. Тоя тип нямаше никаква работа в кметството... Андрей се навъси и като се стараеше да говори колкото може по-рязко и твърдо, обясни кой е и за какво е дошъл.

— Ама влезте — рече познатият отнякъде човек. — Защо стоите там, на вратата?

Андрей влезе и се огледа, но нищо не видя: през цялото време пред очите му беше това гладко избръснато лице на скопец. Къде ли съм го виждал? Някаква неприятна личност... и опасна... Напразно влязох тук, само си губя времето.

Дребният човек с бомбето също напрегнато се взираше в него. Беше тихо. Високите прозорци бяха закрити с тежки завеси и шумът отвън едва достигаше дотук. Дребният човек с бомбето внезапно скочи леко и плътно се приближи до Андрей. Сивите му очички, почти без ресници, примигваха, а от най-горното копче на палтото му подскочи чак до брадичката и отново слезе надолу грамадната му адамова ябълка.

— Главен редактор ли сте?... — рече дребосъкът и Андрей най-после го позна и прималаял, с подкосени крака от терзаещия го спомен, усети, че и него са го познали.

Голобрадото лице настръхна и показвайки редките си развалени зъби, дребосъкът приклезна, а Андрей усети ужасна болка в корема, сякаш вътрешностите му се разкъсаха, и през гадната пелена, спуснала се пред помътнелите му очи, внезапно съзря отблизо излъскания под... Трябва да бягам, да бягам... Цял фойерверк избухна в мозъка му и над него се олюля, завъртя се бавно високият тъмен, напукан таван... от

обгърналия го задушаващ мрак изскачаха и се забиваха в ребрата му нажежени до бяло копия... ще ме убие... ще ме убие!... Главата му изведнъж набъбна и се навря в някаква тясна воняща пролука, като одра ушите му, а гръмовен глас невъзмутимо произнесе: „По-спокойно, Керкenez, по-спокойно, недей всичко наведнъж...“ Андрей изкрещя с все сила, топла гъста каша изпълни устата му, той се задави и повърна.

В стаята нямаше никой. Грамадната плътна завеса беше дръпната, прозорецът зееше широко отворен, от него лъхаше влажен студен въздух и някъде отдалеч се чуваха крясъци. Андрей с мъка се надигна на четири крака и запълзя покрай стената. Към вратата. Подалеч оттук...

В коридора отново повърна. Полежа малко в блажена изнемога, после се опита да се изправи на крака. „Лошо ми е — помисли си той. — Ох, колко ми е лошо.“ Седна и опипа лицето си. Беше влажно и лепкаво и тогава откри, че вижда само с едното око. Ребрата го боляха и едва дишаше. Боляха го и челюстите и ужасна, непоносима болка го пронизваше под корема. „Мамината ти гадна, Керкenez. Осакати ме!“ — Андрей заплака. Той седеше на пода в празния коридор, опрял гръб в позлатените орнаменти, и плачеше. Не можеше да се овладее. Плачейки, с усилие запретна шлифера си и пъкна ръка под колана на панталона си. Болеше го ужасно, но не там, а по-горе. Целият корем, където и да пипнеше, го болеше. И гащетата му бяха мокри.

Някой, потропвайки тежко с ботушите си, се приближи от дъното на коридора и се надвеси над него. Беше полицай — зачервен, изпотен, без фуражка, с изплашени очи. Постоя няколко мига объркан и изведнъж хукна, а от дъното на коридора вече тичаше втори, като в движение смъкваше куртката си.

В този момент Андрей схвана, че оттам, откъдето дотичваха ония, се носят крясъци и многогласна гълчава. Той събра сили, едва се надигна и подпирайки се на стената, се затътри по посока на гласовете, като продължаваше да хлипа и да опипва със страх лицето си. По пътя непрекъснато се спираше, за да си отдъхне, превит на две, държейки се за корема.

Добра се до стълбището и се хвана за хлъзгавия мраморен парапет. Долу, в огромния вестибюл, вреше и кипеше гъсто човешко гъмжило. Изобщо не можеше да се разбере какво става. Прожекторните лампи по балконите озаряваха със студена

ослепителна светлина тази бълбукаща каша, в която се мяркаха всевъзможни бради, униформени фуражки, златни шнурове от усукани полицейски акселбанти, натъкнати щикове, разперени длани, бледи плешиви темета, и от всичко това към тавана се издигаше топла, влажна смрад.

Андрей затвори очи, за да не вижда нищо наоколо, и пипнешком, местейки ръце по парапета, взе да се смъква, както дойде — по задник, на една страна, — без сам да знае защо прави това. Няколко пъти се спря, за да си поеме дъх и да изстене, отваряше очи, хвърляше поглед надолу, отново усещаше, че няма сили да гледа това зрелище, пак замижаваше и започваше да мести ръце по парапета. Малко преди да стигне до края на стълбището, ръцете му съвсем отмаляха, той се откъсна от парапета и се катурна през последните стъпала до мраморната площадка с огромни бронзови плювалници. През мътилката и врявата внезапно дочу смразяващ дрезгав глас: „Я гледай, та това е Андрюша!... Момчета, там нашите ги изтрепват!...“ Щом отвори очи, Андрей зърна съвсем наблизо чичо Юра, разрошен с разкъсана гимнастърка, с изцъклени и обезумели очи с разперена брада, видя как чичо Юра вдигна с изпънати ръце картечницата си и ревящ като бик, изстреля един дълъг откос по балконите, по прожекторите, по стъклата на двата реда прозорци в залата...

После само откъслеци от действителността достигаха на приливи и отливи до съзнанието му заедно с приливите и отливите на болката и виенето на свят. Отначало откри, че се намира в средата на вестибюла. Оказа се, че упорито пълзи на четири крака към широко отворената врата в далечината, прехвърляйки се през неподвижни тела, при което ръцете му се подхлъзваха в нещо мокро и студено. Някой равномерно охкаше наблизо и непрекъснато редеше: „О, божичко, о, божичко, о, божичко...“ Килимът беше осеян с парчета стъкло, изстреляни гилзи и късове от мазилката. През отворената врата постоянно нахлуваха и тичаха право срещу него някакви страшни хора с горящи факли в ръце...

После се озова навън. Седеше разкрячен върху стъпалата на официалния вход, подпрян с длани на студения камък, а на коленете му лежеше винтовка без затвор. Лъхна го мирис на свеж дим, някъде в дъното на съзнанието му трещеше картечницата и цвилеха подивели

коне, а той монотонно си втълпяваше, повтаряйки на глас: „Тук ще ме стъпчат, тук непременно ще ме стъпчат...“

Но не го стъпкаха. Когато се свести, вече беше на площада встрани от стълбището. Притискаше бузата си към грапавия гранит, над него светеше живачна лампа, винтовката липсваше, сякаш го нямаше и тялото му и той висеше в празното пространство с буза, притисната към гранита, а на площада пред него като на сцена се разиграваше някаква фантастична трагедия.

Видя как покрай редицата улични лампи, обкръжаващи площада, и покрай скупчените талиги и каруци с гръм и трясък се носи брониран автомобил, картечната му кула се върти като бясна на всички страни, сеейки плътен огън, и трасиращите куршуми летят из целия площад, а пред бронираната кола, вирнал глава, тича в галоп кон, влачейки скъсаните си теглича... Изведнъж един фургон, покрит с брезент, се откъсна от гъмжилото от каруци и пресече пътя на бронирания автомобил, конят бясно се втурна настрани, връхлетя върху уличния стълб и се преби, а бронираната кола рязко удари спирачки и се завъртя. В този миг през откритото пространство претича висок мъж, целият в черно, замахна с ръка и падна по очи на асфалта. Под бронирания автомобил избухна пламък, взривната вълна го разтърси и желязното чудовище клюмна назад. Човекът в черно вече тичаше отново. Той заобиколи колата, пхна нещо в амбразурата на водача и отскочи настрана. Андрей видя, че това е Фриц Гайгер, а амбразурата се озари отвътре, в бронирания автомобил проехтя гръм и от него излетя дълъг огнен език от пламък и дим. Приведен, с леко сгънати крака, разперил дългите си до земята ръце, Фриц обикаляше на една страна като рак около колата и изведнъж бронираната врата се отвори, на асфалта се изтърси рунтав вързоп, обхванат от пламъци, и с пронизителен вой се затъркаля, пръскайки искри...

Сетне Андрей отново изпадна в несвят, сякаш на площада сцена се спусна завеса, чуваха се само някакви озверели гласове и истерични писъци и тропот на множество крака. От горящата бронирана кола се носеше воня на нажежено желязо и бензин. Фриц Гайгер, заобиколен от тълпа с бели ленти на ръкавите, извисявайки се с цяла глава над всички, раздаваше команди, рязко размахваше дългите си ръце, сочейки на разни страни, а лицето и русолявите му разчорлени коси бяха плувнали в пот. Други хора с бели ленти, струпани около

уличните фенери пред входа на кметството, кой знае защо се катереха по тях и спускаха отгоре дълги, разлюлявани от вятъра възета. Влачеха някого по стълбището, той се дърпаше, махаше с ръце и крака и през цялото време пищеше като жена на висок глас така, че ушите глъхнеха, и изведнъж цялото стълбище се изпълни с народ, замяркаха се черни, брадати лица и задрънча оръжие. Писъкът секна, тъмното тяло изпълзя нагоре по уличния стълб, като трескаво подритваше и се усукваше. От тълпата проехтяха изстрели, потръпващите крака се отпуснаха, изпружиха се и тъмното тяло бавно се залюля във въздуха.

А после Андрей вече дойде на себе си от някакво ужасно друсане. Главата му се мятеше сред твърди, миризливи вързопи, той пътуваше нанякъде, караха го бог знае къде, и познат разярен глас подвикваше: „Ди-и-й! Ди-и-й, твоята кожа!... Хайде, давай!“ А точно пред тях, на фона на червеното небе гореше кметството. Прозорците бълваха огнени езици и пръскаха искри в мрака и се виждаше как леко се поклащат дългите изпружени тела, увиснали на уличните фенери.

---

[1] Акrostих, началните букви на стиховете на руски образуват неприлична дума. — *Бел.прев.* ↑

ГЛАВА ВТОРА

Измит и преоблечен, с превръзка на дясното око, Андрей се бе изтегнал в креслото и мрачно гледаше как чичо Юра и Стас Ковалски — също с бинтована глава — лакомо сърбат направо от тенджерата някаква димяща чорба. Обляна в сълзи, Селма седеше до него, въздишаше на пресекулки и все се опитваше да го хване за ръката. Косите ѝ бяха разрошени, гримът от клепащите размазан по бузите, лицето ѝ беше подпухнало и пламтеше цялото на червени петна. Идиотски изглеждаше и лекомисленият ѝ прозрачен пенъоар, прогизнал отпред от сапунена вода.

— ... Значи е искал да те пребие от бой — обясняваше Стас, като продължи да сърба. — Нали разбираш, нарочно така старателно те е обработвал, че сума ти време да ти държи влага. Знам го аз тоя номер, мене сините хусари веднъж по същия начин ме обработваха. Само че аз целия курс, нали ти е ясно, го изкарах — вече бяха почнали да ме тъпчат с крака, ама тогава, слава тебе, Света Богородице, стана ясно, че не съм този, който им трябвал...

— Носа ти са счутили, ама чудо голямо... — потвърди и чичо Юра. — То носът не е като оная работа... — и счупен, пак ще си го бива... А реброто... — Той махна с ръката, в която стискаше лъжицата. — Да знаеш аз колко ребра съм си чупил. Най-важното е, че коремът ти не е спукан, разните там дробове, далаци...

Селма въздъхна, хлипайки, и пак се опита да го хване за ръката. Той и погледна и каза:

— Стига си ревала. Я иди се преоблечи и изобщо...

Тя послушно стана и отиде и другата стая. Андрей размърда езика си, напипа още нещо твърдо в устата си и го изплю в дланта си.

— Пломбата ми е избил — каза той.

— Хайде бе? — учуди се чичо Юра.

Андрей му я показа. Чичо Юра я разгледа и поклати глава. Стас също поклати глава и каза:

— Рядък случай. А пък аз, когато се оправях след тая работа — три месеца да знаеш съм лежал, — та тогаз зъби повече изплювах.

Жена ми всеки ден ми правеше баня на ребрата. После тя умря, пък аз, ей ме на, съм си жив и здрав. И пет пари не давам.

— Три месеца! — презрително рече чичо Юра. — На мене, когато ми откъсна задника край Елня, половин година се мотах по болниците. Туй — да ти откъснат седалищните части — е страшна работа, братче. Там, в седалището, разбираш ли, се преплитат всичките главни кръвоносни съдове. А пък мене как ме перна по допирателната!... Момчета, питам, абе какво става, къде ми е задникът? И ако щеш вярвай, ама ми беше отнесло панталоните чак до самите кончови, сякаш изобщо не съм имал панталони... е, в кончовите все нещо беше останало, ала нагоре — нищичко ти казвам!... — Той облиза лъжицата си. — На Федка Чепарев тогава главата му откъсна — съобщи чичо Юра. — Същият шрапнел я откъсна...

Стас също облиза лъжицата си и известно време те мълчаливо седяха и гледаха замислено в тенджерата. После Стас деликатно се изкашля и отново загреба с лъжицата от димящата чорба. Чичо Юра последва примера му.

Селма се върна. Андрей я погледна и отмести очи. Ама че се беше пременила глупачката. С огромни обеци беше се накичила, деколтето ѝ до пъпа стигаше и пак се беше нацапотила като курва... То и курва си беше де... Не можеше да я гледа изобщо, да върви по дяволите. Отначало този срам в антрето, а после и срамът в банята, когато тя, ридаеща, смъкваше напиканите му гащи, а той гледаше синьо-черните петна по корема и по хълбоците си и пак плачеше — от жалост към себе си и от безсилие... И, разбира се, пак е пияна, всеки божи ден е пияна и сега, докато се е преобличала, сигурно си е сръбнала от бутилката...

— Този лекар — замислено рече чичо Юра. — Абе тоя, плешивия, дето беше тук преди малко — къде съм го виждал?

— Много е вероятно и у нас да сте го срещали — каза Селма с прелъстителка усмивка. — Живее в съседния вход. Сега като какъв работи, Андрей?

— Поправя покривите — мрачно каза Андрей.

Тя спеше на провала с този плешив доктор и цялата къща го знаеше. Той много-много не се криеше. Пък и изобщо никой не се криеше.

— Че как така ходи по покривите? — учуди се Стас и лъжицата му замря на три пръста от мустаците.

— Ами така — каза Андрей. — По покривите чука, жените чука... — Той се надигна с пъшкане, бръкна в скрина и извади цигари. Пак липсваха два пакета.

— За жените ми е ясно... — слисан мърмореше Стас, тръскайки лъжицата над тенджерата. — Ама туй с покривите? Че ако вземе да падне? Лекар е все пак...

— Абе тия в Града вечно ще измислят нещо — злъчно каза чичо Юра. Той понечи да пъхне лъжицата в кончова на ботуша си, но се усети и я сложи на масата. — Същата работа както при нас, в Тимофеевка, веднага след войната пратиха в един колхоз за председател грузинец, бивш заместник по политическата част...

Извън телефонът. Селма вдигна слушалката.

— Да — каза тя. — Д-да... Не, болен е, не може да се обади...

— Дай тук слушалката — каза Андрей.

— От вестника те търсят — прошепна Селма, прикрила микрофона с длан.

Андрей протегна ръка.

— Дай слушалката! — повтори той, като повиши глас. — И се отучи да се бъркаш в хорските работи!

Селма му подаде слушалката и взе цигарите. Ръцете ѝ трепереха, устните — също.

— Воронин на телефона — каза Андрей.

— Ти ли си, Андрей? — прозвуча гласът на Кенши. — Къде изчезна? Търся те навсякъде. Какво правиш? В града има фашистки преврат.

— Защо да е фашистки? — смая се Андрей.

— Ще дойдеш ли в редакцията? Или наистина си болен?

— Ще дойда, разбира се, ще дойда — каза Андрей. — Ти ми обясни...

— Тук имаме списъци — съобщи припряно Кенши. — Специалните ни кореспонденти и други подобни... Архивите...

— Разбрах — каза Андрей. — Ти ми обясни защо мислиш, че е фашистки?

— Не мисля, а знам — нетърпеливо отвърна Кенши.

Андрей стисна зъби и изпъшка.

— Чакай — раздразнено го прекъсна той. — Не вдигай толкова пара... — Андрей трескаво премисляше положението. — Добре, ти подготви всичко, а аз сега тръгвам.

— Хайде — каза Кенши. — Само внимавай по улиците.

Андрей тресна слушалката и се обърна към фермерите.

— Момчета — каза той. — Трябва да вървя. Ще ме закарате ли до редакцията?

— Че защо да не те закараме... — отзова се чичо Юра. Той вече ставаше от масата и в движение залепваше току-що свитата си цигара. — Хайде, Стас, да ставаме, какво сме се заседели. Ние с тебе си дремем тук, а пък в туй време те там, нали ти е ясно, вече вземат властта.

— Да — съгласи се със съжаление Стас и също се надигна. — Май празна работа излезе наш'то. Уж им светихме на тия маслото, всичките ги избесихме, ама слънцето пак го няма никакво... Брей, твоята кожа, къде съм пъхнал машинката си?...

Той затършува по ъглите да открие своя уродлив автомат, а чичо Юра, димейки с огромната си цигара, спокойно започна да навлича върху гимнастърката съдраната си ватенка и Андрей тъкмо стана да се облече, но се сблъска със Селма. Тя беше му преградила пътя, много бледа и много решителна.

— Идвам с тебе! — заяви Селма със същия особен, нагъл и писклив глас, с който обикновено започваше всяка свада.

— Пусни ме да мина — Андрей се опита да я отстрани със здравата си ръка.

— Никъде няма да те пусна — каза Селма. — Или ще ме вземеш със себе си, или ще си останеш в къщи!

— Махни се от пътя ми! — изкрещя Андрей, който вече не издържаше. — Само ти ще ми липсваш там, глупачко!

— Няма да те пусна! — злобно изръмжа Селма.

Тогава Андрей, без да замахва, ѝ зашлеви една силна плесница. Настана тишина. Селма не помръдна, само на бледото ѝ лице с изпънати като струна устни отново избиха червени петна. Андрей се опомни.

— Извинявай — рече той през зъби.

— Няма да те пусна... — повтори Селма съвсем тихо.

Чичо Юра се изкашля два пъти и рече, сякаш на себе си:

— То изобщо в такова време сама жена в къщи да стои... май не е много хубава тая работа...

— Точно така — подхвана Стас. — Не бива сега да стои сама, а с нас кой ще посмее да я закачи, ние сме фермери...

Андрей продължаваше да стои пред Селма, вторачил очи в нея. Опитваше се поне сега нещичко да разбере, поне мъничко да проумее що за човек е тази жена и както винаги нищо не разбираше. Беше курва, курва по природа, курва по призвание — това го разбираше. Това го осъзна отдавна. Тя го обичаше, заобича го от първия ден — това също го знаеше, и знаеше, че тази обич не е никаква пречка за нея. И сега никак не й пукаше, че ще остане сама в къщи, тя изобщо никога от нищо не се страхуваше. Това също добре го знаеше. Знаеше и разбираше всяко нещо поотделно за себе си и за нея, но всичко заедно...

— Добре — каза той. — Обличай се.

— А ребрата не те ли болят? — попита чичо Юра, за да отклони разговора в друга посока.

— Няма нищо — промърмори Андрей. — Търпи се. Стига сме киснали тук.

Като се стараеше да отбягва погледите на всички, той пъкна в джоба си цигарите и кибрита и се спря пред бюфета, където в най-далечния ъгъл, под купчината салфетки и кърпи бе скрит пистолетът на Доналд. Да го вземе или да не го вземе? Представи си най-различни сцени и ситуации, когато пистолетът би могъл да му потрябва, и реши да не го взема. Да върви по дяволите, все някак ще се оправя и без него. Все едно, нямам намерение да се сражавам...

— Е, тръгваме ли? — каза Стас.

Той вече беше до вратата и внимателно провираше бинтованата си глава през ремъка на автомата. Селма стоеше до него в дългия си дебел пуловер, който беше навлякла направо върху роклята с дълбокото деколте. В ръката си държеше шлифер.

— Да вървим — изкомандува чичо Юра и силно тропна по пода с приклада на картечницата си.

— Свали си обещите — промърмори Андрей на Селма и излезе на стълбището.

Тръгнаха да слизат. Съседите, които си шушукаха в тъмнината на стълбищните площадки, уплашено млъкваха и се дръпваха от пътя им,

щом различаваха въоръжени хора. Някой каза: „Това е Воронин...“, и му подвикна:

— Господин редакторе, няма ли да кажете какво става в Града?

Андрей не успя да отвърне, защото от всички страни зашъткаха на онзи, който зададе въпроса, а някой зловещо прошепна: „Абе, глупак, не виждаш ли, че го прибират човека!...“ Селма истерично се изкиска.

Излязоха на двора, качиха се в каруцата и Селма наметна шлифера върху раменете на Андрей. Изведнъж чичо Юра каза: „Тихо!“ и всички се послушаха.

— Стрелят някъде — прошепна Стас.

— Я какви дълги откоси пускат — добави чичо Юра. — Не жаят боеприпасите... И откъде ли ги вземат? Та десет патрона са половин литър първак, а я виж тоя как ги е зачесал... Ди-и-й! — изрева той. — Заприказвахме се!

Каруцата изтрополи под свода. На прага на портиерната с метла и лопата в ръце стоеше малкият Уан.

— Я гледай ти — Ваня! — възкликна чичо Юра. — Тр-р-р! Здравсти, Ваня! Какво правиш тука, а?

— Мета — отвърна Уан усмихнат. — Здравейте.

— Абе я го остави това метене! — каза чичо Юра. — Какви ги приказваш бе, човек! Тръгвай с нас, ние тебе министър ще те направим, целият в коприна ще се облечеш, с „Победа“ ще се возиш!

Уан учтиво се усмихна.

— Добре, чичо Юра — нетърпеливо го покани Андрей. — Да тръгваме!...

Болеше го хълбокът, в каруцата не можеше да си намери удобно място и той вече съжеляваше, че не тръгва пеш. Без да забележи, се беше облегал на Селма.

— Тъй да е, Ваня, щом не щеш да тръгнеш — недей — реши чичо Юра. — Ама за министър се пригответи! Вземи се срещи, ясно ли ти е, и врата си измий... — Той замаяна с поводитите. — Ди-и-й!

С грохот изскочиха на Главната улица.

— Имаш ли представа чия е тая каруца? — неочаквано попита Стас.

— Дявол знае — отвърна чичо Юра, без да се обръща. — Конят, като го гледам, трябва да е на оня, дребната душица... абе, дето под

самата пропаст живее, един такъв рижав, сипаничав... канадец ли е, какъв е...

— Хайде бе? — каза Стас. — Кой го знае как псува.

— Ами — рече чичо Юра. — Убиха го.

— Тъй ли? — учуди се Стас и млъкна.

Главната улица беше пуста и забулена в гъста нощна мъгла, макар че часовниците показваха пет часа следобед. Напред, в далечината, мъглата придобиваше червеникав оттенък и тревожно мъждукаше. От време на време там ярко лумваха бели отблясъци — прожектори ли светваха, или нощни фарове — и през мъглата глухо отекваше стрелба, понякога я чуваха дори по-ясно от грохота на колелата и тропота на копитата. Там ставаше нещо.

В сградите от двете страни на улицата светеха много прозорци, но повечето на горните етажи. Пред затворените магазини и павилиони нямаше опашки, но Андрей забеляза, че в някои входове са се събрали хора — оттам плахо надничаха и отново се скриваха, а най-смелите излизаха на тротоара и поглеждаха нататък, където мъглата мъждукаше и където се стреляше. Тук-таме по паважа се открояваха тъмни силуети, сякаш някой беше нахвърлял чували. Андрей не разбра веднага какви са тия проснати туловища, но скоро с учудване се убеди, че са мъртви павиани. В градинката край потъналото в мрак училище пасеше самотен кон.

Каруцата дрънчеше и се тресеше и всички мълчаха. Селма нежно хвана ръката на Андрей и той, отпуснат от болката и умората, се сгуши в топлия ѝ пуловер и затвори очи. „Лошо ми е — мислеше си той. — Ох, колко ми е лошо... И Кенши какво толкова се е разфучал, за какъв фашистки преврат ми разправя?... Просто всички са побеснели от страх, от злоба, от безизходицата... Експериментът си е Експеримент.“

В този миг каруцата подскочи и сред грохота на колелата се разнесе такъв див и пронизителен писък, че Андрей се обля в пот, изправи се и се заоглежда като обезумял.

Чичо Юра яростно псуваше и с все сили дърпаше поводите, за да задържи коня, хукнал някъде настрани, а отляво, по тротоара, надавайки нечовешки и в същото време съвсем човешки, изпълнени с болка и ужас писъци, тичаше презглава нещо горящо, някаква огнена топка, която оставяше подир себе си пламтящи пръски, но преди

Андрей да успее да се опомни и да разбере какво става, Стас пъргаво скочи от каруцата и без да сваля автомата от врата си, с два кратки реда подкоси този жив факел — само стъклата на някаква витрина иззвънтяха. Огнената топка се преметна, изтърколи се на тротоара, жално изписка за последен път и замря.

— Вече няма да се мъчи, клетият — дрезгаво рече Стас и Андрей най-сетне разбра, че това беше павиан, горящ павиан. Щуротия някаква... Сега той лежеше, проснат на тротоара и на паважа и продължаваше бавно да гори, а от него по цялата улица се разнасяше тежко зловоние.

Чичо Юра отново шибна коня, каруцата затрополи и Стас тръгна до нея, като се хвана за дъсчената ритла. Източил врат, Андрей гледаше напред в мъждукащата, слабо просветляла и порозовяла мъгла. Да, нещо става там, нещо, което изобщо не можеше да проумее — някакъв вой идваше оттам, чуваше се стрелба, трещяха мотори, от време на време лумваха ярки алени отблясъци и тутакси угасваха.

— Слушай, Стас — рече внезапно чичо Юра, без да се обръща. — Я, изтичай, братле, напред да видиш какво става там. А пък аз ще карам полека подир тебе.

— Добре — каза Стас, мушна автомата чудо под мишница и изтърча напред покрай стените на къщите. След малко той вече не се виждаше в блещукащата мъгла, а чичо Юра все придържаше коня, докато той съвсем спря.

— Седни по-удобно — прошепна Селма.

Андрей се дръпна и се отмести от нея.

— Ама нищо такова не е имало — продължаваше да шепне Селма. — Беше домоуправителят, той обикаляше всички апартаменти да пита дали някой не крие оръжие...

— Млъкни — рече Андрей през зъби.

— Честна дума — шепнеше Селма. — Той се отби само за минута, тъкмо се канеше да си тръгва...

— Така, без панталони, ли се канеше да си тръгва, а? — мрачно подхвърли Андрей, като се мъчеше отчаяно да пропъди отвратителния спомен: той виси изнемощял на раменете на чичо Юра и на Стас и вижда как в антрето на собствения му апартамент един дребосък с белезникави очи крадешком се загръща с халата, под който се мяркат долните му ватени гащи. И отвратително невинното изражение на

пиянското лице на Селма зад рамото на дребосъка. И как върху невинното ѝ лице се изписва страх, а после — отчаяние.

— Ама той така си ходи по апартаментите — по халат! — шепнеше Селма.

— Виж какво, млъкни — срязва я Андрей. — Затвори си устата за бога. Нито съм ти мъж, нито си ми жена, какво ме интересува всичко това?...

— Ама аз те обичам, добричкият ми — отчаяно шепнеше Селма. — Единствено и само теб...

Чичо Юра се изкашля.

— Някой идва — рече той.

В мъглата отпред се появи огромен тъмен силует, който се приближаваше и нарастваше, блеснаха фарове — беше камион, огромен самосвал. Той се спря на двайсетина крачки от каруцата с боботещ двигател. Чу се креслив глас, който даваше команди, някакви хора наскочаха от каросерията и оклюмали се разпръснаха по улицата. Хлопна се врата, още една фигура се отдели от камиона, постоя малко, а после бавно тръгна право към каруцата.

— Насам идва — съобщи чичо Юра. — Ти, такова, Андрей... Ти не се меси в разговора. Аз ще приказвам.

Човекът се приближи до каруцата. Явно беше от така наречените милиционери — в късо тясно палтенце с бяла лента на ръкавите. На рамото му, с дулото надолу, висеше винтовка.

— А, фермери — каза милиционерът. — Здравсти, момчета.

— Здравсти, ако не се майтапиш — отвърна чичо Юра, след като помълча малко.

Милиционерът се смути, някак колебливо завъртя глава, после каза стеснително:

— Хлебец за продан нямате ли?

— Хлебец му се прищяло — рече чичо Юра.

— Е, може месце да имате, картофки...

— Картофки му се прищели — рече чичо Юра.

Милиционерът съвсем се обърка, подсмръкна, въздъхна, погледна към камиона и изведнъж с някакво облекчение изкрещя: „Абе там, ей там се въргала още един! Очи нямате ли, задници такива! Ей там лежи един изгорял!“, след което хукна по паважа, шляпайки тежко с плоските си стъпала. Личеше как ръкомаха и се разпорежда, а

умърлушените хора тихо и неясно му се зъбят, влачат нещо тъмно, после с мъка го разлюлюват и го мятат в каросерията на самосвала.

— Картофи му се прищели — мърмореше под носа си чичо Юра.
— Месо!...

Камионът тръгна и мина съвсем близо край тях. От него лъхна ужасно на опърлена козина и изгоряло месо. Каросерията беше пълна догоре, зловещи сгърчени силуети проплуваха на фона на слабо осветената стена на къщата и Андрей изведнъж усети, че го полазват ледени тръпки: сред ужасната камара стърчеше възбяла човешка ръка с разперени пръсти. Хванати един за друг и за борда на самосвала, оклюманите хора в каросерията се тълпяха край кабината. Бяха пет-шест души, прилични на вид хора с шапки.

— Погробална команда — рече чичо Юра. — Така е. Сега ще ги изхвърлят на буницето и шапка на тояга... Ехе, а там Стас вече ни маха! Ди-и-й!

В осветената мъгла отпред се мяркаше дългата нескопосана фигура на Стас. Когато каруцата се изравни с него, чичо Юра се наведе, вглеждайки се в Стас, и почти с уплаха попита:

— Какво ти има, братле? Какво става с тебе?

Стас, без да отвърща, подскочи, опитвайки се да се качи в каруцата, но се плъзна по ритлата, ядно изскърца със зъби, после се хвана с две ръце и започна да мърмори нещо със задавен глас.

— Какво му има? — шепнешком попита Селма.

Каруцата бавно трополеше нататък, където все по-силно ревяха мотори и гърмяха изстрели, а Стас крачеше редом, хванал се с две ръце за ритлата, сякаш вече нямаше сили да се метне вътре, докато чичо Юра най-сетне не се наведе да го вдигне на капрата.

— Какво ти е, бе? — гръмогласно попита чичо Юра. — Можем ли да вървим нататък? Абе, човек, говори по-разбрано, какво ломотиш?

— О, Света Богородице — каза Стас с ясен глас. — Ама защо правят това? Кой им е наредил такова нещо?

— Тпр-рру! — проехтя викът на чичо Юра.

— Не, ти давай, карай нататък — рече Стас. — Можем да вървим. Само дето не е за гледане... Пани — обърна се той към Селма, — вие изобщо не бива да гледате, извърнете се, гледайте натам... а най-добре ще е изобщо да не гледате.

Дъхът на Андрей секна, той погледна към Селма. Тя зяпаше като изтървана.

— Давай, Юра, давай... — мърмореше Стас. — Абе подкарай я по-бързо тая мърша, какво се мъкнеш едва-едва! Давай по-бързо! — изрева той. — В галоп! В галоп!

Конят препусна в галоп, сградите отляво свършиха, мъглата изведнъж се отдръпна, разсея се и пред тях се ширна Булевардът на павианите — шумотевицата явно идваше оттук. Редица камиони с работещи на празен ход двигатели беше заприщила в полукръг булеварда. В камионите и около тях стояха хора с бели ленти, а по булеварда, сред горящите дървета и храсти, бягаха с рев и писъци хора в раирани пижами и съвсем обезумели павиани. Всички те се препъваха, падаха, катереха се по дърветата, падаха на земята заедно с клоните, опитваха се да се скрият в храстите, а хората с бели ленти непрестанно стреляха с винтовки и картечници. Булевардът беше осеян с множество неподвижни тела, някои димяха и тлееха. Със скане от един камион се изля дълга огнена струя, обвита с облаци черен дим, и още едно дърво, отрупано с черни гроздове от павиани, лумна като огромен факел. Някой изпищя с нетърпимо висок фалцет, надвиквайки целия този шум: „Аз съм здрав! Това е грешка! Аз съм нормален! Това е грешка!...“

Всичко това, като се тресеше и подскачаше, отекваше болезнено в ребрата, като ги облъхна със зной и задуши със смрад, като ги оглуши и блъсна в очите, премина край тях и след минута остана назад, блещукащата мъгла отново се сгъсти, но чичо Юра още дълго караше коня да препуска, яростно му подвикваше и плющеше с поводите. „Дявол знае какво става — обезсилен, тъпо повтаряше Андрей, облегнат на Селма. — Дявол знае какво става! Тия са пощурели, загубили са си ума при вида на кръвта... Безумци са завладели града, безумни кръволоци се разпореждат тук, това вече е краят на всичко, та те няма да спрат, та те после ще се захванат и с нас...“

Каруцата внезапно спря.

— Така няма да стане — рече чичо Юра, като се извърна с цялото си тяло. — Друго трябва за тая работа... — Той затършува из чувалите в каруцата, измъкна една голяма стъкленица, захапа тапата със зъби, изплю я и започна да пие на големи глътки направо от

бутилката. После я подаде на Стас, изтри устата си и рече: — Трепете значи... Експериментът... Добре. — Извади от горния си джоб сгънат вестник, грижливо откъсна ъгъла и бръкна за тютюн. — Здравата пипате. Ох, че здравата! От яко по-яко!...

Стас предаде бутилката на Андрей, но той поклати глава. Селма я взе, отпи две глътки и я върна на Стас. Всички мълчаха. Цигарата на чичо Юра димеше и препукваше, гърлото му клокочеше като на огромен пес, после той неочаквано се обърна и оправи походите.

Когато преминаха последната пресечка преди завоя на Клозетната улица, мъглата пред тях внезапно се озари от светлината и се дочу някаква глъч. На кръстовището, направо сред улицата, осветена от прожектори, пъплеше, бучеше и се люшкеше огромна тълпа. Такова гъмжило от народ беше, че изобщо не можеха да преминат.

— Митинг някакъв има — каза чичо Юра, извъръщайки се към тях.

— Туй вече си е в реда на нещата — умърлушено се съгласи Стас. — Щом се заловиха да разстрелват, веднага почват и митингите... Никак ли не можем да заобиколим?

— Чакай малко, братле, а защо трябва да заобикаляме? — рече чичо Юра. — По-добре да чуем какво говорят хората, може пък да кажат нещо за слънцето... Я, гледай колко от нашите са тука. Пълно е.

Многогласният шум затихна и над тълпата се разнесе, усилян от микрофони, напрегнат гневен глас:

— ... И още веднъж повтарям! Безпощадно! Ние ще изчистим Града!... От мръсотията!... От нечистата сила!... От всички всевъзможни търтеи и паразити!... Крадците — на бесилката!...

— А-а-а! — изрева тълпата.

— Който взема подкупи — на бесилката!

— А-а-а!

— Който тръгне срещу народа, го чака бесилката!

— А-а-а!

Андрей вече можеше да разгледа оратора. В центъра на тълпата се издигаше осеяният с нитове страничен капак на някаква военна машина, а над капака, вкопчил се с две ръце за него, озарен от синята светлина на прожектор, поклащаше назад-напред дългото си, пристегнато в черно, туловище и широко раззинваше изпръхналата си

от викане уста бившият офицер от вермахта, а сега ръководител на партията „Радикално възраждане“ Фридрих Гайгер.

— И това ще бъде само началото! Ние ще въведем в града наш, истински народен, истински човешки ред! Пет пари не даваме за разните му там Експерименти! Ние не сме морски свинчета! Не сме питомни зайци! Ние сме хора! Нашето оръжие са разумът и съвестта! Няма да позволим на никого! Да се разпорежда с нашата съдба! Сами ще се разпореждаме със съдбата си! Съдбата на народа трябва да е в ръцете на народа! Съдбата на хората трябва да е в ръцете на хората! Народът повери съдбата си на мен! Той ми повери! Своите права! Своето бъдеще! И аз се кълна! Че ще оправдая това доверие!...

— А-а-а!

— Аз ще бъда безпощаден! В името на народа! Аз ще бъда жесток! В името на народа! Аз няма да допусна никаква вражда! Край на всякакви борби между хората! Никакви комунисти! Никаква социалисти! Никакви капиталисти! Никакви фашисти! Стига сме се борили един срещу друг! Ще се борим един за друг!...

— А-а-а!

— Никакви партии! Никакви националности! Никакви класи! Всеки, който проповядва вражда — на бесилката!

— А-а-а!

— Ако бедните продължават да се борят против богатите! Ако комунистите продължават да се борят против капиталистите! Ако черните продължават да се борят против белите! Нас ще ни смажат! Нас ще ни унищожат!... Но ако ние! Се изправим рамо до рамо! С оръжие в ръка! Или с миньорски чук! Или с дръжка на плуг! Тогава няма да се намери сила! Която би могла да ни разгроми! Нашето оръжие е единството! Нашето оръжие е истината! Колкото и страшна да е тя! Да, нас ни примамиха в капан! Но, кълна се в бога! Звярът е твърде голям за този капан!...

— А! — се накани да изреве тълпата и замлъкна стъписана. Грейна слънцето.

За пръв път от дванадесет дни насам грейна слънцето, златният диск пламна на обичайното си място, ослепи и опари сивите безцветни лица, блесна непоносимо в стъклата на прозорците, съживи и породил милиони багри — и черните стълбове дим над далечните покриви, и

увехналата зеленина на дърветата, и червените тухли под изпадалата мазилка...

Тълпата неистово изрева и Андрей викна заедно с всички. Наоколо ставаше нещо невъобразимо. Към небето полетяха шапки, хората се прегръщаха и плачеха, някой стреляше във въздуха, друг, изпаднал в див възторг, замеряше с тухли прожектора, а Фриц Гайгер, извисил се над всичко това като господ бог, изрекъл: „Да бъде светлина“, сочеше с дългата си черна ръка слънцето, облещил очи и гордо вдигнал глава. После гласът му отново се възнесе над тълпата:

— Виждате ли?! Те вече се уплашиха! Те треперят пред вас! Пред нас! Късно е, господа! Късно е! Пак ли искате да щракнете капана? Но хората вече се измъкнаха от него! Никаква прошка за враговете на човечеството! За спекулантите! За паразитите! За разхитителите на народните блага! Слънцето отново е с нас! Ние го изтръгнахме от черните лапи! На враговете на човечеството! И повече никога! Няма да го дадем! Никога! На никого!...

— А-а-а!

Андрей се опомни. Стас го нямаше в каруцата. Чичо Юра, широко разкрачен, стоеше на капрата, размахваше картечницата и ако се съдеше по зачервения му врат, също ревеше като луд. Селма плачеше, блъскайки с юмручетата си по гърба на Андрей.

„Хитро измислено — съдържано си помисли той. — Толкова по-зле за вас. А аз какво правя тук? Трябва да бягам, а аз си седя...“ Превъзмогвайки болката в хълбока, Андрей се изправи и скочи от каруцата. Ревящата тълпа наоколо вреше и кипеше. Той се запровира напред. Отначалото се пазеше, опитвайки се да се защити с лакти, но нима човек можеше да остане здрав и читав в тази бъркотия!... Облян в пот от болките и пристъпите на виене на свят, той се тикаше, блъскаше се, настъпваше нечии крака, дори се ръгаше и накрая все пак се добра до Клозетната улица. И през цялото време след него гърмеше гласът на Гайгер:

— Омразата! Омразата ще ни води! Стига с тази фалшива любов! Стига с тези юдински целувки! На предателите на човечеството! Аз, самият, ви давам пример за свята ненавист! Аз взривих бронираната кола с жандармите кръвници! Тук, пред очите ви! Аз заповядах да обесят крадците и гангстерите! Тук, пред очите ви! Аз с желязна метла ще измета всичко нечисто и нечовешко от нашия град!

Аз нямах милост към себе си! И получих свещеното право да нямам милост към другите!...

Андрей се шмугна във входа на редакцията. Вратата беше заключена. Той злобно я срита и стъклата издрънчаха. Започна да блъска с всички сили, като шепнеше ужасни ругатни. Вратата се отвори. На прага стоеше Наставника.

— Влез — каза той, като му направи път.

Андрей влезе. Наставника залости вратата и се обърна. Лицето му беше бяло като платно с тъмни кръгове под очите, той непрекъснато облизваше устните си. Сърцето на Андрей се сви — никога досега не беше го виждал толкова потиснат.

— Нима положението е чак толкова страшно? — попита Андрей с отпаднал глас.

— Нима я... — Наставника безизразно се усмихна. — Хубаво се наредихме.

— А слънцето? — каза Андрей. — Защо го изключихте?

Наставника сплете ръцете и започна да се разхожда из вестибюла.

— Та ние изобщо не сме го изключвали! — тъжно рече той. — Стана авария. Непредвидена. Никой не очакваше.

— Никой не очакваше... — повтори Андрей с горчивина в гласа. Той смъкна шлифера си и го захвърли на прашния диван. — Ако не беше угаснало слънцето, всичко това нямаше да се случи...

— Експериментът вече не може да се контролира — промърмори Наставника, като се извърна.

— Вече не може да се контролира... — отново повтори Андрей. — Никога и през ум не ми е минавало, че ще дойде време, когато Експериментът няма да може да се контролира.

Наставника го погледна изпод вежди.

— Ами... Ти донякъде си прав... На всичко това би могло да се погледне и по този начин... Експеримент, който не може да се контролира, също е Експеримент. Възможно е да се наложи някои неща малко да се променят... наново да се внесат известни корекции. Така че ретроспективно — ретроспективно! — тази непрогледна тъма вече ще се разглежда като неразделна част от програмата на Експеримента.

— Ретроспективно... — още веднъж повтори Андрей. Обзе го безразсъдна сляпа злоба. — А сега какво ще ни заповядате да правим, а? Да се спасяваме ли?

— Да. Да се спасявате. И да спасявате.

— Кого да спасяваме?

— Всички, които могат да бъдат спасени. Всичко, което все още може да се спаси. Та нали все още има някой или нещо за спасяване!

— Ние ще се спасяваме, а Фриц Гайгер ще провежда Експеримента, така ли?

— Експериментът си остава Експеримент — възрази Наставника.

— Ами да — каза Андрей. — От павианите до Фриц Гайгер.

— Да. До Фриц Гайгер и през Фриц Гайгер, и въпреки Фриц Гайгер. Та няма заради Фриц Гайгер да си теглим куршума, я! Експериментът трябва да продължи... Нали животът продължава въпреки някакъв си там Фриц Гайгер. Ако си се разочаровал от Експеримента, спомни си, че има и борба за живот...

— И борба за съществуване — криво усмихнат, рече Андрей. — Че то сега какъв живот ще е!

— Това ще зависи от вас.

— А от вас няма ли?

— Много малко неща зависят от нас. Вие сте много, вие ще решавате всичко тук, а не ние.

— Преди говорехте другояче — каза Андрей.

— Преди и ти беше друг! — възрази Наставника. — И също приказваше другояче!

— Страхувам се, че извърших сума дивотии — произнесе бавно Андрей. — Страхувам се, че просто бях глупав.

— Ти се страхуваш не само от това — с хитра усмивка отбеляза Наставника.

Сърцето на Андрей замря, както това става, когато човек пада насън. И той каза грубо:

— Да, страхувам се. От всичко се страхувам. Напласен човек съм аз. Вас някога ритали ли са ви с ботуши в слабините?... — Хрумна му нова мисъл. — Ама и вие, самите, малко се страхувате? Не е ли така?

— Естествено! Нали ти казвам, че Експериментът вече не може да се контролира...

— Стига вече! Експериментът, та Експериментът... работата не е в експеримента. Започнаха с павианите, а после сме ние, а след това ще дойде и вашият ред, нали така?...

Наставника не му отговори. Най-страшното беше, че Наставника не обели нито дума по този въпрос. Андрей чакаше ли, чакаше, но Наставника продължи мълчаливо да кръстосва вестибюла, като безцелно местеше креслата от едно място на друго, бършеше с ръка прахта от масичките и дори не поглеждаше към Андрей.

Някой потропа на вратата — първо с юмрук, а после започна да я рита. Андрей отвори, на прага стоеше Селма.

— Остави ме там, без да ти мигне окото! — възмутено каза тя. — Едвам се промъкнах през навалицата!

Андрей стеснително се огледа. Наставника беше изчезнал.

— Извинявай — рече той. — Не можех да се занимавам с теб.

Трудно му беше да говори. Мъчеше се да сподави ужаса от самотата и чувството за незащитност. Той тръшна силно вратата и побърза отново да я залости...

ГЛАВА ТРЕТА

В редакцията нямаше никой. Явно сътрудниците се бяха разбягали, щом бе започнала стрелбата около кметството. Андрей обикаляше по стаите, равнодушно оглеждаше разхвърляните книжа, обърнатите столове, мръсните съдове с остатъци от сандвичи и чашите с утайка от кафе. Някъде из дебрите на редакцията ставаше нещо странно — оттам се чуваше гръмка, бодра музика. Селма го следваше, като го държеше за ръкава. Тя постоянно му натякваше нещо, заяждаше се, но той изобщо не я слушаше. „Защо ли се домъкнах тука — мислеше си Андрей. — Всички до един са духнали и правилно са постъпили, то и аз можех да си седя в къщи, изтегнат на леглото, да си милвам нещастния хълбок, да дремя и да не ми пука за нищо...“

Той влезе в отдел „Градска хроника“ и видя Изя.

Отначало не разбра, че е Изя. Зад крайното бюро в ъгъла, наведен над разтвореното течение от подшити броеве на вестника, стоеше, небрежно подпрял се на широко разтворените си лапи, остриган външен човек с подозрителна сива, размъкната хламида и едва след миг, когато този човек по твърде познат начин се ухили и с познат до болка жест взе да пощипва брадавицата на врата си, Андрей разбра, че пред него е Изя.

Известно време Андрей стоя на вратата, загледан в него. Изя не го усети, когато влезе, изобщо той не чуваше и не забелязваше нищо — той четеше, а освен това точно над главата му от провесения високоговорител се разнасяха оглушителните акорди на триумфален марш. После Селма нададе страшен писък: „Та това е Изя!“, и като избута Андрей, хукна към него.

Изя рязко вдигна глава, ухили се още по-широко и разтвори ръце:

— Аха! — радостно изкрещя той; — Появихте се!...

Докато те със Селма се прегръщаха, докато той звучно и ненаситно я целуваше по бузите и в устата, докато Селма възхитено пицеше нещо неразбираемо и рошеше уродливо остриганите му кости, Андрей се приближи към тях, потискайки обзелото го мъчително неудобство. Беше почти забранил остро чувство за вина,

болезненото усещане, че е предател, което едва не го подкоси оная сутрин в мазето, през миналата година, но сега то отново го прониза, и той се поколеба няколко секунди, преди да се приближи и да протегне ръка. Беше готов да възприеме като нещо съвсем естествено, ако Изя не забележи подадената му ръка и дори ако подметне нещо презрително, и убийствено — той самият сигурно би постъпил точно така. Но като се освободи от обаятията на Селма, Изя сграбчи ръката му, стисна я горещо, и с неприкрит интерес попита:

— Къде са те разкрасили така?

— Биха ме — кратко отвърна Андрей. Изя го смая. Изгаряше от желание да му разкаже много неща, но само го попита: — А ти пък откъде се взе тука?

Вместо отговор Изя прелисти няколко страници от подшитото течение и, ръкомахайки, пламенно зачете:

— „... С никакви разумни доводи не може да се обясни яростта, с която правителствената преса хули партията «Радикално възраждане». Но ако си припомним, че тъкмо ервистите — тази млада и още неукрепнала организация, — тъкмо те най-безкомпромисно се изказваха срещу всеки случай на корупция...“

— Остави това — намръщен каза Андрей, но Изя повиши глас:

— „... на беззаконие, административна глупост и безпомощност; ако си спомним, че именно ервистите възбудиха «делото на вдовицата Батон»; ако си спомним, че ервистите първи предупредиха правителството колко безперспективен е блатният данък...“ Белински! Писарев! Плеханов! Ти ли си го писал това или твоите идиоти?

— Добре де, добре... — каза Андрей, вече леко раздразнен, и се опита да измъкне вестниците от ръцете на Изя.

— Не, чакай малко! — крещеше Изя, заплашваше с пръст и ги дърпаше към себе си. — Ето тук има още един бисер!... Къде беше? А, ето го. „В нашия град има безброй честни хора както във всеки град, населен с труженици. Обаче, ако става дума за политически групировки, само Фридрих Гайгер, единствен, може сега да претендира за високо звание...“

— Стига! — изрева Андрей, но Изя успя да изтръгне от ръцете му вестниците, скри се зад сияещата от радост Селма и като съскаше и пръскаше слюнки на всички страни, продължи оттам:

— „... Няма да говорим за речите, ще говорим за делата! Фридрих Гайгер се отказа от поста министър на информацията; Фридрих Гайгер гласува против закона, предоставящ големи привилегии на заслужилите дейци от прокуратурата; Фридрих Гайгер беше единственият виден деец, противопоставил се на създаването на редовна армия, в която му се предлагаше висока длъжност...“ — Изя запрети вестниците под бюрото и избърса ръцете си. — Ти винаги си бил същински овен в политиката! Ама през последните месеци просто катастрофално си оглупял. Хубаво са ти натрили мутрата, тъй ти се пада! Окоето ти поне здраво ли е?

— Здраво е — бавно каза Андрей. Той едва сега забеляза, че Изя някак непохватно движи лявата си ръка и три от пръстите на тази ръка изобщо не се свиват.

— Абе изключи го това, дяволите да го вземат! — изрева Кенши, появявайки се на вратата. — А, Андрей, ти вече си тука... Чудесно. Здравей, Селма — той стремително прекоси стаята и изтръгна щепсела на високоговорителя от контакта.

— Защо го спря? — развика се Изя. — Искам да слушам речите на новите вождове! Нека да гърмят бойните маршове!...

Кенши само го изгледа гневно.

— Андрей, ела да ти разкажа какво сме направили — рече той. — И трябва да помислим какво ще правим по-нататък.

Лицето и ръцете му бяха целите в сажди. Той тръгна по коридора и Андрей го последва. Едва сега усети, че в помещенията здравата миришеше на изгоряла хартия. Изя и Селма вървяха след тях.

— Пълна амнистия! — съскайки и пръскайки слюнки, разпалено разказваше Изя. — Великият вожд разтвори вратите на тъмниците! Искане да освободи място за други затворници... — Той се затюхка театрално. — Всички криминални престъпници до един ги пуснаха, а аз, както знаете, нали съм криминален! Освободиха дори и тия с доживотните присъди...

— Отслабнал си — вайкаше се Селма. — Я как ти висят дрехите и един такъв проскубан ми изглеждаш...

— Че то накрая — цели три дни — ни да плюскаме ни даваха, ни да се мием...

— Сигурно си много гладен, а?

— Ами, никак даже, тука се натъпкаха здравата...

Влязоха в кабинета на Андрей. Вътре беше горещо като в пещ. Слънцето грееше право в прозорците, а огънят в камината знойно напичаше. Пред камината беше клекнала повлеканата секретарка — и тя омърляна колкото Кенши — и старателно подбутваше с ръжена купчината горяща хартия. Целият кабинет беше обсипан със сажди и черни валма книжна пепел.

Щом видя Андрей, секретарката скочи и му се усмихна раболепно и уплашено. „Виж, не съм очаквал, че тя ще остане“ — помисли си Андрей. Той седна зад бюрото си и някак виновно, насила ѝ кимна и също ѝ се усмихна.

— ... Списъците на всички специални кореспонденти, списъкът с имената и адресите на членовете на редколегията — делово изброяваше Кенши. — Оригиналите на всички политически статии, оригиналите на седмичните обзори...

— Статиите на Дюпен трябва да изгорим — каза Андрей. — Той според мен беше главният антиервист при нас...

— Вече ги изгорихме — нетърпеливо рече Кенши. — И на Дюпен, и за всеки случай и на Филимонов...

— Какво сте се разтичали като луди? — весело каза Изя. — Че нали вас сега на ръце ще ви носят!

— То не се знае — мрачно отвърна Андрей.

— Виж го ти него — „не се знаело“! Искаш ли да се хванем на бас? За сто камбички по носа!

— Чакай малко, Изя! — каза Кенши. — За бога, поне за десетина минути си затвори устата!... Цялата ни кореспонденция с управата на кметството унищожих, а кореспонденцията ни с Гайгер засега оставих...

— Протоколите от редколегията! — сети се Андрей. — За миналия месец...

Той трескаво взе да рови в долното чекмедже на бюрото си, намери папката и я подаде на Кенши. Лицето на Кенши се изкриви, той прелисти няколко страници и, поклащайки глава, рече:

— Да-а-а... Тези ги забравих... А тука е изказването на Дюпен... — Той отиде до камината и запокити папката в огъня. — Разбъркайте го, разбъркайте го! — ядосан нареди Кенши на секретарката, която слушаше началството със зяпнала уста.

На вратата се появи, потен и много възбуден, завеждащият отдела „Писма на читатели“. Носеше камара от някакви папки, които беше подпрял с брадичката си.

— Ето... — изпъшка той, като стовари с трясък купчината до камината. — Тук има някакви социологически анкети, дори не съм ги разгледал... Видях, че има имена, адреси... Боже мой, шефе, какво ви е?

— Здравсти, Дани — каза Андрей. — Благодаря ви, че сте останали.

— Окото ви здраво ли е? — попита Дани, избърсвайки потта от челото си.

— Здраво е, здраво е... — успокои го Изя. — Ама вие унищожавате не това, което трябва — заяви той. — Че нали вас никой няма да ви пипне с пръст: вие сте леко жълто опозиционно либерално вестниче. Просто ще престанете да бъдете опозиционно и либерално...

— Изя — каза Кенши. — За последен път те моля: престани да плещиш глупости, иначе ще те изгоня навън.

— Никакви глупости не плещя! — с досада рече Изя. — Остави ме да се доизкажа! Писмата, писмата трябва да унищожите! Та на вас сигурно са ви писали и умни хора...

Кенши се втрени в него.

— По дяволите!... — процеди той през зъби и изскочи от кабинета. Дани хукна след него, като в движение бърсеше лицето и врата си.

— Нищо не разбирате! — каза Изя. — Вие всички сте кретени. А опасността е надвиснала само над умните хора.

— Че сме кретени, кретени сме... — съгласи се Андрей. — Тук си прав.

— Аха! Поумняваш! — възкликна Изя, размахвайки осакатената си ръка. — Тъкмо сега ли намери. Това е опасно. Там е цялата трагедия. Сега мнозина ще поумнеят, ама няма да поумнеят достатъчно. Няма да имат време да осъзнаят, че тъкмо сега трябва да се преструват на глупаци...

Андрей вдигна очи към Селма. Тя гледаше Изя с възторг. И секретарката го зяпаше с възторг. А той стоеше разкراчен в затворническите си панталони, небръснат, мръсен, нахакан, с измъкната риза, на цепката на панталоните му липсваше едно копче —

стоеше пред тях с цялото си величие, такъв, какъвто беше винаги, ни най-малко не беше се променил — и философствуваше, и поучаваше. Андрей се измъкна иззад бюрото и отиде до камината, клекна до секретарката, взе от нея ръжена и се захвана да рови и да обръща трудно горящите картонени папки.

— ... Та затова — поучаваше ги Изя — не трябва да се унищожават наред писанията, в които някой ругае нашия вожд. И да се ругае може по различни начини. Трябва да се унищожават това, което е написано от умни хора!...

Кенши надникна в кабинета и извика:

— Вижте какво, някой да беше ни помогнал... Ей, момичета, вие какво се мотааете тук без работа, я тръгвайте с мен!

Секретарката бързо скочи и като оправяше в движение полата си, извъртяла се на една страна, изтича навън. Селма почака малко, сякаш се надяваше да я спрат, после тикна угарката си в пепелника и също излезе.

— ... А вас никой няма да ви пипне с пръст! — продължаваше да философствува Изя, без нещо да вижда или да чува, като разгонен див петел. — Дори ще ви благодарят, ще ви подхвърлят хартия да си увеличите тиража, ще ви повишат заплатите и ще разширят щата... И чак след това, ако изведнъж ви скимне да се опъвате, ще ви спипат по бели гащи и вече непременно ще ви припомнят всичко — и вашия Дюпен, и вашия Филимонов, и всичките ви либерално-опозиционни измишльотини... Ама защо трябва да се опъвате, напротив!...

— Изя — рече Андрей, загледан в огъня. — Защо не ми каза тогава какво имаше в папката?

— А?... В каква папка?... Ах, в оная...

Изя някак отведнъж притихна, приближи се до камината и клекна до Андрей. Известно време и двамата мълчаха. Най-после Андрей продума:

— Разбира се, тогава бях магаре. Държах се като кръгъл глупак. Ама нали никога не съм бил интригант и клюкар. Трябваше тогава да го разбереш...

— Първо, не беше глупак — каза Изя. — Беше нещо по-лошо. Правеха те на глупак. С теб изобщо не можеше да се говори човешки. Знаем, нали и аз дълго време бях такъв... И после какво общо имат тука клюките? Съгласи се, че тия работи обикновените граждани няма защо

да ги знаят. Иначе всичко може да отиде по дяволите, да му се не види макар...

— Какво? — объркано рече Андрей. — Заради твоите любовни писъмца ли?

— Какви любовни писъмца?

Известно време и двамата изумени се гледаха един друг в очите. После Изя се ухили до уши:

— Боже мой, ами да, разбира се... От къде на къде ми хрумна, че той ти е разказал всичко? Че защо трябваше да ти го разказва? Та нали той е нашият орел, нашият вожд! Който владее информацията, той владее света — това той добре го е усвоил от мене!...

— Нищо не разбирам — промърмори Андрей почти отчаяно. Чувствуваше, че сега ще научи още някоя гадост за тази и без това гадна история. — За какво говориш? Кой е той? Гайгер ли?

— Гайгер, Гайгер — кимна Изя. — Нашият велик Фриц... Значи любовни писъмца имало в папката, а? Или може би компрометиращи ме снимки? Ревнивата вдовица и женкарят Кацман... Точно така, и такъв протокол им подписах...

Изя, пъшкайки, се надигна и започна да се разхожда из кабинета, като потриваше ръце и се подхилваше.

— Да — рече Андрей. — Точно това ми каза. За ревнивата вдовица. Значи ме е излъгал.

— Ами да, разбира се, а ти какво си помисли?

— Повярвах — кратко отвърна Андрей. Той стисна зъби и взе ожесточено да ръчка огъня с ръжена. — А какво имаше там всъщност?

Изя мълчеше. Андрей се огледа. Изя стоеше, потривайки бавно ръце, и го гледаше със застинала усмивка и с изцъклени очи.

— Интересна работа... — рече той колебливо. — Може пък просто да е забравил? Всъщност не толкова да е забравил... — Той внезапно се оживи и отново клекна до Андрей. — Виж какво, нищо няма да ти кажа, ясно ли ти е? И ако те питат, така и ще отговаряш: нищо не ми каза, запъна се и край. Подхвърли само, че работата се отнася до някаква голяма тайна на Експеримента, и рече, че било опасно да знам тази тайна. И освен това ми показа няколко запечатани плика и като намигаше, ми обясни, че ще раздаде тези пликове на сигурни хора и пликовете ще бъдат отворени, ако Кацман бъде арестуван или, да речем, ако вземе неочаквано да умре. Ясно ли ти е?

Имената на сигурните хора не пожела да назове. Така ще кажеш, ако те питат.

— Разбрах — бавно промълви Андрей, втренчил поглед в огъня.

— Така ще бъде по-добре... — рече Изя, също загледан в огъня. — Само че ако те бият... Да знаеш Румер каква гадина е... — Изя потръпна. — А може пък и никой да не те пита. Не знам. Тази работа трябва да се обмисли. Така изведнъж човек не може да прецени всичко.

Той замълча. Андрей продължаваше да разравя горящата, преливаща в червени пламъци купчина, а след малко Изя отново взе да хвърля в камината топове хартия.

— Самите папки не ги хвърляй — каза Андрей. — Нали виждаш, не горят добре... А ти не се ли страхуваш, че може да намерят онази папка?

— А защо трябва да се страхувам? — рече Изя. — Нека Гайгер се страхува... Пък и къде ще я намерят сега, щом веднага не я намериха. Аз я хвърлих в канала, а после дълго време се чудех дали съм улучил... А тебе за какво те дъниха? Според мен ти си в прекрасни отношения с Фриц...

— Не беше Фриц — сякаш насила издума Андрей. — Просто не ми провървя.

В стаята шумно нахълтаха жените и Кенши — те мъкнеха в един шлифер цяла камара писма. След тях, постоянно бършейки се, вървеше Дани.

— Е, сега вече май свършихме — рече той. — Или вие тука измислихте още нещо?

— Я се дръпнете! — подкани ги Кенши.

Сложиха шлифера до камината и всички започнаха да хвърлят писмата в огъня. Камината тутакси забуча. Изя бръкна със здравата си ръка дълбоко в купчината разноцветна изписана хартия, измъкна някакво писмо и ухилен до уши, жадно зачете.

— Кой е казал, че ръкописите не горят? — запъхтян рече Дани. Той седна зад бюрото и запали цигара. — Чудесно си горят според мен... Ама че жегга. Да бяхме отворили прозорците, а?

Секретарката изведнъж изписка, скочи и изтича навън, повтаряйки: „Съвсем ми излезе от ума, ах, съвсем ми излезе от ума!...“

— Тя как се казваше? — припряно се обърна Андрей към Кенши.

— Амалия! — промърмори Кенши. — За стотен път ме питаш... Виж какво, сега се обадох по телефона на Дюпен...

— Е, и?

Секретарката се върна с цял куп бележници.

— Всичко това са ваши нареждания, шефе — съобщи пискливо тя. — Съвсем ги бях забравила. Сигурно също трябва да се изгорят, нали?

— Разбира се, Амалия — каза Андрей. — Благодаря, че се сетихте. Изгорете ги, Амалия, изгорете ги... И какво стана с Дюпен?

— Искан да го предупредя — рече Кенши, — че всичко е наред и всички следи са унищожени. А той страшно се учуди за какви следи става дума? Нима е писал нещо такова? Та той току-що бил завършил подробната си кореспонденция за героичния щурм на кметството и в момента работел върху обзорната статия „Фридрих Гайгер и народът“.

— Врътна си опашката като кучка — посърнал, рече Андрей. — Всъщност ние всички сме въртиопашки...

— Тия думи си ги дръж за себе си, недей да мислиш, че всички са от един дол дренки! — озъби му се Кенши.

— Е, извинявай — умърлушено рече Андрей. — Не всички са въртиопашки. Повечето.

Изя неочаквано се ухили.

— Ето на, един умен човек! — Той размаха листа. — „От ясно по-ясно е — взе да цитира Изя, — че такива хора като Фридрих Гайгер изчакват само да ни сполети някоя голяма беда, дори съвсем за кратко време, но чувствително да се наруши равновесието, за да раздухат страстите и на гребена на метежа да изплуват на повърхността...“ Кой го е написал това? — Той обърна листа. — Ами да, разбира се!... В огъня, в огъня! — Изя смачка писмото на топка и го запрати в камината.

— Слушай, Андрей — рече Кенши. — Не е ли време да помислим какво ще правим занапред?

— Че какво има да му мислим? — промърмори Андрей, ровейки огъня с ръжена. — Все някак ще преживеем и със скръстени ръце...

— Аз не говоря за нас! — каза Кенши. — Имам предвид бъдещето на вестника, бъдещето на Експеримента!...

Андрей го погледна учудено. Кенши никак не беше се променил. Сякаш изобщо нищо не беше се случило през тези последни, ужасно

противни месеци. Той дори изглеждаше още по-склонен да се бие, отколкото преди. Готов бе веднага да хукне да воюва в името на законността и идеалите. Като запънато петле на револвер. А може пък с него наистина нищо да не се е случило?...

— Ти говори ли с Наставника си? — попита го Андрей.

— Говорих — предизвикателно отвърна Кенши.

— Е, и какво? — каза Андрей, преодолявайки смущението, което винаги го обземаше, щом станеше дума за Наставниците.

— Това не засяга никого и няма никакво значение. Какво общо имат тук Наставниците? Гайгер също си има Наставник. Всеки бандит в града си има Наставник. Това не пречи на никого да мисли със собствената си глава.

Андрей измъкна цигара от пакета, размачка я и, примигвайки от облъхналия го зной, я запали от нажежения ръжен.

— Омръзна ми всичко — тихо рече той.

— Какво ти омръзна?

— Абе, всичко... Според мен трябва да бягаме оттук, Кенши. И нека всички да вървят по дяволите.

— Как така да бягаме? Какви ги приказваш?

— Трябва да се измитаме, докато не е станало късно, и да се запилеем в блатата, при чичо Юра, по-далеч от целия този бардак. Експериментът е извън контрола, ние с теб не можем да възстановим контрола, а значи няма защо да се навираме. Там, в блатата, поне имаме оръжие, ще бъдем силни...

— В никакви блатата няма да отида — неочаквано заяви Селма.

— А тебе никой не те кани — каза Андрей, без да се обръща.

— Андрей — рече Кенши. — Та това е дезертъорство.

— Според теб е дезертъорство, а според мен — разумна маневра. И изобщо прави каквото щещ. Ти ме попита какво смятам да правя занапред и аз ти отговарям: тук нямам работа. Редакцията така или иначе ще я разгонят, а нас ще ни изпратят да прибираме умрелите павиани. Под конвой. И това ще е в най-добрия случай...

— Ето още един умен човек! — с възхищение се провикна Изя.
— Слушайте: „Аз съм отколешен абонат на вашия вестник и, общо взето, одобрявам неговата ориентация. Но защо постоянно защитавате Ф. Гайгер? Може би не сте достатъчно информирани? Абсолютно сигурно знам, че Гайгер има досиета на всички що-годе забележителни

личности в Града. Негови хора има във всички сектори на кметството. Вероятно хора на Гайгер има и във вашия вестник. Уверявам ви, че ервистите съвсем не са толкова малко, колкото си мислите. Известно ми е, че те имат оръжие..." — Изя обърна листа да види кой е подписал писмото. — Аха, ето кой бил... „Моля да не публикувате името ми..." В огъня, в огъня!

— Човек може да си помисли, че познаваш всички умни хора в Града — каза Андрей.

— Между другото, те не са чак толкова много — възрази Изя, като отново бръкна в купчината с писма. — Да не говорим, умните хора рядко пишат до вестниците.

Настана мълчание. Дани, доизпушил с удоволствие цигарата си, също се приближи до камината и започна да хвърля големи купчини хартия в огъня.

— Ръчкайте го, ръчкайте го, шефе — каза той. — По-живо! Я ми дайте ръжена...

— Според мен, който днес офейка от града, просто е страхливец — предизвикателно рече Селма.

— Сега честните хора се броят на пръсти — подхвана Кенши. — Ако ние се махнем, кой ще остане? Или може би ще наредиш да предадем вестника на такива като Дюпен?

— Ти ще останеш — уморено рече Андрей. — Ето на, можеш да вземеш Селма във вестника... или Изя...

— Но ти се познаваш добре с Гайгер — прекъсна го Кенши. — Би могъл да използваш влиянието си...

— Нямам никакво влияние върху него — каза Андрей. — А дори и да имам, не искам да го използвам. Не ме бива за тия работи и не ги понасям.

И отново всички млъкнаха, само огънят бумтеше в камината.

— Поне да бяха дошли по-скоро, че то... — промърмори Дани, хвърляйки в огъня последната купчинка писма. — Така ми се пие нещо, а тук няма нищо за пиене...

— Толкова бързо няма да пристигнат — веднага възрази Изя. — Те отначало ще се обадят по телефона! — Той хвърли в камината писмото, което четеше, и взе да се разхожда из кабинета. — Вие, Дани, не ги знаете и не ги разбирате тия работи. Това е ритуал! Процедурата

е разработена в три страни, изпипана е до съвършенство, проверена е... Момичета, няма ли тук нещо за ядене — неочаквано попита той.

Мършавата Амалия моментално скочи, изписука: „Ей сега, ей сега!...“, и изчезна в приемната.

— Между другото къде е цензорът? — ни в клин, ни в ръкав си спомни Андрей.

— Той много искаше да остане — каза Дани, — но господин Убуката го изхвърли. Този цензор ужасно крещеше. „Къде да отида сега? — викаше той. — Вие ме убивате!“ Наложил се дори да залостим вратата, за да не влезе отново. Отначало блъскаше вратата с цялото си тяло, а после се отчая и си отиде... Слушайте, аз все пак ще отворя прозореца. Изнемогвам от жегата...

Секретарката се върна и със стеснителна усмивка върху бледите си, никога не виждали червило, устни връчи на Изя целофанов плик с някакви банички.

— М-м! — викна Изя и веднага започна да мляска.

— Ребрата болят ли те? — тихичко прошепна Селма на ухото на Андрей.

— Не — кратко отвърна Андрей, изправи се и като я отстрани, отиде към бюрото. И в този момент иззвъня телефонът. Всички извърнаха глави и се втренчиха в белия апарат. Телефонът продължаваше да звъни.

— Хайде, Андрей! — нетърпеливо рече Кенши.

Андрей вдигна слушалката.

— Да.

— Редакцията на „Градски вестник“ ли е? — делово попита някой.

— Да — каза Андрей.

— Господни Воронин, моля.

— Аз съм.

Отсреща се чу тежко дишане, после връзката се прекъсна.

С разтуптяно сърце Андрей внимателно остави слушалката.

— Те бяха — каза той.

Изя, примлясвайки, изрече нещо неразбрано, като ожесточено кимаше с глава. Андрей седна. Всички го гледаха — напрегнато усмихващият се Дани, навъсенят и разрошен Кенши, жалката изплашена Амалия и пребледнялата, стегнала се Селма. И Изя го

гледаше, предъвквайки и хилейки се, като бършеше омазнените си пръсти в полите на куртката си.

— Какво сте ме зяпнали? — ядосано попита Андрей. — Я се пръждосвайте всички оттука.

Никой не се помръдна от мястото си.

— Защо се ядосваш толкова? — попита Изя, оглеждайки последната баничка. — Всичко ще мине мирно и тихо, както казва чичо Юра. Мирно и тихо, честно и почтено... Само че не трябва да правите резки движения. Все едно, че стоите пред кобра...

Отвън се чу боботене на автомобилен двигател, изскърцаха спирачки, нечий глас изкомандува рязко: „Кайзе, Зеличенко, след мен! Мирович остава тук, пред входа!...“, и някой заблъска с юмрук по вратата.

— Ще отида да отворя — каза Дани, а Кенши подскочи към камината и взе с всички сили да разравя димящото пепелище. Пепелта се разлетя из цялата стая. Дани излезе.

— Не правете резки движения! — викна Изя подире му.

Вратата долу се разтресе и стъклата жално издрънчаха. Андрей се изправи, сложи ръце на гърба си, стисна ги здраво и застана в средата на стаята. Усети, че пак му прималява както по-рано — виеше му се свят и краката му се подкосяваха. Блъскането и трясъците долу сгряха, чуха се недоволни гласове, а после множество крака строполиха по празните коридори. „Сякаш са цял батальон“ — мина му през ума. Андрей заотстъпва и се подпря на бюрото. Усети неприятно треперене в коленете... „Няма де позволя да ме бият — отчаяно си помисли той. — Нека по-добре да ме убият. Пистолета го оставих в къщи... Напразно не го взех... А може пък да е за добро?...“

Право насреща му решително прекрачи прага нисък, пълен човек с хубаво палто с бели ленти на ръкавите и огромна барета с някаква значка. На краката му блестяха великолепно излъскани ботуши, а палтото беше леко и много грозно пристегнато с широк колан, отляво на който тежко бе провиснал чисто нов жълт кобур. След него нахълтаха още някакви хора, но Андрей не ги виждаше. Той като омагьосан се бе втренчил в подпухналото бледо лице с неопределени разплути черти и малките възпалени очички. „Дали пък няма конюнктивит — мярна се някъде в дъното на съзнанието му. — И така е избръснат, та чак блести като лакиран...“

Човекът с баретата бързо огледа стаята и погледът му се спря върху Андрей.

— Господин Воронин? — изви се във въпросителна интонация високият му рязък глас.

— Аз съм — с мъка процеди Андрей, вкопчил се с две ръце за края на бюрото зад гърба си.

— Главният редактор на „Градски вестник“?

— Да.

Човекът с баретата сръчно, но небрежно козирува с два пръста.

— Господин Воронин, имам честта — наду се той като пуяк — да ви връча лично послание от президента Фридрих Гайгер!

Човекът с баретата явно възнамеряваше с ловко движение да измъкне от пазвата си личното послание, но нещо вътре се закачи и му се наложи доста дълго да се рови в дебрите на палтото си, леко изкривен на една страна и с гримаса, сякаш го хапеха някакви насекоми. Андрей го гледаше с вид на обречен и нищо не разбираше — всичко беше някак по-различно от представите му. Очакваше нещо друго. „А може пък да ни се размине“ — мярна се в главата му, но той веднага суеверно пропъди тази мисъл.

Най-сетне посланието беше измъкнато и човекът с баретата го подаде на Андрей с недоволен и малко обиден вид. Андрей взе шумолящия запечатан плик. Беше обикновен пощенски плик — дълъг, светлосин, със стилизирано изображение на сърце, украсено с птичи крила. С познатия едър почерк на плика беше написано: „До Главния редактор на «Градски вестник» Андрей Воронин — лично, конфиденциално. Ф. Гайгер, президент.“ Андрей скъса плика и извади обикновен лист за писма със сини краища.

„Скъпи Андрей! Преди всичко ми позволи от все сърце да ти благодаря за помощта и подкрепата, която непрекъснато чувствавах от страна на твоя вестник през всичките тези последни, решаващи месеци. Сега, както виждаш, положението коренно се промени. Сигурен съм, че новата терминология и някои неизбежни ексцеси няма да те смутят: думите и средствата се промениха, но целите си остават същите. Вземи здраво вестника в ръцете си —

ти си назначен за несменяем и пълномощен главен редактор и издател. Набирай си сътрудници по свой избор, разширявай щата, искай нови полиграфически мощности — давам ти пълен картбланш. Приносителят на това писмо — младши адюторът Раймонд Цвирик — е назначен в твоя вестник за политически представител на моето Управление на информацията. Този мъжага, както сам ще се убедиш, не блести с кой знае какъв ум, но добре си разбира работата и особено на първо време ще ти помогне да бъдеш в течение на общата политика. В случай че възникнат някакви конфликти, обръщай се, разбира се, направо към мен. Желая ти успех. Ще покажем на тия либерали поплювковци как трябва да се работи. С приятелски поздрав, твой Фриц.“

Андрей прочете, личното конфиденциално послание два пъти, после отпусна ръка с писмото и се огледа. Всички отново бяха втренчили очи в него — бледи, решителни, напрегнати. Само Изя сияеше като излъскан самовар и тайно от останалите му натриваше носа от разстояние с въображаеми камбички. Младшият адютор (какво ли би могло да означава това, дявол да го вземе, думата ми е някак позната... адютор... коадютор... дали от историята... или пък от „Тримата мускетари“), младшият адютор Раймонд Цвирик също беше вперил очи в него — гледаше го строго, но покровителствено. А до вратата пристъпваха от крак на крак — и те загледани в него — някакви неясни типове с карабини и бели ленти на ръкавите.

— Така — рече Андрей, сгъна писмото и го прибра отново в плика. Не знаеше откъде да започне.

Тогава започна младшият адютор:

— Това ваши сътрудници ли са, господин Воронин? — делово попита той, бавно сочейки надясно и наляво.

— Да — потвърди Андрей.

— Хм... — леко се усъмни господин Раймонд Цвирик, загледан право в Изя, но в този миг Кенши внезапно го запита рязко:

— А вие всъщност кой сте?

Господин Раймонд Цвирик то погледна, а после, изумен, се извърна към Андрей. Андрей се изкашля.

— Господа — рече той. — Позволете ми да ви представя господин Цвирик, младши коадютор...

— Адютор! — с възмущение го поправи Цвирик.

— Какво?... Ах, да, адютор. Не коадютор, а просто адютор... (Кой знае защо, Селма изведнъж прихна и затисна устата си с длан.) Той е младши адютор, политически представител в нашия вестник. Отсега нататък.

— Представител на какво? — не мирясваше Кенши.

Андрей тъкмо се канеше да бръкне отново в плика, но Цвирик с още по-негодуващ тон заяви:

— Политически представител на Управлението на информацията!

— Документите ви! — рязко каза Кенши.

— Какво?! — възпалените очички на господин Цвирик възмутено замигаха.

— Покажете си документите. Пълномощията. Имате ли изобщо нещо друго освен вашия идиотски кобур?

— Кой е този? — пронизително изкрещя господин Цвирик, като отново се извърна към Андрей. — Кой е тези човек?

— Това е господин Кенши Убуката — припряно рече Андрей. — Заместник-главният редактор... Кенши, не са нужни никакви пълномощия. Господинът ми предаде писмо от Фриц...

— Този Фриц пък какъв е? — рече Кенши с отвращение. — Какво общо има тук някой си Фриц?

— Без резки движения! — извика Изя. — Умолявам ви, не правете резки движения!

Цвирик въртеше глава ту към Изя, ту към Кенши. Лицето му вече не лъщеше, то бавно се наливаше с кръв.

— Виждам, господин Воронин — каза той накрая, — че вашите сътрудници май не си представят много добре какво именно стана днес! Или напротив! — Гласът му все повече се извисяваше. — Представят си, но по някакъв странен, извратен начин! Виждам тука изгорена хартия, виждам мрачни лица, а не виждам никаква готовност да се пристъпи към работа. В този момент, когато целият Град, целият наш народ...

— А тези какви са? — прекъсна го Кенши, сочейки към типовете с карабините. — И те ли са нови сътрудници?

— Представете си — да! Господин бивш заместник-главен редактор! Това са новите сътрудници. Не мога да ви обещаая, че...

— Ще видим тази работа — с непознат, дрезгав глас рече Кенши и пристъпи към Цвирик — На какво основание...

— Кенши! — безпомощно промълви Андрей.

— На какво основание се пените тук? — продължаваше Кенши, без да обръща никакво внимание на Андрей. — Кой сте вие? Как смееете да се държите така? Защо не си показвате документите? Вие просто сте въоръжени бандити, които са нахълтали тук да ни ограбят!...

— Затвори си устата, жълтогъза маймуно! — внезапно изрева Цвирик като луд, хващайки се за кобура.

Андрей политна напред, за да застане между двамата, но в този миг рязко го блъснаха в рамото и пред Цвирик се озова Селма.

— Как си позволяваш такива ругатни пред жени бе, гадино мръсна! — изкрещя тя. — Ти си дебелогъзо говедо! Бандит с бандит такъв!

Андрей съвсем се обърка. Едновременно крещяха и Цвирик, и Кенши, и Селма. С крайчеца на окоето си забеляза, че типовете до вратата колебливо се споглеждаха и вдигаха карабините, готови да се намесят, но изневиделица край тях се озова Дани Ли, стиснал за крака тежката табуретка на редактора с метална седалка. Най-страшна от всички, просто да не повярваш на очите си, беше никаквицата Амалия — някак хищно прегърбена и оголила големите си бели зъби, изпъкващи твърде зловещо на издълженото ѝ като на мъртвец лице, тя крадешком се приближаваше към Цвирик, вдигнала като стик за голф над дясното си рамо димящия ръжен... „Помня те аз тебе, к-кучи сине! — неистово крещеше Кенши. — Ти окраде парите за училищата, мръсно, а сега си станал коадютор, а?“ — „Аз вас, всичките, в лайната ще ви навра! Има да ми ядете лайна! Врагове на човечеството!...“ — „Млъкни, курвенска мутро! Млъкни, докато си още жив!...“ — „Без резки движения! Умолявам ви!...“ Безсилен да помръдне, Андрей като омагьосан следеше с очи вдигнатия ръжен. Усещаше, знаеше, че сега ще стане нещо ужасно и непоправимо, и това ужасно нещо вече не може да бъде предотвратено.

— На бесилката ще ви окача! — ревеше като освирепял звяр младшият адютор с лице, налято с кръв, и размахваше огромен автоматичен пистолет. Сред цялата тази врява в суматохата бе успял да измъкне пистолета и сега безразсъдно го размахваше и непрекъснато крещеше пронизително. Тогава Кенши се хвърли срещу него, сграбчи го за реверите на палтото, а Цвирик започна да го блъска с две ръце, внезапно проехтя изстрел, веднага след него втори и трети. Ръженът безшумно се мярна във въздуха и всички се вцепениха.

Цвирик стоеше по средата на кабинета и лицето му бързо посивяваше. С едната си ръка той разтриваше натъртеното от ръжена рамо, а другата му ръка, все още протегната във въздуха, трепереше. Пистолетът се търкаляше на пода. Типовете на вратата — всички зяпнали по един и същи начин — стояха със свалени карабини.

— Аз не исках... — с треперящ глас рече Цвирик.

На пода издрънча падналата от ръцете на Дани табуретка и чак тогава Андрей разбра къде са устремени погледите на всички. Те гледаха към Кенши, който някак странно, бавно-бавно политна назад, притискайки с две ръце гърдите под сърцето си.

— Аз не исках... — повтори с проплакващ глас Цвирик. — Бог ми е свидетел, не исках!...

Краката на Кенши се подкосиха и той меко, почти безшумно се свлече в купчината пепел край камината. От гърдите му се изтръгна неразбираем звук и той с усилие сви колене към корема.

В тоя момент Селма със страшен писък впи ноктите си в тлъстото, лъщящо, сивкавобяло лице на Цвирик, а всички останали се втурнаха, трополейки, към лежащия на пода, наобиколиха го, струпаха се над него, а после Изя се изправи, извърна към Андрей неестествено изкривеното си лице и с високо вдигнати от учудване вежди промълви:

— Мъртъв е... Убит...

Рязък телефонен звън разцепи тишината. Без да съобразява какво прави, Андрей като на сън протегна ръка и вдигна слушалката.

— Андрей? Андрей! — Беше Ото Фрижа. — Жив и здрав ли си? Слава богу, пък аз така се безпокоях за теб! Е, сега вече всичко ще бъде наред. Сега, ако има нещо, Фриц ще ни защити...

Той продължи да бърби — за колбасите, за маслото, — но Андрей вече не го слушаше.

Клекнала и обхванала главата си с ръце, Селма ридаше, а младшият адютор Раймонд Цвирик, размазвайки по сивите си бузи кръвта, бликаща от дълбоките драскотини, все повтаряше и повтаряше като развалена грамофонна плоча:

— Аз не исках. Кълна се в бога, не исках...

КНИГА ВТОРА

ЧАСТ ЧЕТВЪРТА ГОСПОДИН СЪВЕТНИКЪТ

ГЛАВА ПЪРВА

Водата се лееше блудкаво топла и гадна на вкус. Фунията на душа беше поставена неестествено високо, та човек да не може да я стигне с ръка, и слабите струйки поливаха всичко друго, само не и това, което трябваше.

Каналът както винаги беше запушен и краката му шляпаха във водата. И изобщо беше отвратително, че се налага да чака. Андрей се послуша: в съблекалнята все още се чуваха боботене и глъчка. Май че някой спомена и неговото име. Той се наведе и раздвижи гърба си с надеждата, че ще успее да го подложи под струйките, подхлъзна се, хвана се за грапавата бетонна стена и тихо изруга. Дявол да ги вземе всичките, все пак можеха да се сетят да направят отделна баня за правителствените сътрудници. Стърчи сега тука като пън...

На вратата току под носа му беше надраскано „Погледни надясно“ и Андрей машинално погледна надясно. Там беше надраскано „Погледни назад“. Андрей се усети. Знаем го, знаем го още от училище тоя номер, и ние сме го писали... Той спря водата. В съблекалнята беше тихо. Внимателно открехна вратата и надникна. Слава богу, бяха си отишли.

Излезе, като се стараеше да не докосва мръсните плочки с пети и гнусливо повдигаше пръсти, и закрета към дрехите си. С крайчеца на окото забеляза някакво движение в ъгъла, погледна изпод вежди и откри там нечий обрасли с черни косми, мършави седалищни части. Нищо чудно, обичайна картинка: застанал на колене върху пейката, някакъв гол мъж зяпа през пролуката към женската съблекалня. Толкова внимава да не изгърве нещо, та чак се е вдървил.

Андрей взе кърпата и започна да се бърше. Кърпата беше евтина, държавна, вмирисана на карбол, вместо да попива водата, по-скоро я размазваше по кожата.

Голият продължаваше да зяпа. Позата му беше неестествена, като на обесен човек: явно дупката в стената бе пробита от някое хлапе — на ниско и неудобно място. По едно време, изглежда, там вече нямаше какво да се гледа. Голият шумно си пое дъх, седна, свали си краката и видя Андрей.

— Облече се — съобщи той. — Красива жена.

Андрей не каза нищо. Сложи си панталона и взе да се обува.

— Ето на, пак мазола си разчоплих... — отново съобщи голият, като разглеждаше дланта си. — За кой път вече. — Той разгъна кърпата и взе да я оглежда от двете страни със съмнение. — Едно нещо не разбирам — продължи той, бършейки си главата. — Защо не вземат да докарат тук един екскаватор? Та нали нас всичките могат да ни заменят с един-единствен екскаватор. Пък ние ровим тука с лопатите като...

Андрей сви рамене и промърмори нещо неясно и за самия него.

— А? — попита голият, подавайки ухо изпод кърпата.

— Казвам, че в града има всичко на всичко два екскаватора — ядосан рече Андрей. Връзката на дясната му обувка се скъса и сега вече не можеше да избегне разговора.

— Че нали това казвам — да докарат тука единия! — възрази голият, като енергично разтриваше косматите си пилешки гърди. — А ние — с лопатите... С лопата, ако искате да знаете, човек трябва да умее да работи, а откъде, питам аз, ние да умеем, след като сме от градското планово управление?

— Екскаваторите са нужни на друго място — промърмори Андрей. Проклетата връзка не щеше да се завърже.

— Че на какво друго място? — тутакси се хвана за думите му голият от плановото управление. — Та нали това тука, доколкото разбирам, е Великият строеж. А къде са тогава екскаваторите? Да не би на По-великия? Не съм чувал за такъв.

За какъв дявол се хванах да споря с тебе, ядно си помисли Андрей. И защо съм седнал наистина да споря с него? Трябваше да му кажа, че е прав, а не да споря. Ако бях се съгласил, щеше да ме остави на мира... Не, пак нямаше да ме остави на мира, щеше да започне за голите мацки да разсъждава — колко е полезно за него да им се любува. От такива няма отървяване.

— И за какво хленчите всъщност? — каза той, изправяйки се. — Всичко на всичко един час в денонощието ви карат да поработите, а вие сте се разцивили, сякаш ви бъркат в задника с молив... Мазола, виждате ли, бил си разочоплил! Производствена травма...

Стъписан, голият човек от градското планово управление го гледаше със зяпнала уста. Беше хилав, космат, с подути от подагра колене и остро коремче...

— Та нали за себе си го правите! — продължаваше Андрей, като ожесточено затягаше вратовръзката си. — Не за някой друг, а заради вас самия ви молят да поработите. Не, пак са недоволни, пак не е тъй, както трябва. Преди Обрата сигурно лайната е извозвал, а сега е на служба в градското планово управление и въпреки това хленчи...

Той облече сакото си и взе да сгъва комбинезона. И тогава човекът от плановото управление най-сетне се обади:

— Но моля ви се, уважаеми господине! — обиди се той. — Та аз съвсем не в този смисъл! Само имах предвид кое е по-рационално и по-ефективно... Пък вие накъде биете! Хубава работа! Аз, ако искате да знаете, ей с тия ръце съм превземал кметството!... И аз ви казвам, че ако това е Великият строеж, то всичко най-хубаво трябва да бъде тук... И бъдете така добър да не ми крещите!...

— Май нещо много се разприказвахме с вас... — каза Андрей и като зави в движение комбинезона във вестника, излезе от съблекалнята.

Селма вече го чакаше малко настрана. Седеше на пейката, привично сложила крак връз крак — свежа и розова след душа, — и замислено пушеше, загледана в изкопа. Жегна го мисълта, че твърде възможно бе онова косматото недоносче да е зяпало тъкмо нея през дупката и да са му текли лигите. Той се приближи, спря до нея и сложи ръка на прохладния ѝ врат.

— Да тръгваме ли?

Селма вдигна очи към него, усмихна се и потърка бузата си в дланта му.

— Да изпушим по една цигара — предложи тя.

— Добре — съгласи се той, седна и също запали цигара.

В изкопа пълпеха стотици хора, пръстта летеше от лопатите и слънцето проблясваше в излъсканите метални остриета. Върволицата от натоварени с пръст каруци се проточваше по отсрещния склон, а

към натрупаните панели прииждаше и се тълпеше поредната смяна. Вятърът извиваше вихрушки от червеникава прах, донасяше откъследи от маршове от високоговорителите, окачени на циментовите стълбове, и разклащаше огромните шперплатови табла с избелелите лозунги: „Гайгер каза: трябва! Градът отвърна: ще го направим!“, „Великият строеж — удар по нечовеците!“, „Експеримент — с експериментаторите!“.

— Ото обеща днес да докара килимите — каза Селма.

— Чудесно — зарадва се Андрей. — Вземи най-големия, ще го постелем на пода в гостната.

— На мен ми се иска да го окачим в кабинета ти. На стената. Помниш ли, още миналата година ти говорих за това, тъкмо се бяхме нанесли?...

— В кабинета ли? — замислено рече Андрей. Той си представи кабинета, килима и оръжието. Изглеждаха добре. — Правилно — каза Андрей. — Шест плюс. Нека да е в кабинета.

— Само че непременно се обади на Румер. Нека да изпрати човек.

— Ти му се обади — каза Андрей. — Аз няма да имам време... Впрочем добре, ще му се обадя. Къде да го пратя? В къщи ли?

— Не, направо в базата. За обяд ще се прибереш ли?

— Сигурно. Между другото, Изя отдавна се натиска да ни дойде на гости.

— Ами много хубаво! Още днес го покани на вечеря. От сто години не сме се събирали. И Уан трябва да поканим с Мейлин...

— Тъх — каза Андрей. За Уан не беше се сетил. — А освен Изя смяташ ли да поканиш още някой от нашите? — предпазливо попита той.

— От нашите ли? Ами полковника можем да поканим... — нерешително рече Селма. — Той е чудесен... Изобщо, ако искаш днес да поканим някой от нашите, първо трябва да са Долфусови. Вече два пъти ходим у тях, става неудобно.

— Ако можеше да поканим Долфус без жена му... — каза Андрей.

— Изключено е.

— Знаеш ли какво — предложи Андрей, — засега не им се обаждай, а довечера ще видим. — Съвсем наясно беше, че Уан и

Долфусови никак не си подхождат. — Дали няма да е по-добре да поканим Чачуа?

— Гениално! — каза Селма. — Ще го насъскаме срещу Долфусището. На всички ще им е приятно. — Тя захвърли угарката. — Тръгваме ли?

Като вдигаше облаци прах, от изкопа към банята се заточи поредната тълпа Велики строители — потни, шумни, гръмогласни работяги от Стоманолеярния завод.

— Тръгваме — каза Андрей.

По оплютата пясъчна алейка между двата реда тънички, наскоро посадени липи стигнаха до автобусната спирка, където вече чакаха два претъпкани, олющени автобуса. Андрей погледна часовника си: според разписанието до тръгването оставаха седем минути. От предния автобус зачервени жени избутваха някакъв пияница. Пияният дрезгаво ревеше, а жените крещяха истерично.

— С простаците ли ще пътуваме, или ще вървим пеш? — попита Андрей.

— А ти имаш ли време?

— Имам. Да вървим, ще минем край пропастта. Там е по-прохладно.

Селма го хвана под ръка, те свърнаха наляво, в сянката на стара пететажна сграда, цялата в дървено скеле, и по павираната уличка се насочиха към пропастта.

Този район беше затънтен и изоставен. Празните порутени къщички се бяха килнали на разни страни, а паважът бе обрасъл с трева. Преди Обрата и веднага след него просто бе опасно човек да минава по тия места не само нощем, но и денем — наоколо беше пълно с вертепи, свърталища и бърлоги, тук се заселваха контрабандисти на алкохол, прекупвачи на крадени вещи, професионални спекуланти със злато, проститутки, служещи за примамка на гангстерски шайки, и каква ли не още паплач. После дойде и техният ред: някои изловиха и ги изселиха в блатата — да работят като ратаи във фермите, останалите — по-древни мошеници — просто ги разгониха, едни се запиляха, накъдето им видят очите, на други в суматохата им видяха сметката, а всичко ценно, което намериха тук, реквизираха в полза на града. Кварталите опустяха. Отначало продължаваха да държат в района патрули, но после

разбраха, че това не е нужно, и ги магнаха, а неотдавна официално беше обявено, че тези коптори подлежат на събаряне, а на тяхно място в чертите на града покрай пропастта ще бъде изграден парк — общонароден комплекс за разходки и развлечения.

Селма и Андрей отминаха последната съборетина и тръгнаха покрай пропастта, газейки избуялата до колене трева. Тук беше прохладно — от пропастта прииждаше на талази влажен хладен въздух. Селма кихна и Андрей я прегърна през раменете. Гранитният парапет още не достигаше дотук и Андрей инстинктивно се стараше да върви поне на пет-шест крачки от края на пропастта.

Над пропастта всеки човек изпитваше странно усещане, у всички тук, изглежда, възникваше еднаквото чувство, че светът, гледан от ръба на пропастта, сякаш ясно и отчетливо се дели на две равни половини. На запад — необозрима, синьо-зелена пустота, не море, нито небе дори, а именно синкаво-зеленикава пустота. Синьо-зелено Нищо. На изток — необозрима, вертикално извисяваща се жълта твърд с дълъг, тесен праг, по който се е проточил Градът. Жълта Стена. Жълта абсолютна Твърд.

Безкрайна Пустота на запад и безкрайна Твърд на изток. Човек не бе способен да проумее тези две безкрайности. Можеше само да свикне с тях. Тези, които не можеха или не успяваха да свикнат, гледаха да не минават край пропастта, затова тук рядко можеше да се срещне някой. Сега насам идваха само влюбени двойки, и то най-вече нощем. Нощно време пропастта се озаряваше от слаба зеленикава светлина, сякаш там, в бездната, нещо бавно гниеше век подир век. Черният ѝ нацърбен край изпъкваше ясно на фона на това сияние, а тревата наоколо беше удивително висока и мека...

— А когато построим дирижаблите — неочаквано рече Селма, — тогава накъде ще тръгнем: ще се издигнем нагоре или ще се спуснем в пропастта?

— Какви дирижабли? — разсеяно попита Андрей.

— Как какви? — учуди се Селма и Андрей се сепна.

— А, аеростатите ли? — каза той. — Надолу. Надолу, разбира се. В пропастта.

Сред повечето граждани, които всекидневно отработваха своя час на Великия строеж, беше разпространено мнението, че уж се строи

гигантски завод за дирижабли. Гайгер смяташе, че това мнение засега трябва всякак да се поддържа, без обаче да се твърди нищо конкретно.

— А защо надолу? — попита Селма.

— Ами как да ти обясня... Опитяхме се да издигнем въздушни балони — без хора естествено. Ама нещо става с тях там, горе — взривяват се без видима причина. Нито един не е успял да се издигне на повече от километър.

— А какво може да има там, долу? Ти как мислиш?

Андрей сви рамене.

— Нямам представа.

— Ех, и ти си ми един учен! Господин съветник...

Селма намери в тревата парче прогнила дъска с крив, ръждясал гвоздей и го запрати в пропастта.

— Да халосам там някой по тиквата — каза тя.

— Не се дръж като хъшлачка — миролюбиво рече Андрей.

— А аз съм си такава. Забрави ли?

Андрей я погледна от горе на долу.

— Не съм забравил. Искаш ли сега да те катурна в тревата?

— Искам — каза Селма.

Андрей се огледа. На покрива на най-близката съборетина, провесили крака, пушеха двама с каскети. До тях, килната към камарата боклук, стърчеше грубо скована тринога с чугунен бойник, провиснал на разкривена верига.

— Зяпат — каза той. — Жалко. Щеше да видиш ти, госпожо съветничке.

— Хайде търколи я бе, какво чакаш! — провикнаха се от покрива. — Мухльо...

Андрей се направи, че не ги чува.

— Направо в къщи ли си отиваш? — попита той.

Селма погледна часовника си.

— Трябва да се отбия във фризьорския салон — каза тя.

Изведнъж Андрей почувствува, че го обзема някакво непознато вълнуващо усещане. Внезапно някак много ясно осъзна, че ето на — той е съветник, отговорен служител в личната канцелария на президента, уважаван човек, има си жена, красива жена, и дом — богат дом, охолна къща — и ето сега жена му отива на фризьор, защото довечера ще посреща гости, няма безобразно да пиянствуват, а ще

дават истински прием и гостите ще бъдат не кои да е, а все солидни, важни, нужни хора, най-нужните в града. Може би усещането се дължеше на това, че неочаквано осъзна своята зрелост, собствената си значимост и отговорност. Той беше станал възрастен човек, солиден, самостоятелен, семеен. Беше зрял мъж, твърдо стъпил на краката си. Липсваха само деца — всичко останало бе както при истинските възрастни хора...

— Здраве желая, господин съветник! — рече вежлив глас.

Оказа се, че вече са излезли от изоставения квартал. Отляво се виеше надалеч гранитният парапет, под краката им се появиха бетонни плочи на фигурки, вдясно и напред се издигаше сивобелезникавата грамада на Стъкления дом, а на пътя им стоеше, изпънат и долепил два пръста до козирката на формената си фуражка, млад, спретнат негър полицаи в светлосинята униформа на външната охрана.

Андрей разсеяно му кимна и се обърна към Селма:

— Извинявай, ти нещо ми каза, но се бях замислил...

— Напомням ти: да не забравиш да се обадиш на Румер. Нали сега вече човекът ще ми трябва не само за килима. Вино трябва да донесе, водка... Полковникът обича уиски, а Долфус — бира... Май ще взема направо цяла каса...

— Да! Нека да сменят плафона в тоалетната! — каза Андрей. — А ти направи месото по бургундски. Да ти изпратя ли Амалия?...

Разделиха се до напречната пътечка, водеща към Стъкления дом. Селма продължи нататък, а след като я проследи с поглед (с удоволствие), докато се отдалечи, Андрей свърна и тръгна към западното стълбище.

Обширният, застлан с бетонни плочи площад около сградата беше пуст, само тук-там се мяркаха светлосините мундири на охраната. Под гъстата сянка на дърветата, обкръжаващи площада, както винаги стърчаха зяпачи от новопрстигналите — те жадно поглъщаха с очи вместилището на властта, а пенсионери с бастуни им даваха разяснения.

Пред входа вече стоеше таратайката на Долфус, предният ѝ капак както обикновено бе вдигнат и откъм двигателя се подаваше пристегнатата в блестящи хромови гамаша и ботуши долна половина на шофьора. Съвсем наблизко смърдеше мръсен, пристигнал направо от блатата фермерски камион — зад страничните му капаци неугледно

стърчаха моравочервените крайници на някакво одрано говедо. Над прясното говеждо се виеха мухи. Фермерът — собственик на камиона, се караше на висок глас с постовия пред вратата. Те явно се препиряха доста отдавна, защото вече се бе появил дежурният началник на охраната с трима полицаи, а двама други спокойно се приближаваха, изкачвайки се по широките стълби откъм площада.

Фермерът се стори познат на Андрей. Беше дълъг като върлина, кльощав селянин с провиснали мустаци и от него лъхаше на пот, на бензин и на бъчва. Андрей показва пропуска си и влезе във вестибюла, но успя да долови, че селянинът настоява лично да се срещне с президента Гайгер, а охраната му втълпяваше, че това е служебен вход и той, селянинът, като външен човек трябва да заобиколи сградата и да си опита щастието на гишето в приемната. Гласовете на спорещите постепенно се извисяваха.

Андрей се качи с асансьора на петия етаж и влезе във вратата, на която се мъдреше златисто-черен надпис: „Лична канцелария на президента по въпросите на науката и техниката“. Щом влезе, седналите до входа куриери станаха и с еднакво движение скриха зад гърбовете си димящите цигари. Никой друг не се мяркаше по широкия бял коридор, обаче зад вратите, също както някога в редакцията, звъняха телефони, делови гласове диктуваха и тракаха пишещи машини. Работата в канцеларията вървеше с пълна пара. Андрей отвори вратата с табелка „Съветник А. Воронин“ и влезе в своята приемна.

Тук също станаха на крака да го посрещнат: дебелият, вечно потящ се началник на геодезичния сектор Кехада; апатичният, с неизменно печален вид и воднисти очи завеждащ отдел „Кадри“ Варейкис; една пъргава застаряваща лелка от финансовото управление и някакво непознато момче със спортна фигура — вероятно новак, който очакваше да го представят. А от малкото бюро с портативната машинка до прозореца чевръсто стана и му се усмихна личната му секретарка Амалия.

— Здравейте, здравейте, господа! — гръмогласно рече Андрей с най-благодарната усмивка, на която беше способен. — Моля да ме извините! Проклетите автобуси са претъпкани догоре, та се наложи да дойда с кракомобил чак от строежа...

Той започна да се ръкува — стисна потната ръка на Кехада, мекия отпуснат плавник на Варейкис, снопчето сухи кости на финансовата лелка (За какъв дявол е довтасала при мен? Какво може да ѝ е дотрябвало тук?) и чугунената лопата на начумерения новак.

— Мисля да дадем предимство на дамата... — предложи той. — Мадам, моля заповядайте (към финансовата лелка)... Има ли нещо спешно (по-тихо към Амалия)? Благодаря (той взе подадената му телефонограма и отвори широко вратата на кабинета си)... Моля, мадам, моля...

Пътъом разгърна телефонограмата, отиде зад бюрото си и загледан в листа, посочи с ръка креслото на лелката, после седна и сложи телефонограмата пред себе си.

— Слушам ви.

Лелката задърдори. Леко усмихнат само с крайчеца на устните си, Андрей я слушаше внимателно, като потропваше с молива по телефонограмата. Всичко му стана ясно още от първите ѝ думи.

— Извинете — прекъсна я той след минута и половина. — Разбрах ви. Всъщност при нас не е прието да назначаваме хора по протекции. Но вашият случай безспорно е изключение. Щом вашата дъщеря наистина толкова се интересува от космография, че самостоятелно се е занимавала с нея още в училище... Моля ви, обадете се по телефона на моя завеждащ отдел „Кадри“. Аз ще поговоря с него. — Той стана. — Безспорно такива амбиции у младежите трябва да се приветствуват и насърчават... — Изпрати я до вратата. — Това е напълно в духа на новото време... Няма защо да ми благодарите, мадам, аз просто изпълнявам дълга си. Всичко най-хубаво...

Андрей се върна на бюрото си и прочете телефонограмата. „Президентът кани г-н съветника Воронин в своя кабинет в 14,00 часа.“ По какъв въпрос? Защо? Какво трябва да нося със себе си? Странна работа... По всяка вероятност на Фриц просто му е доскучало и иска да си поприказваме. Точно в четиринадесет часа — тогава започва обедната почивка. Значи ще обядваме при президента... Той вдигна слушалката на вътрешния телефон.

— Амалия, изпратете ми Кехада.

Вратата се отвори и Кехада влезе, като водеше за ръката младежа със спортната фигура.

— Искам да ви представя, господин съветник — започна той още от прага, — този младеж... Дъглас Качър... Новак е, пристигнал тук само преди месец и му е скучно да седи на едно място...

— Е — засмя се Андрей, — на всички ни е скучно да седим на едно място. Приятно ми е да се запозная с вас, Качър. Къде сте роден? От кое време идвате?

— Далас, щата Тексас — с неочаквано дълбок бас проговори младокът, като стеснително се усмихна. — От шестдесет и трета година.

— Завършили ли сте нещо?

— Обикновен колеж. После работех при геолозите. Търсехме нефт.

— Чудесно — каза Андрей. — Тъкмо това ни трябва. — Той повъртя молива. — Може би не знаете, Качър, но тук, при нас, е прието да питаме: защо? Избягахте ли? Или търсехте приключения? Или проявихте интерес към Експеримента?...

Дъглас Качър се навъси, пъхна палеца на лявата си ръка в юмрука на дясната и се загледа през прозореца.

— Може да се каже, че избягах — промърмори той.

— Там, в неговия град, застреляли президента — поясни Кехада, бършейки с кърпа лицето си. — Точно там...

— Аха, това било значи! — рече Андрей разбиращо. — И стана така, че ви заподозряха?

Хлапакът поклати отрицателно глава, а Кехада каза:

— Не, работата е друга. То е дълга история. Те там възлагали големи надежди на този президент, той им бил кумир... с една дума — психология.

— Проклетата страна — каза хлапакът. — Няма спасение за нея.

— Да, да! — кимна съчувствено Андрей. — Но нали знаете, че ние вече не признаваме Експеримента?

Хлапакът сви мощните си рамене.

— Все ми е едно. На мен тук ми харесва. Само че не обичам да се заседявам на едно място. В града ми е малко скучно. А мистър Кехада ми предложи да тръгна на експедиция...

— Искам на първо време да го изпратя в групата на Сон — каза Кехада. — Момчето е яко, има известен опит, а вие знаете колко трудно се намират хора за работа в джунглите.

— Че защо не — каза Андрей. — Радвам се за вас, Качър. Вие ми допадате. Надявам се, че така ще е и занапред.

Качър непохватно кимна и стана. Кехада също стана, пъшкайки.

— И още нещо — добави Андрей, вдигайки пръст. — Искам да ви предупредя, Качър. Градът и Стъкленият дом имат интерес да продължите образованието си. На нас не са ни нужни прости изпълнители, такива с лопата да ги ринеш. Ние имаме нужда от подготвени кадри. Сигурен съм, че от вас може да излезе отличен инженер — специалист по нефтодобива... Как е той с коефициента, Кехада?

— Осемдесет и седем — ухилен рече Кехада.

— Ето на, виждате ли... Имам всички основания да бъда сигурен във вас.

— Ще се постарая — промърмори Дъглас Качър и погледна към Кехада.

— Друго няма — каза Кехада.

— Аз също нямам. Всичко най-хубаво... И кажете на Варейкис да влезе.

Както обикновено Варейкис не влезе, а се промъкна в кабинета на части, като постоянно се обръщаше и надничаше през пролуката на откренатата врата. После затвори плътно вратата, безшумно се домъкна, преплитайки крака, до бюрото и седна. Скръбта се изписа още по-ясно на лицето му и ъгълчетата на устата му съвсем се отпуснаха.

— Да не забравя — каза Андрей. — Преди малко при мене беше оная жена от финансовото управление...

— Знам — тихо продума Варейкис. — За дъщерята.

— Да. Та значи, аз не възразявам.

— При Кехада — не се разбра дали пита, или просто отбелязва Варейкис.

— Не, мисля, че е по-добре при изчислителите.

— Добре — каза Варейкис и измъкна бележник от вътрешния джоб на сакото си. После тихо рече: — Инструкцията нула седемнадесет.

— Така ли?

— Завърши поредният конкурс — все така тихо продължи Варейкис. — Разкрити са осем сътрудници с коефициент на интелигентност под изискваните седемдесет и пет.

— Защо седемдесет и пет? Според инструкцията най-ниският коефициент е шестдесет и седем.

— Съгласно разяснението от личната канцелария на президента по кадрите — устните на Варейкис едва помръдваха — най-ниският коефициент на интелигентност за сътрудниците в личната канцелария на президента по науката и техниката е седемдесет и пет.

— Виж ти каква била работата... — Андрей се почеса по темето. — Хм... Е, какво пък, логично е.

— Освен това — продължи Варейкис — петима от осемте не набират и до шестдесет и седем. Ето списъка.

Андрей взе списъка и го прегледа. Двама мъже и шест жени, имената и фамилиите му бяха полупознати...

— Един момент — каза той навъсен. — Амалия Торн... Та това е моята Амалия! Какви са тия номера?

— Петдесет и осем — рече Варейкис.

— А миналия път?

— Миналия път още не бях тук.

— Но тя е секретарка! — каза Андрей. — Моята. Моята лична секретарка!

Варейкис мрачно мълчеше. Андрей още веднъж прегледа списъка. Рашидов... Този май беше геодезист... Някой веднъж го хвали. Или го руга?... Татяна Постник, оператор. А, онази операторка с къдриците, една такава мила муцунка, дето имаше нещо с Кехада... май не е тя, тази трябва да е друга...

— Добре — каза той. — Ще проуча внимателно списъка и после пак ще си поговорим. Няма да е лошо, ако вие, по своите канали, поискате разяснения за такива длъжности като секретарка, оператор... изобщо относно помощния персонал. Не можем да предявяваме към тях същите изисквания, както към научните сътрудници. В края на краищата в нашия щат има и куриери...

— Слушам — каза Варейкис.

— Нещо друго има ли? — попита Андрей.

— Да. Инструкция нула нула три.

Андрей се намръщи.

— Тя за какво беше?

— Пропаганда на Експеримента.

— А — каза Андрей. — Е, и?

— Постъпват системни сигнали по повод на следните лица.

Варейкис сложи на бюрото пред Андрей още един лист. В списъка имаше само три имена. Всичките бяха мъже. И тримата началници на сектори. На основните сектори: космография, социална психология и геодезия. Съливан, Бътс и Кехада. Андрей взе да барабани с пръсти по бюрото. Ама че напаст, помисли си той. Пак захвана старата песен на нов глас. Впрочем, я запази спокойствие. Не се изсилвай. Този дръвник и без това с нищо не можеш да го трогнеш, а с него още има да работиш и да работиш...

— Неприятна работа — рече той. — Много неприятна. Предполагам, че информацията е проверена, нали? Не може да е станала грешка.

— Информацията е подлагана на кръстосана проверка и многократно потвърдена — с безцветен глас съобщи Варейкис. — Съливан твърди, че Експериментът с Града продължава. Според него Стъкленият дом, макар и не по своя воля, не престава да осъществява линията на Експеримента. Той смята, че Обратът е само един от етапите на Експеримента...

Светата истина, помисли си Андрей. Изя казва същото и на Фриц това никак не се харесва. Само че на Изя му е позволено, а Съливан, горкичкият, не бива да говори така.

— Кехада — продължаваше Варейкис. — Пред подчинените си се възхищава от научно-техническото могъщество на хипотетичните експериментатори. Принизява значението на дейността на нашия президент и на президентския съвет. Два пъти е сравнявал тази дейност със суетня на мишки в картонена кутия за обувки...

Андрей слушаше със затворени очи. Изражението на лицето му си оставаше каменно.

— И накрая, Бътс. Прави враждебни изказвания лично за президента. В нетрезво състояние е нарекъл съществуващия политически строй диктатура на посредствеността над кретени.

Андрей не издържа и изпъшка. Кой дявол ги кара да дрънкат такива работи, ядосан си помисли той, като бутна листа настрана да не го гледа. И това ми било елит — сами ринат кал върху гърба си...

— И вие знаете всичко това — рече той на Варейкис. — И на вас всичко това ви е известно...

Не биваше да го казва. Глупаво беше. Варейкис печално го зяпаше в очите, без да мига.

— Чудесно работите, Варейкис — похвали го Андрей. — Вие сте моят ангел-хранител... Предполагам, че тази информация — той потропа с пръст по листа — вече е изпратена по съответните канали?

— Днес ще бъде изпратена — прошепна Варейкис. — Длъжен бях предварително да ви уведомя.

— Чудесно — бодро отвърна Андрей. — Изпратете я. — Той забодде с топлийка двата листа един към друг и ги сложи в синята папка с надпис „За доклад на президента“. — Ще видим какво ще реши по този въпрос нашият Румер...

— Доколкото информация от този род не постъпва за първи път — каза Варейкис, — предполагам, че господин Румер ще даде препоръка тези хора да се свалят от ръководните постове.

Андрей се загледа във Варейкис, като съсредоточи погледа си някъде по-далеч зад гърба му.

— Вчера бях на предварителна прожекция на един нов филм — каза той. — „Голите и босите“. Одобриме го, така че скоро ще се появи по екраните. Много е хубав, непременно го гледайте. Та там значи...

Той започна търпеливо и подробно да обяснява на Варейкис сюжета на тази отвратителна пошлост, която впрочем наистина много се хареса на Фриц, пък и не само на него. Варейкис слушаше мълчаливо, като от време на време кимаше на най-неочакваните места — сякаш се сепваше.

Лицето му както и преди не изразяваше нищо друго, освен скръб и печал. Личеше, че отдавна е изгубил нишката и вече бъкел не разбира. В кулминационния момент, когато Варейкис очевидно схвана, че ще се наложи да изслуша всичко докрай, Андрей внезапно млъкна, открито се прозя и рече добродушно:

— И така нататък, все в същия дух. Съветвам ви на всяка цена да го гледате... Между другото, с какво впечатление останахте от младия Качър?

Варейкис трепна.

— Качър ли? Ами засега впечатлението ми е, че с него всичко е наред.

— И аз така мисля — каза Андрей. Той вдигна телефонната слушалка. — Имате ли още нещо, Варейкис?

Варейкис стана.

— Не. Това е всичко. Разрешете да напусна?

Андрей благосклонно му кимна и се наведе към слушалката:

— Амалия, има ли още някой?

— Елизауер, господин съветник.

— Кой е пък този Елизауер? — попита Андрей, като наблюдаваше как Варейкис внимателно, сякаш на части, се измъква от кабинета.

— Заместник-началникът на транспортния отдел. Във връзка с темата „Аквамарин“.

— Нека почака. Донесете ми пощата.

След малко Амалия се появи на прага, а през това време Андрей си разтриваше мускулите на ръцете и разкършваше кръста си, навсякъде усещаше приятна тъпа болка след този час усърдна работа с лопата в ръце и както винаги разсеяно си помисли колко хубава гимнастика е това за човек, който води заседнал живот.

Амалия затвори плътно вратата след себе си и, като чукаше по паркета с високите си токове, се приближи до него и сложи папката с кореспонденцията на бюрото. Той я потупа по навик с едната си ръка по тесните твърди бедра, обгърната от прохладна коприна, а с другата отвори папката.

— Я да видим какво има тук? — рече той бодро.

Амалия направо се топеше в прегръдката му, дори дъхът ѝ секна. Смешно момиче и е вярна като куче. И си знае работата. Той я изгледа отдолу нагоре. Както винаги, когато я даряваше с милувки, лицето ѝ беше станало бледо и изплашено, а щом очите им се срещнаха, тя нерешително сложи тясната си пареща длан на врата му под ухото. Пръстите ѝ трепереха.

— Е, малката — нежно рече той. — Има ли сред тези боклуци нещо важно? Или ние с тебе сега ще заключим вратата и ще сменим позата?

Те си имаха такова кодово обозначение за развлеченията в креслото или на килима. За Амалия той никога не би могъл да разкаже каква е в леглото. Нито веднъж не бе спал с нея в легло.

— Тук е проектът за бюджета... — с прималял глас изрече тя. — След това различни молби... И накрая са личните писма, тях не съм ги отваряла.

— И правилно си постъпила — каза Андрей. — Току-виж, че попаднеш на любовно писъмце от някоя красавица...

Андрей я пусна и тя леко въздъхна.

— Почакай — рече той. — Не си отивай, ей сега ще свърша.

Той взе първото попаднало му писмо, скъса плика, хвърли един поглед по диагонал и се намръщи. Операторът Евсеенко донасяше, че прекият му шеф Кехада „си позволява изказвания по отношение на ръководството и лично по адрес на господин съветника“. Андрей познаваше добре този Евсеенко. Много странен човек беше той и ужасно не му вървеше — с каквото и да се захванеше, все го довеждаше до злополучен край. Навремето учуди Андрей, като хвалеше живота по време на войната през четиридесет и втора година край Ленинград. „Ех, че хубаво беше тогава — разправяше той дори замечтано. — Живееш си и за нищо не мислиш, а ако ти трябва нещо — наредиш на войниците и те ти го намират...“ Беше стигнал до капитан и през цялата война бе убил един-единствен човек — собствения си заместник по политическата част. Тогава излизали от обкръжение, Евсеенко видял, че немците са пленили помощник-командира и му пребъркват джобовете. Тогава гръмнал иззад храстите, убил заместника си по политическата част и избягал. Много се гордееше със своята постъпка: иначе те щели да го изтезават. Какво да го правя сега тоя глупак? Вече шести донос ми праща. И виж го ти, не пише на Румер, не пише на Варейкис, а на мене. Ама че хитро го е измислил. Страшен психолог. Ако пише на Варейкис или на Румер, Кехада ще загази. А аз няма да пипна с пръст Кехада, всичко знам за него, но няма да го пипна, защото го ценя и му прощавам, това е ясно на всички. Та какво излиза: и гражданския си дълг изпълнява, и човека не го погубват... Голям изрод е все пак, прости господи!...

Андрей смачка писмото, хвърли го в кошчето и взе следващото. Почеркът на плика му се стори познат — много характерен почерк беше, та да не му обърне човек внимание. Адрес на подателя нямаше. Писмото беше написано на машина — не беше оригиналът, а копие и отдолу нещо дописано на ръка. Андрей го прочете, нищо не проумя,

зачете го втори път, вцепени се и погледна часовника си. После грабна слушалката на белия телефон и набра някакъв номер.

— Съветникът Румер, спешно! — изграчи той с чужд глас.

— Съветникът Румер е зает.

— Обажда се съветникът Воронин! Казах — спешно!

— Извинете, господин съветник! Съветникът Румер е при президента.

Андрей тръшна слушалката, избута слисаната Амалия и се втурна към вратата. Вече беше хванал пластмасовата дръжка, когато разбра, че е късно, и без друго нямаше да стигне навреме. Ако всичко това беше истина, разбира се. Ако някой не го разиграваше по този идиотски начин...

Той бавно се приближи до прозореца, хвана се за обшитата с кадифе предпазна пръчка и се загледа към площада. Наоколо както винаги беше пусто. Мяркаха се светлосини униформи, а в сянката под дърветата стърчаха зяпачи и една старица се влачеше едва-едва, бутайки пред себе си детска количка. Мина автомобил. Андрей чакаше, вкопчил се в пръчката.

Амалия се приближи зад гърба му и леко го докосна по рамото.

— Какво е станало? — попита тя шепнешком.

— Дръпни се — каза той, без да се обръща. — Седни в креслото.

Амалия изчезна. Андрей отново погледна колко е часът. Според неговия часовник вече изтичаше една минута повече. Разбира се, помисли си той. Не може да бъде. Идиотски номер. Или шантаж... И в този момент откъм дърветата се появи и бавно тръгна през площада някакъв човек. Изглеждаше съвсем мъничък от такава височина и на такова разстояние и Андрей не можеше да го познае. Спомни си, че оня беше възслаб и строен, а този изглеждаше тромав и издут, и едва в последния миг се сети защо има такъв вид. Той стисна очи и се отдръпна от прозореца.

На площада проехтя гръм — силен и кратък. Рамките на прозореца се разтресоха и задрънчаха, а някъде по-долу със силен звън се посипаха стъкла. Амалия извика сподавено, а на площада проехтяха диви писъци...

Като отстрани с ръка затичалата се към него ли, към прозореца ли Амалия, Андрей се насили да отвори очи и да погледне. Там, където допреди миг стоеше човек, сега към небето се издигаше жълтеникав

стълб дим, зад който не се виждаше нищо. От всички страни към това място тичаха светлосините мундири, а по-нататък, под дърветата, тълпата бързо нарастваше. Всичко беше свършило.

С изтръпнали нозе Андрей се върна на бюрото си, седна и отново зачете писмото.

„До силните на деня в този скотски свят!

Ненавиждам лъжата, но вашата истина е още по-лоша от лъжата. Вие превърнахте Града в благоустроена кочина, а гражданите му — в сити свине. Аз не искам да бъда сита свиня, но не искам да бъда и свинар, а трети път във вашия мислещ само за плюскане свят няма. Вие дотолкова сте уверени в своята правота, че сте станали самодоволни и некадърни, макар че някога мнозина от вас бяха свестни хора. Сред вас има и мои бивши приятели, към тях се обръщам преди всичко. Думите не ви трогват и за да им придам по-голяма сила, ще ги подкрепя със смъртта си. Може би ще изпитате срам, може би страх, а може би просто ще се почувствувате неуютно във вашата кочина. Уви, това е всичко, на което вече мога да се надявам. Господ да убие скучния ви свят! Това не са мои думи, но с удоволствие се подписвам под тях. Дани Ли.“

Всичко това беше напечатано на машина и Андрей държеше пред себе си третото, а може би и четвъртото копие. А отдолу беше добавено на ръка:

„Скъпи Воронин, сбогом! Ще се взривя днес в 13,00 часа на площада пред Стъкления дом. Ако писмото не закъсне, можеш да погледнеш от прозореца как ще стане това, но не се опитвай да ми попречиш, защото ще има само излишни жертви. Твоят бивш приятел и завеждащ отдел «Писма на читатели» в бившия ти вестник — Дани.“

Андрей вдигна очи и видя Амалия.

— Помниш ли Дани? — каза той. — Дани Ли, завеждащият писмата...

Амалия кимна мълчаливо, после лицето в изведнъж се изкриви от ужас.

— Не може да бъде! — дрезгаво продума тя. — Не е вярно...

— Взриви се... — Андрей едва помръдваше устните си. — С динамит се е увил сигурно. Под сакото.

— Защо? — каза Амалия. Тя прехапа уста, от очите ѝ бликнаха сълзи, сълзите течаха по дребничкото ѝ бяло лице и се събираха под брадичката ѝ.

— Не знам — безпомощно рече Андрей. — Нищо не разбирам... — Той вторачи безсмислен поглед в писмото. — Та нали скоро се видяхме... Наистина, поскарахме се, поспорихме, ама... — Той отново вдигна очи към Амалия. — Да не би да е идвал в приемните ми часове? Да не би да е чакал, пък аз да не съм го приел?

Закрила лицето си с ръце, Амалия клатеше отрицателно глава.

Изведнъж Андрей усети, че го обзема яд. Дори не яд, а бясна злоба, каквато изпита днес в съблекалнята на банята. Да ги вземат мътните дано! Какво още искат, дявол да го вземе! Какво не им стига още на тия отрепки?... Идиот! И какво доказва с това? Свиня не искал да бъде, свинар не искал да бъде... Скучно му било! Върви тогава на майната си със своята скука!...

— Престани да ревеш! — изкрещя той на Амалия. — Избърши си сополите и върви оттатък.

С един замах той изтика всички, книжа настрани, стана и отново отиде до прозореца.

Площадът гъмжеше от народ. В центъра на тълпата зееше празно сиво пространство, обградено от светлосини униформи, и там сновяха хора с бели престилки. Сирената на линейката виеше истерично, опитвайки се да си проправи път...

... Е добре де, и какво доказва с това? Че не искаш да живееш с нас? А защо трябваше да го доказваш и на кого? Че ни ненавиждаш? Всичко е на вятъра. Ние правим това, което трябва. Не сме виновни, че те са свине. Те са били свине и преди нас, и след нас пак ще си останат свине. Ние можем само да ги нахраним, да ги облечем и да ги избавим от животинските им страдания, а духовни страдания те никога не са

имали и не могат да имат. Да не би малко да сме направили за тях? Я виж какъв стана Градът. Навсякъде цари ред и чистота, и помен няма от едновременния бардак, плюскане — колкото щещ, парцали — колкото си щещ, скоро и зрелища ще има колкото душа ти иска, само малко време е нужно — а на тях какво повече им трябва?... Ами ти, ти какво си направил през живота си? Ето на, след малко санитарите ще изстържат червата ти от асфалта и това ще е всичко, което си постигнал... А ние има да работим и да работим, да управляваме цялата тази колосална машина, защото всичко, което досега сме постигнали, е само началото, всичко трябва да се опази, а опазеното многократно да се увеличи... Защото на Земята може и да няма над хората ни бог, ни дявол, но тук има... Демократ си ти смърдящ, народник-мазник си ти, копеле с копеле такова...

Но Дани постоянно беше пред очите му такъв, какъвто го видя при последната им среща преди месец-два — някак съсухрен, измъчен, сякаш болен, и в печалните му изгаснали очи се таеше някакъв сподавен ужас. И Андрей отново го чу да казва както тогава, в края на хаотичния и глупав спор, след като вече бе станал и хвърлил на сребърния поднос няколко смачкани банкноти: „Господи, какво си взел да се перчиш пред мен? Готов бил да пожертвува живота си... И за какво? За да натъпчеш търбусите на хората до насита! Та нима това може да бъде цел? В затътената накрай света Дания отдавна вече умеят да правят това. Добре, нека да нямам право, както ти се изразяваш, да се пеня от името на всички. Нека да не са всички, но поне ние двамата с теб отлично знаем, че не това трябва на хората, че истински нов свят така не можеш да изградиш!...“ — „Ами как бе, мамка ти загубена, ще го изградиш, а? Как?!“ — изрева тогава Андрей, но Дани само махна с ръка и повече не обели нито дума.

Иззвъня белият телефон. Андрей с неудоволствие се върна до бюрото си и вдигна слушалката.

— Андрей? Гайгер се обажда.

— Здравей, Фриц.

— Ти познаваше ли го?

— Да.

— И какво мислиш за станалото?

— Истерик — процеди Андрей през зъби. — Мекотело.

Гайгер помълча.

— Ти получи ли писмо от него?

— Да.

— Странен човек — каза Гайгер. — Е, добре. Чакам те точно в два.

Андрей остави слушалката и телефонът отново иззвъня. Този път се обаждаше Селма. Беше много разтревожена. Слухът за взрива беше стигнал от уста на уста до Белия двор, разбира се, изопачен до неузнаваемост, и сега там цареше тиха паника.

— Да, всичко е здраво — успокои я Андрей. — И аз съм жив и здрав, и Гайгер е жив и здрав, и Стъкленият дом е цял и невредим... Ти обади ли се на Румер?

— За какъв дявол да се обаждам на Румер? — възмути се Селма. — Тичах като луда от фризьора до вкъщи — онова Долфусище нахълта там разтреперена, чак мазилката ѝ падаше, и пищеше, че имало покушение срещу Гайгер и била разрушена половината сграда...

— Е, добре — нетърпеливо каза Андрей. — Сега нямам време.

— Можеш ли да ми обясниш поне какво е станало?

— Един маниак... — Андрей се сепна и млъкна. — Тиквеник някакъв мъкнал взрив през площада и, изглежда, го изтървал.

— Сигурно ли е, че не е покушение? — настойчиво попита Селма.

— Не знам бе, човек! Румер се занимава с това, аз нищо не знам!

Селма сумтеше на слушалката.

— Само лъжи ми надрънка нали, господин съветник — каза тя и прекъсна разговора.

Андрей заобиколи бюрото и се върна до прозореца. Тълпата вече почти се бе разпръснала. Санитарите ги нямаше. Линейката от „Бърза помощ“ — също. Няколко полицаи миеха с маркуч пространството около малката вдлъбнатина в бетона. И старицата едва-едва се мъкнеше в обратна посока, бутайки пред себе си детската количка. И толкоз.

Той отиде до вратата и надникна в приемната. Амалия беше на своя пост — строга, със свити устни, абсолютно непристъпна — пръстите ѝ с обичайната главозамайваща скорост сновяха по клавишите, по лицето ѝ нямаше и следа от сълзи, сополи и други емоции. Андрей я гледаше нежно. Жена на място, помисли си той. Ще имаш да вземаш, рече той мислено на Варейкис с огромно злорадство.

По-скоро тебе ще те изхвърля отгук като тапа... Неочаквано някой застана между него и Амалия. Андрей вдигна очи. На нечовешка височина над него раболепно се мяркаше сплесканата отстри физиономия на Елизауер от транспортния отдел.

— А — рече Андрей. — Елизауер... Извинете, но днес няма да ви приема. Заповядайте утре сутринта.

Без да каже нито дума, Елизауер се поклони, като се пречупи на две половини, и изчезна. Амалия вече беше скочила с бележник и молив в ръце, готова да записва.

— Господин съветник?

— Влезте за минута — каза Андрей.

Той се върна на бюрото си и белият телефон отново иззвъня.

— Воронин? — рече гъгнив, попрекалил с пушенето глас. — Румер те безпокои. Как си?

— Добре съм — каза Андрей и помахна на Амалия с ръка: не си отивай, ей сега ще свърша.

— А жена ти как е?

— Всичко е наред. Изпраща ти специални поздравии... Между другото нареди днес двама от отдела за обслужване да отидат в къщи, има нещо да се свърши...

— Двама ли? Добре. А къде да отидат?

— Нека й се обадят по телефона. Тя ще им каже. Още сега да й се обадят.

— Добре — каза Румер. — Готово. Може да не стане веднага, но ще им наредя... Аз тука, нали разбираш, затънах до гуша в тая работа. Официалната версия знаеш ли?

— Че откъде да я знам? — сърдито рече Андрей.

— С две думи. Нещастен случай с експлозив. При пренасяне на взривни вещества. По време на транспортирането им. Подробностите се изясняват.

— Разбрах.

— Вървял си значи някакъв работник-бомбаджия и носел взривен материал... Или, да кажем, го карал някъде там... Пиян.

— Ясно-ясно, разбрах — каза Андрей. — Правилно. Цар си.

— Тъх — измуча Румер. — Е, и взел, че се спянал там или... С една дума, подробностите се изясняват. Виновните ще бъдат наказани.

Информацията сега се размножава и ще ти я донесат. Само че ти, виж какво. Нали получи писмо? Някой друг там при тебе чете ли го?

— Никой.

— А секретарката ти?

— Казвам ти: никой. Личните си писма аз винаги сам ги отварям.

— Правилно — каза Румер одобрително. — Точно така трябва да бъде. Въвел си ред в тая работа. А пък то някои, нали разбираш, такава каша са забъркали с тези писма... Който сварил, той ги чел... Значи при тебе никой не го е чел. Много добре. Вдън земя го скрий — по режима за две нули. След малко при теб ще дойде един от моите гавази, дай му го.

— Защо пък?

Румер се затрудни.

— Ами как да ти кажа... — измънка той. — Може и да потрябва... Ти май го познаваше, нали?

— Кого?

— Ами този... — Румер се изхили. — Този работник... с взривния материал...

— Познавах го.

— Е, сега няма да говорим по телефона за това, а моят гавазин като дойде, ще ти зададе един-два въпроса, така че ти му отговори.

— Нямам време да се занимавам с гавазина ти — сърдито рече Андрей. — Фриц ме вика, трябва да отида при него.

— Абе само пет минутки — примоли се Румер. — Нищо няма да ти коства, ей богу... На два въпроса ли вече чак не можеш да отговориш...

— Добре де, добре — нетърпеливо рече Андрей. — Друго има ли?

— Вече съм го изпратил, след малко ще бъде при тебе. Цвирик му е фамилията. Старши адютор...

— Тъй-тъй, разбрахме се.

— Само два въпроса. Никак няма да те забави.

— Друго има ли? — отново попита Андрей.

— Това е. Сега трябва да се обадя на другите съветници.

— Ти гледай да не забравиш да изпратиш хора на Селма.

— Няма да забравя. Записах си. Хайде, със здраве.

Андрей затвори телефона и каза на Амалия:

— Имай предвид: ти нищо не си видяла и не си чула.

Амалия го погледна уплашено и мълчаливо посочи с пръст към прозореца.

— Точно така — каза Андрей. — Не знаеш никакви имена и изобщо нямаш представа какво е станало...

Вратата се откряна и през пролуката се провря смътно позната, бледна физиономия с възпалени очички.

— Почакайте отвън! — рязко каза Андрей. — Аз ще ви извикам. Физиономията изчезна.

— Разбра ли? — попита Андрей. — Навън нещо гръмна и ти повече нищо не знаеш. Официалната версия е такава: вървял някакъв пиян работник и носел взривен материал от склада, сега се изяснява кой е виновен. — Той млъкна и се замисли. — Къде съм виждал тази мутра? И фамилията ми е позната... Цвирик... Цвирик...

— А той защо направи това? — тихо попита Амалия. Очите ѝ отново подозрително се навлажниха.

Андрей се навъси.

— Хайде сега да не говорим за това. После. Иди извикай тука онзи блюдолизец.

ГЛАВА ВТОРА

Когато седнаха на трапезата, Гайгер каза на Изя:

— Хапни си, моето еврейче. Хапни си, драги мой.

— Аз не съм твоето еврейче — възрази Изя, като трупаше салатата в чинията си. — Сто пъти вече съм ти казвал, че съм свой, собствен евреин. Ей го на, твоя евреин — той посочи с вилицата си Андрей.

— А доматен сок няма ли? — недоволно попита Андрей, оглеждайки масата.

— Доматен сок ли искаш? — попита Гайгер. — Паркър! Доматен сок за господин съветника!

На прага на трапезарията се появи снажен, румен юначага — личният адютант на президента. Шпорите му звънтяха леко. Паркър се приближи до масата и с мек поклон постави пред Андрей запотена кристална гарафа с доматен сок.

— Благодаря, Паркър — каза Андрей. — Оставете, аз сам ще си наляя.

Гайгер кимна и Паркър изчезна.

— Ей това се казва дресировка! — изфъфли Изя с пълна уста.

— Много приятно момче — рече Андрей.

— А пък у Манджуро на обяд сервира водка — каза Изя.

— Доносник! — укори го Гайгер.

— Че от къде на къде? — учуди се Изя.

— Ако Манджуро се налива с водка в работно време, аз съм длъжен да го накажа.

— Всички не можеш да ги изпозастреляш — каза Изя.

— Смъртното наказание е отменено — уточни Гайгер. — Впрочем не съм съвсем сигурен. Трябва да питам Чачуа...

— А какво стана с предшественика на Чачуа? — невинно попита Изя.

— Беше чиста случайност — каза Гайгер. — Престрелка...

— Между другото той беше голям професионалист — отбеляза Андрей. — Чачуа си знае работата, но шефът!... Той беше феноменален човек.

— М-да, сума поразии направихме тогава... — замислено произнесе Гайгер. — Мислехме, че всичко, което хвърчи, се яде...

— Всичко е добро, щом свършва добре — каза Андрей.

— Още нищо не е свършило! — възрази Изя. — Откъде го измислихте, че всичко е свършило?

— Е, пукотевицата поне свърши — промърмори Андрей.

— Истинската пукотевица още не е започнала — заяви Изя. — Слушай, Фриц, а досега имало ли е покушения срещу тебе?

Гайгер се навъси.

— Що за идиотски въпрос. Разбира се, че не е имало.

— Ще има — обеща му Изя.

— Благодаря — студено отвърна Гайгер.

— Покушения ще има — продължи Изя. — Наркоманията рязко ще се увеличи. Ситите ще се разбунтуват. Вече се появиха хипита, за тях не говоря. Самоубийства в знак на протест ще има, самозапалвания, самовзривявания... Впрочем, вече ги има.

Гайгер и Андрей се спогледаха.

— Ето на — рече Андрей с досада. — Той вече знае.

— Интересно откъде? — каза Гайгер, вглеждайки се в Изя с присвити очи.

— Какво знам? — бързо попита Изя. Той остави вилицата си. — Я, чакайте... А, така значи! Това е било самоубийство в знак на протест, а? То и аз си виках — що за врели-некипели дрънкат? Някакви пияни бомбаджии се шляели с динамит по улиците... Пък то какво било! А аз, честно да ви кажа, си въобразявах, че е било опит за покушение... Сега разбирам... А кой е тоя в действителност?

— Някой си Дани Ли — каза Гайгер след кратка пауза. — Андрей го е познавал.

— Ли... — замислено рече Изя, като размаза разсеяно по ревера на сакото си капките майонеза. — Дани Ли... Чакай малко, един такъв, мършав... Журналист е нали?

— Ти също го познаваше — каза Андрей. — Помниш ли, в моя вестник...

— Да-да-да! — възкликна Изя. — Точно така! Спомних си!

— Само че, моля ти се, дръж си езика зад зъбите — каза Гайгер.

Изя с обичайната си вкаменена усмивка взе да пощипва брадавицата на врата си.

— Ето кой бил значи... — мърмореше той. — Ясно... Ясно... Опасал се с експлозив около себе си и излязъл на площада... И писма сигурно е изпратил до всички вестници този чудак... Тъй-тъй-тъй... И какво смяташ да правиш сега? — обърна се той към Гайгер.

— Вече направих каквото трябва — отвърна Гайгер.

— Ами да, ами да! — нетърпеливо каза Изя. — Засекретил си всичко, подготвил си официалните лъжи, отвързал си синджира на Румер и си го насъскал — ама за друго става дума. Питам те как изобщо преценяваш станалото? Или смяташ, че това е случайност?

— Не-не. Не смятам, че това е случайност — бавно каза Гайгер.

— Слава богу! — викна Изя.

— А ти какво мислиш? — попита го Андрей.

Изя бързо се обърна към него.

— А ти?

— Аз мисля, че манияци има във всяко порядъчно общество. Дани беше маниак, в това съм абсолютно сигурен. Явно беше мръднал от много философствуване. В Града естествено има и други такива...

— А какво казваше той? — жадно попита Изя.

— Казваше, че му е скучно. Че не сме си поставили истинска цел. Че всичко, което правим, за да повишим жизненото равнище на народа, е глупост и нищо няма да постигнем с това. Какво ли не разправяше, ама той самият нищо свястно не можеше да предложи. Маниак. Истерик и това е.

— Но какво все пак искаше? — попита Гайгер.

Андрей махна с ръка.

— Дрънкаше обичайните глупости като всеки народник. „Ще даде всичко от себе си да изведе на широк и ясен...“

— Не разбирам! — прекъсна го Гайгер.

— Ами смяташе, че задачата на просветените хора е да издигнат народа до своето просветено равнище. Но как да стане това — естествено не знаеше.

— И за това ли се самоуби? — недоверчиво попита Гайгер.

— Нали ти казвам — беше маниак.

— А ти как мислиш? — обърна се Гайгер към Изя.

Изя не се замисли нито за миг:

— Ако можем да наречем маниак онзи човек, който се захваща с неразрешим проблем — съгласен съм, че е бил маниак. И ти — Изя

посочи с пръст Гайгер — изобщо не можеш да разбереш това. Ти се отнасяш към хората, които се захващат само с разрешими проблеми.

— Да допуснем — съгласи се Андрей. — Но Дани беше абсолютно сигурен, че този проблем е разрешим.

Изя му махна с ръка да млъкне.

— Вие, двамата, и бъкел не разбирате — заяви той. — Ей на, смятате се за технократи и елит на обществото. Думата демократ за вас е псувня. Всяка жаба да си знае гъола. Вие ужасно презирате широките народни маси и страшно се гордеете с това свое презрение. А в действителност сте истински, стопроцентови роби на тези маси! Всичко, с което се захващате, го правите за народните маси. Всичко, над което си блъскате главите, е нужно именно на масите. Вие живеете за тях. Ако масите изчезнат, ще се лишите от смисъла на живота си. Вие сте жалки нищожни приложници. И тъкмо затова никога няма да станете манияци. Та нали всичко, което е нужно на широките народни маси, може сравнително лесно да се придобие. Затова всички наши задачи са безусловно разрешими. Вие никога няма да разберете хората, които се самоубиват в знак на протест...

— Защо пък няма да ги разберем? — възрази Андрей, ядосан. — Какво има толкова да им разбира човек? Естествено правим това, което иска преобладаващото мнозинство. И даваме или се стараем да дадем на това мнозинство всичко, освен от пиле мляко, което впрочем това мнозинство не иска от нас. Но винаги има едно нищожно малцинство, което смята, че се нуждае тъкмо от това пилешко мляко. Виждате ли, идея фикс имали. Капризи. Поднеси им тъкмо от пиле мляко! Просто защото от пиле мляко никой не може да намери. Ето как се пръкват на бял свят социалните манияци. Какво има тука толкова трудно за разбиране? Или ти наистина смяташ, че можеш да издигнеш цялото това стадо до равнището на елита?

— В случая не става дума за мен — озъби се Изя. — Да не би аз да се смятам за роб на мнозинството или, другояче казано, за слуга на народа? Никога не съм работил за него и не мисля, че съм му задължен...

— Добре, добре — рече Гайгер. — Всички знаят, че си волна птичка. Да се върнем на нашите самоубийства. Значи смяташ, че самоубийства ще има, независимо каква политика провеждаме, така ли?

— И занапред ще ги има тъкмо защото провеждате определена политика! — каза Изя. — И колкото повече време минава, толкова повече ще стават, защото отнемате на хората грижата за насъщния и в замяна не им давате нищо. На хората започва да им се повдига от всичко това и им става скучно. Затова ще има самоубийства, наркомания, сексуални революции и глупави бунтове за нищо и никакви работи...

— Ти чуваш ли се какви ги дрънкаш, бе! — искрено развълнуван рече Андрей. — Помисли си само какви ги плещиш, въшлив експериментатор! „Пиперек му липсвал в живота, пиперек му дай!“ Дотам ли я докара? Изкуствени недостатъци ли предлагаш да създаваме? От твоите брътвежи така излиза!...

— Така излиза не от моите брътвежи — каза Изя, като се пресегна през масата с осакатената си ръка, за да вземе купичката със соса. — Така излиза от твоите брътвежи. А това, че нищо не им предлагате в замяна, си е факт. Вашите Велики строежи са глупост. Експериментът с експериментаторите е дивотия, това са празни приказки, на които всички плюят... И престанете да се нахвърляте срещу мен, защото като разправям всичко това, аз не ви осъждам. Просто така стоят нещата. Такава е съдбата на всеки народник, независимо дали е навлякъл тогата на технократ-благодетел, или се е нагърбил с непосилната задача да втълпява на народа някакви идеали, без които според него народът не може да живее... Това са двете страни на една и съща монета — ези или тура. Крайният резултат е или бунт на гладните, или бунт на ситите — всеки може да си избере бунт по свой вкус. Щом сте си избрали бунта на ситите — добре, така да е, ама за какъв дявол се нахвърляте срещу мене?

— Недей да изливаш соса на покривката — укори го Гайгер.

— Пардон... — Изя разсеяно взе да разтрива със салфетка локвата на масата. — Та аритметиката е много проста — каза той. — Нека недоволните са само един процент. Ако в града живеят един милион души, значи недоволните са десет хиляди. Нека дори да са една десета от процента — хиляда недоволни. Ех, как ще се развикат тези хиляда души под прозорците ви!... И после имайте предвид, че напълно доволни никога няма. Има само напълно недоволни. Така или иначе на всеки нещо не му достига. Гледаш го — уж доволен от всичко, ама на — няма автомобил. А защо да няма? Той, нали

разбираш, бил свикнал на Земята с автомобил, а пък тука няма и най-важното не се предвижда да има... Представяте ли си колко много такива хора има в Града?

Изя млъкна сам и взе лакомо да яде макарони, обилно полети със сос.

— Ама че вкусна ви е кльопачката — каза той. — С моите доходи само в Стъкления дом мога да се натъпча като хората...

Андрей го погледна как нагъва макароните, прихна и си наля доматен сок. Изпи го и запали цигара. Каквото и да приказва, вечно докарва работата до Апокалипсиса... Седемте чаши на Божия гняв и седемте последни язви... Стадото си е стадо. Естествено, че ще се бунтува, ама нали затова държим Румер. Наистина този бунт на ситите е нещо ново, някакъв парадокс. На Земята май такова нещо още не е имало. Поне докато аз бях там. И класиците нищо не са писали по този въпрос... А бунтът си е бунт... Експериментът си е Експеримент, футболът си е футбол... Пфу!

Той погледна към Гайгер. Отпуснат назад в креслото, Фриц разсеяно и в същото време съсредоточено човъркаше зъбите си с пръсти и Андрей изведнъж беше поразен от простата и тъкмо поради това още по-страшна мисъл: та той не е нищо повече от подофицер от вермахта, недодялан дръвник в лъскава униформа, учил-недоучил, през целия си живот и десет свестни книги не е прочел, а той трябва да решава! Аз, между другото, също трябва да решавам, помисли си Андрей.

— В нашето положение — каза Гайгер на Изя — порядъчният човек просто нямаше избор. Хората гладуваха, всички бяха изтерзани, изпитваха страх и физически мъки — децата, старците, жените... Тъй че бяхме длъжни да им създадем прилични условия за живот...

— Така е наистина, така е — призна Изя. — Всичко разбирам. Подтиквали са ви жалостта, милосърдието и прочие. Ама аз не говоря за това. Да съжаляваш жените и децата, които плачат от глад, е много лесно, това всеки го може. Ама можете ли да изпитате състрадание към някой як като планина, сит мъж с ей такъв — и Изя показва колко голям — полов орган? Към изнемогващия от скука мъжага? Дани Ли явно е можел, а вие способни ли сте на това? Или веднага ще го погнете с камшика?...

Той млъкна, защото в трапезарията влезе руменият Паркър, съпроводен от две хубавички момичета с бели престилчици. Те разтребиха масата и поднесоха кафе със сметана. Изя тутакси се омаца с нея и се заоблизва чак до ушите като котка.

— И изобщо знаете ли какво чувство имам? — замислено рече той. — Щом обществото реши някой свой проблем, моментално пред него се изправя нов, също толкова голям проблем... не, още по-голям. — Той се оживи. — Оттук между другото следва нещо интересно. В края на краищата обществото ще се изправи пред толкова сложни проблеми, че решаването им вече няма да бъде по силите на човека. И тогава така нареченият прогрес ще спре.

— Дрън-дрън-ярина — каза Андрей. — Човечеството никога не си поставя проблеми, които не е способно да реши.

— Тук изобщо не става дума за проблемите, които човечеството си поставя — възрази Изя. — Аз говоря за проблемите, които възникват пред човечеството. Които сами възникват. Човечеството не си е поставяло само проблема за глада. То просто е гладувало...

— Много далеч отидохте! — прекъсна ги Гайгер. — Стига с това словоблудие. Човек може да си помисли, че нямаме никаква друга работа, освен да си чешем езиците.

— Че каква работа имаме? — учуди се Изя. — Аз например сега съм в обедна почивка.

— Както искаш — рече Гайгер. — Щеше ми се да поговорим за твоята експедиция. Но, разбира се, можем да отложим тоя разговор.

Изя замря с кафеника в ръка.

— Ама моля ти се — сериозно каза той. — Защо трябва да го отлагаме? Няма нужда, я колко пъти вече го отлагахме...

— Ами тогава какво сте се раздрънкали? — укори го Гайгер. — Не се траете вече, гади ми се, като ви слушам.

— За каква експедиция става дума? — попита Андрей. — Ще издирваме архивите ли?

— За великата експедиция на север! — тържествено заяви Изя, но Гайгер го спря, като вдигна голямата си бяла длан.

— Това е предварителен разговор — каза той. — Но решението за експедицията вече съм го взел и средствата са заделени. Транспортът ще ви бъде осигурен някъде след три-четири месеца. А сега трябва да набележим най-общите цели и програмата.

— С една дума, експедицията ще бъде комплексна, така ли? — попита Андрей.

— Да. Изя ще си получи архивите, а ти ще направиш наблюденията си на слънцето и всичко останало, което ти трябва...

— Слава богу! — каза Андрей. — Най-сетне.

— Но ще имате поне още една цел — каза Гайгер. — Мисията ви ще бъде и разузнавателна. Експедицията трябва да проникне много дълбоко на север. Колкото може по-дълбоко. Докъдето ви стигнат горивото и водата. Затова хората в групата трябва да бъдат специално и много прецизно подбрани. Ще вземете само доброволци, и то най-добрите. Никой не е наясно какво може да има там, на север. Голяма е вероятността да ви се наложи не само да търсите различни папки и да гледате във вашите тръби, но и да стреляте, да попадате в обкръжение, да пробивате обръча и така нататък. Затова в групата ще има военни. Кой ще бъдат и колко — това ще уточним по-късно...

— Ох, нека бъдат колкото може по-малко! — намръщи се Андрей. — Знам ги аз твоите военни, ще създадат непоносима обстановка за работа... — Той с досада отмести чашата си настрана. — И изобщо не разбирам. Не ми е ясно за какво са военните. Не проумявам за какви престрелки говориш... Та там е пустиня, наоколо са само развалини — как така ще има престрелки?

— Там, братче, всичко може да има — весело рече Изя.

— Какво значи — всичко? Може би там гъмжи от дяволи, тогава какво — попове ли ще ни заповядаш да вземем?

— А може би все пак ще ме оставите да се доизкажа, а? — попита Гайгер.

— Доизказвай се — огорчено рече Андрей.

Винаги става така, помисли си той. Също като в оня виц, дето на човека заедно с оная работа му пораснали големи и ушите. Дори и да ти се изпълни желанието, то става така, че по-добре изобщо да не се е изпълнявало. Ама не, да имат много здраве! Няма да я отстъпя тази експедиция на господата офицерите. Начело на експедицията ще застане Кехада. Той ще отговаря за научната част и за цялата група. Ако не щете, махайте се от главата ми, няма да имате никаква космография и нека вашите фелдфебели командуват само Изя. Експедицията е научна, значи начело ще застане учен... Изведнъж си спомни, че Кехада е

неблагонадежден, и това така го ядоса, че пропусна част от въпроса на Гайгер.

— Какво, какво? — сепна се той.

— Питам те на какво разстояние от Града може да бъде краят на света?

— По-точно началото — обади се Изя.

Андрей сърдито сви рамене.

— Ти изобщо четеш ли докладните ми? — попита той Гайгер.

— Чета ги — каза Гайгер. — Ти пишеш, че колкото повече отиваме на север, Слънцето все повече ще клони към хоризонта. Очевидно някъде много далеч на север то ще слезе до хоризонта и изобщо ще се скрие. Затова те питам колко далеч е това място — можеш ли да кажеш?

— Не ги четеш ти моите докладни — повтори Андрей. — Ако ги четеше, щеше да разбереш, че цялата тая експедиция съм я замислил именно за да открия началото на света.

— Това го разбрах — търпеливо рече Гайгер. — Аз те питам приблизително къде е. Можеш ли да ми кажеш горе-долу какво е разстоянието дотам? Хиляда километра? Сто хиляди? Един милион?... Сега определяме целта на експедицията, разбираш ли? Ако тази цел се намира на един милион километра оттук, то това изобщо не е цел. Но ако...

— Ясно, ясно — рече Андрей. — Сега вече разбрах какво искаш да кажеш. Нещата стоят така... Цялата трудност идва оттам, че не знаем нито кривината на света, нито разстоянието до Слънцето. Ако имахме достатъчно наблюдения по цялата дължина на Града — нали разбираш? — не в чертите на днешния Град, а от единия до другия край, тогава бихме могли да определим тези величини. Голяма дъга е нужна, разбираш ли? Най-малко неколкостотин километра. А при нас целият материал е събран от петдесеткилометрова дъга. Затова и точността е нищожна.

— Кажи тогава минималното и максималното разстояние — настояваше Гайгер.

— Максималното е безкрайността — каза Андрей. — Ако се окаже, че светът е плосък. А минималното е някъде около хиляда километра.

— Големи сте търтеи — рече Гайгер с отвращение. — Толкова пари пръснах за вас, а полза — никаква...

— Недей така — каза Андрей. — От две години те карам да направим тази експедиция. Щом искаш да знаеш в какъв свят живееш — дай пари, дай транспорт, хора... Иначе нищо няма да излезе. Дъгата, която трябва да обходим, всичко на всичко е някъде към петстотин километра. Ще измерим гравитацията, изменението на яркостта, изменението на височината...

— Добре — прекъсна го Гайгер. — Сега няма да говорим за тези работи. Това са подробности. Трябва само ясно да схванете, че една от целите на експедицията е да се доберете до началото на света. Схванахте ли?

— Схванахме — каза Андрей. — Но не ми е ясно за какво ти е това?

— Искам да знам какво има там — рече Гайгер. — А там има нещо. Нещо такова, от което много работи могат да зависят.

— Например?

— Например Антиградът.

Андрей прихна.

— Антиградът... Ти и досега ли вярваш в него?

Гайгер стана, кръстоса ръцете си на гърба и взе да се разхожда из трапезарията.

— Това не е важно — каза той. — Трябва да знам със сигурност: съществува ли, или не съществува.

— Лично на мен — каза Андрей — много отдавна ми стана ясно, че Антиградът просто беше измислица на старото ръководство...

— Като Червеното здание, а? — тихичко рече Изя, ухилен.

Андрей се навъси.

— Червеното здание няма нищо общо с това. Навремето и Гайгер твърдеше, че старото ръководство смята да установи военна диктатура и затова му е нужна заплаха отвън — ето ви го на и Антиградът.

Гайгер се спря пред него.

— А ти всъщност защо толкова протестираш срещу похода до самия край? На теб например не ти ли е интересно да узнаеш какво има там? Ама че съветници ми е дал господ!

— Абе нищо няма там! — каза Андрей, но всъщност беше леко объркан. — Само зъбите ти тракат от студ, наоколо е вечна нощ,

ледена пустиня... С една дума, обратната страна на Луната, разбираш ли?

— А пък аз имам други сведения — възрази Гайгер. — Антиградът съществува. И никаква ледена пустиня няма там, а и да има, тя може да се прекоси. Там има град, също като нашия, но какво става в него — ние не знаем, и какво искат те там — също не знаем. А разказват например, че там всичко било обратно. Когато при нас е добре, там е зле... — Той спря да говори и отново взе да се разхожда из трапезарията.

— Боже мой — каза Андрей. — Ама че дивотия!...

Той погледна към Изя и се запъна. Изя седеше, праметнал ръка през облегалката на креслото, вратовръзката му се бе изместила чак под ухото, а той самият лъщеше като мазно петно на припек и победоносно гледаше Андрей.

— Ясно — каза Андрей. — Мога ли да знам източника на твоите сведения? — попита той Изя.

— Все същият, скъпи мой — отвърна Изя. — Историята е велика наука. А в нашия град тя умее да прави много фокуси. Знаеш ли, освен всичко друго, какво му е хубавото на нашия град? Кой знае защо тук архивите не се унищожават! Войни няма, нашествия няма, написаното на хартия не се заличава с балтия...

— Стига с тия твои архиви... — каза Андрей с досада.

— Спри! Ето Фриц ми е свидетел! Кой намери въглищата? Триста хиляди тона въглища в подземното хранилище! Да не би твоите геолози да са ги намерили? Не, моля, Кацман ги намери. При това, забележи, без да излиза от кабинета си...

— Накратко казано — Гайгер отново се настани в креслото си, — науката си е наука, архивите са си архиви, а аз искам да знам следното. Първо. Какво има в тила ни? Може ли там да се живее? Можем ли да извлечем нещо полезно оттам? Второ. Кой живее там? По цялата дължина на маршрута: оттук — той потропа с нокът по масата — до края на света или до началото му, или дотам, докъдето стигнете... Що за хора са това? Хора ли са? Как са попаднали по тия места? От какво живеят?... И трето. Интересува ме всичко, което успеете да изясните за Антиграда. Това е политическата цел, която искам да си поставите. И това е истинската цел на експедицията, Андрей. Държа добре да разбереш това. Ти ще застанеш начело на

експедицията, ще проучиш всичко, което ти заръчах, и ще ми докладваш резултатите тук, в тази стая.

— Какво, какво? — попита Андрей.

— Ще ми докладваш. Тук. Лично.

— Мен ли смяташ да изпратиш там?

— Естествено! А ти какво си мислеше?

— Ама моля ти се... — слиса се Андрей. — От къде на къде?...

Изобщо не съм имал такова намерение... Че аз съм затънал до гуша в работа, на чий гръб ще стоваря всичко?... Пък и никъде не искам да ходя!

— Как така — не искаш! Че за какво ми надува главата досега? Ако не пратя тебе, кого ще пратя?

— Господи — възкликна Андрей. — Прати когото щеш! Сложи за началник Кехада... той е най-опитният ни разузнавач... Или Бътс например...

Втренченият поглед на Гайгер го накара да млъкне.

— Нека по-добре да не отваряме дума нито за Кехада, нито за Бътс — тихо каза Гайгер.

Андрей млъкна и настана неловко мълчание. Гайгер си наля от изстиналото кафе.

— В този град — все така тихо рече той — аз имам доверие буквално на двама-трима души. От тях само ти можеш да застанеш начело на експедицията. Защото съм сигурен, че ако те помоля да стигнеш до края, ти ще стигнеш до края. Няма да зарежеш всичко насред пътя и да се върнеш и никому няма да позволиш да плюе на всичко насред пътя и да хукне назад. А когато ми представиш отчета, ще мога да повярвам на този отчет. Бих могъл да повярвам например и на отчета на Изя, но Изя не струва и пукната пара като администратор, да не говорим пък, че е абсолютно негоден като политик. Разбираш ли ме? Така че решавай. Или ти ще застанеш начело на експедицията, или експедиция изобщо няма да има.

Отново се възцари тишина. Изя смутено рече:

— Бре-бре-бре-бре... Може би трябва да изляза, господа администратори?

— Стой си на мястото — заповяда Гайгер, без да се обръща към него. — Нагъвай пасти.

Андрей трескаво си мислеше какво го очаква. Трябва да захвърля всичко. Селма. Домашния уют. Добре уредения спокоен живот... За какъв дявол ми е притрябвало? Амалия. Да се мъкна нанякъде. Жега. Кал. Плюскането — скапано... Май взех да остарявам? Ако бяха ми предложили такова нещо преди две години щях да хвърча от радост. А сега не искам. Ама никак не искам... Всеки ден да погълщам Изя в баснословни дози. Военните. Сбирщината от войници. И отгоре на всичко да бъхтя пеш, всичките тези хиляда километра — пеш, при това с раница на гърба и тя няма да е празна, мамицата й... И оръжие трябва да мъкна. Майко мила, та може да се наложи да стрелям!... За какъв бяс ми е дотрябвало да се тикам под куршумите? На гол корем — пищови. На комар — ботуши. За какъв дявол ми е всичко това? Вятър работа... Ще трябва непременно да взема чичо Юра — на тия военни никаква вяра им нямам... Жега... И мазоли... И воня... А пък на самия край, за проклетия, сигурно е кучешки студ... Добре, че поне през цялото време слънцето ще бъде зад гърба ни... И Кехада трябва да взема, без Кехада няма да тръгна и толкоз — много важно, че ти му нямаш доверие, затова пък с Кехада ще бъда спокоен за научната част. И толкоз време без жени — човек може да се побърка. Ама и на теб тъпкано ще ти го върна. Първо, ще отпуснеш нови щатни бройки за моята канцелария — в отдел „Социална психология“... и в „Геодезия“ няма да е лошо... Второ, здравата ще шибнеш Варейкис през пръстите. И изобщо при мене, в науката, не искам и помен да остане от всичките тия идеологически ограничения. В другите отдели — моля, там не ме интересува... Ами че то там вода няма, да му се не види макар! Нали Градът, кой знае защо, непрекъснато се мести на юг — на север водоизточниците пресъхват. Е, и вода ли ще трябва да мъкнем със себе си? На хиляда километра оттук?...

— И водата ли на гръб ще мъкна? — ядосан попита той.

Гайгер учудено повдигна вежди.

— Каква вода?

Андрей се сепна.

— С една дума, добре — каза той. — Само че военните сам ще ги подбера, щом толкова настояваш за тях. Ако оставя на тебе, кой знае какви глупаци ще ми набуташ... И да се разберем отсега, държа на единоначалието! — той заплашително вдигна пръст. — Цялата работа ще ръководя аз!

— Ти, ти — успокой го Гайгер. Той се отпусна в креслото и се усмихна. — Изобщо ти ще си подбереш хората. Единственият човек, когото ти налагам, е Изя. Всички други оставям на теб. Погрижи се да намериш добри механици, лекар си избери...

— Между другото, някакви транспортни средства ще имам ли?

— Ще имаш — каза Гайгер. — И то истински. Такива тук още никой не е виждал. Няма да се наложи нищо да влачиш на гръб освен оръжието... Остави ги тия работи сега, това са дреболии. По-късно, когато си подбереш началниците на подразделенията, подробно ще обсъдим всичко... Вижте на какво искам да ви обърна внимание сега. Секретността! Нея трябва да ми я осигурите вие, момчета. Естествено едно такова начинание не може да остане съвсем скрито, затова ще се наложи да пуснем слух, че отивате например да търсите нефт. На двеста и четиридесетия километър. Но политическите цели на експедицията трябва да бъдат известни само на вас. Разбрахме ли се?

— Разбрахме се — отвърна Андрей умислен.

— Изя, това се отнася най-вече за теб. Чува ли?

— Тъхъ — каза Изя с пълна уста.

— А защо всъщност е нужна чак такава секретност? — попита Андрей. — Какво толкова се каним да правим, че трябва да се крием?

— Не ти ли е ясно? — попита Гайгер и устата му се изкриви.

— Не ми е ясно — рече Андрей. — Не виждам абсолютно нищо, което може... да заплашва системата.

— Не системата бе, хапльо! — каза Гайгер. — Тебе! Ти ще бъдеш в опасност! Не можеш ли да проумееш, че те се страхуват от нас точно толкова, колкото и ние от тях?

— Кои те? Твоите антиграждани ли?

— Ами те, разбира се! Щом като най-после сме се сетили да изпратим хора на разузнаване, защо да не допуснем, че те са направили това много отдавна? Че Градът е претъпкан с техни шпиони? Не ми се усмихвай, не ми се усмихвай, глупчо! Това не ти е шега работа! Като налетиш на засада, всичките ще ви изколят като пилци...

— Тъй да бъде — каза Андрей. — Убеди ме. Млъквам.

Известно време Гайгер го гледаше със съмнение, после рече:

— Е, добре. Значи целите са ви ясни. За секретността също се разбрахме. Всъщност това е всичко. Днес подписвам заповедта за

назначаването ти за ръководител на операцията... да речем... м-м...

— „Мъгла и мрак“ — подсказа Изя, невинно опулил очи.

— Какво? Не... Много е дълго. Да речем... „Зигзаг“. Операция „Зигзаг“. Добре звучи, нали? — Гайгер измъкна бележник от горното си джобче и записа нещо. — Андрей, ти можеш да започнеш подготовката. Засега имам предвид чисто научната част. Подбери си хора, уточни задачите... заръчай съоръженията, които ще ти трябват, екипировката... Пък аз ще осигуря зелена улица за твоите поръчки. Кой ти е заместник?

— В канцеларията ли? Бътс.

Гайгер се понамръщи.

— Е, добре — съгласи се той. — Нека да е Бътс. Прехвърли работата в канцеларията на него, а ти се посвети изцяло на подготовката на операция „Зигзаг“... И предупреди твоя Бътс по-малко да плещи! — крясна той изведнъж.

— Виж какво — каза Андрей. — Дай да се разберем...

— Стига, по дяволите! Стига! Сега не желая да разговарям на тази тема. Знаем какво искаш да ми кажеш! Но рибата се вмириша от главата, господин съветник, а ти си ги развъдил едни в твоята канцелария... д-дяволите да ги вземат!...

— Якобинци — подсказа Изя.

— А ти, евреино, млъкни! — изрева Гайгер. — Вървете по дяволите, дрънкала такива! Съвсем ме объркахте... За какво говорех?

— Че не желаяш да разговаряш на тази тема — напомни му Изя.

Гайгер неразбиращо се втренчи в него и Андрей преднамерено спокойно каза:

— Много те моля, Фриц, предпази сътрудниците ми от всичките тия благовидни идеологически глупости. Аз сам съм подбирал хората си и им вярвам, и ако ти наистина искаш да имаш наука в Града, остави ги на мира.

— Е, добре, добре — промърмори Гайгер. — Днес няма да говорим за това...

— Няма — кротко рече Андрей, изпитал умиление към самия себе си. — Ти мен ме познаваш — аз съм изцяло зад теб. Разбери, моля ти се. Тези хора не могат да не мърморят. Такива са си. Който не мърмори, пукната пара не струва. Нека си мърморят! А колкото за идеологическата нравственост в моята канцелария, сам мога да се

погрижа за нея. Бъди спокоен. И кажи, моля ти се, на нашия скъп Румер да си запише на павианското чело...

— А не може ли без ултиматуми? — високомерно попита Фриц.

— Може — каза Андрей вече съвсем кротко. — Всичко може. Без ултиматуми може, без наука може, без експедиция може...

Гайгер го гледаше втренчено, като шумно дишаше през издутите си ноздри.

— Не искам сега да говоря на тази тема! — отсече той.

И Андрей разбра, че за днес му стига. Още повече че на такива теми наистина бе по-добре човек да говори на четири очи.

— Щом не искаш, няма — примири се той. — Просто стана дума, а пък Варейкис днес ме уведоми, нали разбираш... Виж какво, искам да те питам още нещо. Според теб какъв товар общо мога да взема със себе си? Макар и приблизително.

Гайгер още няколко пъти изсумтя тежко, после погледна накриво Изя и отново се отпусна в креслото.

— Някъде към пет-шест тона... а може и повече — каза той. — Свържи се с Манджуро... Но имай предвид, че макар да е четвъртият по важност човек в държавата, той нищо не знае за истинските цели на експедицията. Манджуро отговаря за транспорта. От него ще научиш всички подробности.

Андрей кимна.

— Добре. А от военните знаеш ли кого искам да взема? Полковника.

Гайгер трепна.

— Полковника ли? И ти все гледаш да е на баницата мекото? Ами аз с кого ще остана тука? Целият генерален щаб се крепи на полковника...

— Чудесно — каза Андрей. — Значи полковникът същевременно ще направи дълбока рекогносцировка. Така да се каже, лично ще изучи възможния театър на военните действия. Пък и ние с него сме в много добри отношения... Между другото, момчета, днес смятам да дам малка вечеря в тесен, приятелски кръг. Месото ще бъде по бургундски. Вие какво ще кажете?

На лицето на Гайгер се изписа загриженост.

— Хм... Днес ли? Не знам, приятелю, не мога да ти обещавам... Просто не знам... Може би ще прескоча за минутка.

Андрей въздъхна.

— Добре де. Само че ако не можеш да дойдеш, много те моля, не ми изпращай Румер да те замества както миналия път. Нали разбираш, аз не каня у нас президента, а Фриц Гайгер. Така че нямам нужда от официални заместители.

— Е, ще видим, ще видим... — каза Гайгер. — Да прием още по едно кафенце, а? Имаме време. Паркър!

Руменият Паркър изникна на прага, изслуша, наклонил идеално вчесаната си на път глава, нареждането за кафето и каза деликатно:

— Съветникът Румер очаква господин президента на телефона.

— Говорим за вълка, а той в кошарата... — промърмори Гайгер, ставайки. — Извинете ме, момчета, сега се връщам.

Той излезе и веднага се появиха момичетата с белите престилки. Те бързо и безшумно подредиха масата за второто кафе и изчезнаха заедно с Паркър.

— Е, ти поне ще дойдеш, нали? — обърна се Андрей към Изя.

— С удоволствие — каза Изя, като сърбаше шумно кафето и примляскваше. — А кои други ще бъдат?

— Полковникът ще бъде, Долфусови ще бъдат, може би Чачуа... А на тебе всъщност кой ти трябва?

— Долфусището, честно казано, изобщо не ми трябва.

— Нищо, ще насъскаме Чачуа срещу нея...

Изя кимна, а после неочаквано рече:

— Ама ние май много отдавна не сме се събирали, а?

— Така е, братче, ама от тази работа...

— Лъжеш ти, лъжеш, каква работа толкова имаш... Седиш си и си бършеш колекцията... Гледай някой ден да не се застреляш случайно... Добре, че се сетих! Намерил съм ти едно пистолетче. Истински „Смит енд Уесън“, от прерията...

— Наистина ли?!

— Само че е ръждясал, направо е потънал в ръжда...

— Да не вземеш да го чистиш! — развика се Андрей, подскачайки в креслото. — Донеси го както си е, че току-виж си го развалил, като те знам, че са ти вързани ръцете!... И запомни, това не е пистолетче, а револвер. Къде го намери?

— Не е твоя работа — каза Изя. — Като тръгнем на експедицията, ще видиш колко ще намерим — няма да можеш да

домъкнеш всичко до вкъщи...

Андрей остави чашката с кафето. За тази страна на експедицията не беше мислил и мигновено усети, че го обзема необикновено въодушевление, представи си уникален комплект от колтове, браунинги, маузери, нагани, парабели, зауери, валтери... и по-нататък — от дълбините на времето — лъофоше и лъопаж^[1] за дуелиране... огромни абордажни пистолети с щикове... великолепни саморъчно изработени револвери от Дивия Запад... всички тия неописуеми съкровища, за които не смееше и да мечтае, четейки и препрочитайки каталога от частната сбирка на милионера Брюнер, донесен по някакво чудо в Града. Калъфи, кутии, оръжейни складове... Може би ще му провърви да намери чешка „Збройовка“ с шумозаглушител... или „Астра-900“... а може би, дявол да го вземе, и деветмилиметров „Маузер-08“, истинска рядкост, мечта... Да-а...

— А противотанкови мини не събираш ли? — попита Изя. — Или, да речем, кулеврини^[2]?

— Не — рече Андрей, радостно усмихнат. — Само лично огнестрелно оръжие...

— Защото знам, че предлагат една базука — каза Изя. — Не е скъпа, искат само двеста тугрика.

— По базуките, братче, е Румер. Иди при него.

— Благодаря. Вече бях при Румер — усмивката изчезна от лицето на Изя.

По дяволите, ама и аз съм един, смутено си помисли Андрей, но в тоя момент за щастие се върна Гайгер. Беше доволен.

— Я налейте една чаша и на президента. За какво си приказвахте?

— За изкуството и литературата — каза Изя.

— За литературата ли? — Гайгер отпи от кафето. — Я да видим! Какво именно говорят моите съветници за литературата?

— Глупости дрънка, не му обръщай внимание — каза Андрей. — За колекцията ми си приказвахме, а не за литературата.

— А ти какво така изведнъж се интересува от литературата? — попита Изя, загледал се любопитно в Гайгер. — Винаги си бил толкова практичен президент...

— Затова се интересувам, защото съм практичен — каза Гайгер. — Хайде да пресметнем — предложи той и взе да сгъва пръстите си.

— В Града излизат две литературни списания, четири литературни приложения на вестниците, десетина поредици с приключенски дивотии... и това май е всичко. Да прибавим и отделните книги — някъде към петнайсетина заглавия годишно. При това не се издава нищо, което да е поне донякъде прилично. Вече говорих с хора, които разбират от тия работи. И преди Обрата, и след това в Града не се е появило нито едно що-годе значително литературно произведение. Излиза само долнопробна литература. Според вас каква е причината?

Андрей и Изя се спогледаха. Да, не ще и дума, Гайгер винаги беше способен да смае човек.

— Ама все пак не те разбрах — рече Изя на Гайгер. — Всъщност какво те засяга теб тая работа? Търсиш писател, за да му възложиш твоето животоописание ли?

— Да оставим шегата настрана — търпеливо каза Гайгер. — В Града има един милион души. Повече от хиляда се смятат за писатели. И всички са бездарни. Аз самият естествено не ги чета, но...

— Бездарни са, бездарни са — кимна Изя. — Правилно са те осведомили. Нито някой нов Толстой се е пръкнал, нито нов Достоевски се мярка. Ни Лев, ни дори Алексей...

— Ама защо наистина? — попита Андрей.

— Изтъкнати писатели няма — продължаваше Гайгер. — Художници няма. Композитори няма. Тези-и... Скулптори също няма.

— Архитекти няма — подхвана и Андрей. — Кинаджии няма.

— Никакви ги няма — каза Гайгер. — На един милион души! Отначало просто се учудих, но после, честно казано, се разтревожих.

— Защо? — моментално попита Изя.

Гайгер се поколеба и прехапа устни.

— Трудно ми е да обясня — призна си той. — На мен лично не ми е ясно за какво е нужно всичко това, но съм чувал, че във всяко порядъчно общество има такива работи. А щом при нас ги няма, значи нещо не е наред... Аз разсъждавам така. Е, добре, преди Обрата животът в Града беше тежък, цареше хаос и, да речем, на хората не им е било до изящните изкуства. Но нали сега животът, общо взето, се нарежда...

— Не — прекъсна го Андрей, замислен. — Това няма нищо общо. Доколкото знам, най-добрите световни майстори са творили тъкмо в обстановка на ужасни безобразия. В тази работа няма никаква

закономерност. Творецът може да е сиромаш, побъркан, пияница, а може да бъде и напълно осигурен, дори богат човек като Тургенев например... Не знам.

— Във всеки случай — рече Изя на Гайгер, — ако се каниш например рязко да повишиш жизненото равнище на своите писачи...

— Така! Например! — Гайгер отново отпи от кафето и като облиза устни, втренчи в Изя присвитите си очи.

— Нищо няма да излезе от това — каза Изя с някакво задоволство. — Изобщо не си прави илюзии!

— Я чакайте — рече Андрей. — А може би в Града просто не попадат талантливи творци, а? Не се съгласяват да дойдат тук?

— Или, да речем, не им предлагат — предположи Изя.

— Оставете тази работа — рече Гайгер. — Петдесет на сто от населението на Града са младежи. На Земята те не са били никакви. Как може да се определи, дали ще станат творчески личности или не?

— А може би някои умеят да го правят — каза Изя.

— Дори и така да е — съгласи се Гайгер. — Няколко десетки хиляди души са се родили и са израснали в Града. За тях какво ще кажеш?

— Общо взето, май наистина е странно — замисли се Андрей. — В Града има чудесни инженери. И добри учени. Може да не са Менделеевци, но са на стабилно световно равнище. Да вземем например същия Бътс... Безброй талантливи хора има, но все са изобретатели, администратори, занаятчии... изобщо различни приложници...

— Така стоят нещата — рече Гайгер. — И тъкмо това ме учудва.

— Слушай, Фриц — каза Изя. — А защо си създаваш излишни грижи? Появят се, да речем, талантливи писатели. И веднага ще почнат да те хулят в гениалните си произведения — и тебе, и твоя режим и съветниците ти... Ще видиш каква беля ще си навлечеш на главата. Отначало ще тръгнеш да ги придумваш, сетне ще почнеш да ги заплашваш и накрая ще се наложи да ги тикна в затвора...

— Че защо пък непременно ще ме хулят? — възмути се Гайгер. — Може пък, напротив, да ме възпяват, а?

— Не — каза Изя. — Няма да те възпяват. Андрей преди малко ти обясни нещо за учените. И великите писатели са мърморковци. Това е естественото им състояние, защото са уязвената съвест на

обществото, за която самото общество може би и не подозира. А тъй като в нашия случай символ на обществото си ти, първо теб ще започнат да замерват с консервни кутии и, вярвай ми, ще те затрупат... — Изя се изхили. — Представям си пък как ще си разчистват сметките с твоя Румер!

Гайгер сви рамене.

— Разбира се, ако Румер има недостатъци, истинският писател е длъжен да ги изобрази. Нали затова е писател — да цери язвите...

— Писателите никога не са церяли никакви язви — възрази Изя. — Просто уязвената съвест боли и толкоз...

— В края на краищата става дума за друго — прекъсна го Гайгер. — Ти ми отговори направо: смяташ ли сегашното положение за нормално?

— А кое трябва да приемем за норма? — попита Изя. — Можем ли да смятаме за нормално положението на Земята?

— Ама че си дървен философ! — намръщи се Андрей. — Просто те питат може ли да съществува общество без творчески таланти? Правилно ли те разбрах, Фриц?

— Аз дори ще задам въпроса си още по-точно — рече Гайгер. — Нормално ли е сред един милион души — независимо къде, тук или на Земята, за десетки години да не се появи нито един талант?

Изя мълчеше, като пощипваше разсеяно брадавицата си, а Андрей каза:

— Ако съдим, да речем, по Древна Гърция, никак не е нормално.

— На какво се дължи това тогава? — попита Гайгер.

— Експериментът си е Експеримент — рече Изя. — Но ако съдим например по монголците, у нас всичко е наред.

— Какво искаш да кажеш? — подозрително попита Гайгер.

— Нищо особено — учуди се Изя. — Просто те също са един милион, а може би дори и повече. Бих могъл да ти дам и други примери, да речем, корейците... коя да е арабска държава...

— След малко ще кажеш: циганите — недоволно каза Гайгер.

Андрей се оживи.

— А впрочем, момчета — рече той, — в Града има ли цигани?

— Чумата да ви тръшне дано! — сърдито каза Гайгер. — С вас изобщо не може да се разговаря сериозно...

Той се канеше да добави още нещо, но в този миг на прага изникна Паркър и Гайгер погледна часовника си.

— Стига толкова — каза той, ставайки. — Времето лети!... — Гайгер въздъхна и взе да пристяга куртката си. — По местата! По местата, съветници! — заповяда той.

---

[1] Първите френски оръжейни системи със задно пълнене от началото на XIX век. — *Бел.прев.* ↑

[2] Най-ранните ръчни огнестрелни оръжия в Европа от XII — XIV век, ценени изключително много от колекционерите. — *Бел.прев.*
↑

ГЛАВА ТРЕТА

Ото Фрижа не излъга — килимът наистина беше разкошен. В тъмни багри, с дълбоки благородни отсенки, той зае цялата лява стена на кабинета срещу прозореца и придаде на кабинета някакъв особен облик. Беше дяволски красиво, беше елегантно, беше многозначително.

Изпаднал в неописуем възторг, Андрей млясна Селма по бузата и тя пак се върна в кухнята да командува прислугата, а той продължи да се разхожда из кабинета, като оглеждаше килима отвсякъде: ту фронтално, ту под око с периферното си зрение, после отвори съкровения шкаф и измъкна оттам грамаден маузер — истинско чудовище с магазин за десет патрона, родено в специалния отдел на „Маузерверке“ — любимото, прославило се през Гражданската война оръжие на комисарите с прашните шлемове, а също и на японските императорски офицери в шинелите с яки от кучешка кожа.

Маузерът бе излъскан, гарвановочерен и проблясващ, на пръв поглед изглеждаше напълно готов за бой, но за съжаление жилото на ударника му бе изпилено. Андрей го подържа с две ръце, залюля го във въздуха, наслаждавайки се на тежестта му, после стисна заоблената набраздена ръкохватка, отпусна ръката си, а след това я вдигна до равнището на очите и се прицели през прозореца в ствола на ябълката, както правеше Гайгер на стрелбището.

Сетне се обърна към килима, за да избере подходящо място. Събу пантофите си, качи се на канапето и намести маузера точно на това място. Притисна го с една ръка към килима, отдръпна се колкото се може по-назад и взе да се любува. Беше прекрасно. Андрей скочи на пода и както беше по чорапи, изтича в антрето, измъкна от вградения шкаф сандъчето с инструменти и веднага се върна при килима.

Закачи маузера, после люгера с оптичния мерник (с този люгер Керкенеза застреля двама милиционери в последния ден на Обрата) и вече се занимаваше с браунинга, модел деветстотин и шеста година — мъничък, почти квадратен, — когато познат глас рече зад гърба му:

— По-надясно, Андрей, малко по-надясно. И един сантиметър по-ниско.

— Така ли? — попита Андрей, без да се обръща.

— Точно така.

Андрей закрепил браунинга, скочи заднишком от канапето и се отдръпна чак до самото бюро, оглеждайки стореното.

— Хубаво стана — похвали го Наставника.

— Хубаво е наистина, но са малко — въздъхна Андрей.

Пристъпвайки безшумно, Наставника отиде до шкафа, клекна, порови вътре и извади един армейски наган.

— А този? — попита той.

— Няма я дървената обшивка на ръкохватката — със съжаление рече Андрей. — Откога се каня да го дам на майстора и все забравям...

— Той обу пантофите си, седна на перваза до бюрото и запали цигара.

— Гореще ще бъде арсеналът за дуел. От първата половина на деветнадесети век. Много красиви екземпляри се срещат, със сребърна инкрустация и най-причудливи форми — от най-малки до огромни, с предълги цеви...

— Лъопаж — каза Наставника.

— Не, лъопаж са тъкмо малките... А долу, над самото канапе, ще окача бойно оръжие от седемнадесети-осемнадесети век...

Той млъкна, представяйки си колко прекрасно ще бъде всичко. Все така клекнал, Наставника се ровеше в шкафа. Навън, някъде под прозореца, бръмчеше машинката за подстригване на тревата. Чуруликаха птички.

— Добра идея е да окача тука килима, нали? — рече Андрей.

— Прекрасна — каза Наставника, изправяйки се. Той измъкна от джоба си носна кърпа и избърса ръцете си. — Само лампона бих поставил в оня ъгъл, до телефона. И телефонът трябва да бъде бял.

— Бял не ми се полага — въздъхна Андрей.

— Нищо — каза Наставника. — Ще се върнеш от експедицията и ще имаш и бял телефон.

— Значи не съм сгрешил, като се съгласих?

— А ти имаше ли някакви съмнения?

— Да — каза Андрей и угаси цигарата си в пепелника. — Първо, не исках. Просто няхах желание. У дома ми е добре, животът се подреди, много работа имам. Второ, ако говорим честно, малко се страхувам.

— Я виж ти! — каза Наставника.

— Не, наистина. Вие например можете ли да ми кажете с какво ще се сблъскам там? Виждате ли? Хвърляш се в пълна неизвестност... Десетина страшни легенди на Изя и пълно неведение... Е, и като прибавим всичките прелести на походния живот. Знам ги аз тия експедиции! И на археологически съм бил, и на какви ли не други...

И тогава, както очакваше, Наставника попита с интерес:

— А кое в тези експедиции... не знам точно как да се изразя... кое в тях е най-страшното, да речем, или най-неприятното?

Андрей много обичаше този въпрос. Беше измислил отговора много отдавна и дори си го беше записал в бележника, и по-късно многократно го бе използвал в разговори с най-различни момичета.

— Най-страшното ли? — повтори той въпроса. — Ето какво е най-страшното. Представете си: палатка, нощ, наоколо пустиня, жив човек няма, вълци вият, град се сипе, буря... — Той направи пауза и погледна Наставника, цял обърнал се на слух. — Градушка, разбирате ли? Град като кокоши яйца... И трябва да отидеш по нужда.

Напрежението на лицето на Наставника се стопи, физиономията му разцъфна в леко смутена усмивка и той се разсмя с пълен глас.

— Много смешно — каза Наставника. — Сам ли го измисли?

— Сам — гордо рече Андрей.

— Браво, много смешно... — Наставника пак засмя, клатейки глава. После седна в креслото и се загледа в градината. — Хубаво е тук у вас, в Белия двор — каза той.

Андрей се обърна и също погледна към градината. Моравата бе обляна в слънчева светлина, над цветята пърхаха пеперуди, клоните на ябълковите дървета не трепваха, а някъде на двеста метра зад люляковите храсти се мяркаха белите стени и червеният покрив на съседната вила... И Уан — с дългата си бяла риза — кротко пристъпваше зад бръмчащата машина, а най-малкият му син припкаше ситно-ситно до него, хванал се за крачола му.

— Да, Уан най-сетне намери покоя, който търсеше — каза Наставника. — Той може би е най-щастливият човек в Града...

— Наистина, сигурно е така — съгласи се Андрей. — Във всеки случай не бих могъл да кажа същото за другите си познати.

— Ами такава е ориста на всички от твоя кръг — възрази Наставника. — Уан просто е изключение сред тях. Бих казал дори, че той изобщо човек от друг кръг. Не от твоя.

— Да-а — замисли се Андрей. — А пък навремето заедно товарехме боклука, седяхме на една маса и пиехме от една чаша...

Наставника сви рамене.

— Всеки получава от живота това, което заслужава.

— Това, към което се стреми — промърмори Андрей.

— Може и така да се каже. Но така или иначе, говорим за едно и също. Нали Уан винаги е искал да остане сред най-ниската прослойка на обществото. Изтокът си е Изток. Ние не можем да проумеем техния начин на мислене. И ето че пътищата ви се разделиха.

— Може да ви се стори смешно — каза Андрей, — но на мене и сега ми е толкова добре с него, както едно време. Винаги има за какво да си поговорим, има какво да си спомним... Когато сме сами, никога не се чувствавам притеснен.

— А той?

Андрей се замисли.

— Не знам. По-скоро май се притеснява. Понякога ми хрумва, че той прави всичко възможно да стои по-далеч от мене.

Наставника сплете пръсти и протегна ръце така, че ставите му изпукаха.

— Не е там работата — каза той. — Когато двамата с Уан седнете на бутилка водка и си спомняте как е било едно време, съгласи се, че Уан си почива. А когато седнеш с полковника на бутилка шотландско уиски, някой от вас почива ли си?

— Каква ти почивка — промърмори Андрей. — Няма такова нещо... Просто аз имам интерес да общувам с него, а той — с мене.

— А когато обядваш с Гайгер? А когато пиеш бира с Долфус? А когато Чачуа ти разказва новите вицове по телефона?...

— Да — рече Андрей. — Така е. Всичко това е вярно.

— Единствено с Изя си запазил предишните си отношения, ама и те са едни...

— Точно така — каза Андрей. — Ама и те са едни.

— Не-е, и дума не може да става! — решително каза Наставника. — Представи си само: тук седи полковникът, заместник-началник на щаба на вашата армия, стар английски аристократ от знаменит род. До него е седнал Долфус, съветник по строителството, някога известен инженер във Виена. И жена му — баронеса, чистокръвна потомка на пруски юнкер. А срещу тях — Уан. Портиерът Уан.

— М-да — рече Андрей. Той се почеса по тила и се засмя. — Има нещо неделикатно...

— Не-не! Остави деловата неделикатност, не е там работата. Представи си как ще се почувствува Уан в тази обстановка, на него какво ще му е?...

— Разбирам, разбирам... — каза Андрей. — Разбрах... Ами да, всичко това са глупости! Ще го извикам утре, ще седнем двамата, ще поседим тука, Мейлин и Селма ще ни измайсторят някой чифан^[1], а на момченцето ще подаря „Булдог“-а — имам тука един, без петле...

— Ще си пийнете! — подхвана и Наставника. — Ще си побъбрите за живота — и той има какво да ти разкаже, и ти си сладкодумен, а пък Уан нищо не знае нито за Пенджикент, нито за Харбаз... Ще бъде чудесно! Дори малко ви завиждам.

— Ами и вие наминете — засмя се Андрей.

Наставника също се засмя.

— Мислено ще бъда с вас — каза той.

В този момент някои звънна на входната врата. Андрей погледна часовника си — беше точно осем.

— Сигурно е полковникът — рече той и скочи. — Ще ида да го посрещна?

— Но, разбира се! — каза Наставника. — И те моля занаяпред никога да не забравяш, че такива като Уан в Града има стотици хиляди, а съветниците са общо дванадесет...

Наистина беше полковникът. Той винаги се явяваше точно навреме и следователно — първи. Андрей го посрещна в антрето, стисна ръката му и го покани в кабинета. Полковникът беше цивилен. Светлосиният костюм му стоеше като на манекен, редките сиви коси бяха грижливо вчесани, обувките му блестяха и гладко избръснатите бузи също лъщяха. Беше нисък на ръст, възсук, с добра стойка, но в същото време беше отпуснат, без онази вдървеност, толкова характерна за немските офицери, с които беше претъпкана армията.

Щом влезе в кабинета, той се спря пред килима и сложил сухите си бели ръце на гърба, известно време мълчаливо оглеждаше тъмночервеното великолепие, а сетне се взря и в оръжието, окачено на този фон. После полковникът рече: „О!“, и одобрително погледна към Андрей.

— Моля, полковник, разполагайте се — каза Андрей. — Пура? Уиски?

— Благодаря — каза полковникът, премествайки се. — Капка ободряващо питие не би ми навредила. — Той измъкна лулата от джоба си. — Днес беше голяма лудница — заяви полковникът. — Какво стана всъщност на площада? Наредиха ми да вдигна казармата по тревога.

— Някакъв дръвник — рече Андрей, ровейки се в барчето — получил от склада динамит и не намерил друго място да се спъне, ами точно под прозорците ми.

— Значи никакво покушение не е имало?

— Какво говорите, полковник! — каза Андрей, докато наливаше уискито. — Все пак тук, при нас, не е Палестина.

Полковникът се усмихна и пое чашата от Андрей.

— Прав сте. В Палестина никой не се учудваше на инциденти от този род. Впрочем и в Йемен беше същото...

— А вас значи ви вдигнаха по тревога? — попита Андрей, настанявайки се с чаша в ръка срещу него.

— Да, представете си — полковникът отпи, замисли се и вдигна вежди, после внимателно постави чашата до себе си на масичката за телефона и започна да пълни лулата си. Ръцете му бяха старчески, със сребрист мъх, но не трепереха.

— И каква се оказа бойната готовност на войската? — полюбопитствува Андрей, след като отпи от чашата си.

Полковникът отново се усмихна и Андрей изпита завист — много му се искаше и той да може да се усмихва по този начин.

— Това е военна тайна — каза полковникът. — Но на вас ще ви кажа. Беше нещо ужасно! Такова нещо не съм виждал дори и в Йемен. Какво да говорим за Йемен! Не си спомням подобно нещо дори когато дресирах онези черни задници в Уганда!... Оказа се, че половината войници изобщо не са в казармите. А пък половината от тези, които се явиха по тревога, бяха без оръжие. А тези, които дойдоха с оръжие, нямаха муниции, защото началникът на склада за боеприпаси сложил ключа в джоба си и отишъл да отработва своя час на Великия строеж...

— Надявам се, че се шегувате — рече Андрей.

Полковникът запали лулата си и като разпръскваше с ръка дима, погледна към Андрей с безцветните си старчески очи. Множеството ситни бръчици около тях караха човек да си мисли, че полковникът се смее под мустак.

— Може би наистина малко преувеличавам — каза той, — но преценете сами, съветник. Нашата армия е създадена без каквато и да е било определена цел само защото една добре позната и на двама ни личност не може да си представи държавна организация без армия. Очевидно е, че никоя армия не може да функционира нормално, ако липсва реален противник. Дори да е само потенциален... Цялата ни армия — от началника на генералния щаб до последния ротен готвач — в момента е стигнала до убеждението, че тази приумица е просто игра на оловни войници.

— А ако предположим, че реален противник все пак съществува? Полковникът отново се забули в ароматен дим.

— Тогава ни го посочете, господа политици!

Андрей пак си пийна, замисли се и попита:

— Кажете, полковник, има ли генералният щаб някакви оперативни планове в случай на нахлуване отвън?

— Ами-и... всъщност не бих ги нарекъл оперативни планове. Представете си, да речем, дори вашия руски генерален щаб на Земята. Има ли той оперативни планове в случай на нахлуване примерно от Марс?

— Какво пък — рече Андрей. — Напълно допускам, че имат нещо такова...

— „Нещо такова“ имаме и тук — каза полковникът. — Ние не очакваме нападение нито отгоре, нито отдолу. Не допускаме и възможността да възникне сериозна заплаха от юг... като изключим, разбира се, някой успешен бунт на престъпниците, работещи в тамошните селища, но ние сме готови да предотвратим това... Остава северът. Знаем, че по време на Обрата и след това на север избягаха доста привърженици на предишния режим. Допускаме — теоретично, — че те могат да се организират и да предприемат някаква диверсия, дори да направят опит за реставрация... — Той отново засмука лулата си. — Но какво общо има това с армията? Очевидно е, че специалната полиция на господин съветника Румер е напълно достатъчна, за да се

справи с всички тези заплахи, а в тактическо отношение и най-елементарният кордон може да свърши работа...

Андрей изчака малко и попита:

— Трябва ли да ви разбирам, полковник, че генералният щаб не е готов за сериозно нахлуване от север?

— Имате предвид нашествие на марсианци ли? — замислено попита полковникът. — Не, не е готов. Разбирам какво искате да кажете. Но ние нямаме разузнаване. Никой никога не е разглеждал сериозно възможността за такова нахлуване. Просто нямаме никакви данни за това. Та ние не знаем какво става дори на петдесет километра от Стъкления дом. Нямаме карти на северните околности... — Той се засмя, показвайки едрите си пожълтели зъби. — Началникът на градския архив господин Кацман предостави за ползване на генералния щаб нещо като карта на тези райони... Доколкото разбирам, тя е изготвена лично от него. Аз пазя този забележителен документ в сейфа си. Той създава впечатлението, че господин Кацман е нахвърлил схемата по време на обяд и неведнъж е изтървявал върху нея сандвичите и е разливал кафето си...

— Но, полковник — рече Андрей с укор в гласа. — Картите, които ви предостави моята канцелария, според мен не бяха никак лоши!

— Безспорно. Но това бяха преди всичко карти на обитаваната част от Града и на южните околности. Според основната директива армията трябва да бъде в бойна готовност в случай на безредици и смутове, а безредици и смутове могат да възникнат именно в споменатите райони. Така че извършената от вас работа е абсолютно необходима и благодарение на вас сме готови да потушим евентуалните безредици. Но що се отнася до нашествие... — полковникът поклати глава.

— Доколкото си спомням — многозначително рече Андрей, — моята канцелария не е получила от генералния щаб заявки за картографиране на северните райони.

Полковникът продължително се загледа в него. Лулата му изгасна.

— Трябва да ви кажа — бавно процеди той, — че с подобни заявки сме се обръщали лично към президента. Но, да си призная, отговорите бяха абсолютно неопределени... — той отново млъкна. —

Значи вие, съветник, смятате, че в интерес на работата с такива заявки трябва да се обръщаме към вас?

Андрей кимна.

— Днес обядвах с президента — каза той. — Дълго беседвахме на тази тема. Въпросът за картографирането на северните райони по принцип е решен. Но и военните специалисти трябва да ни помогнат според силите си. Някой опитен оперативен работник... е, не се съмнявам, че ме разбирате.

— Разбирам ви — рече полковникът. — Впрочем откъде сте изровили този маузер, съветник? Ако не греша, за последен път съм виждал такова чудовище в Батуми някъде през осемнадесета година...

Андрей взе да му разказва къде и как е намерил маузера, но в този момент някой отново позвъни на входната врата. Андрей се извини и отиде да посрещне гостите.

Надяваше се, че е Кацман, но най-неочаквано пред него цъфна Ото Фрижа, когото Андрей всъщност изобщо не бе канил. Просто беше го забравил. Ото Фрижа постоянно му щукваше от ума, макар че като началник по административно-стопанските въпроси в Стъкления дом този човек беше изключително полезен и дори незаменим. Впрочем Селма винаги се съобразяваше с това обстоятелство. И сега тя пое от Ото традиционната кошница, грижливо покрита с нежна батистена салфетка, и изящното букетче цветя. Ото милостиво бе допуснат да ѝ целуне ръката. Той изтрака с токовете, изчерви се до уши и явно беше щастлив.

— А, стари приятелю — рече му Андрей. — Ето те и тебе. — Ото си беше все същият. Андрей си помисли, че от всичките му някогашни познати Ото се бе променил най-малко. Всъщност той изобщо не беше се променил. Все същите си бяха пилешкият врат, огромните щръкнали уши и изписаната вечна несигурност на луничавата му физиономия. И тракащите токове. Той беше в синята униформа на специалната полиция с малък квадратен медал „За заслуги“.

— Много ти благодаря за килима — Андрей го прегърна през рамо и го поведе към кабинета си. — Сега ще ти покажа къде съм го сложил... Направо за чудо и приказ, да се пукнеш от завист...

Но щом попадна в кабинета, Ото не обърна внимание на чудото, да не говорим пък, че през ум не му мина да се пука от завист. Той

съзря полковника.

Ефрейторът от наказателните отряди на вермахта Ото Фрижа изпитваше към полковник Сейнт Джеймс чувства, граничещи с благоговението. В присъствието на полковника той загубваше ума и дума, закрепваше със стоманени болтове постоянна усмивка на физиономията си и бе готов да чука ток в ток всеки миг, непрекъснато и с все по-нарастваща сила.

Обърнат с гръб към знаменития килим, той застана в стойка „мирно“, изпъчи гърди, притисна длани към бедрата, разпери лакти и толкова рязко тръсна глава за поклон, че в целия кабинет проехтя изпращяването на шийните му прешлени. Лениво усмихнат, полковникът се изправи да го посрещне и му подаде ръка. В другата той държеше чашата си.

— Много се радвам да ви видя... — рече полковникът. — Привет, господин... м-м-м...

— Ефрейтор Ото Фрижа, господин полковник! — възторжено изпищя Ото, сгъна се на две и едва докосна върховете на пръстите на полковника. — Имам чест да се явя!...

— Ото, Ото! — укори го Андрей. — У дома можем да минем и без чиновове.

Ото жално се ухили, измъкна кърпата и се наклони да избърше челото си, но се сепна и започна да я тика обратно, като все не можеше да улучи джоба си.

— Спомням си, когато бяхме пред Ал-Аламейн — добродушно рече полковникът, — моите момчета ми докараха един немски фелдфебел...

В антрето пак се разнесе звън и като се извини отново, Андрей излезе, оставяйки нещастния Ото в лапите на британския лъв.

Беше пристигнал Изя. Докато целуваше Селма по двете бузи, докато триеше по нейно настояване обувките си, докато се подлагаше на обработка с четката за дрехи, се изтърсиха наведнъж Чачуа и Долфус с неговото Долфусище. Чачуа влачеше Долфусището под ръка, като в движение я обсипваше с вицове, а Долфус с бледа усмивка се мъкнеше след тях. На фона на темпераментния началник на юридическата канцелария той изглеждаше още по-сив, безцветен и незначителен. В ръцете си държеше по един топъл шлифер, в случай че през нощта се захлади.

— На масата, на масата? — плесна с ръце Селма и гласът ѝ звънна като нежна камбанка.

— Скъпа! — басово запротестира Долфусището. — Но аз трябва да се пооправя?...

— Защо?! — артистично се смая Чачуа, въртейки светналите си с пиянски блясък очи. — Няма може нещо да се добави към вашата красота? Съгласно член двеста и осемнадесети от наказателнопроцесуалния кодекс законът може да възпрепятствува...

Вдигна се обичайната глъчка. Андрей не успяваше да се усмихне на всеки. В лявото му ухо клокочеше и бълбукаше Изя, който му обясняваше подробно нещо по повод ужасната неразбория в казармите по време на днешната тревога, а Долфус, още влязъл-невлязъл, взе да мърмори в дясното му ухо за клозетите и за главната канализационна магистрала, дето скоро щяла да се задръсти... После всички нахълтаха в трапезарията. Докато ги канеше и ги настаняваше, сипейки на ляво и на дясно закачки и комплименти, Андрей мимоходом забеляза как вратата на кабинета се отвори и оттам излезе, пъхайки лулата в широкия страничен джоб на сакото си, усмихващият се полковник. Беше сам. Сърцето на Андрей се сви, но в този момент се появи и ефрейтор Ото Фрижа — явно просто бе изостанал на предписваната от строевия устав дистанция от пет метра след по-старшия по звание. Започна гръмко тракане на токове.

— Сега ще прием и ще се веселим!... — изрева с цяло гърло Чачуа.

Зазвъняха ножове и вилици. След като настани с усилие Ото между Селма и Долфусището, Андрей седна на мястото си и огледа масата. Всичко беше наред.

— И представете си, скъпа, оказа се, че на килима има ето такава дупка! Тези камъни са във вашата градина, господин Фрижа, ужасно хлапе такава!...

— Разправят, че сте разстреляли някого пред строя, полковник?

— И помнете думите ми: канализацията, именно канализацията някога ще погуби нашия Град!...

— Толкова красива и с толкова малка чашка в ръка?!

— Ото, миличък, я остави този кокал... Ето ти едно хубаво парче!...

— Не, Кацман, това е военна тайна. Стигат ми неприятностите, които ми създадоха евреите в Палестина...

— Още малко водка, съветник?

— Благодаря ви, съветник!

И под масата тракаха токове.

Андрей изпи две чаши водка една след друга — за разгривка, — хапна си с удоволствие от ордьовъра и се заслуша заедно с другите в безкрайно дългия и ужасно неприличен тост, който произнасяше Чачуа. Когато най-сетне стана ясно, че съветникът по правните въпроси вдига тази мъничка-мъничка чашка с огромно-огромно удоволствие не за да подтиква присъстващите към всичките изброени вече полови извращения, а само „в чест на моите най-зли и безпощадни врагове, с които цял живот се сражавам и от които цял живот търпя поражение след поражение, а именно — за прекрасните жени!...“, Андрей облекчено се засмя с пълен глас заедно с всички и изпи на един дъх третата чашка. Вече съвсем премаляла, Долфусицето охкаше и пъшкаше на пресекулки, прикривайки се със салфетката.

Всички някак много бързо се натряскаха. „Да! О, да!“ се дочуваше познатото възклицание от далечния край на масата. Надвесил потръпващия си нос над ослепителното деколте на Долфусицето, Чачуа приказваше, без да млъква нито за миг. Напълно изнемощяла, Долфусицето пъшкаше на пресекулки и игриво се отдръпваше от него, като с цялата си тежест се притискаше с широкия си гръб до Ото. Той вече за втори път изтърваваше вилицата си. Близо до Андрей, оставил най-последно канализацията на мира, Долфус ни в клин, ни в ръкав изпадна в служебен ентузиазъм и взе да издава на провала държавни тайни. „Автономия! — заплашително мърмореше той. — Ключът към ан... авн... автономията е хлорелата^[2]!... Великият строеж ли?... Не ме размивайте. Какви дирижабли, по дяволите? Хлорела!“ „Съветник, съветник — взе да го вразумява Андрей. — За бога! Изобщо не е задължително всички да знаят това. Я по-добре ми разкажете как вървят работите в лабораторния корпус...“ Прислугата вдигна мръсните чинии и донесе чисти. Ордьовърът вече бе пометен и сега поднесоха месото по бургундски.

— Вдигам тази мъничка-мъничка чашка!...

— Да, о, да!

— Ужасно хлапенце! Как може човек да не ви обича?...

— Изя, престани да досаждаш на полковника! Полковник, искате ли да седна до вас?

— Четиринадесет кубически метра хлорела — това нищо не е... Автономия!

— Малко уиски, съветник?

— Бл'г'даря ви, съветник!

В разгара на веселбата внезапно в трапезарията изникна руменият Паркър. „Господин президентът моля да бъде извинен — доложи той. — На спешно съвещание е. Той предава горещите си поздравии на госпожа и господин Воронини, както и на всички техни гости...“ Накараха Паркър да изпие чаша водка — за целта му бе нужна помощта на съкрушаващия всяко сърце Чачуа. Вдигнаха тост за президента и за успеха на неговите начинания. Шумотевицата понамаля, вече бе поднесено кафето със сладолед и с ликьори. Ото Фрижа съзливо се оплакваше от любовните си несполуки. Долфусицето разказваше на Чачуа за любимия си Кьонигсберг, а той кимаше с нос и възторжено й пригласяше: „Ама да, разбира се! Спомням си... Генерал Черняховски... Пет денонощия с оръдия го рушихме...“ Паркър изчезна, навън вече се стъмни. Долфус жадно си пиеше кафето и развиваше пред Андрей фантазмагоричните си идеи за реконструкцията на северните квартали. Полковникът разказваше на Изя: „... Осъдиха го на десет денонощия арест за хулиганство и на десет години каторга за разгласяване на държавна и военна тайна.“ Изя пръскаше слюнки, блъбукаше и му отвърщаше: „Та това са стари истории като света, Сейнт Джеймс! У нас ги разказваха още за Хрущов!...“ „Пак политика!“ — обидено се развика Селма. Тя все пак бе успяла да се мушне между Изя и полковника и старият воин бащински милваше коляното й.

На Андрей изведнъж му стана тъжно. Той се извини в празното пространство, стана и с изтръпнали крака се запъти към кабинета си. Там приседна на перваза, запали цигара и се загледа в градината.

В градината беше непрогледен мрак. През черния люляков шубрак ярко светеха прозорците на съседната вила. Нощта беше топла и в тревата блестяха светулки. А утре какво ще правя? — помисли си Андрей. — Е, да речем, ще отида на тая експедиция, ще разузная... ще домъкна оттам цяла купчина оръжие, ще го поправя, ще го лъсна, ще го окача... а после какво ще правя?

В трапезарията вдигаха врява. „Знаете ли, полковник? — крещеше Изя. — Съюзническото командване предлага двадесет хиляди за главата на Чапаев!...“ И в съзнанието на Андрей тозчас изплува продължението: „Съюзническото командване, ваше превъзходителство, би могло да даде и повече. Та нали зад тях е Гуриев, а в Гуриев е нефтът. Ех-ех-ей.“ „... Чапаев ли? — питаше полковникът. — А, това е онзи, вашият кавалерист. Но нали него, струва ми се, го разстреляха?...“ Изведнъж Селма проточи на висок глас: „Рано-рано мама... буди своята Катя... Ставай, ставай, Катя. Корабите чакат...“ Но в същия миг я накара да млъкне кадифеният рев на Чачуа: „Аз донесох ти цветя... Чудно хубави цветя... Пък ти цветята ми не взе... Я кажи защо не ги прие?...“

Андрей затвори очи, спомни си за чичо Юра и го прониза необичайно остра болка. И Уан не е на масата, и чичо Юра не е... А за какъв дявол, питам аз, ми е притрябвал този Долфус?... Призраците го наобиколиха.

На канапето седеше Доналд с протритата си тексаска шапка. Беше кръстосал крака и обхванал с яко сплетени пръсти остроото си коляно. Когато си отиваш — не тъжи, когато пристигаш — не се радвай... А зад бюрото се бе настанил Кенши в старата си полицейска униформа — забил лакът в бюрото и подпрял брадичката си с юмрук. Не гледаше осъдително към Андрей, но в погледа му нямаше и топлота. А чичо Юра потупваше Уан по гърба и му разправяше: „Нищо, Уан, не тъжи, ние тебе министър ще те направим, с «Победа» ще се возиш...“ И го лъхна познатият, предизвикващ нетърпима горест мирис на махорка, на силна пот и на първак. Андрей с мъка си пое дъх, потърка вцепенените си бузи и отново се загледа в градината.

Там се издигаше Зданието.

То стоеше здраво на земята, разположено съвсем естествено сред дърветата, сякаш бе тук отдавна, от край време, и смяташе да си остане тук за вечни времена — червено, тухлено, четириетажно — и както тогава прозорците на първия етаж бяха закрити с капаци, а покривът бе обшит с поцинкована ламарина и към вратата водеше каменно стълбище с четири стъпала, а до единствения комин стърчеше странна антена с няколко напречни пръчки. Но сега всички прозорци бяха тъмни и тук-таме на първия етаж липсваха капациите, а стъклата бяха зацапани, напукани и някъде съвсем потъмнели от мръсотия, на места

вместо тях бяха заковани изкорубени парчета шперплат, а някои стъкла бяха облепени на кръст с широки хартиени ленти. И вече не се дочуваше тържествената и мрачна музика — от Зданието като невидима мъгла пълзеше тягостна непроницаема тишина. Без да се замисля нито за миг, Андрей прехвърли крака през перваза и скочи в градината. Тръгна към Зданието, крачейки по меката гъста трева, като разпръскваше светулките и все по-дълбоко се зариваше в мъртвата тишина, вторачил очи в познатата медна дръжка на дъбовата врата, която сега не блестеше, а бе покрита със зеленикава патина.

Той се изкачи по каменните стъпала и погледна назад. В ярко осветените прозорци на трапезарията, причудливо пречупвайки се, весело подскачаха човешки сенки, леко се носеше танцова музика и, кой знае защо, отново подрънкваха ножове и вилици. Андрей махна с ръка на всичко това, обърна се и сложи ръка върху влажната гравирана мед. В антрето сега цареше полумрак, спареният прогизнал въздух миришеше на мухъл, а виенската закачалка стърчеше в ъгъла гола като мъртво, изсъхнало дърво. Пътеката и металните пръчки на мраморното стълбище бяха изчезнали и по стъпалата самотно изпъкваха само зелениясалите пръстени, мяркаха се стари, пожълтели угарки и още някакъв боклук. Пристъпвайки тежко, без да чува нищо освен собствените си стъпки и собственото си дишане, Андрей бавно се изкачи на горната площадка.

От отдавна изгасналата камина го лъхна зловонен мирис на отколешно пожарище и амоняк, нещо едва доловимо шаваше, пълпеше и шумолеше. В огромната зала беше все така студено, в нозете му духаше, черните прашни, парцаливи платнища висяха от невидимия таван, по мрачните мраморни стени тъмнееха грозни, подозрителни петна и блестяха протекли следи от избила влага, златото и пурпурът се бяха оронили, а горделивите бюстове — гипсови, мраморни, бронзови, златни — сляпо и скръбно гледаха от нишите през валмата от прашна паяжина. Паркетът под краката му силно скърцаше и се огъваше на всяка крачка, по осеяния с боклуци под се ширеха лунни квадрати, а пред него чезнеше в далечината някаква дълбока галерия, в която Андрей досега не беше стъпвал. И внезапно цяло пълчище плъхове изскочи изпод краката му, понесе се с писъци и трополене по галерията и изчезна в тъмнината.

Но къде са всичките те? — хаотично си мислеше Андрей, бродейки по галерията. — Какво е станало с тях? — питаше се той, докато се спускаше в спарените плесенявали подземия по кънтящите железни стълби. Та как е могло да стане всичко това? — напрягаше ума си той, преминавайки от стая в стая, а под краката му хрущеше оронена мазилка, скърцаше натрошено стъкло, жвакаше кал, обрасла с мъхнати плюски от мухъл... и се носеше сладникав мирис на разложение, и някъде, процеждайки се капка по капка, водата сякаш отмерваше времето и по изподраните стени чернееха огромни картини в масивни рамки, но какво бе нарисувано на тях, вече не можеше да се различи...

Отсега нататък тук винаги ще бъде така, мислеше си Андрей. Сторил съм нещо, всички ние сме сторили нещо, заради което отсега нататък тук винаги ще бъде така. То повече няма да се помръдне от мястото си, ще остане тук завинаги, ще гние и ще се руши като най-обикновена къща, рухнала от старост, и в края на краищата ще го срутят с чугунени бойници, ще запалят боклука, а обгорелите тухли ще изхвърлят на сметището... Та нито един глас не се чува тук! И изобщо никакъв звук, само плъховете пищят от отчаяние по ъглите...

Той видя огромна кантонерка с плъзгаща се врата и неочаквано си спомни, че точно такъв шкаф има в стаичката му от шест квадратни метра, дето единственият прозорец гледа към вътрешния двор-шахта, а до нея е кухнята. Кантонерката е пълна със стари вестници и навити на руло плакати, които баща му колекционираше преди войната, и с още някакви непотребни, пожълтели кочани и топчета хартия... и когато капанът смаза муцуната на един огромен плъх, той някак се изхитри да се завре в този шкаф и дълго време мърдаше и шумолеше там, и всяка нощ Андрей се боеше, че ще се стовари на главата му, а веднъж взе бинокъл и отдалеч, чак от перваза на прозореца, погледна какво става там, сред купчините хартия. Видя — или му се стори, че видя? — стърчащи уши, сива глава и ужасен, блестящ, сякаш лакиран, мехур вместо муцуна. Беше толкова зловещо, че той изскочи като попарен от стаичката си и известно време, примрял, седя на сандъка в коридора, като чувствуваше, че му се повдига. У дома нямаше никой, така че не се стесняваше, но се срамуваше от страха си, и в края на краищата стана, отида в голямата стая, нави грамофона и си пусна „Рио

Рита“^[3]... А след още няколко дни в стаичката му се появи сладникав, предизвикващ гадене мирис, съвсем същият като този тук...

В дълбоко като кладенец сводесто помещение странно и неочаквано засияха с мътни отблясъци редиците от оловни тръби на огромен орган, отдавна вече мъртъв, застинал, ням като изоставено гробище на музиката. Край органа, до стола на органиста, сгърчен, лежеше някакъв човечец, омотан в съдран килим, а до главата му бляскаше празна бутилка водка. Андрей разбра, че всичко наистина е свършено, и бавно тръгна към изхода.

Щом слезе по каменното стълбище в своята градина, той съзря Изя. Никога не бе го виждал толкова измъчен и разчорлен. Хванал се с една ръка за стъблото на ябълката, Изя едва се държеше на краката си, загледан в Зданието. Усмивката му бе застинала и оголените му зъби блестяха в полумрака.

— Това е — рече му Андрей. — Край.

— Неспокойната ни съвест бълнува! — неясно продума Изя.

— Само плъхове тичат — каза Андрей. — Гнилоч.

— Неспокойната ни съвест бълнува... — повтори Изя и се извихи.

---

[1] Изопачено от чаофан — традиционно китайско ястие от ориз с подправки, известно в множество пикантни разновидности. — *Бел.прев.* ↑

[2] Хлорела — зелени едноклетъчни водорасли, съдържащи много белтъчини и стимулатори на растежа. Хлорелата се смята за перспективен източник на храна, може да се използва и за почистване на въздуха в подводници, космически кораби и други автономни съоръжения. — *Бел.прев.* ↑

[3] Американски шлагер от 1929 г., станал много популярен в Съветския съюз след показването на едноименния филм-мюзикъл на Лутър Рийд. — *Бел.прев.* ↑

ЧАСТ ПЕТА

РАЗКЪСВАНЕ НА НЕПРЕКЪСНАТОСТТА

ГЛАВА ПЪРВА

Като преодоля болезненото присвиване в стомаха, Андрей преглътна последната лъжичка рядка каша, е отвращение избута канчето настрана и протегна ръка за чашката. Чаят все още бе горещ. Той обхвана чашката с длани и взе да го сърба на малки глътки, вторачил поглед в съскащия пламък на бензиновата лампа. Чаят бе прекалено силен, престолял в кипналата вода доста повече, отколкото трябва, смърдеше на метла и имаше още някакъв необичаен вкус — дали от гнусната вода, с която бяха попълнили запасите си на осемстотин и двадесетия километър, или Кехада пак беше досипал в него за целия команден състав от своята гадост против дрисък. А може би просто не бяха измили добре чашката — днес тя бе някак особено мазна и лепкава.

Долу, на улицата, подрънкваха канчетата на войниците. Тевосян с вечно разпуснатия си език подхвърли нещо неприлично за Фъфлата и войниците тъкмо щяха да зацвелят от смях, ала сержант Фогел внезапно ревна с пруското си гласище: „Вие на пост ли отивате или в леглото на някоя кучка? На вас говоря, влечуго такова! Защо сте бос? Къде ви са обувките, простако?“ Мрачен глас отвърна, че кожата на краката му се е протрила до кръв, а на места даже до кокал. „Я си затваряйте устата, чифтосана краво! Веднага се обувайте и бегом на пост! По-живо!...“

Андрей с наслада размърда под масата пръстите на босите си крака. Те вече си бяха поотдъхнали на прохладния паркет. Да имаше сега един леген студена вода... Да си пъхна там краката... Андрей надникна в чашката. Тя все още беше пълна до половината и като прати наум всичко по дяволите, той неочаквано за самия себе си излока остатъка на три огромни сладострастни глътки. Стомахът му тутакси закъркори. Известно време Андрей боязливо се слушваше

какво става в него, после остави чашката, изтри си устата с опакото на дланта и погледна към металната касетка с документите. Трябваше да извади вчерашните рапорти. Ама не гореше от желание. Има време. Да можех сега да си легна, да се протегна хубавичко, да се заметна с куртката и да затворя очи поне за десетина часа...

Навън внезапно яростно забоботи двигателят на трактора. Останките от стъклата по прозорците задрънчаха и до лампата падна мазилка от тавана. Като потропваше леко, празната чашка запълзя към края на масата. Лицето на Андрей се сбръчка, той стана, отправи се, шляпайки с боси крака, към прозореца и надникна навън.

В лицето го блъсна горещият мирис на още неизстиналата улица, лютивата смрад на изгорели газове и тежката гадна воня на загрято моторно масло. В прашния светъл конус под подвижния фар на трактора брадясали мъже, седнали направо на паважа — кой където свари, лениво ровичкаха с лъжици във войнишките си канчета. Всички бяха боси и повечето голи до кръста. Потните им бели тела лъщяха, а лицата и китките на ръцете им изглеждаха черни, сякаш всички бяха с маски и ръкавици. Андрей неочаквано откри, че не може да познае никого от тях. Бяха като стадо непознати голи маймуни... В светлия кръг се появи сержант Фогел с грамаден алуминиев чайник в ръка и маймуните тутакси се разшаваха, развълнуваха се, взеха да се въртят и да протягат към чайника чашките си. Отблъсквайки ръцете им, сержантът нещо се развика, но от грохота на двигателя почти нищо не се чуваше.

Андрей се върна на масата, рязко отвори касетката и измъкна отвътре дневника и вчерашните рапорти. На масата пак падна мазилка от тавана. Андрей погледна нагоре. Стаята беше доста висока — до тавана имаше поне четири, а може и пет метра. Тук-таме гипсовите орнаменти се бяха оронили и се виждаха чамовите летви, те будеха сладостния спомен за домашни кифлички с мармалад, поднасяни заедно с огромно количество прекрасно запарен, светъл чай в прозрачни, тънкостенни чаши. С лимон. Или пък човек можеше да вземе празна чаша и просто да си налее в кухнята колкото си иска студена вода...

Андрей тръсна глава, стана отново и като прекоси стаята, отиде до грамадния библиотечен шкаф. Стъклата на вратичките му липсваха. Книги също нямаше. Ширеха се само празни, прашни лавици. Той вече

знаеше това, но все пак още веднъж ги огледа и дори опипа с ръка тъмните ъгли.

Наистина стаята бе сравнително добре запазена. Имаше две съвсем прилични кресла и още едно с продънена седалка — сигурно разкошно навремето, с тапицерия от релефна лицева кожа. До стената срещу прозореца бяха наредени няколко стола, в средата имаше ниска масичка, върху която стоеше кристална вазичка с някаква засъхнала чернилка на дъното. Тапетите по стените бяха подпухнали, а на места съвсем се бяха отлепили, паркетът се бе разсъхнал и издул, но все пак стаята бе в много прилично състояние — някой бе живял тук съвсем доскоро, допреди не повече от десетина години.

За първи път след петстотния километър Андрей виждаше така добре запазен дом. След толкова много километри опожарени до основи квартали, превърнати в черна, овъглена пустиня; след толкова много километри ширещи се развалини, обрасли с тъмни трънаци, сред които нелепо се извисяваха треперещи от старост кухи, многоетажни бетонни кутии с отдавна порутени стени и подове; след много и много километри пустош, осеяна с прогнили дървени скелети на къщи без покриви, където човек можеше да види от пътя цялата тераса — от Жълтата стена на изток до края на пропастта на запад, — след всичко това тук отново започваха почти изцяло запазени квартали и павиран път, а може би някъде наоколо имаше и хора — за всеки случай полковникът заповяда постове да бъдат удвоени.

Интересно какво ли прави сега полковникът. Напоследък старецът май не е добре. Всъщност всички нас напоследък не ни бива. Много навреме тъкмо днес, за първи път след дванадесет денонощия, ще имаме покрив над главите си, а няма да ноцуваме под открито небе. Ако можехме сега да намерим и вода, бихме могли да направим голяма почивка. Само че, изглежда, и тук няма да има вода. Във всеки случай според Изя не бива да се надяваме утре да намерим вода. В цялото това стадо само от Изя и от полковника има някаква полза...

На вратата се почука, но едва се чу от боботещия двигател. Андрей побърза да се върне на мястото си, наметна куртката, разтвори дневника и кресна:

— Да!

Беше просто Дуган — суховат, вече на години, лика-прилика със своя полковник, гладко избръснат, с куртка — стегнат и закопчан

догоре.

— Ще разрешите ли да прибера масата, сър? — извика Дуган.

Андрей кимна. Боже мой, помисли си той. Колко ли усилия трябва да полага, за да се поддържа в тая мръсотия... А не е нито офицер, нито дори сержант, всичко на всичко ординарец. Слуга.

— Как е полковникът? — попита Андрей.

— Извинете, сър? — Дуган замря с мръсните съдини в ръце, извърнал към него дългнестото си, хрущялесто ухо.

— Как се чувствава полковникът?! — изрева Андрей и в същия миг двигателят отвън замлъкна.

— Полковникът пие чай! — ревна Дуган в настъпилата тишина и тутакси сконфузено добави с по-нисък глас: — Извинете, сър. Полковникът се чувствава задоволително. Вечеря и сега пие чай.

Андрей разсеяно кимна и прелисти няколко страници от дневника.

— Ще имате ли някакви нареждания, сър? — осведоми се Дуган.

— Не, благодаря — рече Андрей.

Когато Дуган излезе. Андрей най-сетне се захвана с вчерашните рапорти. Снощи тъй и не записа нищо. Такова разстройство имаше, че едва дочака да свърши вечерният рапорт, а после се мъчи почти до зори — вися клекнал наред пътя с гол задник, извърнат към лагера, като се вглеждаше и се ослушваше в нощния мрак, стиснал в едната ръка пистолет, а в другата — фенерче.

„28-и ден“ — написа Андрей на нова страница и подчерта заглавието с две дебели черти. После взе рапорта на Кехада.

„Изминати: 28 километра — записа той. — Височина на слънцето: $63^{\circ} 51'$ $13,2''$ (979-и км). Средна температура: $+23^{\circ}\text{C}$ на сянка, $+31^{\circ}\text{C}$ на слънце. Вятър: 2,5 м/с. Влажност: 0,42. Гравитация: 0,998. Направени са сондажи на 979-ия, 981-ия и 986-ия км. Вода няма. Разход на гориво...“

Андрей взе рапорта на Елизауер, по който имаше следи от мръсни пръсти, и дълго разчита небрежния му разкрячен почерк.

„Разход на гориво: 32% над нормата. Остатък в края на 28-ия ден: 3200 кг. Състояние на двигателите: №1 — задоволително, №2 — износени бутални болтове и... цилиндрите...“

Какво по-точно им има на цилиндрите, Андрей така и не разбра, макар да поднесе листа до самия пламък на лампата.

„Състояние на личния състав: относно физическото състояние — почти всички са с протрити крака, не престава поголовната диария, обривът по гърбовете на Пермяк и Палоти се увеличава. Особени произшествия няма. Два пъти се мярнаха акулови вълци, но бяха прогонени с изстрели. Разход на боеприпаси: 12 патрона. Разход на вода: 40 л. Остатък в края на 29-ия ден: 1100 кг. Разход на продоволствие: 20 дажби. Остатък в края на 28-ия ден: 730 дажби...“

Фъфлата пронизително завреця отвън и мигом гръмко зацвилиха продрани тютюнджийски гърла. Андрей надигна глава и се заслуша. Дявол знае, помисли си той. Може пък и за добро да е, че тая се лепна за нас. Все пак има нещо, което да развлича момчетата... Само дето напоследък нещо взеха да се бият заради нея.

Някой пак почука на вратата.

— Влезте — недоволно рече Андрей.

Влезе сержант Фогел — грамаден, червендалест, с огромни черни кръгове от пот под мишниците на куртката.

— Сержант Фогел моли за разрешение да се обърне към господин съветника! — кресна той с прибрани ръце до бедрата и разперени лакти.

— Слушам ви, сержант — каза Андрей.

Сержантът хвърли поглед към прозореца.

— Моля за разрешение да говоря конфиденциално — каза той и сниши глас.

Ново двайсет, помисли си Андрей с досада.

— Елате насам, седнете — каза той.

Сержантът се доближи на пръсти до масата, приседна на ръба на креслото и се наведе към Андрей.

— Хората не искат да вървят по-нататък — рече той полугласно.

Андрей се отпусна върху облегалката на стола. Така. Ето значи какво доживяхме... Чудесно... Поздравявам ви, господин съветник...

— Какво значи „не искат“? — каза той. — Кой ги пита тях?

— Капнали са, господин съветник — доверително рече Фогел. — Тютюнът свършва, дрисъкът ги съсипва. А най-важното е, че се страхуват. Ужасно, господин съветник.

Андрей го гледаше мълчаливо. Трябваше да предприеме нещо. Веднага. Незабавно. Но не знаеше какво точно.

— Единадесет дни вървим през безлюдна пустош, господин съветник — продължаваше Фогел почти шепнешком. — Господин съветникът си спомня как ни предупреждаваха, че ни очакват тринадесет дни път през безлюдна пустош, а после с всички ни е свършено. Само два дни останаха, господин съветник...

Андрей си облиза устните.

— Сержант — каза той, — срамота. Стар боец сте, а вярвате на женски приказки. Не съм очаквал това от вас!

Фогел се усмихна накриво, като размърда огромната си долна челюст.

— Съвсем не, господин съветник. Мене човек не може да ме уплаши. Да имах там — той посочи с големия си възлест пръст навън, — да имах там само немци или поне япончета, изобщо нямаше да водим такъв разговор, господин съветник. Ама моите хора са сбирщина. Италианци, разни арменци...

— Достатъчно, сержант! — повиши глас Андрей. — Срамота. Да не би да не знаете устава! Защо говорите без разрешение? Каква е тая разпасаност, сержант! Станете!

Фогел тежко се надигна и зае стойка „мирно“.

— Седнете — каза Андрей, след като изчака малко.

Фогел пак така тежко седна и двамата помълчаха известно време.

— Защо идвате при мене, а не при полковника?

— Виноват, господин съветник. Вече ходих при господин полковника. Вчера.

— Е, и какво?

Фогел се обърка и извърна очи.

— Господин полковникът не пожела да приеме донесението ми за сведение, господин съветник.

Андрей се позасмя.

— Ето виждате ли! Какъв сержант сте, дявол да го вземе, ако не можете да държите хората си изкъсо? Бояли се, представете си! Дечицата... Те от вас трябва да се страхуват, сержант! — развика се той. — От вас! А не от тринадесетия ден!

— Да бяха само немци... — пак започна Фогел мрачно.

— Ама какво става тука? — с мазен глас попита Андрей. — Аз, началникът на експедицията, ли трябва да ви уча като последния сополанко какво да правите, когато подчинените ви се бунтуват?

Засрамете се, Фогел! Ако не знаете, прочетете устава. Доколкото ми е известно, там всичко това е предвидено.

Фогел пак се ухили, раздвижвайки долната си челюст. Явно в устава такива случаи все пак не бяха предвидени.

— Имах по-добро мнение за вас, Фогел — рязко каза Андрей. — Много добре! Запомнете веднъж завинаги — тук никой не се интересува дали вашите хора искат, или не искат да вървят по-нататък. На всички ни се иска сега да сме си в къщи, а не да се мотаем в тая жега. Всички сме жадни, всички сме капнали. И въпреки това всички изпълняваме дълга си, Фогел. Ясно ли е?

— Тъй вярно, господин съветник — смънка Фогел. — Разрешете да напусна?

— Вървете.

Сержантът си тръгна, удряйки безпощадно с ботуши по разсъхнатия паркет.

Андрей отметна куртката и отново се приближи до прозореца. Народът долу май беше мирясал. В светлия кръг стърчеше непоносимо дългият Елизауер и, приведен, разглеждаше някакъв голям лист, изглежда, карта, която едрият тромав Кехада държеше разгърната пред него. От тъмнината изскочи, мина покрай тях и се шумгна в къщата някакъв войник — бос, полугол, чорлав и носеше автомата си за ремъка. Там, откъдето той дойде, нечий глас се провикна в тъмнината:

— Гаго! Ей, Тевосян!

— Какво искаш? — отвърнаха му от невидимата влачка, където като червени светулки просветваха и гаснеха огънчетата на цигари.

— Обърни фара насам! Тука нищо не се вижда...

— Че за какво ти е да виждаш? В тъмното не можеш ли?

— Абе тука вече всичко са оплескали... не знам къде да стъпя...

— Ти си на пост, на тебе не ти се полага — обади се нов глас от влачката. — Карай направо там, където стоиш!

— Светнете бе, мамицата ви мръсна! Мързи ви задника да си мръднете, а?

Дългият Елизауер се изправи, само с две крачки стигна до трактора и обърна прожектора по дължината на улицата. Андрей видя часовия. Придържайки свалените си панталони, часовият неуверено пристъпваше с полусвити крака около онази огромна желязна статуя, която някой смахнат беше издигнал направо на тротоара до близкото

кръстовище. Статуята представляваше як, широкоплещест тип в нещо като тога, с бръсната глава и неприятна жабешка физиономия. Сега, под светлината на прожектора, тя изглеждаше черна. Лявата ръка сочеше в небесата, а дясната се простираше над земята с разперени пръсти. Сега на тази ръка висеше автоматът на часовия.

— А така, господ здраве да ви дава! — зарадван извика часовият и клекна. — Сега можете да гасите!

— Давай, давай, работи! — насърчаваха го от влачката. — Ние ще те прикриваме оттук с автоматите, ако стане нещо.

— Я махнете тая светлина, бе момчета! — взе да се моли капризният часови.

— Не я махайте, господин инженер — посъветваха Елизауер от влачката. — Той се шегува. И по устав не бива...

Но Елизауер все пак извъртя фара. Чу се как на влачката почнаха да се боричкат и кикотят. После заподсвиркваха на два гласа някакъв марш.

Всичко си е както винаги, помисли си Андрей. Пък и днес май ми изглеждат по-весели от друг път. Нито вчера, нито онзи ден чувах такива шегги. Може би се дължи на непокътнатите къщи?... Да, много е вероятно. Все пустиня, пустиня, а сега все пак са в къща. Човек може спокойно да се наспи, няма нужда да стои нащрек заради вълците... Само Фогел да не беше такъв паникьор. Не-е, той не е от тях... Андрей изведнъж си представи как утре дава заповед за тръгване, а те се струпват накуп, затворите на автомати щракват и казват: „Няма да тръгнем!“ Може би затова сега са толкова весели — наговорили са се помежду си, решили са утре да се връщат („... Какво ли може да ни направи тая хърба, някакъв скапан чиновник?“) и сега не ги е еня, хванали са дядо господ за брадата и пет пари не дават за нищо... И Кехада, мръсник с мръсник, и той е с тях. От колко дни вече мрънка, че било безсмислено да се продължава нататък... с очи ще ме изяде на вечерните рапорти... та той ще си умре от кеф, ако цъфна пред Гайгер с подвита опашка...

Раменете на Андрей зиморничаво потръпнаха. Сам си си виновен, лигльо такъв, изтърва им ти юздите, въшлив демократ и народолюбив глупак... Още тогава трябваше да изправя онази рижа гадина Хнойпек до стената, веднага трябваше да стъпя на врата на цялата банда и сега никой от тях нямаше да смее гък да ми каже! И

най-важното, имаше отлична възможност! Групово изнасилване, при това зверско, и то на туземка, и отгоре на всичко на малолетна туземка... И как нагло се хилеше този Хнойпек — дръзко, заситено, отвратително, — когато им крещях... и как всички побледняха като платно, когато извадих пистолета... Ех, полковник, полковник! Либерал сте вие, а не боеви офицер! „Но защо веднага да разстрелвам, съветник? Та нали съществуват и други методи за въздействие!...“ Не-е, полковник, както се вижда, на такива като Хнойпек не можеш да им въздействуваш с други методи... А след това всичко тръгна наопаки. Момичето се лепна за отряда, пък аз най-позорно проспях момента (дали от сащисване?), а после започнаха боища и свади заради нея... И пак трябваше при първото сбиване да изправя някого до стената, а това разпасано момиче да го набия и да го изхвърля от лагера... Ама как можех тогава да я изпъдя? Бяхме навлезли в опожарените квартали, никаква вода наоколо, излязоха вълци...

Долу внезапно взеха яростно да крещят и да псуват, нещо падна и с трясък се изтърколи, от входа заднишком излетя в светлия кръг съвсем гола маймуна, плъсна се по задник и вдигна облак прах, но още не беше успяла да се изправи на крака, когато от същия вход като тигър се метна отгоре ѝ втора маймуна, също съвсем гола, и те се счепкаха, изтърколиха се по паважа и взеха да се налагат един друг с всички сили, като ревяха и виеха, прегракнало хриптяха и се плюеха.

Вкопчил се с една ръка за перваза, Андрей глупаво шареше с другата по кръста си, забравил, че кобурът му се въргаля на креслото, но в този миг от тъмнината изскочи сержант Фогел и се спусна като черен буреносен облак, гонен от ураган, надвеси се над мръсниците и ето че вече хвана единия за косите, а другия за брадата, вдигна ги във въздуха, с глух пукот им блъсна главите една в друга и ги запрати на различни страни като палета.

— Много добре, сержант! — разнесе се слабият, но твърд глас на полковника. — Негодниците да се завържат през нощта за леглата, а утре да се пратят извънредно за цял ден в авангарда.

— Слушам, господин полковник — тежко задъхан, отвърна сержантът. Той погледна надясно, където на паважа шаваше, мъчейки се да се надигне, една от голите маймуни, и неуверено добави: — Ще си позволя да доложя, господин полковник, че единият не е от нашите. Картографът Рулио.

Андрей завъртя глава като бесен, за да му се отпуси гърлото, и с несвой глас изрева:

— Картографът Рулио да се изпрати в авангарда за три дни в пълно походно снаряжение на обикновен войник! При повторно сбиване и двамата да се разстрелят на място! — В гърлото му нещо болезнено се скъса. — Да се разстрелват на място всички негодници, които се осмелят да се бият! — изхриптя той.

Опомни се седнал до масата. Май че вече е късно, помисли си той, гледайки тъпо треперещите си пръсти. Късно е. По-рано трябваше... Но ще ми станете послушнички! Ще ви накарам аз да правите каквото ви се заповяда! Половината ще наредя да разстрелят... сам ще ги разстрелям... Тогава другата половина ще трепери от сянката ми и няма да смее да гъкне. Край... Стига толкоз! А първият куршум ще бъде за Хнойпек — при най-малкия повод. Първият!...

Той порови с ръка зад гърба си, издърпа колана с кобура и извади пистолета си. Дулото му беше задръстено с кал. Помъчи се да издърпа затвора. Той едва-едва поддаде и някъде към средата заседна. По дяволите, всичко вече се е задръстило, затънало е в мръсотия... Навън вече беше тихо, само в далечината по паважа потракваха подкованите обуца на часовите, а някой се секнеше на долния етаж и шумно съскаше през зъби.

Андрей отиде до вратата и надзърна в коридора.

— Дуган! — викна той полугласно.

В ъгъла нещо се размърда. Андрей трепна и се вгледа в полумрака: беше Немия. Той седеше в обичайната си поза, кръстосал и преплел краката си по някакъв много сложен начин. Очите му влажно проблясваха в мрачината.

— Дуган! — викна по-високо Андрей.

— Идвам, сър! — отвърнаха му от вътрешността на къщата. Чуха се стъпки.

— Защо седиш тука? — рече Андрей на Немия. — Ела в стаята.

Вдигнал широкото си лице, Немия го гледаше, без да мърда.

Андрей се върна на масата и когато Дуган почука и надникна в стаята, му каза:

— Бъди така добър да ми почистиш пистолета.

— Слушам, сър — почтително рече Дуган, взе пистолета, а до вратата вежливо се отстрани, за да направи път на влизащия Изя.

— Уха, лампа! — каза Изя, устремявайки се направо към масата. — Слушай, Андрей, нямаш ли други такива лампи? Омръзна ми да се мъча с това фенерче, вече очите ме болят...

През последните дни Изя доста бе отслабнал. Дрехите му висяха като на закачалка и целите бяха изпокъсани. И той смърдеше като стар козел. Всъщност всички смърдяха така. Освен полковника.

Андрей гледаше как Изя, без да обръща внимание на нищо, придърпа един стол, настани се на масата и приближи лампата. После взе да вади от пазвата си някакви стари изпомачкани книжа и да ги реди пред себе си. При това той както обикновено подскачаше на стола, шареше с очи по книжата, сякаш се опитваше да ги прочете всичките наведнъж, и от време на време пощипваше брадавицата си. Вече му беше трудно да се добере до своята брадавица, защото гъста къдрава брада покриваше бузите му, врата и май дори ушите.

— Виж какво — рече Андрей, — вземи все пак да се обръснеш...

— Че защо? — разсеяно попита Изя.

— Целият команден състав се бръсне — сърдито каза Андрей. — Само ти ходиш като бостанско плашило.

Изя вдигна глава и известно време гледа Андрей, а жълтите му, отдавна немити зъби надничаха през космалаците.

— Така ли? — рече той. — Знаеш ли, аз не държа на престижа. Я виж куртката ми каква е станала.

Андрей я огледа.

— Би могъл между другото и нея да закърпиш. Ако не умееш, дай я на Дуган.

— Според мен Дуган и без това си има достатъчно работа... Впрочем кого се каниш да разстрелваш?

— Когото трябва — мрачно каза Андрей.

— Аха — рече Изя и се зачете в книжата си, без повече да обръща внимание на нищо.

Андрей погледна часовника си. До вечерния рапорт вече оставаха само десет минути. Той с въздишка бръкна под масата, напипа там обувките си, измъкна от тях вече втвърдилите се чорапи, крадешком ги помириса, после вирна десния си крак към светлината и огледа протритата си пета. Раната беше почнала да зараства, но все

още го болеше. Като се намръщи предварително, той внимателно обу коравия чорап и леко раздвижи стъпалото. После се намръщи съвсем и се протегна за обувката. Щом се обу, запаса колана с празния кобур, изпъна куртката и я закопча догоре.

— На — рече Изя и през масата му натика в ръцете купчина изписана хартия.

— Какво е това? — без всякакъв интерес попита Андрей.

— Хартия.

— А-а... — Андрей я сгъна и я пхна в джоба на куртката си. — Благодаря.

Изя отдавна пак четеше. Бързо като машина.

Андрей се сети как никак не му се искаше да взема Изя в тази експедиция — с нелепия му вид на бостанско плашило, с тази предизвикателна еврейска физиономия, с наглото му хилене, с очевийната непригодност да понася тежко физическо натоварване. Очевидно беше, че ще бере много ядове с Изя, а пък в походните условия, твърде близки до бойните, ще има малко полза от един архивар. А се оказа, че изобщо не е бил прав.

Всъщност беше прав. Изя пръв си протри краката. И двата едновременно. Човек трудно можеше да го понася на вечерните рапорти с неговите идиотски неуместни шеги и натрапчивата му фамилиарност. В самото начало на похода, още на третия ден, той успя да падне в някаква изба и се наложи да го измъкват оттам. На петия ден се загуби някъде и трябваше да отложат тръгването с няколко часа. По време на кратката схватка на триста и четиридесетия километър се държа като последния кретен и само по някакво чудо остана жив. Войниците му се подиграваха, а Кехада постоянно се караше с него. Елизауер се оказа по принцип убеден антисемит и Андрей трябваше специално да му внушава някои неща във връзка с Изя... Така беше. Какво ли не се бе случвало.

И независимо от всичко твърде скоро стана тъй, че Изя се превърна в най-популярната личност в експедицията, ако не смятаме може би полковника. А в известен смисъл беше по-популярен дори от него.

Първо, Изя откриваше вода. Геолозите упорито и самоотвержено търсеха водоизточници, пробиваха сонди в скалите, потяха се, правеха изнурителни походи по време на общите почивки. Изя просто си

седеше във влачката под грозния, саморъчно направен чадър и се ровеше в старите книжа, които вече бе натрупал в няколко сандъка. И четири пъти предсказа къде точно трябва да търсят подземните цистерни. Наистина едната цистерна се оказа пресъхнала, а в другата водата имаше доста силен дъх, но два пъти експедицията се сдоби с прекрасна вода благодарение на Изя и само на Изя.

Второ, той откри склада за гориво, след което антисемитизмът на Елизауер стана до голяма степен абстрактен. „Аз ненавиждам чифутите — обясняваше той на своя главен моторист. — Няма нищо по-лошо на този свят от чифута. Обаче никога не съм имал нещо против евреите! Да вземем, да речем, Кацман...“

По-нататък, Изя снабдяваше всички с хартия. Запасите от служебни рула свършиха още след първия взрив на стомашните разстройства и тогава популярността на Изя — единствения притежател и пазител на книжните богатства в страната, където човек не можеше да намери не само лист от лапад, но дори и стиска трева — тогава вече неговата популярност надмина всички възможни граници.

Не минаха и две седмици, когато дори с известна ревност Андрей откри, че Изя го обичат. Всички. Дори войниците, което вече беше съвсем невероятно. По време на почивките те се тълпяха около него и слушаха дрънканиците му със зяпнала уста. По собствена инициатива и с удоволствие мъкнеха от едно място на друго железните му сандъци с документацията. Изплакваха му болките си и се перчеха пред него като ученици пред любимия си учител. Фогел те ненавиждаха, от полковника трепереха, с учените се биеха, а с Изя се смееха. Вече не му се присмиваха, а се смееха заедно с него!... „Знаете ли, Кацман — рече веднъж полковникът. — Никога не ми е било ясно защо в армията трябва да има комисари. В командуваните от мен части никога не е имало комисар, но вас, струва ми се, бих ви взел...“

Изя прегледа и подреди едната купчина книжа и измъкна от пазвата си втора.

— Има ли нещо интересно? — попита Андрей. Той зададе въпроса не защото проявяваше любопитство, а просто му се прииска някак да изрази нежността, която внезапно изпита към този тромав, нелеп, дори неприятен на вид човек.

Изя не успя да му отговори — докато поклащаше отрицателно глава, вратата се отвори и в стаята влезе полковник Сейнт Джеймс.

— Ще разрешите ли, съветник? — рече той.

— Заповядайте, полковник — каза Андрей, като стана. — Добър вечер.

Изя скочи и побутна едно кресло към полковника.

— Много сте любезен, комисарю — каза полковникът и бавно се разположи — първо приседна, после се настани удобно. Изглеждаше както обикновено — стегнат, свеж, ухаещ на одеколон и хубав тютюн, само дето бузите му напоследък малко бяха хлътнали и очите му бяха потънали необичайно дълбоко. И той вече не ходеше с традиционния си къс камшик в ръка, а с дълъг черен бастун, на който забележимо се подпираше, когато му се наложеше да стои прав.

— Това безобразно сбиване под прозорците ни... — каза полковникът. — Бъдете така добър да приемете извиненията ми, съветник, за моя войник.

— Да се надяваме, че това е било последното сбиване — мрачно каза Андрей. — Нямам намерение повече да търпя тия безобразия.

Полковникът кимна разсеяно.

— Войниците винаги се бият — небрежно отбеляза той. — В британската армия това всъщност се поощрява. Бойният дух, целенасочената агресивност и така нататък... Но вие, разбира се, сте прав. В такива тежки, походни условия не бива да търпим това. — Той се облегна в креслото, извади лулата си и взе да я тъпче. — А нали, съветник, още не сме видели очите на потенциалния противник! — шеговито рече той. — Във връзка с това предвиждам, че горкичкият ни генерален щаб ще има сериозни затруднения. Пък и господа политиците, ако бъдем откровени...

— Напротив! — възкликна Изя. — Тъкмо сега за всички нас ще настъпят най-напрегнатите дни! Тъй като истински противник не съществува, ще трябва да го измислим. А както показва световният опит, най-страшният противник е измисленият противник. Уверявам ви, че това ще бъде изключително ужасяващо чудовище. Ще се наложи двукратно да увеличим армията си.

— Виж ти! — все така шеговито рече полковникът. — Интересно кой ще го измисли? Да не би вие, мой комисарю?

— Вие! — тържествено каза Изя. — Преди всичко вие. — Той започна да брои на пръсти. — Първо, ще трябва да създадете отдел за политическа пропаганда към генералния щаб...

Някой почука на вратата и преди Андрей да успее да отговори, в стаята влязоха Кехада и Елизауер. Кехада беше навъсен, а Елизауер някак неопределено се усмихваше отвисоко, почти изпод самия таван.

— Моля седнете, господа — хладно ги покани Андрей. Той почука с кокалчетата на пръстите си по масата и каза на Изя: — Кацман, започваме.

Изя млъкна наред изречението и с готовност обърна глава към Андрей, като сложи ръка върху облегалката на стола. Полковникът отново се изправи в креслото и се опря върху дръжката на бастуна си.

— Имате думата, Кехада — рече Андрей.

Ръководителят на научната част седеше точно срещу него, широко разкراчил дебелиите си като на щангист крака, за да му се проветрява чаталът, а Елизауер както винаги се бе настанил зад него, силно прегърбен, за да не стърчи прекалено много.

— По отношение на геологията няма нищо ново — мрачно каза Кехада. — Навсякъде глина и пясък. Няма никакви следи от вода. Тукашният водопровод отдавна е пресъхнал. Може би тъкмо поради тази причина хората са напуснали местността, не знам... Имаме днешните данни за слънцето, вятъра и така нататък... — Той извади от горния джоб на куртката си един лист и го остави пред Андрей. — Засега това е всичко.

На Андрей никак не му хареса това „засега“, но кимна и погледна към Елизауер.

— С транспорта как сме?

Елизауер се изправи и заговори над главата на Кехада:

— Днес са изминати тридесет и осем километра. Двигателят на трактор номер две се нуждае от основен ремонт. Много съжалявам, господин съветник, но уви...

— Така — рече Андрей. — Какво значи това „основен ремонт“?

— Необходими са ни два-три дни — каза Елизауер. — Някои части трябва да се сменят, а други да се поправят. Може би ще са ни нужни дори четири дни. Или пет.

— Или десет — каза Андрей. — Дайте рапорта си.

— Или десет — съгласи се Елизауер, като продължаваше все така неопределено да се усмихва. Без да става, той се протегна през рамото на Кехада и подаде своя рапорт.

— Шегувате ли се? — рече Андрей, като се стараеше да говори спокойно.

— За кое, господин съветник? — уплаши се Елизауер. Или само се престори на уплашен.

— Три дни ли са ви нужни или десет дни, господин специалист?!

— Много съжалявам, господин съветник... — промърмори Елизауер. — Боя се, че бих могъл да ви заблудя... Не сме в гаража, пък и моят Пермяк... има някакъв обрив и цял ден повръща... А той е главният ми моторист, господин съветник...

— А вие за какво сте? — каза Андрей.

— Аз лично ще направя всичко, което мога... Но работата е там, че в нашите условия... имам предвид в полеви условия...

Известно време Елизауер продължаваше да мърмори нещо за мотористите, за лебедката, която не взели със себе си, а той ги предупреждавал... за свредлата и бормашината, каквато тук няма и за съжаление не може да има, после пак за моториста и още нещо за буталата и буталните болтове... С всяка изминала минута той говореше все по-тихо и по-неясно, и накрая съвсем замлъкна, а през цялото това време Андрей го гледаше в очите, без да откъсва поглед от него, и беше съвсем ясно, че този страхлив върлинест нехранимайко напълно се е оплел в лъжите си, и той самият вече го разбира, и вижда, че и другите са го разбрали, и се опитва някак да се измъкне, но не знае как и въпреки всичко продължава да държи на лъжите си с твърдото намерение да ги накара да приемат измишльотините му за чиста монета.

После Андрей сведе очи и се вторачи в рапорта му — в небрежно надрасканите редове с разкрачени букви, — но нищо не виждаше и нищо не разбираше. Наговорили са се гадовете, помисли си той, обзет от безмълвно отчаяние. И тези са се наговорили. Е, какво да правя сега с тях?... Жалко, че го няма пистолета ми... Да пречукам Елизауер... Или да го накарам да се насере от страх... Не. Кехада. Кехада е на дъното на тази работа. Той иска да стовари всичко на моята глава... Много му се иска цялата тази вече едва тлееща и смърдяща приумица да се провали и отговорността за това да падне върху мене... Ще си умре от кеф тоя измет, този тлъст шопар... Доця му се да изреве и с все сили да удари с юмрук по масата.

Мълчанието ставаше нетърпимо. Неочаквано Изя взе нервно да се върти на стола си и измърмори:

— Всъщност какво толкова е станало? В края на краищата няма къде да бързаме. Ще поспрем тука... В сградите може да има архиви... Наистина вода тука няма, но нали можем да изпратим напред една група да потърси...

И тогава Кехада го прекъсна.

— Глупости — рязко каза той. — Стига сме дрънкали в рели-некипели, господа. Крайно време е да си признаем истината. А истината е, че експедицията се провали. Вода не намерихме. Нефт също. И не бихме могли да намерим при тази организация на геоложките проучвания. Хукнали сме като луди, хората вече капнаха от умора, транспортните средства не издържат. Дисциплина в отряда никаква — хранутим разни развратници, мъкнем с нас никакви разпространители на слухове... Отдавна вече никой не вижда никаква перспектива, всички са плюли на всичко. Хората не желаят да вървят по-нататък, те не разбират защо трябва да вървят, а пък ние няма какво да им кажем. Оказа се, че космографските ни данни за нищо не стават: подготвихме се за полярен студ, а се навяхме в нажежена пустиня. Личният състав на експедицията е подбран лошо, направо е сбирщина. Медицинското осигуряване е отвратително. Резултатът от всичко това е такъв, какъвто би трябвало да очакваме при тази организация: хората паднаха духом, никаква дисциплина, скрито неподчинение и днес-утре ще избухне бунт. Това е.

Кехада млъкна, извади табакерата си и запали цигара.

— Всъщност какво предлагате, господин Кехада? — обади се Андрей със стиснато гърло. Омразното лице с дебели мустаци плуваше пред очите му, забулено в някаква странна паяжина, която размазваше чертите му. Много му се искаше да го цапне. С лампата. Право по мустаците...

— Според мен работата е проста — пренебрежително рече Кехада. — Трябва да си вдигаме партакешите оттук. И то час по-скоро. Докато сме здрави и читави.

Запази спокойствие, внушаваше си Андрей. Сега най-важното е да запазиш спокойствие. Колкото може по-малко думи. И не спори в никакъв случай. Спокойно слушай и мълчи. Ах, как ми се иска да го цапардосам!...

— Наистина... — обади се и Елизауер. — Докога ще продължаваме да вървим? Моите хора ме питат: че то какво излиза, господин инженер? Разбрахме се да вървим, докато слънцето не слезе на хоризонта. Ама то, напротив, се качва. После се разбрахме, че докато не стигне до зенита... Да, ама то пак не се качва, не стига до зенита, а подскача нагоре-надолу...

Само недей да спориш, повтаряше си Андрей. Нека си дрънкат каквото щат. То даже е интересно какво още ще измислят да кажат... Полковникът няма да ме предаде. А армията решава всичко. Армията!... Нима са успели да придумат Фогел гадините?...

— Е, а вие какво? — обърна се Изя към Елизауер. — А вие?

— Какво аз?

— Те ви питат, това го разбрах... А вие какво им отговаряте?

Елизауер повдигна рамене и взе да мърда с редките си вежди.

— Чудна работа... — промърмори той. — Че какво мога да им отговоря аз? Нали това искам да разбера: какво да им отговоря. Че то аз откъде мога да знам?...

— С една дума, вие нищо не им отговаряте, така ли?

— А какво мога да им отговоря? Какво?! Отговарям им, че началството по-добре знае...

— Е, това се казва отговор! — каза Изя и се опули ужасно. — С такива отговори не някакви си там нещастни трактористи, ами цяла армия можеш да разложиш... Аз значи, момчета, сега да кажете, съм готов да тръгна назад, ама онзи звяр, началникът, не дава... Как може на вас самия да не ви е ясно защо вървим напред? Та нали сте доброволец, никой не ви е карал насила да тръгвате!

— Вижте какво, Кацман — опита се да го прекъсне Кехада. — Дайте да говорим по същество!

Изя дори не го погледна.

— Вие знаехте ли, че ще бъде трудно, Елизауер? Знаехте. Знаехте ли, че не отиваме на разходка? Знаехте. Знаехте ли, че тази експедиция е нужна на Града? Знаехте, разбира се — та вие сте образован човек, инженер... Знаехте ли за заповедта: да вървим напред, докдето ни стигнат горивото и водата? Прекрасно знаехте, Елизауер!

— Ами аз не отричам! — припряно успя най-сетне да отвърне изплашеният Елизауер. — Та аз само ви обяснявам, че моите

обяснения... искам да кажа, че не ми е много ясно как трябва да им отговарям, защото те ме питат...

— Я престанете да извъртате, Елизауер! — решително каза Изя. — Работата е съвсем ясна: страх ви е да продължите нататък, вършите морален саботаж, разложили сте собствените си подчинени, а сега тичате тук да се оплаквате... А на вас между другото даже и пеша не ви се налага да ходите. През цялото време се возите...

Давай Изя, давай, приятелю мой, мислеше си Андрей с умиление. Дай му да разбере на този мръсник!... Той вече се е насрал, сега ще поиска да иде в клозета...

— И изобщо не разбирам за какво е цялата тази паника? — продължаваше Изя все така решително. — Геологията ни била подвела? Абе оставете я тази геология, и без нея можем да минем. И без космографията можем... Нима не е ясно, че главната ни цел е да разузнаваме и да събираме информация. Аз лично твърдя, че дори и до този момент нашата експедиция е направила много, а имаме възможност да постигнем още по-добри резултати. Тракторът се бил счупил? Нищо страшно няма. Да се хванат тука да го ремонтират, два дни или десет, не знам колко трябва — ще оставим тука най-уморените и болните, а с втория трактор ще продължим полека-лека напред. Щом намерим вода, ще спрем да почакаме останалите. Всичко е много просто, какво толкова има...

— Ама, разбира се, че всичко е много просто, Кацман — злъчно рече Кехада. — А куршум в гърба не искате ли, Кацман? Или в челото? Така сте се увлекли по вашите архиви, че изобщо не забелязвате какво става наоколо... Войниците няма да продължат нататък. Знам добре това, чух ги, когато се наговаряха...

Елизауер внезапно се надигна зад гърба му и като смотолени някакво извинение, държейки се за корема, хукна през вратата навън. Плъх, злорадо си помисли Андрей. Подъл страхливец. Дрисльо.

Кехада сякаш нищо не забеляза.

— От моите геолози мога да се осланям само на един човек — продължи той. — На войниците и на водачите на тракторите изобщо не може да се разчита. Естествено бихте могли да разстреляте един или двама, за да се поуталожат страстите. Може би това ще помогне. Кой знае. Съмнявам се. Пък и не съм сигурен, че имате морално право да постъпите така. Те не желаят да вървят нататък, защото се чувствава

излъгани. Така и не получиха нищо от този поход и сега вече изобщо не се надяват да получат. Прекрасната легенда, която толкова находчиво измисли господин Кацман — легендата за Кристалния дворец, — престана да им действа. Знаете ли, Кацман, сега са на мода други легенди...

— Нищо подобно! — каза Изя толкова възмутен, че взе да заеква. — Нищо не съм си измислял!...

Кехада почти добродушно махна с ръка към него.

— Добре, добре, сега това вече няма никакво значение. Сега вече е ясно, че дворец няма да има, така че няма какво да обсъждаме... Вие прекрасно знаете, господа, че три четвърти от вашите доброволци тръгнаха на този поход за плячка и само за плячка. А какво получиха вместо плячка? Кървав дрисък и една въшлива идиотка за нощните си развлечения... Но работата дори не е там. Те не само са разочаровани, а и изплашени. За това трябва да благодарим на господин Кацман. Трябва да благодарим и на господин Пак, на когото така любезно предложихме подслон и храна в тази експедиция. Тези господа се постараха хората да узнаят прекалено много за това, което ни очаква, ако продължим нататък. Хората се страхуват от тринадесетия ден. Хората се страхуват от говорещите вълци... Сякаш не ни стигаха акуловите вълци, ами сега ни обещаха и говорещи!... Хората се страхуват от Железоголавите... И заедно с вече видяното от тях — с всичките тези неми с отрязани езици, с изоставените концлагери, с подивелите кретени, които се молят на водоизточниците, и с добре въоръжените кретени, които ни в клин, ни в ръкав стрелят иззад ъгъла... А ако прибавим към това и видяното днес тук, в тези сгради — костите в барикадираните домове... Наистина се получава доста внушителна картина! И ако довчера войниците най-много се страхуваха на този свят от сержант Фогел, то днес вече пет пари не дават за сержант Фогел, защото си имат много по-ужасни страхове...

Кехада най-после млъкна и като си пое дълбоко дъх, избърса потта, избила по тлъстото му лице. И тогава, иронично повдигнал едната си вежда, полковникът рече:

— Имам чувството, господин Кехада, че вие самият сте доста напласен. Или греша?

Кехада го изгледа накриво със зачервеното си око.

— За мен не се тревожете, полковник — промърмори той. — Ако се страхувам от нещо, то е от куршум в гърба. Ей тъй, без да има защо. От хората, на които аз между другото съчувствувам.

— Така ли? — отвърна полковникът. — Е, какво пък... Аз не се наемам да съдя за важността на тази експедиция и не се наемам да давам указания на началника на експедицията как да постъпва. Моята работа е да изпълнявам заповедите. Смятам обаче за нужно да отбележа, че всичките тези разсъждения за някакъв бунт и неподчинение за мен са празни приказки. Оставете ме аз да се оправям с моите войници, господин Кехада! Ако желаете, можете да ми предоставите и онези ваши геолози, на които не се доверявате. С удоволствие ще се заема с тях... Длъжен съм да насоча вашето внимание, съветник, към факта — с все същата убийствена вежливост продължи той, извъръщайки се към Андрей, — че днес тук твърде много се говори за войниците, при това, кой знае защо, говорят тъкмо тези лица, които нямат никакво официално отношение към тях...

— За войниците говорят лицата — злобно го прекъсна Кехада, — които денонощно работят, ядат и спят до тях...

Коженото кресло леко проскърца във възцарилата се тишина: полковникът се изпъна като струна в него. Известно време той мълча. Вратата се пооткрехна, Елизауер се промъкна с умърлушена усмивка в стаята и като се кланяше леко в движение, крадешком се добра до мястото си.

Хайде, нямаше търпение Андрей, впил очи в полковника. Хайде! Дай му да разбере! Обърши му един по мустаците! По мутрата, по мутрата!

Полковникът най-сетне заговори:

— Длъжен съм също да ви обърна внимание, съветник, че сред част от командния състав днес се забелязва явно съчувствие, нещо повече, насърчаване на напълно обяснимите, естествени, но абсолютно нежелателни настроения сред нисшите чинове в армията. Като старши офицер ще заявя следното. В случай че споменатото насърчаване и съчувствие вземе някакви практически форми, аз ще постъпя с насърчителите и съчувстващите така, както се полага при полеви условия. За всичко останало, господин съветник, имам чест да ви уверя, че армията и занапред е готова да изпълнява всяка ваша заповед.

Андрей мислено си отдъхна и с удоволствие погледна към Кехада. С изкривена усмивка Кехада палеше нова цигара от предишната угарка. Елизауер изобщо не се виждаше.

— А как всъщност се постъпва с насърчителите и съчувстващите при полеви условия? — с огромно любопитство се поинтересува Изя, който също беше много доволен.

— Бесят ги — сухо отвърна полковникът.

Отново настъпи тишина. Това е то, помисли си Андрей. Надявам се, че всичко ви е ясно, господин Кехада? Или може би имате някакви въпроси? Не, никакви въпроси нямате!... Армията! Армията, приятелчета, решава всичко... И все пак нещо не разбирам, помисли си той. Защо сте толкова уверен, полковник? Или може би това е само маска? Нали и аз сега изглеждам много уверен. Или поне би трябвало да изглеждам така... Длъжен съм.

Андрей се загледа недоверчиво в полковника. Той седеше все така изпънат като струна, стиснал със зъби изгасналата си лула. И беше много бледен. Може би просто от гняв. Да се надяваме, че само гневът е причина за тази бледност... По дяволите, поврага, панически си помисли Андрей. Голяма почивка! Незабавно! И нека Кацман ми намери вода. Много вода. За полковника. И още тази нощ за полковника — двойна дажба вода!...

Елизауер, целият сгърчен, се подаде иззад тлъстото рамо на Кехада и жално смотолев:

— Ако разрешите... Аз трябва... пак...

— Сядайте — каза Андрей. — Сега свършваме. — Той се отпусна назад в креслото и се хвана с ръце за страничните облегалки. — Заповед за утре. Обявява се голяма почивка. Елизауер! Всички сили да се хвърлят на неизправния трактор. Давам ви срок три дни, постарайте се да се справите. Кехада! Утре целия ден се занимавайте с болните. Вдругиден бъдете готов да тръгнете с мен на неколкодневен разузнавателен поход. Кацман, вие ще дойдете с нас... Вода! — потропа той с пръсти по масата. — Трябва да ми намерите вода, Кацман!... Господин полковник!... Утре ви заповядвам да почивате. Вдругиден ще поемете командуването на лагера. Това е всичко, господа. Свободни сте.

ГЛАВА ВТОРА

Като си светеше с фенерчето в краката, Андрей бързо се заизкачва към горния етаж — май беше петият. Д-дявол да го вземе, няма да успее... Той се поспря и целият напрегнат изчака да мине острият напън в червата му. Нещо с глухо къркорене се обърна в корема му и малко му поолекна. Дяволи недни, осрали са всички етажи, няма къде да стъпи човек. Добра се до площадката и бутна още първата врата. Тя проскърца и се откряна. Андрей се промуши вътре и задуши във въздуха, но не усети нищо... Освети с фенерчето. На разсъхналия се паркет, току до самата врата, сред изпръхналите дрипи се белееха кости и ехидно му се зъбеше череп тук-там с по някое снопче коса. Ясно: надзърнали са, но са се изплашили... С неестествена походка Андрей почти изтича по коридора. Гостната... Д-дявол да го вземе, това трябва да е спалнята... А къде им е клозетът? Аха, ето го...

После, вече спокоен, макар острата болка в корема да не беше утихнала съвсем, целият облян в студена лепкава пот, той отново излезе в коридора, закопча се в тъмното и пак извади от джоба си фенерчето. Немия вече бе цъфнал тук — стоеше, опрял рамо в някакъв полиран, безкрайно висок шкаф и пъхнал големите си бели длани под широкия колан.

— Пазиш ли ме? — добродушно и разсеяно му рече Андрей. — Пази ме, пази ме, че току-виж ме цапнали с нещо тежко зад ъгъла — какво ще правиш тогава?...

Той се усети, че вече е придобил навик да разговаря с този странен човек като с огромно куче, и му стана неудобно. Андрей приятелски потупа Немия по голото прохладно рамо и сега вече спокойно се разходи из апартамента, като светеше с фенерчето наляво и надясно. Подире му, без да изостават и без да се приближават, се дочуваха меките стъпки на Немия.

Този апартамент беше още по-разкошен. Множеството стаи бяха претъпкани с тежка старинна мебел, огромни полилеи и грамадни почернели картини в музейни рамки. Но почти всички мебели бяха натрошени — дръжките на креслата бяха изтръгнати, столовете се

въргалиха без крака и без облегалки, вратите на шкафовете бяха изкъртени. Да не би пък да са палили печките с мебели? — помисли си Андрей. При такава горещина? Странно...

Изобщо този дом, честно казано, беше малко странен — човек напълно можеше да разбере войниците. Някои жилища зееха широко отворени, те просто бяха празни, абсолютно нищо нямаше вътре, само голи стени. Други пък бяха заключени отвътре, понякога вратите им дори бяха барикадирани с мебели и ако успееш да влезеш със сила, се оказваше, че вътре на пода се въргалият човешки кости. Същото беше и в съседните сгради и можеше да се предположи, че положението е такова и в останалите къщи в квартала.

В цялата тази работа нямаше никаква логика и дори Изя Кацман засега не бе успял да измисли никакво разумно обяснение — защо някои от живеещите в тези домове са избягали, като са взели със себе си всичко, което са могли да носят, дори книгите, а други са се барикадирани в жилищата си, за да умрат там, както изглежда, от глад и жажда. А може би и от студ — в някои апартаменти откриха жалки подобия на ламаринени печки, а в други явно бяха палили огън направо на пода или върху ръждясали ламаринени листове, изтръгнати по всяка вероятност от покривите.

— Ти разбираш ли какво е ставало тука? — обърна се Андрей към Немия.

Той бавно поклати глава.

— Бил ли си преди в този квартал?

Немия кимна.

— Тук живееха ли хора?

„Не“ — завъртя глава Немия.

— Ясно... — промърмори Андрей, опитвайки се да разбере какво е нарисувано на една от почернените картини. Май че беше нещо като портрет. Изглежда, на някаква жена...

— Това място опасно ли е? — попита тоя.

Немия го гледаше вторачено.

— Разбираш ли въпроса ми?

„Да.“

— Можеш ли да отговориш?

„Не.“

— Здраве да е — замислено рече Андрей. — Значи може да няма нищо. Добре, да си тръгваме.

Върнаха се на втория етаж. Немия остана в своя ъгъл, а Андрей влезе в стаята си. Кореецът Пак вече го чакаше — приказваха си за нещо с Изя. Щом зърна Андрей, Пак млъкна и стана прав.

— Седнете, господин Пак — рече Андрей и сам седна.

Като изчака съвсем мъничко, Пак внимателно приседна на стола и сложи ръце на коленете си. Жълтеникавото му лице беше спокойно, сънените му очи влажно проблясваха през цепките между подпухналите клепачи. Той винаги бе харесвал на Андрей — с нещо необяснимо му напомняше Канеко, а може би му харесваше просто защото винаги бе спретнат, доброжелателен, дружелюбен с всеки, но без каквато и да било фамилиарност, не говореше много, но беше вежлив и приветлив — винаги малко независим, винаги на известно разстояние... А може би му се нравеше, защото тъкмо той, Пак, беше прекратил онази безсмислена схватка на триста и четиридесетия километър — в самия разгар на стрелбата излезе от развалините и вдигнал ръка с отворена длан, бавно тръгна срещу куршумите...

— Събудиха ли ви, господин Пак? — попита Андрей.

— Не, господин съветник. Още не бях си легнал.

— Стомахът ли ви мъчи?

— Не повече, отколкото другите.

— Но навярно и не по-малко... — забеляза Андрей. — А с краката как сте?

— По-добре от останалите.

— Чудесно — каза Андрей. — А изобщо как е самочувствието? Много ли сте уморен?

— Благодаря ви, господин съветник. Чувствувам се добре.

— Чудесно — повтори Андрей. — Ето за какво ви обезпокоих, господин Пак. Утре ще бъде обявена голяма почивка. Но още вдругиден имам намерение да направя малка рекогносцировка със специална група. Ще се придвижим на около петдесет-седемдесет километра. Трябва да намерим вода, господин Пак. Вероятно ще тръгнем почти без нищо, за да вървим бързо.

— Разбирам ви, господин съветник — каза Пак. — Моля да ми разрешите да се присъединя към вас.

— Благодаря ви. Тъкмо това исках да ви помоля. И така тръгваме вдругиден, точно в шест сутринта. Суха храна и вода ще получите от сержанта. Разбрахме се, нали? А сега още нещо... Как мислите, ще успеем ли тук да намерим вода?

— Мисля, че ще открием — рече Пак. — Чувал съм какво се говори за тези райони. Някъде наоколо трябва да има водоизточник. Според слуховете навремето е бил много силен извор. Сега вероятно е намалял. Но за нашия отряд може и да стигне. Трябва да разберем.

— А може ли изобщо да е пресъхнал?

Пак поклати глава.

— Може, но не ми се вярва. Никога не съм чувал за напълно пресъхнали извори. Дебитът на водата може да понамалее, дори силно да спадне, но, изглежда, изворите никога не пресъхват съвсем.

— В документите засега не съм намерил нищо полезно — рече Изя. — Водата се е подавала към града по акведукт, а сега този акведукт е сух като... като не знам какво.

Пак нищо не каза.

— А какво друго сте чували за тези квартали? — попита го Андрей.

— Най-различни, къде повече, къде по-малко странни неща — каза Пак. — Част от тях явно са измислици. Що се отнася до останалото... — той повдигна рамене.

— Все пак например — предразполагащо рече Андрей.

— Всъщност всичко това вече съм ви го разказвал, господин съветник. Например според слуховете някъде недалеч оттук се намира така нареченият Град на Железоглавите. Обаче какви са тези Железоглави така и не можах да разбера... После, да речем, Кървавият водопад — но дотам явно има още доста път. Вероятно става дума за поток, който размива някоя скала с червен цвят. Там поне водата ще е много... Има и легенди за говорещи животни — това вече е на границата на невероятното. А за онова, което е отвъд тази граница, очевидно няма смисъл да говорим... Впрочем Експериментът си е Експеримент.

— Сигурно вече ви е дошло до гуша от това разпитване — рече Андрей, усмихвайки се. — Представям си как ви е омръзнало по сто пъти да повтаряте едно и също. Но ще трябва да ни извините, господин Пак. Няма как — нали вие сте най-осведоменият сред нас.

Пак отново повдигна рамене.

— За съжаление ползата от моята осведоменост е малка — сухо каза той. — Повечето слухове не се потвърждават. И обратно — сблъскваме се с много неща, за които никога нищо не съм чувал... А що се отнася до това, че постоянно ме разпитвате, не ви ли се струва, господин съветник, че редовите членове на групата са прекалено осведомени, когато става дума за слухове? Лично аз отвърщам на запитванията само когато разговарям с някого от командния състав. Според мен, господин съветник, войниците и останалите редови членове на експедицията не бива да знаят за всичките тези слухове. Вредно е за морала.

— Напълно съм съгласен с вас — каза Андрей, като се стараяше да не отклонява поглед от него. — И във всички случаи бих предпочел да има повече слухове за реки от мед и масло.

— Да — рече Пак. — Затова, когато ме разпитват войниците, винаги гледам да заобикалям неприятните теми и разпространявам най-вече легендата за Кристалния дворец... Наистина напоследък те вече не желаят да слушат за него. Всички много се страхуват и искат да се връщат у дома.

— И вие ли? — съчувствено попита Андрей.

— Аз нямам дом — спокойно каза Пак. Лицето му беше непроницаемо, а очите му станаха съвсем сънени.

— М-да... — Андрей взе да барабани с пръсти по масата. — Е, господин Пак, още веднъж ви благодарим. Моля ви, идете да си почивате. Лека нощ.

Той изпроводи с очи гърба му в избелялосин копринен хастар, почака, докато Пак затвори вратата, и рече: — Бих искал все пак да разбера защо се лепна той за нас?

— Как така „защо“? — сепна се Изя. — Те не са могли да организират разузнавателен поход и затова Пак помоли да го вземеш със себе си...

— А за какво им е всъщност на тях да разузнават?

— Ех, драги мой, та нали не всички харесват царството на Гайгер като теб! По-рано те не са искали да живеят по гайдата на господин кмета — и това не те учудва, нали? А сега не искат да живеят по волята на господин президента. Искат да живеят, както сами смятат за добре, разбираш ли?

— Разбирам — каза Андрей. — Само че според мен никой няма намерение да им пречи да си живеят както искат.

— Така е според теб — рече Изя. — Но ти не си президент.

Андрей бръкна в железния сандък, извади плоското шише със спирт и взе да развива капачката.

— Нима си въобразяваш — каза Изя, — че Гайгер ще търпи под носа си такава добре въоръжена и силна колония? Двеста закалени, изпечени мъже само на триста километра от Стъкления дом... Естествено той няма да ги остави да си живеят там. Значи трябва да се махнат по на север. Но къде?

Андрей ливна малко спирт в шепата си и с все сила взе да си трие дланите.

— Ах, как ми е дотегнала тази мръсотия... — промърмори той с отвращение. — Не можеш да си представиш...

— Да-а, тая мръсотия... — разсеяно рече Изя. — Досадна работа... Я ми кажи защо си се захванал с Пак? Какво ти пречи той? Аз го познавам отдавна, едва ли не от първия ден. Той е извънредно честен и много културен човек. Какво си се зайл с него? Човек може да си обясни тези безкрайни йезуитски разпити само с твоята патологична зоологическа ненавист към интелигенцията. Ако наистина чак толкоз искаш да научиш кой разпространява слуховете, вземи, че разпитай твоите осведомители, Пак няма нищо общо с тази работа...

— Аз нямам осведомители — студено каза Андрей.

И двамата млъкнаха. После Андрей неочаквано за себе си рече:

— Да ти кажа ли честно?

— Кажи — жадно рече Изя.

— Ето каква е работата, драги. Напоследък имам чувството, че някой много иска да прекрати нашата експедиция. Да сложи кръст на цялата работа, разбираш ли? Не просто да си вдигнем дърмите и да се махаме, откъдето сме дошли, а да ни види сметката. Да ни унищожи. Безследно да изчезнем, разбираш ли?

— Виж го ти!... — каза Изя и ожесточено зарови пръсти в брадата си, мъчейки се да докопа брадавицата.

— Да-да! И аз непрекъснато си блъскам главата кому може да е изгодно това. И както гледам, може да е изгодно само на твоя Пак. Мълчи! Остави ме да се изкажа! Ако изчезнем безследно, Гайгер няма да научи нищо — нито за колонията, нито за каквото и да било... И

скоро няма да се реши да организира такава експедиция. Тогава те няма да бъдат принудени да напуснат топлото си местенце и да се оттеглят на север... Ето как излиза, разбираш ли?

— Според мен ти си се побъркал — рече Изя. — Откъде е това чувство у тебе? Ако става дума да си вдигаме дърмите — за това не е нужно никакво чувство. Всички искат да се връщат... Но откъде ти хрумна, че някой иска да ни унищожи?

— Не знам! — рече Андрей. — Казвам ти: имам такова чувство... — Той помълча. — Във всеки случай прав бях, когато реших да взема вдругиден Пак със себе си. Той няма какво да прави в лагера без мен...

— Абе какво общо има той с тази работа?! — сопна се Изя. — Я си размърдай малко глупавата тиква! Да речем, че ни унищожи, а после какво? Осемстотин километра пеша ще драпа, а? През безводната пустиня?

— Откъде да знам? — озъби му се Андрей. — Може пък да умее да кара трактор...

— Ами тогава вземи да подозираш и Фъфлата — каза Изя. — Как беше там... Като в приказката за цар Додон... Шемаханската царица^[1].

— М-да... Фъфлата... — замислено рече Андрей. — И тя не е цвете за мирисане... И оня Немия... Какъв е той? Откъде е? Защо ходи постоянно подире ми като куче? Даже до клозета... Между другото знаеш ли, оказа се, че той вече е бил по тези места.

— Голямо откритие си направил! — пренебрежително рече Изя. — Колко отдавна съм го разбрал. Тези, безезичните, са дошли от север...

— Да не би пък тука да са им отрязали езиците, а? — тихо подхвърли Андрей.

Изя го погледна.

— Виж какво, дай да пийнем — каза той.

— Няма с какво да го разредем.

— Ами тогава искаш ли да ти доведе Фъфлата?

— Я се махай от главата ми... — Андрей стана и мръщейки се, раздвижи протритото си стъпало в обувката. — Е, добре. Ще отида да погледам какво става наоколо. — Той се потупа по празния кобур. — Ти имаш ли пистолет?

— Тука някъде трябва да е. Защо?

— Нищо, аз тръгвам — рече Андрей.

Като измъкна в движение фенерчето, той излезе в коридора. Немия се изправи насреща му. Вдясно, от вътрешността на апартамента, иззад откренатата врата се дочуваха тихи гласове. Андрей се поспря.

— ... В Кайро, Дуган, в Кайро! — внушително и тържествено заяви полковникът. — Сега вече се убеждавам, че всичко сте забравили, Дуган. Двадесет и първи полк на Йоркширските стрелци беше и тогава го командуваше старият Бил, петият баронет Стратфорд.

— Моля да ме извините, господин полковник — почтително възрази Дуган. — Можем да направим справка в дневниците на господин полковника...

— Няма нужда, няма нужда от никакви дневници, Дуган! Занимавайте се там с пистолета си. Освен това ми обещахте да ми почетете, преди да заспя...

Андрей излезе на стълбищната площадка и връхлетя върху Елизауер като върху телеграфен стълб. Сгърбен, той пушеше, опрял задник в железните перила.

— Последната преди лягане, а? — попита Андрей.

— Тъй вярно, господин съветник. Сега си лягам.

— Лягайте си, лягайте си — рече Андрей, минавайки покрай него. — И помнете, че който повече спи, той по-малко греша.

Елизауер почтително се засмя подире му. Върлина с върлина, помисли си Андрей. Ти само гледай да не оправиш трактора за три дни и тогава ще видиш как ще те впрегна във влачката...

Нисшите чиновници се бяха разположили на долния етаж (макар че се бяха научили да оплескват по-горните). Тук не се чуваха никакви разговори — явно всички или почти всички вече спяха. Вратите на апартаментите, които гледаха към широкото преддверие, бяха откренати, за да става течение, и през тях се дочуваше многогласно хъркане, сънено примляскване, бълнуване и дрезгава тютюнджийска кашлица.

Отначало Андрей надникна в апартамента отляво. Там се бяха настанили войниците. От една малка стая без прозорци струеше светлина. Сержант Фогел само по гащи и с фуражка, килната на тила, седеше зад масичката и прилежно попълваше някаква ведомост. В

армията цареше ред: вратата на стаичката беше широко отворена, така че никой не можеше да влезе или да мине, без да бъде забелязан. Щом дочу стъпки, сержантът бързо вдигна глава и се вгледа, като заслони с ръка лицето си от светлината на лампата.

— Аз съм, Фогел — тихо рече Андрей и влезе.

Сержантът тутакси му поднесе стол. Андрей седна и се огледа. Остана доволен от реда в армията. И трите бидона с дажбата вода бяха тук. Сандъците с консервите и сухарите за утрешната закуска вече бяха подредени до тях. И кашонът с цигарите. Прекрасно почистеният пистолет на сержанта лежеше на масата. От стаичката лъхаше тежка, мъжка, походно-полева миризма. Андрей обгърна с ръка облегалката на стола.

— Какво ще има за закуска, сержант? — попита той.

— Както обикновено, господин съветник — отвърна Фогел учудено.

— Я дайте да измислим нещо не толкова обикновено — рече Андрей. — Каша някаква, да речем, нещо като мляко с ориз, но без мляко... Консервирани плодове останаха ли?

— Можем да дадем подсладена оризова каша със сушени сини сливи — предложи сержантът.

— Добре, със сини сливи... Утре дайте двойна дажба вода. И по един шоколад... Има ли още шоколад?

— Има малко — ще-не ще, каза сержантът.

— Значи раздайте... А цигарите — това последният кашон ли е?

— Тъй вярно.

— Е, няма как. За утре — както обикновено, а от другиден съкратете дажбата... Да, и още нещо. От днес и занапред ще давате на полковника двойна порция вода.

— Позволявам си да доложам... — подхвана сержантът.

— Знам. Ще кажете, че аз съм наредил.

— Слушам... Щом така желае господин съветникът... Анастасис! Къде?

Андрей се извърна. Като се олюляваше на омекналите си нозе и се подпираше с ръка на стената, в коридора стоеше, съвсем премалаял, сънен войник — той също беше само по гащета и с обувки.

— Извинете, господин сержант... — изфъфли той. Явно беше, че нищо не разбира. После ръцете му се изпънаха по шевовете. —

Разрешете да отида до нужника, господин сержант!

— Хартия искаш ли?

Войникът премлясна с устни и лицето му се сгърчи.

— Съвсем не... Имам... — той показа смачкана в юмука си хартия, явно от архивите на Изя. — Разрешете да напусна?

— Върви... Моля да ме извините, господин съветник. Цяла нощ тичат. А се случва и ей така... направо под себе си... Преди поне калиевият перманганат помагаше, ама сега вече нищо не помага... Ще желае ли господин съветникът да провери караула?

— Не — каза Андрей и стана.

— Ще наредите ли да ви съпровождам?

— Не. Останете.

Андрей отново излезе в преддверието. И тук беше голям задух, но все пак вонеше по-малко. До него безшумно изникна Немия. Чуваше се как по стълбите, един етаж по-горе, редник Анастасис стъпи накриво и просъска през зъби. Няма май да стигне до клозета, ще омърси пода, помисли си Андрей с гнусливо съчувствие.

— Е, какво — рече той полугласно на Немия. — Да видим как са се настанили гражданските лица, а?

Андрей прекоси преддверието и влезе в отсрещния апартамент. И тук го лъхна походно-полевата миризма, но наоколо вече не цареше казармен ред. Мъждукацията пламък на лампата в коридора едва-едва осветяваше безразборно натрупаните прибори в брезентови калъфи, които се въргаляха по пода заедно с оръжието, някаква мръсна, раздърпана раница и захвърлени до стената манерки и канчета. Андрей взе лампата и пристъпи в най-близката стая, но тутакси се спъна в нечия обувка.

Тук спяха водачите на тракторите — голи, потни, проснали се на изпомачкания брезент. Дори чаршафи не бяха си постлали... Макар че чаршафите им сигурно бяха по-мръсни от всякакъв брезент. Един от водачите внезапно се надигна, седна, без да отваря очи, зверски се почеса по рамото и измънка: „На лов отиваме, а не на баня... На лов, разбра ли? Водата е жълта... под снега е жълта, разбра ли?“ И още недоизрекъл това, се отпусна и падна настрани.

Андрей се увери, че и четиримата са тук, и премина в следващата стая. Нея вече я обитаваше интелигенцията. Спяха на походни легла, застлани с посивели чаршафи — двамата картографи в една стая, а

двамата геолози в съседната. И техният сън беше неспокоен, сред болнавото похъркване се чуваха стонове и проскърцваха зъби. В стаята на геолозите Андрей долови непознат сладникав мирис и мигновено си припомни слуха, че геолозите пушели хашиш. Онзи ден сержант Фогел отне от редник Тевосян цигара с анаша^[2], фрасна го по мутрата и го заплаши, че ще го прати да изгние в авангарда. И макар че полковникът погледна на този случай по-скоро откъм смешната му страна, всичко това никак не се хареса на Андрей.

Останалите стаи в огромния апартамент бяха празни, само в кухнята, завила се през глава с някакви дрипи, спеше Фъфлата — явно доста я бяха измъчили тази вечер. Изпод гнусните дрипи стърчаха мършавите й голи крака, целите ожулени и покрити с петна. И тая беля как си я докарахме на главата, помисли си Андрей. Шемаханската царица. Мътните да я вземат дано тая проклета кучка. Мръсна курва... Откъде е? Каква е? Мрънка нещо на някакъв неразбираем език... Защо в Града има неразбираем език? Как е възможно това? Изя я чу и зяпна като побъркан... Фъфла. Нали той й извади това име. Правилно я нарече така. Много й прилича. Фъфла.

Андрей се върна в стаята на водачите, вдигна лампата над главата си и с очи направи знак на Немия към Пермяк. Немия безшумно се промъкна между спящите, наведе се над Пермяк и го хвана с две ръце за ушите. После се изправи. Пермяк вече седеше, като с едната ръка се подпираше на пода, а с другата бършеше потеклата в съня слюнка по устата му.

Щом очите им се срещнаха, Андрей кимна към коридора и Пермяк тутакси стана — леко и безшумно. Те влязоха в празната стая в дъното на апартамента, Немия плътно затвори вратата и се облегна на нея. Андрей се огледа къде да седне. Стаята беше празна и той се настани направо на пода. Пермяк клекна пред него. Под светлината на лампата сипаничавото му лице изглеждаше мръсно, сплъстените му коси падаха на челото и през тях се чернееше разкривена татуировка „роб на Хрущов“.

— Вода искаш ли? — попита го Андрей полугласно.

Пермяк кимна. На лицето му се появи похотлива усмивчица. Андрей извади от задния си джоб плоско шише, на дъното на което се плискаше малко вода, и му го подаде. Гледаше го как пие — на малки скъпернически глътки, като шумно дишаше през нос и изпъкналата му

адамова ябълка подскачаше. Водата мигновено се превърна в пот, която изби по цялото му тяло.

— Стоплила се е... — дрезгаво рече Пермяк, връщайки му празното шише. — Ех, да имаше студена!... От чешмата...

— Какво му има на двигателя? — попита Андрей, пъхайки шишето обратно в джоба си.

Пермяк избърса с разперени пръсти потта от лицето си.

— Лайнян е този двигател — каза той. — Него там, при нас, втори го правиха и не можах да сколасат... Направо не е за вярване, че изкара до днеска.

— Може ли да се оправи?

— Може да се оправи. Два-три дена ще го ръчкаме и ще се оправи. Ама няма да е задълго. Още двеста километра да изкара и пак ще загазим. Лайнян е този двигател.

— Ясно — каза Андрей. — А не си ли забелязал корееца Пак да се навърта около войниците?

Пермяк с досада отклони въпроса. Наведе се към Андрей и му прошепна на ухото:

— Днеска през обедната почивка войниците се наговориха да не вървят повече.

— Това вече го знам — каза Андрей, стискайки зъби. — Ти ми кажи кой им е главатарят?

— Абе и аз не мога да разбера, началник — със свистящ шепот отвърна Пермяк. — Най-много от всички плеци Тевосян, ама той си е дрънкало, пък и напоследък няма сутрин да не е вдървен...

— Какво?

— Да не е вдървен... Абе като се нагълта с ония цигари... Него никой не го слуша. Ама кой им е тарторът, ей на, не мога да проумея.

— А Хнойпек?

— Дявол го знае. Може и той да е. Той по̀ има авторитет... Другите на тракторите май също натам клонят, с една дума, да не продължаваме нататък. От господин Елизауер никаква полза няма — той само се хили като педераст и гледа на всички да угоди... страх го е значи. А аз к'во мога да направя? Аз само ги придумвам да не гледат войниците, щото те нас, дето сме на тракторите, много ни мразят. Ние, викам им, се возим, а пък те трамбоват пеш. Тяхната дажба — войнишка, пък наш'та — кат на учените господата... Как, викам им,

искате да ни обичат? По-рано хващаше дивиш, ама вече не. Кое е най-важното? Тринайстият ден е вдругиден.

— А учените какво разправят? — прекъсна го Андрей.

— Дявол ги знае. Псуват страшно, ама с кого са — не мога да разбера. Всеки божи ден се хващат за гушата с войниците зарад Фъфлата... А господин Кехада, знаете ли к'во казва? Че полковника нямало да го бъде.

— На кого го каза?

— Ами тъй кат гледам, на всички разправя така. С ушите си го чух как обяснява таз работа на своите геолози, та да не се разделят с оръжието. За всеки случай. Цигарка нямате ли, Андрей Михайлович?

— Не — рече Андрей. — А сержантът?

— До сержанта не можеш да припариш. С него шега няма. Чепат човек. Него първи ще го утрепят. Много го мразят.

— Добре — каза Андрей. — А я кажи все пак за корееца. Агитира ли той войниците или не.

— Не съм видял. Той винаги стои настрана. Ако толкоз искате, мога, разбира се, нарочно да го държа под око, ама според мен това е празна работа...

— Тогава виж какво — каза Андрей. — От утре правиш голяма почивка. Общо взето, няма да има никаква работа. Само на трактора. А войниците пък само ще се въргалят и ще си чешат езиците. Така че виж какво, Пермяк. Искам от тебе да разбереш кой там, при тях, е главният. Това ти е най-важната работа. Измисли нещо, ти по-добре знаеш как да го направиш... — Той стана и Пермяк също скочи. — Днес наистина ли си повръщал?

— Да, присви ме нещо... Но сега май ме поотпусна.

— Имаш ля нужда от някакви лекарства?

— Ами! По-добре няма да ми стане. Тютюнец да имаше...

— Добре. Ще оправите трактора, ще ви дам премия. Върви.

Пермяк се изхлузи навън покрай Немия, който му направи път, а Андрей отиде до прозореца и се облегна на перваза, изчакавайки да минат задължителните в такива случаи пет минути. В отблясъците на подвижния фар тъжно се чернееха силуетите на влачките и втория трактор и просветваха останките от стъклата на черните прозорци на отсрещния дом. Вдясно невидимият в тъмнината часови крачеше

назад-напред по улицата, като потракваше с подкованите си обуца и тихичко си подсвиркваше някаква тъжна, проточена мелодия.

Нищо, помисли си Андрей. Ще се оправим някак. Само да пипна главатаря. Той пак си представи как по негова заповед сержантът строява войниците в една редица без оръжие и как той, Андрей, началникът на експедицията, бавно върви с пистолет в отпуснатата си ръка покрай редицата и се вглежда във вцепенените брадясали лица, как се спира пред отвратителната риж мутра на Хнойпек и стреля в корема му — веднъж, още веднъж... Без съд и присъда. Така ще бъде с всеки негодник и страхливец, който се осмели...

А господин Пак, изглежда, наистина няма нищо общо с тази работа, помисли си той. Сполай му и за това. Добре. Утре все още нищо няма да се случи. Поне още два-три дни нищо няма да се случи, а за три дни човек може много работи да измисли... Може например да намери хубав водоизточник на стотина километра по-нататък. Виждам ги вече как препускат като коне към водата... Ама голям задух е тука, ей. Ето на, само една вечер сме пренощували, а вече навсякъде вони на лайна... И изобщо времето винаги работи за началството и против бунтовниците. Навсякъде е било така и винаги е било тъй... Ето те днес се наговориха, че утре няма да продължат нататък. Сутринта ще станат настръхнали, готови да се озъбят, а ние обявяваме голяма почивка. Оказва се, момчета, че изобщо никъде не трябва да ходите, тъй че напразно сте се наострили... А отгоре на всичко ти сервираат подсладена оризова каша със сушени сини сливи, второ канче чай, шоколад... Ето така стоят работите, господин Хнойпек! А тебе все пак ще те спипам натясно, само ми дай малко време... Дяволите да го вземат, спи ми се. Жаден съм... Е, за жаждата си, да речем, трябва да забравиш, господин съветник, ама виж да си лягаш вече е време. Утре в ранни зори трябва да бъдеш на крак... Ех, Фриц, да пукнеш дано с тая твоя експанзия. Ама че се извъди и ти вселайнян император...

— Да вървим — рече той на Немия.

Изя продължаваше да прелиства своите книжа на масата. Вече беше придобил нов глупав навик — да си хапе брадата. Сграбчваше я като метла в шепата си, пъхаше я между зъбите си и гризеше. Същинско бостанско плашило... Андрей отиде до походното легло и се хвана да застила чаршафа. Той лепнеше в ръцете му като мушама.

Като се извърна с цялото си тяло към него, Изя внезапно рече:

— Виж какво излезе. Живели си те тука под управлението на Най-Любимия и Добродушния. И забележи, всичките му титли все с главна буква се пишат. Живели си добре, всичко си имали в изобилие. После климатът взел да се променя, настъпило рязко захлаждане. А после още нещо станало и те всичките загинали. Намерих тук един дневник. Собственикът му се барикадирал в дома си и умрял от глад. По-точно не умрял, а се обесил, но се обесил от глад — побъркал се... Всичко започнало от това, че на улицата се появило някакво трептене...

— Какво се появило? — попита Андрей и спря да си събува обувките.

— Някакво трептене се появило. Трептене! Който попаднел в това трептене, изчезвал. Някои успявали да изкрещят, а други и това не успявали да направят — просто се стопявали във въздуха и край.

— Дрън-дрън... — промърмори Андрей. — Е, и?

— Тези, които излизали от домовете си, до един загивали в това трептене. А онези, които се изплашили или проумели, че работата им е спукана, в началото оцелели. Известно време си говорели по телефона, а после полека-лека взели да измират. Нали нямало нищо за плюсване, навън — студ, с дърва не се запасили, централното отопление не работело...

— А с трептенето какво станало?

— Нищо не пише по този въпрос. Нали ти казвам, накрая той се побъркал. Виж какво е написал за последен път... — Изя изшумоля в книгата. — Слушай: „Не мога повече. Пък и за какво? Време е вече. Тази сутрин Любимия и Добродушния мина по улицата и надникна у нас през прозореца. Това е усмивката. Време е.“ И край. А имай предвид, че апартаментът му е на петия етаж. Той горкичкият си приготвил примката, завързал я за полилея... Между другото тя още виси там.

— Да, изглежда, наистина се е побъркал — рече Андрей, пъхайки се в постелята. — Явно е от глада. Слушай, а какво става с водата, няма ли?

— Засега няма. Смятам, че утре трябва да отидем до края на акведукта... Ти да не се каниш вече да спиш?

— Да. И те съветвам и ти да направиш същото — каза Андрей. — Угаси лампата и се измитай.

— Виж какво — жално рече Изя. — Ще ми се още малко да почета. Твоята лампа е толкова хубава.

— А твоята къде е? Тя е съвсем същата.

— Ами виж, счупи се... Във влачката... Сложих отгоре й един сандък. Без да искам...

— Крет-тен — рече Андрей. — Хайде, вземай я и се махай.

Изя припряно изшумоля с книгата, избута стола и после каза:

— А, сетих се! Преди малко Дуган ти донесе пистолета. И предаде нещо от полковника, ама го забравих...

— Добре, дай тука пистолета — каза Андрей.

Той пхна пистолета под възглавницата и се обърна настрани, с гръб към Изя.

— Не искаш ли да ти прочета едно писмо? — мазно каза Изя. — Знаеш ли, при тях тука е имало нещо като полигамия...

— Дигай си дърмите — спокойно каза Андрей.

Изя се изхили. Андрей чуваше със затворени очи как той шета насам-натам и шумоли, а разсъхналият се паркет скърца под краката му. После вратата се хлопна леко и когато Андрей отвори очи, вече беше тъмно.

Трептене някакво си... М-да. Е, да става каквото ще става. Туй не зависи от нас. Човек трябва да мисли само за това, което зависи от него... Ето на. В Ленинград никакво трептене нямаше, имаше студ, ужасен, свиреп студ и замръзващите крещяха в заледените входове на сградите — все по-тихо и по-тихо, дълго, много часове наред... Той заспиваше, слушайки как някой крещи, събуждаше се и продължаваше да чува все същия безнадежден вик и не можеше да се каже, че е страшно, по-скоро беше мъчително, а когато сутринта, омотан до очите, слизаше за вода по стълбите, залети със замръзнала помия, хванал се за ръката на майка си, която влачеше шейната с привързаната за нея кофа, този, който крещеше, лежеше долу край шахтата на асансьора, навярно там, където е паднал вчера, сигурно точно там, защото не можеше сам да стане, нито да изпълзи, а никой изобщо не беше излязъл при него... И никакво трептене не беше нужно. Ние останахме живи само защото мама имаше навик да купува дърва не през лятото, а рано напролет. Дървата ни спасиха. И котките. Дванадесет котки и едно малко котенце, което беше толкова гладно, че когато поисках да го помилвам, то се хвърли върху ръката ми и взе да

хапе и гризе пръстите ми... Вас да можеше човек да ви натири там, гадове, с неочаквана злоба си помисли Андрей за войниците. Това не ви е Експериментът... Онзи град беше много по-страшен от този. Аз там сигурно щях да полудея. Спаси ме това, че бях малък. Малчуганите просто умираха...

А градът между другото изобщо не се предаде, помисли си той. Тези, които останаха, полека-лека измираха. Подреждаха ги на камари под дървените навеси, опитваха се да изведат живите от града — въпреки всичко властта функционираше и животът си течеше по реда си — странен живот, като насън. Някой просто мирно и тихо си умираше, някой вършеше героични постъпки и после също умираше, някой до последния момент се трепеше в завода, а когато му дойдеше времето, и той умираше... Някой гледаше да си напълни гушата от всичко това, за късче хляб грабеше скъпоценности, злато, перли, обици, после също умираше — отвеждаха го долу, на брега на Нева, и го застрелваха, а после се изкачваха обратно и без да поглеждат никого в очите, премятаха винтовките на изпосталелите си гърбове... Някой ходеше на лов, като дебнеше с брадва в пресечките, ядеше човешко месо и дори се опитваше да търгува с човешко месо, но въпреки всичко също умираше... В този град нямаше нищо по-обикновено от смъртта. А властта си оставаше и докато си оставаше властта, градът се държеше.

Интересно е все пак дали им е било жал за нас? Или просто не са мислели за нас? Чисто и просто са изпълнявали заповед и заповедта се е отнасяла до града, а за нас изобщо не е ставало дума. По-точно и за нас естествено е ставало дума, но едва в осма точка... На Финландската гара под ясното, побеляло от студа небе стояха ешелоните с някогашните излетни вагони. Нашият вагон беше пълен с хлапета, такива като мене, дванадесетгодишни — от някакъв детски дом. Почти нищо не си спомням. Помня слънцето в прозорците и парата от дишането ни и един детски глас, който все повтаряше и повтаряше една и съща фраза, с все една и съща писклива интонация, бликаща от безсилна злоба: „Мамицата ти курвенска, евакуация!“ и пак: „Мамицата ти курвенска, евакуация!“ и пак...

Чакай, не за това ставаше дума. Въпросът беше може ли човек да заповядва и да изпитва жалост. Ето на мен например ми е жал за войниците. Прекрасно ги разбирам, дори им съчувствувам. Нали

подбирахме само доброволци и естествено услугите си предложиха преди всичко авантюристи, стан от типа „марш-на-носа!“^[3], на които им е скучно и доста са посърнали в нашия благоустроен град и които нямат нищо против да поогледат съвсем нови, непознати места, при нужда да си поиграят с автоматите, да потършуват из развалините, а когато се върнат, да натъпчат джобовете си с парите от наградата, да си лепнат новите нашивки и да се поперчат като петли пред майките... И ето че вместо всичко това пипнаха дрисък, кървави мазоли и някаква ужасна проклетия се тръсна на главите им... Как човек да не се разбунтува!

А на мен? На мен да не би да ми е по-леко? Да не би и аз да съм дошъл тука дрисък да хващам? И на мен не ми се ще кой знае колко да вървя по-нататък, аз също не очаквам вече нищо хубаво и аз, дявол да ви вземе, също хранех някакви надежди — и аз си имах, ако искате да знаете, свой кристален дворец там някъде, далеч зад хоризонта! Защо си мислите, че аз няма да съм доволен сега да издам заповед: край, момчета, да си вдигаме чукалата и да се връщаме откъдето сме дошли!... Нали и на мен вече ми се повдига от тази мръсотия, аз също съм разочарован, аз също, дявол да го вземе, се страхувам от онова келяво трептене и от хората с железните глави. Защо си мислите, че моето сърце не се е свило, когато видях онези хора без езици: ето го предупреждението — не отивай нататък, глупако, връщай се... А вълците? Да не си мислите, че мед ми капеше на душата, когато сам-самичък вървах в ариергарда, защото вие всичките бяхте напълнили гащите от страх? Изскачат от облака прах със зинала паст, откъсват ти половината задник и дим да ги няма... Ето как стоят нещата, миличките ми, драга моя паплач, не само на вас ви е тежко и на мен душата ми чак се е напукала от жажда...

Е, добре, рече си той. А ти за какъв дявол тогава искаш да продължиш напред? Давай още утре сутринта команда — като птички ще полетим, след месец ще си бъдем в къщи, ще хвърлиш в краката на Гайгер всичките си високи пълномощия и ще му кажеш: ще имаш да вземаш, братче, сам върви, щом чак толкоз ти е припряло да си играеш на експанзия, тъй де, ако тебе те сърби оная работа... Всъщност не, защото непременно трябва да вдигнеш скандал? Кой каквото ще да разправя, но ние проникнахме на седемстотин километра на север, направихме карта, изровихме и натъпкахме десет сандъка с архиви —

да не би да е малко? Абе нищо няма там, нататък! Докога трябва да се трепем? Краката ни са целите в мазоли, здраво място по тях не остана! Това не ти е Земята, не е кълбо! И никакъв Антиград естествено няма, това сега вече е ясно като бял ден — него тука никой не го е чувал, нито го е виждал... С една дума, оправдания ще се намерят. Оправдания... Там е работата, че са оправдания!

А всъщност как стоят нещата? Разбрахте се да вървите докрая и на тебе ти беше заповядано да вървиш докрая. Така ли е? Така. Я да видим сега: можеш ли да продължиш? Мога. Кльопачка има, с оръжието всичко е наред... Хората естествено са капнали от умора, но всички са здрави и читави... Пък и в края на краищата май не са чак толкова каталясали, щом всяка вечер имат сили да катурват Фъфлата... Не, братче, явно противоречие има в думите ти. Никакъв началник не си ти, голям боклук излезе, ще ти каже Гайгер, подведе ме ти! Пък и в това време Кехада ще почне да му пее на ухото, Пермък ще се лепне на другото, а и Елизауер няма да пропусне възможността да заприглася...

Андрей се помъчи бързо да пропъди тази мисъл, но вече беше късно. С ужас откри, че всъщност никак не му е безразлично дали ще запази положението си на господин съветник и цялото му същество се бунтува дори при мисълта, че това положение внезапно може да се промени.

Много важно, като се промени, мислеше си той, защитавайки се. Да не би да умра от глад, като не заемам вече това положение? Моля! Нека господин Кехада да седне на моето място, а пък аз ще седна на неговото. Да не би общото дело да пострада от това?... Боже мой, внезапно си помисли той. Че какво дело е всъщност? Какви ги дрънкаш, драги? Не си малък — тръгнал си да се грижиш за съдбините на света... Вече трябва да си наясно, че съдбините на света ще минат и без тебе, и без Гайгер... Нали всеки трябва да си гледа работата на своя пост? Така е, нямам нищо против. Готов съм да си гледам работата на своя пост. На своя. Тъкмо на този пост. На поста, който ми дава власт. Те това е, господин съветник!... Но защо не, по дяволите! От къде на къде един бивш подофицер от победена армия ще има право да властвува над милионен град, а аз — почти кандидат на науките, човек с висше образование, комсомолец — да нямам право да властвувам над научния отдел? Хубава работа, да не би да имам по-малки възможности от неговите? Каква е причината тогава?...

Всичко това са глупости — „имам право, нямам право“... Право на власт има този, който притежава властта. Или, ако щете, още по-точно е да се каже, че право на власт има този, който осъществява властта. Ако можеш да накараш хората да ти се подчиняват — имаш право на власт. Ако не можеш — много ти здраве!...

А аз ще ви накарам да припкате пред мене, негодници! — рече той на спящата експедиция. Не защото аз самият горя от желание като този брадат павиан да видя с очите си неизследваните далнини, а защото аз ще заповядвам да хукнете напред. А пък аз ще ви заповядвам да си размърдате задниците, кучи синове такива, нехранимайковци, ландскнехти дрисливи, воден не от чувството за дълг пред Града или, пази боже, пред Гайгер, а защото имам власт и съм длъжен постоянно да утвърждавам властта си — и пред вас, мръсниците, да я утвърждавам, и пред себе си. И пред Гайгер... Пред вас — защото в противен случай ще ме изядете с парцалите. Пред Гайгер — защото иначе той ще ме изрита и ще бъде прав. А пред себе си... Трябва да знаете, че едно време кралете и разните му там монарси са си имали една приказка. Властта им била дадена от бога, лично — нито те, нито техните поданици можели да си ги представят без тази власт. Пък и поданиците между другото никой не ги е питал. А ние, малките хора, не вярваме в бога. Нас не са ни миропомазали на трона. Ние трябва сами да се грижим за себе си... При нас нали знаете как е: имаш ли зъби, хапи, докато не са те ухапали. От самозванци нямаме нужда — аз ще командувам. Не ти, не той, не тез и не онез. Аз. Армията ще застане зад мене...

Е, стига толкова гадости, помисли си той, като почувствува дори известно неудобство. Обърна се на другата страна и за да му е по-удобно, пъкна едната си ръка под възглавницата, на по-хладно. Пръстите му опряха в пистолета.

... Та как смятате да осъществите цялата тази програма, господин съветник? Нали ще се наложи да стреляте! Не само във въображението си да стреляте („Редник Хнойпек, три крачки пред строя!...“), не с умствен онанизъм да се занимавате, а ето така — грабвате пистолета и застрелвате жив човек, може би обезоръжен, може би нищо не подозиращ и може би в края на краищата невинен... я стига глупости! — ще стреляш в жив човек — в корема, в плътта, в червата... Не, това не мога да направя. Това никога не съм го правил и,

бога ми, не мога да си го представя... На триста и четиридесетия километър, разбира се, и аз стрелях като другите, просто от страх, без да имам представа какво става... Но там никого не виждах, пък и тогава, дявол да го вземе, по мене също стреляха!...

Така да е, помисли си той. Добре, да речем, че най-вече хуманизмът и липсата на навици ти връзват ръцете... Ами ако те въпреки това не тръгнат? Аз им заповядвам, а пък те ми отвърщат: що не се таковаш отзад бе, братче, я си върви сам нататък, щом те сърби онова място...

Та това е идея! — помисли си той. Давам им на тия нехранимайковци малко вода, част от плюскането и счупения трактор, нека да го поправят и да се връщат с него... С една дума, махайте се и без вас можем да минем. Ех, че хубаво ще бъде с един замах да се отърва от цялата тази измет!... Ала Андрей тутакси си представи лицето на полковника, когато чуе това предложение. М-да, полковникът няма да го разбере. Той е от друго потекло. Той е тъкмо от тия... от монарсите... На него просто и през ум не може да му мине, че някой би могъл да не му се подчини. И във всеки случай той изобщо няма да си блъска главата с всичките тия проблеми... До мозъка на костите си е потомък на военната аристокрация. Какво му е на него — и баща му е бил полковник — я каква империя са направили хората, кой знае колко народ трябва да са изтрепали... Нека тогава той да разстрелва, ако стане нещо. В края на краищата това са неговите хора. Аз нямам намерение да се бъркам в тази работа... д-дявол да го вземе, омръзна ми всичко това! Гнила интелигенцийо, само бръмбари можеш да развъждаш в тиквата си!... Длъжни са да вървят и толкоз! Аз изпълнявам заповед и вие благоволете да я изпълнявате. Мене няма да ме погалят по главата, ако я наруша, ама и вие, дявол да ви вземе, ще си изпатите! Край вече. Махайте се от главата ми. По-добре за жени да си мисля, отколкото за тази щуротия. И това ми било философия на властта...

Андрей отново се обърна на другата страна, като усука чаршафа под себе си, и се напъна да си представи Селма. В онзи нейния светлолилав пенъоар — как се навежда до леглото, за да постави на масичката подноса с кафето... В подробности си представи как би се любил със Селма, а после изведнъж — вече без всякакво напъгане — се озова в служебния си кабинет, където откри в голямото кресло

Амалия с поличка, запретната до мишниците... Тогава разбра, че нещата са отишли твърде далеч.

Той отметна чаршафа, нарочно седна неудобно, така че ръбът на походното легло да се забие в задника му, и седя известно време, опулен към слабо осветения от разсеяните отблясъци правоъгълник на прозореца. После погледна часовника си. Вече минаваше полунощ. Ей сега ще стана, помисли си той. Ще слеза на първия етаж... Тя къде ли спеше като заклана — май в кухнята беше? По-рано тази мисъл винаги предизвикваше у него силно отвращение. Ама сега нямаше и помен. Представи си голите мръсни крака на Фъфлата, но въображението му не се спря на тях, а продължи нагоре... Изведнъж му стана интересно да види как изглежда тя гола. В края на краищата жената си е жена...

— Божичко! — високо рече той.

В същия миг вратата изскърца и на прага се появи Немия. Черна сянка в тъмата. Само бялото на очите му проблясваше.

— За какво си дошъл? — изпъшка Андрей. — Върви да спиш.

Немия изчезна. Андрей нервно се прозя и се тръшна на една страна в походното легло.

Събуди се обзет от ужас и целият плувнал в пот.

— ... Стой, кой е? — отново изкрещя часовият под прозореца. Гласът му вече пронизителен и отчаян, сякаш викаше за помощ.

И в същия миг Андрей дочу тежки, смазващи удари, като че ли някакъв великан отмерено биеше с огромен каменарски чук и раздробяваше на парченца гранитна скала.

— Стой, ще стрелям! — пронизително изпищя часовият вече с нечовешки глас и започна да стреля.

Андрей не разбра как се озова до прозореца. В тъмнината отдясно нервно потрепваше оранжевият пламък на изстрелите. В огнените отблясъци по-нагоре по улицата се чернееше нещо грамадно, неподвижно, с неясни очертания и от него летяха и се сипеха пръски от зеленикави искри. Андрей не успя нищо да проумее. Пълнителят на часовия свърши, за миг настъпи тишина, после той там отново диво изпищя в тъмнината, изтрополи — съвсем като кон — с подкованите си обувки и внезапно се озова в светлия кръг точно под прозореца — появи се като стрела, завъртя се на едно място, размахвайки празния автомат, след това, без да престане да пищи, хукна с всички сили към трактора и се завря в черната сянка под гъсеничната верига, като

непрекъснато дърпаше и дърпаше запасния пълнител и все не можеше да го издърпа от паласката на колана... И тогава отново се дочуха смазващите удари на каменарския чук в скалата: бум-бум-бум...

Когато Андрей само по куртката, без панталони, с развързани обувки и мятаци се насам-натам връзки изскочи на улицата с пистолет в ръка, там вече беше пълно с народ и сержант Фогел реवेशе като бик:

— Тевосян, Хнойпек! Надясно! Готови за стрелба! Анастасис! На трактора, зад кабината! Наблюдавайте и бъдете готов за стрелба!... По-живо! Мърди с мърди!... Василенко! Наляво! Залегнете и на... Наляво бе, куха славянска кратуно! Залегнете и наблюдавайте!... Палоти! Къде бе, макаронаджийо!

Той сграбчи за яката хукналия презглава италианец, ритна го със страшна сила в задника и го запрати към трактора.

— Зад кабината бе, говедо!... Анастасис, осветете горния край на улицата!...

Блъскаха Андрей в гърба, в хълбоците и стиснал зъби, той се мъчеше да се задържи на крака, без да схваща абсолютно нищо, борейки се с неудържимото желание да закрепци като луд. Притискаше се до стената, стиснал пистолета в протегнатата ръка, и се озърташе като преследван звяр. Защо всички тичат нататък? Ами ако изведнъж ни нападнат в гръб? Или от покрива? Или откъм отсрещната къща?...

— Водачите! — реवेशе Фогел. — Водачите, бегом на трактора!... Кой стреля там, идиоти? Прекратете стрелбата!...

Постепенно мътилката в главата на Андрей се избистри. Показа се, че положението съвсем не е чак толкова лошо. Войниците бяха залегнали, където им бе заповядано, суматохата свърши и най-сетне някой завъртя прожектора на трактора, като освети улицата.

— Ей го на! — викна сподавен глас.

Проехтяха автоматични откоси и тутакси секнаха. Андрей успя само да зърне нещо огромно, извисяващо се едва ли не над сградите, уродливо, ръбато, със стърчащи на разни страни шипове. То хвърли безкрайна сянка по дължината на улицата и веднага свърна зад ъгъла две пресечки по-нагоре. Вече не се виждаше, а тежките удари на каменарския чук по раздробяваната, хрускаща скала все повече утихваха и най-сетне съвсем заглъхнаха.

— Какво се е случило, сержант? — прозвуча спокойният глас на полковника над главата на Андрей.

Закопчан догоре, подпрял се с две ръце на перваза и леко наведен, полковникът стоеше на прозореца.

— Часовият вдигна тревога, господин полковник — отговори сержант Фогел. — Редник Терман.

— Редник Терман, при мен — рече полковникът.

Войниците взеха да се озъртат.

— Редник Терман! — кресна сержантът. — При полковника!

В разсеяната светлина на прожектора се видя как редник Терман трескаво се заизмъква на четири крака иззад гъсеничната верига. Но се закачи за нещо горкичкият. Дръпна се с все сила, изправи се на крака и изкряка:

— Редник Терман се явява по ваша заповед, господин полковник!

— Ама че плашило! — погнусен рече полковникът. — Закопчейте се!

И в този миг включиха слънцето. Беше толкова неочаквано, че над лагера екна многогласен сподавен вик. Мнозина прикриха очите си с длани. Андрей зажумя.

— Защо вдигнахте тревога, редник Терман? — осведоми се полковникът.

— Външно лице, господин полковник! — с отчаяние в гласа тръсна Терман. — Не отговаряше. Вървеше право срещу мен. Земята трепереше!... Съгласно устава извиках два пъти: „Стой, кой е?“, после открих огън...

— Правилно — рече полковникът. — Заслужавате похвала.

Под ярката слънчева светлина всичко изглеждаше доста по-различно, отколкото преди пет минути. Сега лагерът имаше вид на най-обикновен лагер — с омръзналите до гуша влачки, с мръсните метални варели за гориво, с потъналите в прах трактори... На този обичаен, вече до болка втръснал фон полуголите въоръжени хора, налягали и налякали зад картечници и автомати, чорлави, с недоспали лица и рошави бради, изглеждаха нелепи и смешни. Андрей си спомни, че и той самият е без панталони, с развързани обуца и мотаещи се в краката му връзки, и се сконфузи. Внимателно заотстъпва към вратата, но там се бяха струпали закуп водачите, картографите и геолозите.

— Позволявам си да доложя — каза в това време поокопитилият се Терман, — това не беше човек, господин полковник.

— А какво беше?

Терман се затрудни да отговори.

— Приличаше по-скоро на слон, господин полковник — авторитетно каза Фогел. — Или пък на някакво допотопно чудовище.

— Най-много ми мязаше на стегозавър — обади се Тевосян.

Полковникът тутакси извърна очи към него и няколко секунди любопитно го разглежда.

— Сержант — рече той накрая. — Защо вашите хора си отварят устата без разрешение?

Някой злорадо се изхили.

— Р-р-раздрънкахте се, а! — страшно просъска сержантът. — Разрешете да бъде наказан, господин полковник.

— Предполагам... — понечи да отвърне полковникът и в същия миг го прекъснаха.

— А-ау-ау-ау-у-у... — тихо, а после все по-силно зави някой и очите на Андрей лудо зашариха из лагера, мъчейки се да открият кой вие и защо.

Всички се размърдаха уплашено, взеха да въртят глави и най-сетне Андрей видя Анастасис, изправен зад кабината на трактора, да сочи с ръка някъде напред, целият побелял като платно, даже зелен, без да може да обели и една свързана дума. Като се стегна, готов на всичко, Андрей погледна накъдето сочеше той и нищо не видя. Улицата беше пуста и някъде в далечината над паважа вече потрепваше знойната мараня. После изведнъж сержантът силно се прокашля и нахлупи фуражката на челото си, някой тихо, отчаяно изруга, а Андрей все още не разбираше нищо и едва когато непознат глас дрезгаво рече до ухото му: „Твоя воля, господи!...“, Андрей най-после разбра. Косите му се изправиха и краката му се подкосиха.

Статуята на ъгъла я нямаше. Огромният железен човек с жабешкото лице и патетично разперените ръце бе изчезнал. На кръстовището бяха останали само засъхналите изпражнения, с които вчера войниците бяха осеяли мястото около статуята.

---

[1] Героят съзнателно изопачава имената на цар Дадон и Шамаханската царица от „Приказка за златното петле“ на А. С. Пушкин. Шамаханската царица е станала символ, подобен на троянския кон у Омир. — *Бел.прев.* ↑

[2] Название на марихуаната у някои народи на Средна Азия.
Бел.прев. ↑

[3] Според преданията, когато волжките разбойници пленявали кораб, натирвали екипажа му на бака със заповедта: „Марш на носа!“, за да не им пречи, докато разграбват кораба. — *Бел.прев.* ↑

ГЛАВА ТРЕТА

— Е, аз тръгвам, полковник — рече Андрей и стана.

Полковникът също се надигна, но веднага тежко се подпря на бастуна. Днес той беше още по-бледен, чертите на лицето му бяха изопнати и съвсем приличаше на грохнал старец. Дори от стойката му, откровено казано, нищо не беше останало.

— На добър път, господин съветник — продума той. Помръкналите му очи гледаха почти виновно. — Дявол да го вземе, всъщност нали командирската рекогносцировка е моя работа...

Андрей взе от масата автомата и праметна ремъка през рамо.

— Не знам, не знам... — рече той. — Аз например сега имам чувството, че бягам, като стоварвам всички грижи на вас... А вие сте болен, полковник.

— Да, представете си, днес не... — полковникът млъкна на сред думата. — Предполагам, че ще се върнете, преди да се мръкне?

— Много по-рано ще се върна — каза Андрей. — На тази акция не гледам дори като на рекогносцировка. Просто искам да покажа на тези страхливи идиоти, че нищо страшно няма пред нас. Движещи се статуи имало!... — Той се усети. — Всъщност не исках да укорявам нашите войници, полковник...

— Няма нищо... — полковникът безсилно махна с тънката си ръка. — Вие сте абсолютно прав. Всички войници са страхливи. През живота си не съм виждал храбри войници. Пък и от къде на къде да са храбри?

— Е — усмихна се Андрей, — ако пред нас имаше само някакви противникови танкове...

— Танкове! — рече полковникът. — Танковете са друго нещо. Ала прекрасно си спомням един случай, когато рота парашутисти отказа да влезе в едно село, където живееше прочут из целия окръг магьосник.

Андрей се засмя и протегна ръка на полковника.

— Довиждане — каза той.

— Един момент — спря го полковникът. — Дуган.

Дуган изникна в стаята с манерка в тънка сребърна мрежичка. На масата се появи малък сребърен поднос и също такива сребърни чашки.

— Моля — рече полковникът.

Те пийнаха и си стиснаха ръцете.

— Довиждане — каза Андрей.

Слезе по вонящите стълби до преддверието, кимна студено на Кехада, който оправяше направо на пода някакъв уред като теодолит, и излезе на улицата, където го лъхна зной. Късата му сянка падна върху прашните напукани плочи на тротоара, тутакси до нея се появи втора сянка и Андрей си спомни за Немия. Огледа се. Немия стоеше в обичайната си поза, пъхнал длани под широкия си колан, от който застрашително висеше грамаден войнишки нож. Гъстите му черни коси стърчаха, босите му нозе бяха разкрасени, а кафеникавата му кожа лъщеше, сякаш беше намазана с олио.

— Няма ли да вземеш все пак автомат, а? — попита го Андрей.

„Не.“

— Е, както искаш...

Андрей се огледа. Изя и Пак седяха в сянката на влачката и изучаваха плана на града. Двама войници с протегнати шии надничаха над главите им. Единият видя, че Андрей ги наблюдава, бързо извърна очи и побутна другия с лакът. Двамата побързаха да се отдръпнат и се скриха зад влачката.

Около другия трактор сновяха водачите начело с Елизауер. Бяха се облекли кой както свари, а върху малкия череп на Елизауер се мъдреше огромна широкопола шапка. Току до тях стърчаха още двама войници — те даваха съвети и често плюеха настрана.

Андрей огледа улицата от единия до другия край. Беше пуста. Нажеженият въздух потрепваше над паважа. Такава мараня беше, че на сто метра вече нищо не се различаваше, като под вода.

— Изя! — викна той.

Изя и Пак се огледаха и станаха. Кореецът вдигна от паважа и взе под мишница своя малък, саморъчно направен автомат.

— Стана ли време? — бодро попита Изя.

Андрей кимна и тръгна напред.

Всички впериха очи в него: зажумелият от слънцето Пермяк, глуповатият Унгерн с вечно полуотворената уста, сега зяпнал от страх,

мрачният Джаксън-Горилата, който бавно бършеше ръце в памучен дреб... Елизауер, досущ като мръсна, изподрана гъбка от детска площадка, бе вдигнал два пръста до гигантската периферия на шапката си с възможно най-тържествен и съчувстващ вид, а плюещите войници престанаха да плюят, подхвърлиха си нещо през зъби и дружно се изметоха. Умирате от страх, гниди такива, отмъстително си помисли Андрей. Ей сега да ви извика някой: „Бау!“, и веднага ще напълните гащите...

Минаха покрай часовия, който побърза да се изпълне „За почест“, и закрачиха по паважа — отпред вървеше Андрей с автомат през рамото, по петите му го следваше Немия с раница, в която имаше четири консерви, пакет цигари и две манерки с вода, отзад, изостанал на десетина крачки, тътреше разкривените си обуца Изя, на гърба му висеше празна раница, в едната си ръка държеше картата, а с другата трескаво опипваше джобовете си, като, изглежда, проверяваше дали не е забравил нещо. Последен, едва видимо поклащайки се, с походка на човек, свикнал да прави дълги преходи, леко пристъпваше кореецът Пак със своя къс автомат под мишница.

Паважът беше нажежен. Слънцето жестоко журеше по раменете и плещите. От стените на сградите бълваше зной на вълни — на вълни. Днес нямаше и помен от ветреца.

Зад тях, в лагера, запалиха многострадалния двигател — Андрей не се обърна. Внезапно го обзе чувството, че се е освободил от нещо. За няколко прекрасни часа от живота му изчезваха смърдящите войници с тяхната дотам проста психика, че човек не можеше да ги разбере; изчезваше интригантът Кехада, чиято душичка вече цялата лъсна като на длан и затова съвсем му бе опротивял; изчезваха всички тези отвратителни грижи за чуждите протрити крака, за хорските скандали и побоища, за това, че някой повръщал — дали не е отравяне? — а дрисъкът на някой толкова зачестил и така бил примесен с кръв — дали не е дизентерия?... Чумата да ви тръшне дано, повтаряше си Андрей дори с някакво опиянение. Де да можеше вече никога да не ви видят очите ми. Ах, колко ми е хубаво без вас!...

Наистина тутакси си спомни за съмнителния кореец Пак и за миг му се стори, че светлата радост от освобождението ей сега ще помътнее от нови грижи и подозрения, но той побърза да махне лекомислено с ръка. Кореец като кореец. Спокоен човек, никога не се

оплаква от нищо. Далечноизточен вариант на Йосиф Кацман — това е всичко... Внезапно си спомни как брат му разказваше, че в Далечния изток всички народи, а особено японците, се отнасяли към корейците точно така, както в Европа всички народи, а особено руснаците и немците, се отнасят към евреите. Сега това му се стори забавно и, кой знае защо, изведнъж се сети за Канеко... Да бяха тук сега Канеко, чичо Юра, Доналд... Е-хе-хе... Ако беше успял да убеди чичо Юра да тръгне с експедицията, сега щеше да бъде съвсем друго...

Спомни си как един ден преди да потеглят специално отдели няколко часа, взе от Гайгер бронираната лимузина с непробиваемите стъкла и запраши към чичо Юра. Как пиха в голямата двуетажна къща, където беше чисто, светло, миришеше вкусно на джоджен, на домашна фурна и на току-що изпечен хляб. Пиха домашна водка, хапнаха си свинска пача и хрускаци, слабо осолени краставички, каквито Андрей не беше ял бог знае от колко години, после оглозгаха овнешките ребра и си топяха парчетата месо в соса, пропит с миризма на чесън, а накрая дебелият холандка Марта, съпругата на чичо Юра, бременна вече за трети път, донесе свистящия самовар, за който навремето чичо Юра даде кола жито и кола картофи, и те дълго, солидно, сериозно пиха чай, като си похапваха някакво невиждано сладко — потяха се, охкаха, пъшкаха и си бършеха мокрите лица с нови бродирани кърпи, а чичо Юра непрекъснато бърбореше под носа си: „Не е лошо, момчета, това вече може да се нарече живот... Докарват ми всеки ден петима нехранимайковци от лагера, аз ги уча на труд, аз, разбираш, не си жаля силите... ако гъкнат нещо — фрас по мутрата, но затуй пък те при мен плюскат на корем, каквото ям аз, това и те, да не съм някакъв експлоататор...“ А на сбогуване, когато Андрей вече седнаше в автомобила, сграбчвайки здраво ръката му в огромните си лапи, покрити целите с мазоли, чичо Юра рече, като наведе глава, та погледите им се срещнаха: „Ще ми простиш, Андрюша, зная... Всичко бих зарязал, и булката бих зарязал... Ама тия не мога да ги оставя, душа не ми дава...“ — и посочи с грамадния си палец през рамо към двете светлокоси, породени момченца, които мълчешката, за да не ги чуят, се бяхтеха с юмруци зад верандата.

Андрей се обърна. Лагерът вече не се виждаше, беше се стопил в маранята. Боботенето на двигателя едва се дочуваше — като през тампони за уши. Сега Изя вървеше до Пак, размахваше картата под

носа му и крещеше нещо за мащаба. Всъщност Пак не спореше. Той само се усмихваше и когато Изя се мъчеше да спре, за да разгърне картата и да му покаже всичко нагледно, деликатно го хващаше за лакътя и го побутваше напред. Сериозен човек беше, и дума не може да става. От тази гледна точка на него човек можеше напълно да разчита. Интересно, за какво ли са се скарали с Гайгер?... Те са съвсем различни хора, това е ясно...

Пак бе учил в Кеймбридж и имаше докторат по философия. Щом се върнал в Южна Корея, взел участие в някакви студентски демонстрации срещу режима и Ли Син Ман го пъхнал в дранголника. От затвора го освободила през петдесета година севернокорейската армия, във вестниците писали за него, че е истински син на корейския народ, който ненавижда кликата на Ли Син Ман и американските империалисти, той станал заместник-ректор, а след месец отново го тикнали в дранголника, където лежал, без да му предявят никакво обвинение, до самия десант в Чамулпо, когато затворът попаднал под огъня на частите от Първа кавалерийска дивизия, понесла се стремително на североизток. В Сеул било същински ад. Пак вече не се надявал да оцелее и тогава му предложили да участва в Експеримента.

Попаднал в Града много по-рано от Андрей, сменил двадесет специалности, счепкал се естествено с господин кмета и се присъединил към нелегалната организация на интелегентите, която тогава поддържала движението на Гайгер. Нещо е станало между него и Гайгер, но така или иначе голяма група от нелегалните още две години преди Обрата тайно напуснали Града и се отправили на север. Провървяло им: на триста и петдесетия километър намерили в развалините „комплект концентрирано време“ — много здрава метална цистерна, натъпкана догоре с най-различни предмети на културата и образци от технологии. Мястото било хубаво — имало вода, плодородна почва покрай самата Стена и много оцелели сгради — и те се заселили там.

Нищо не знаеха за това, което е станало в Града, и когато се появили общитите с броня трактори на експедицията, те решили, че идват за тях. За щастие в кратката, яростна и глупава схватка загина само един човек. Пак познал Изя, своя отколешен приятел, и разбрал, че е станала грешка... После той помоли Андрей да го вземе с тях.

Каза, че идвал от любопитство, много отдавна планирал поход на север, но емигрантите не разполагали с необходимите средства. Андрей не му повярва много, но го взе. Стори му се, че Пак може да бъде полезен със своите знания, и той наистина се оказа полезен. Пак правеше за експедицията всичко, на което беше способен, винаги се държеше дружелюбно с Андрей и беше внимателен, с Изя — да не говорим, но се оказа, че никой не може да го предизвика към откровеност. И Андрей, и дори Изя не научи откъде той има толкова много митологични и реални сведения за предстоящия път, защо все пак се присъедини към експедицията и изобщо какво му е мнението за Гайгер, за Града, за Експеримента... Пак никога не участвуваше в разговори на отвлечени теми.

Андрей се поспря и като дочака ариергарда, попита:

— Е, разбрахте ли се какво по-точно ви интересува?

— Какво по-точно ли? — Изя най-сетне можа да разгърне картата. — Виж... — Той взе да сочи с нокът в траурна рамка от мръсотия. — Сега сме ей тук. Значи през една, две... през шест пресечки трябва да има площад. Ето тук има някаква голяма сграда, сигурно е представителна. Непременно трябва да отидем там. Е, ако по пътя попаднем на нещо интересно... Да! Ето тука също няма да е лошо да отидем. Малко е далечко, ама нали мащабът дявол го знае какъв е, значи е божа работа и може да се окаже, че е съвсем близо... Виж какво пише тука: „Пантеон“. Аз обичам пантеоните.

— Ами добре... — Андрей понамести ремъка на автомата си. — Може и натам, разбира се... А вода значи днес няма да търсим?

— Много път има до водата — тихо рече Пак.

— Да, братче... — подкрепи го Изя. — До водата, братче... Виж, тука при тях е означено — водонапорна кула... Там ли е? — попита той Пак.

Пак повдигна рамене.

— Не знам. Но ако в тези квартали изобщо е останала вода, тя може да е само там.

— Да-а-а... — рече Изя. — Далечко е. Трябва да има трийсетина километра, не може за един ден да отидеш и да се върнеш... Наистина мащабът... Слушай, точно сега за какво ти е тази вода? За вода ще отидеш утре, както се разбрахме... така де, утре сме там.

— Добре — каза Андрей. — Да вървим.

Сега тръгнаха заедно и известно време мълчаха. Изя непрекъснато въртеше глава и сякаш се мъчеше да подуши нещо, но не откриваше нищо интересно нито надясно, нито наляво. Триетажни и четириетажни сгради, някои доста хубави. Избити стъкла. Някои прозорци затулени с изкорубен шперплат. По балконите полуразкапани сандъчета за цветя, по стените на много сгради се виеше жилав прашасал бръшлян. Голям магазин — огромните витрини, така набити с прах, че нищо не се виждаше през тях, кой знае как бяха оцелели, а вратите бяха избити... Изя тутакси се отдели от тях, изтича в тръс до зейналия вход, надникна вътре и пак се върна.

— Празен е — съобщи той. — Разграбен напълно.

Подминаха някаква обществена сграда — нещо като театър или концертна зала, а може би кино. После пак магазин — витрината му беше разбита — и друг магазин отсреща... Изя внезапно спря, взе шумно да души във въздуха и вдигна мръсния си палец.

— О! — рече той. — Тук някъде е!

— Кое? — попита Андрей, като се озърна.

— Хартията — кратко отвърна Изя.

Без да обръща повече внимание на никого, Изя се устреми право към една сграда от дясната страна на улицата. Беше сграда като сграда, с нищо особено не се отличаваше от околните, само дето официалният ѝ вход беше малко по-представителен и в общия ѝ облик се чувствуваше някакъв готически акцент. Изя се шмугна във входа, но докато прекосят улицата, той отново се показва и оживено извика:

— Елате тук. Пак! Открих библиотека!

Андрей само въртна глава от възхищение. Ах, този Изя!

— Библиотека ли? — рече Пак и ускори крачка. — Не може да бъде!...

След палещата жълта жаравана на улицата във вестибюла беше прохладно и полутъмно. Високите готически прозорци, които явно гледаха към вътрешния двор, бяха украсени с цветни витражи. Подът бе покрит с декоративни плочки. Две белокаменни стълбища водеха надясно и наляво... По лявото вече тичаше Изя, Пак с лекота го настигна и те двамата, крачейки през три стъпала, скоро се изгубиха.

— А ние за какъв дявол трябва да се мъкнем там? — рече Андрей на Немия.

Немия беше съгласен. Андрей се огледа къде да седне и се настани на прохладните бели стъпала, като свали автомата и го сложи до себе си. Немия вече беше клекнал до стената със затворени очи, обхванал с дългите си яки ръце коленете. Беше тихо, само отгоре се чуваха неясни гласове.

Омръзна ми, ядно си помисли Андрей. До гуша ми дойде от тия мъртви квартали. От това нажежено безмълвие. От тези загадки... Да бяхме намерили хора, да поживеем с тях, да ги поразпитаме... пък и те да вземат да ни нагостят с нещо, няма значение с какво, само да не е с тази противна овесена каша... и студено вино да ни предложат! Много, кой колкото ще... или бира. Червата му закуркаха и той уплашено се напрегна, послуша се. Не, нищо нямаше. Днес — да не чуе дяволът — нито веднъж не се е налагало да се крие по входовете, сполай и за толкоз. И ожулената му пета май е зараснала...

Горе нещо шумно и тежко се строполи. Ясно се чу викът на Изя: „Ама къде се пъхате, за бога!...“ Екна смях и после пак неясни гласове.

Ровете, ровете, помисли си Андрей. Само във вас ми е надеждата. Че то само от вас човек може да очаква някаква полза... И от цялото това бездарно начинание ще останат само моят отчет и двадесет и четирите сандъка на Изя, натъпкани с книжа!...

Той протегна крака и се облегна на стъпалата, подпирайки се на лакти. Немия внезапно кихна и ехото звънливо му отвърна. Андрей отметна глава и се загледа в далечния сводест таван. Хубаво са строили, красиво, по-добре от нас. И изобщо, както се вижда, добре са си живели. И въпреки това са загинали... Всичко това никак няма да се хареса на Фриц — той естествено би предпочел да има потенциален противник. А то какво излиза: живели са, строили са, прославяли са някой техен си Гайгер... любим и добродушен... И какво от това? Нищо, сякаш никой не е живял на тоя свят. Само костите им са останали, пък и те ни изглеждат малко за това селище... Такива ми ти работи, господин президент! Човек предполага, а господ току пусне някакво трептене и — край на всичко...

Той също кихна и вдиша дълбоко през носа си. Някак прохладно беше тука... А добре би било да дам Кехада под съд, когато се върнем... Мислите му леко свърнаха в обичайните си релси: как да спипа Кехада натясно, така че той да не посмее да гъкне и цялата

документация да се вижда като на длан и на Гайгер веднага всичко да му стане ясно... Андрей пропъди тези мисли — нито му беше мястото, нито му беше времето за тях. Сега би трябвало да мисли само за утрешния ден. Пък и за днешния ден нямаше да бъде лошо. Например къде все пак се дяна тази статуя? Дойде някакъв рогат... стегозавър някакъв... грабна я под мишница и я отнесе. Защо? А тя между другото тежи поне петдесет тона. Че то такъв звяр, ако поиска, може трактора да отнесе под мишница... Трябва да се махаме оттука, това е истината. Ако не беше полковникът, още днес щяхме да се изметем и кракът ни повече нямаше да стъпи тука... Той се замисли за полковника и изведнъж се улови, че се ослушва.

Някакъв далечен и неясен звук се бе появил — не гласове, гласовете горе продължаваха да бърбят — не тук, а там, на улицата, зад високите откренати врати на библиотеката. Ясно извънхяха разноцветните стъкла на витражите, явно затрепераха каменните стъпала под лактите и задника му, сякаш някъде наблизо имаше железопътна линия и по нея минаваше влак — тежка, товарна композиция. Немия изведнъж ококори очи, извърна глава и тревожно се заслуша.

Андрей внимателно сви крака и стана, като държеше автомата за ремъка. Немия тутакси стана също, погледна го под око, и продължи да слухти.

Андрей хвана удобно автомата, безшумно изтича до вратата и внимателно надникна. Горещият пращен въздух опари лицето му. Улицата беше жълта, нажежена и пуста както преди. Само мъртвата тишина вече я нямаше. Огромният далечен чук печално и монотонно биеше по паважа и тези удари видимо се приближаваха — бяха тежки, смазващи удари, които правеха на парчета гранитните павета на настилката.

От сградата отсреща със звън се посипа по тротоара строшената витрина. Толкова неочаквано стана, че Андрей отскочи, но веднага се опомни, прехапа устни и изтегли затвора на автомата. Кой дявол ме караше да се навирам тук, мина му през ум.

Чукът все повече се приближаваше и беше абсолютно невъзможно да се разбере откъде идва, но ударите ставаха все по-тежки и по-звънки, а в тях имаше някаква несломима и неизбежна

победоносност. Стъпките на съдбата, мина му през ума. Андрей безпомощно потърси с очи Немия.

Остана като попарен. Немия се беше облегнал с рамо на стената и съсредоточено изрязваше с огромния си нож нокътя на лявото кутре. При това видът му беше абсолютно равнодушен и дори отегчен.

— Какво става?! — дрезгаво попита Андрей. — Ти какво правиш?...

Немия го погледна, кимна и пак се зае с нокътя си. Бум-бум-бум — чуваше се вече съвсем наблизо и земята под краката му затрепери. Но внезапно се възцари тишина. Андрей тутакси надникна отново. Съзря на близкото кръстовище висока тъмна фигура, главата ѝ стигаше до третия етаж. Беше статуя. Старинна метална статуя. Онзи същият тип с жабешка мутра — само че сега той стоеше силно изпъчен, вирнал масивната си брада, едната му ръка бе подпъхната зад гърба, а другата — дали заплашвайки, или сочейки към небесата — бе вдигната с изпънат показалец...

Примрял като в лош сън, Андрей гледаше това нереално чудовище. Но знаеше, че не бълнува. Това си беше статуя като статуя — тъпо, бездарно съоръжение от метал, подложен на термична обработка или пък покрит с черен окис, глупаво на вид и поставено съвсем не на място... В нажежения въздух, издигащ се от настилката. Очертанията му трептяха и се размазваха, точно както очертанията на сградите нагоре по улицата.

Андрей почувствува, че някаква ръка се отпусна на рамото му, и се огледа — Немия се усмихваше и успокояващо му кимаше. Бум-бум-бум — разнесе се пак от улицата. Немия продължаваше да го държи за рамото — потупваше го, галеше го, мачкаше мускулите му с ласкавите си пръсти. Андрей рязко се отдръпна и отново надникна навън. Статуята вече я нямаше. И пак беше тихо.

Тогава Андрей избута Немия настрана и с омекнали колене изтича по стълбите на горния етаж, откъдето, сякаш нищо не бе станало, продължаваха да се чуват бърбрещите гласове.

— Стига! — изрева той, нахълтвайки в библиотечната зала. — Марш отгук!

Гласът му беше паднал съвсем и те не го чува, а може би го чува, но не му обърнаха внимание, защото бяха заети. Помещението бе огромно, един дявол знае докъде стигаше в дълбочина, а лавиците,

натъпкани с книги, заглушаваха звуците. Едни библиотечен шкаф бе катурнат, на пода се бе срутила цяла планина от книги, а Изя и Пак се ровеха в тази планина — и двамата бяха доволни, разгорещени, потни и въодушевени... Крачейки направо през книгите. Андрей се приближи до тях, хвана ги за яките и ги изправи.

— Марш оттук — каза той. — Стига. Тръгваме.

Изя го изгледа с помътнял поглед, дръпва се, отскубна се от ръката му и в същия миг се опомни. Очите му зашариха по Андрей, оглеждайки го главата до петите.

— Какво ти става? — попита той. — Случиш ли се е нещо?

— Нищо не се е случило — злобно отвърна Андрей. — Стига сте се ровили тук. Къде искате да вървим? В пантеона ли? Хайде тогава, да тръгваме към пантеона.

Пак, когото той продължаваше да държи за яката, деликатно размърда рамене и се изкашля. Андрей го пусна.

— Знаеш ли какво намерихме тука?... — разпалено започна Изя, но се отказа. — Слушай, какво толкоз е станало?

Андрей вече се бе овладял. Всичко, което се бе случило там долу, сега му изглеждаше съвсем нелепо и невъзможно тук — в тази строга, заддушна зала, под изпитателния поглед на Изя и пред невъзмутимо коректния Пак.

— Не можел да губим толкова време за всеки обект — навъсено рече той. — Разполагаме само с един ден. Да вървим.

— Библиотеката не е какъв да е обект! — моментално възрази Изя. — Това е първата библиотека по целия ни маршрут... Слушай, пребледнял си като мъртвец. Какво в края на краищата се е случило?!

Андрей не се решаваше да разкаже. Не знаеше как.

— Хайде да тръгваме — измънка той, обърна се и закрачи през книгите към изхода.

Изя го догони, хвана го за ръката и тръгна с него. Немия се отдръпна от вратата и ги пусна да минат. Андрей все така не знаеше как да започне. Всяко начало и всички думи бяха глупави. После си спомни за дневника.

— Ти вчера нали ми чете някакъв дневник... — продума той, когато заслизаха по стълбите. — На онзи там... дето се обесил...

— Е, и?

— Ето това е!

Изя се спря.

— Трептенето ли?

— Ама вие наистина ли нищо не чухте? — отчаяно попита Андрей.

Изя поклати глава, а Пак отвърна тихо:

— Трябва да сме се увлекли. Спорехме.

— Маниаци... — каза Андрей. Той нервно си пое дъх, озърна се да види къде е Немия и най-сетне изплю камъчето: — Статуята. Дойде и си отиде... С една дума, мотаят се из града като живи...

Той млъкна.

— И после? — нетърпеливо рече Изя.

— Какво — после? Това е!

По напрегнатото лице на Изя се изписа огромно разочарование.

— Че какво толкоз? — каза той. — Голяма работа, статуя... Снощи една също се мотаеше натам-насам и какво от това?

Андрей зина, но веднага затвори уста.

— Железоглавите — обади се Пак. — Явно тази легенда е възникнала именно тук...

Без да може да обели нито дума, Андрей местеше поглед от Изя към Пак и обратно. Изя съчувствено — най-после разбра каква е работата! — бе издул устни като за целувка и а-ха да потупа Андрей по ръката, а Пак очевидно предполагаше, че нещата вече са се изяснили, и крадешком надзърташе през рамо към вратата на библиотеката.

— Т-тъй... — насили се да каже най-сетне Андрей. — Много мило от ваша страна. Значи вие веднага повярвахте на това, а?...

— Виж какво, я се успокой — рече Изя, като все пак успя да го хване за ръкава. — Разбира се, че повярвахме, а защо да не повярваме? Нали Експериментът все пак си е Експеримент. Покрай всички тия наши дрисъци и кавги забравихме за него, но всъщност... Бре, да му се не види, че какво толкоз е станало! Голяма работа, че някакви статуи ходели... А ние попаднахме на библиотека! И, разбираш ли, открихме много интересни неща: оказа се, че хората, които са живели тук, са наши съвременници от двадесети век...

— Разбирам — каза Андрей. — Пусни ми ръкава.

Вече му беше съвсем ясно, че се бе държал ужасно глупаво. Ама нали тия двамата още не бяха видели статуята със собствените си очи.

Ще ги видим каква песен ще запеят, когато се сблъскат очи в очи с нея. Наистина Немия също се държи някак странно...

— Няма защо да ме убеждавате — каза той. — Сега нямаме време за тази библиотека. Когато минем покрай нея с тракторите, тогава, ако щете, натоварете цяла влачка догоре. А сега да вървим. Обещах да се върнем, преди да е мръкнало.

— Е, добре — примирено рече Изя. — Да вървим. Хайде да вървим.

М-да, мислеше си Андрей, слизайки забързано по стълбите. Как можах, засрамено се питаше той, докато разтваряше широко входната врата, и пръв излезе на улицата, за да не видят лицето му. Та нали не съм войник или някакво си там шофьорче, упрекуваше се той, крачейки по нажежената настилка. Фриц е виновен, озлобено реши той. Обяви, че вече нямамо никакъв Експеримент, край, и аз повярвах... всъщност не повярвах, разбира се, а просто приех новата идеология — от лоялност, и защото службата ме задължаваше... Не, момчета, всичките тези нови идеологии са за глупаците, за масите... Но има и нещо друго: четири години си живяхме и за никакъв Експеримент и през ум не ни минаваше даже, в други неща бяхме затънали до гуша... Кариера правехме, злъчно си помисли той. Килими ни доставяха, експонати за лични колекции...

На кръстовището Андрей се поспря и хвърли поглед към пресечката. Статуята беше там — заканваше се с половинметров черен пръст и гадно се хилеше с жабешка уста. Ще ви дам аз, негодници, да се разберете!

— Да не е тази? — небрежно попита Изя.

Андрей кимна и продължи нататък.

Вървяха и вървяха, все по-замаяни от зноя и ослепителната светлина, стъпваха по собствените си къси и обезобразени сенки, потта застиваше във вид на солена коричка по челото и слепоочията и дори Изя престана вече да дрънка, че са се провалили някакви негови стройни хипотези, и дори неуморният Пак взе да влачи единия си крак — подметката му се бе отпрала, а Немия току раззинваше черната си уста и, изплезил ужасното чукачче на отрязания си език, дишаше често и на пресекулки като куче... И нищо повече не се случи, само веднъж, като не успя навреме да се овладее, Андрей трепна, когато, вдигайки случайно глава, зърна в разтворения прозорец на четвъртия

етаж огромно позеленяло лице, втренчило в него слепите си облещени очи. Не ще и дума, зрелището наистина беше страховито — четири етажа над главата ти и петниста зелена мутра, изпълнила целия прозорец.

После излязоха на площада.

Такъв площад още не бяха срещали по пътя си. Приличаше на чудновата изсечена гора. Сякаш пън до пън по него стърчаха пиедестали — кръгли, квадратни, шестостенни, звездообразни, във вид на някакви абстрактни заградителни съоръжения, артилерийски куполи и митични зверове — каменни, чугунени, от пясъчник, от мрамор, от неръждаема стомана и дори май от злато... И всичките тия пиедестали, бяха празни, само на петдесетина метра пред тях имаше глава на крилат лъв, подпряна върху отчупен над коляното гол крак, висок колкото човешки ръст, бос, с необикновено, мускулест прасец.

Площадът бе огромен. Отсрещният му край не се виждаше зад булото на маранята, а вдясно, в самото подножие на Жълтата стена, се мяркаха изкривените в потоците от нажежен въздух очертания на ниска, издължена сграда с фасада от гъсто наредени колони.

— Я гледай ти! — неволно се изтърва Андрей.

А Изя промърмори неясно:

— Ту е от бронз, ту е от мрамор, ту с лула, ту без лула... — и попита: — А къде всъщност са се дянали всички тия?

Никой не му отговори. Всички май, че дори и Немия, гледаха и не можеха да се нагледат. После Пак рече:

— Както изглежда, трябва да вървим ей натагък...

— Това ли е вашият Пантеон? — попита Андрей, колкото да каже нещо, а Изя отвърна малко възмутен:

— Нищо не разбирам! Те какво — всичките ли се шляят из града? Защо тогава почти не ги срещнахме? Та те тука трябва да са с хиляди!...

— Градът на хилядите статуи — каза Пак.

Изя пъргаво се извърна към него.

— Какво? И такава легенда ли има?

— Не. Но бих го нарекъл така.

— Дрън-дрън — каза Андрей, който неочаквано се сети за нещо друго. — Я ми кажете как ще минем оттук с вашите влекачи? Умът ми

не го побира колко взрив трябва, за да вдигнем във въздуха това противотанково заграждение...

— Би трябвало да има околоръстен път — рече Пак. — Накрай пропастта.

— Да вървим, а? — каза Изя. Той вече нямаше търпение.

Запътиха се право към пантеона, крачеха между пиедесталите по разбития, натрошен на дребно паваж, превърнат в бяла прах, която ярко блестеше на слънцето. От време на време се поспираха и току се прегъваха или се изправяха на пръсти, за да прочетат надписите на пиедесталите, а тези надписи бяха толкова старинни, че човек направо се стъписваше.

„На деветия ден усмивката благословията на твоя мускулус глутеус спаси тия малките. Издигна се слънцето и изгасна зората на любовта, но“. Или дори просто: „когато!“ Изя се смееше с глас и подвикваше, като пляскаше с юмрук по дланта си, Пак се усмихваше, клатейки глава, а Андрей се притесняваше, чувствуваше, че веселието им е неуместно, даже някак неприлично, но усещането бе твърде смътно и само нетърпеливо ги подтикваше да побързат: „Е, стига толкова, стига вече — повтаряше той. — Да вървим. Ама за какъв дявол пак се спирате? Закъсняваме, неудобно е...“

Доядя го, като гледаше тия идиоти — намерили кога и къде да се забавляват. А те не можеха да се отлепят от надписите, сочеха с мръсни пръсти по издълбаните редове, присмиваха се, гавреха се и той ги прати по дяволите и почувствува голямо облекчение, когато откри, че гласовете им са останали далеч зад него и думите им не се разбират.

Пък и така е по-добре, помисли си Андрей с удоволствие. Без тази глупава свита. В края на краищата не си спомням добре те бяха ли поканени или не? Нещо беше казано и за тях, но какво по-точно? Дали молеха да бъдат в парадна униформа или пък, напротив, молеха изобщо да не идват... Ами то сега има ли някакво значение? Е, в краен случай ще поседят долу. Пак, да речем, криво-ляво се ядва, ама Изя току-виж изведнъж започнал да се заяжда за всяка дума или пък, не дай боже, се изтъпанчил сам да говори... Не-не, без тях е по-добре, нали така, Немия? Ти стой зад гърба ми, ето тука, вдясно, и хубаво си отваряй очите! Тука, братче, не трябва да блееш. Помни добре, че тука сме в леговището на истинските опоненти, това не са ти Кехада или Хнойпек, дръж, вземи автомата, движенията ми трябва да бъдат

свободни, и изобщо как мога да се изправа с автомат зад катедрата — нали, слава богу, не съм Гайгер... Прощавай, ама къде ми са тезисите? И таз хубава! Че какво ще правя без тезиси?...

Пантеонът се възвиси пред тях и над тях с всичките си колони, с изпочупените си и нащърбени стъпала, с озъбилата се през бетона ръждясала арматура, иззад колонадата струеше леден студ, там беше тъмно, оттам лъхаше на очакване и тленност, а гигантските позлатени крила на вратата вече бяха отворени и оставаше само да влезе. Андрей запристъпва от стъпало на стъпало, много внимателно, като гледаше — пази боже! — да не се спъне, да не се просне тук, пред очите на всички, като все още продължаваше да опипва джобовете си, но тезисите никакви ги нямаше, защото те, разбира се, бяха останали в железния сандък... не, в новия костюм, нали исках да облека новия костюм, но после реших, че така ще бъде по-ефектно...

... Дявол да го вземе, какво ще правя сега без тезисите? — помисли си той, влизайки в тъмното преддверие. За какво си бях набелязал да говоря? — напрягаше ум, пристъпвайки внимателно по хлъзгавия под от черен мрамор. Май че, първо, за величието, спомни си със сетни сили, чувствувайки как леденият студ прониква под ризата му. Много е студено тук, в това преддверие, биха могли да ме предупредят, та все пак навън е лято, пък и този под, между другото можеха да го посипят с пясък, нямаше да им се откъснат ръцете, иначе тук човек като нищо може да си счупи врата...

... Е, накъде да върви сега? Надясно, наляво? Ах, да, извинете... Значи така, първо, за величието, мислеше си, устремявайки се вече по съвсем тъмния коридор. А, това вече е нещо — килим. Сетили се! Ама факлоносци, естествено, не ви дойде на ум да поставите. Тука при тях винаги е така: или ще поставят факлоносци, че дори и прожектори, или — ето на, както сега... И така: величието.

... Стане ли дума за величието, се сещаме за така наречените велики имена. Архимед. Много добре! Сиракуза, еврика, банята... в смисъл на ваната. Той е гол. По-нататък. Атила! Венецианският дож. Всъщност моля да ме извините: венециански дож беше Отело. Атила е хунски цар. Пристига. Ням и мрачен като гроб... Защо трябва да се връщам толкова назад за примери? Петър! Ето ти величие. Велики. Петър Велики. Първи. Петър Втори и Петър Трети не са били велики. По всяка вероятност защото не са били първи. Велики и първи в

повечето случаи са синоними. Макар че-е-е... Екатерина Втора Велика. Втора е, но въпреки това е велика. Трябва да имаме предвид това изключение. Често ще се налага да споменаваме изключения от този род, които, така да се каже, само потвърждават правилото...

Той стисна здраво ръцете си на гърба, подпря брадичката си на гърдите и като издаде долната си устна, се разходи няколко пъти напред-назад, като всеки път изящно заобикаляше табуретката. После я избута с крак настрана, опря се с разперени, пружиниращи пръсти на масата и, повдигайки вежди, се загледа над слушателите си.

Масата бе съвсем чиста, обкована със сива поцинкована ламарина, и се бе проточила пред него като шосе. Другият ѝ край се губеше в жълтеникавата мъгла и там примигваха, поклащани от течението, огънчетата на свещите, и Андрей си помисли с мимолетна досада, че това, дявол да го вземе, не е честно, че тъкмо той по-добре от всеки друг трябва да има възможност да вижда кой стои там, в онзи край на масата. Много по-важно е да вижда него, отколкото тези... Същност да не му бере грижа...

Той огледа разсеяно и благосклонно редиците, смирено настанили се от двете страни на масата и извърнали към него внимателните си лица — бяха каменни, чугунени, медни, златни, бронзови, гипсови, от яспис... и каквито там биват техните лица. Например — сребърни. Или, да речем, от нефрит... Слепите им очи бяха противни, пък и изобщо можеше ли да има нещо приятно у тези грамадни и тромави дебелаци, чиито колене стърчаха на метър, че дори и на два метра над масата. Добре беше поне, че мълчаха и не шаваха. Всяко помръдване сега би било непоносимо. Андрей с наслада, дори с някакво сладострастие се заслуша как се процеждат последните капки на превъзходно замислената пауза.

— Но какво е правилото? В какво се състои то? Каква е субстанциалната му същност, иманентна само на него и на никой друг предикат?... И се боя, че в този случай ще се наложи да говоря за неща, не съвсем обичайни и доста неприятни за вашите уши... Величието! Ах, колко много е казано, нарисувано, изиграно и изпято за него! Какво би бил човешкият род без категорията величие? Банда голи маймуни, а сравнение с които дори редник Хнойпек би ни се сторил венец на високоразвита цивилизация. Не е ли така... Нали всеки отделен Хнойпек няма мяра за нещата. По природа той е научен

само да храносмила и да се размножава. Всяко друго действие на споменатия Хнойпек не може да бъде оценено самостоятелно от него нито като добро, нито като лошо, нито като полезно, нито като напразно или вредно и тъкмо като последица от това положение на нещата всеки отделен Хнойпек при равни други условия рано или късно, но неизбежно се изправя пред военнополови съд и този съд вече решава как да постъпи с него... По този начин липсата на вътрешен съд закономерно и, аз бих казал, фатално се запълва от наличието на външен съд, например военнополови... Обаче, господа, обществото, състоящо се от Хнойпековци и несъмнено от Фъфли, не било способно да отдели толкова огромно внимание на външния съд — без значение дали е военнополови съд или съд със съдебни заседатели, таен съд на инквизицията или съд на Линч, темен съд^[1] или съд на така наречената чест. Да не говорим пък за другарските и тъй нататък съдилища... Трябвало да се намери такава форма на организация на хаоса, състоящ се от половите и храносмилателните органи както и на Хнойпековците, така и на Фъфлите, такава форма на тази вселенска бъркотия, та поне част от функциите на споменатите външни съдилища да можели да се предадат на вътрешния съд. Ето, ето кога потрѣбвала и се оказала полезна категорията величие! А работата е там, господа, че в огромната и абсолютно аморфна тълпа от Хнойпековци и в огромната и още по-аморфна тълпа от Фъфли от време на време се появяват личности, за които смисълът на живота съвсем не се свежда предимно до осъществяването на храносмилателните и половите функции. Ако щете, наречете това трета потребност! Разбирате ли, той не се задоволява само с това, че в стомаха му има нещо за смилане и може да се възползва от нечий прелести. С други думи — на него му се ще да сътвори нещо по толкова, каквото по-рано, преди него, не е имало. Например инстанционна или, да речем, йерархична структура. Някакъв козирог^[2] на стената. С тестиси. Или да измисли мита за Афродита... За какъв дявол му е притрѣбвало всичко това — и на него самия не му е много ясно. И наистина, за какво може да му е на Хнойпек Афродита Пянородената или пък онзи там козирог. С тестисите. Има, разбира се, хипотези, има, и то не една! Нали все пак козирогът значи много месо на едно място. За Афродита пък да не говорим... Всъщност, ако трябва да бъдем честни и откровени, произходът на тази трета потребност

засега си остава загадка за нашата материалистична наука. Но това е друга работа. Кое е по-важно сега за нас, приятели мои? Че в еднообразната сива тълпа изведнъж се появява личност, която не се задоволява, хубостницата му, с овесената каша и с мърлявата Фъфла, дето целите ѝ крака са напукани, не се задоволява значи с широкодостъпния реализъм, а започва да идеализира, започва да се абстрахира, копелето гадно — мислено превръща овесената каша в сочен козирог на шиш, плуващ в сос, подлютен с чесън, а Фъфлата — в прекрасна особа, дългобедрена и добре измита — нали е от океана^[3]. От водата... Леле мале! Ами че такъв човек цена няма! Такъв човек трябва да бъде поставен на видно място и всички Хнойпековци и Фъфли, батальон подир батальон, трябва да бъдат водени при него, та да се научат тия паразити къде им е мястото. Ето на, вие, жалки дрипльовци, можете ли да правите като него? Ей, ти, рижият, ти бе, въшльо, можеш ли да нарисуваш кюфте, ама така, че веднага да ти потекат лигите? Не можеш, а? Къде се пъхаш тогава бе, лайно такова? Тръгнал с него да се сравнява! Я върви да ореш! Там — да ореш! Риба да ловиш, мидени черупки да събираш!...

Андрей се пусна от масата и, потривайки възторжено ръце, пак взе да се разхожда назад-напред. Чудесно излезе. Направо прекрасно! И без никакви тезиси. А всичките тези дебелаци слушаха със затаен дъх. Поне един да беше помръднал... Ето това съм аз. Разбира се, не съм Кацман, аз най-често си мълча, но виж, ако ме докарат дотам, ако, дявол да го вземе, ме попитат тогава... Наистина на онзи, невидимия край на масата някой май също почна да говори. Евреин някакъв. Може би Кацман се е вмъкнал крадешком? Е, не се знае още кой кого — я камилата, я камиларя.

— И така, величието като категория е възникнало от творчеството, защото велик е само този, който твори, или, другояче казано, който създава нещо ново, невиджано и нечувано. Но нека се запитаме, уважаеми господа, кой тогава ще им навира мутрите в помията? Кой ще им каже: къде се пъхаш бе, говедо, къде се тикаш? Кой ще стане, така да се каже, жрец на твореца — не се страхувам от тази дума? Ами ще стане този, уважаеми господа, който не може да нарисува споменатото кюфте или, да речем, Афродита, но който също в никакъв случай не желае да събира мидени черупки — творецът-организатор, творецът-стройсевколона, творецът, дето благото отнема

със заплахи и тъкмо него разпределя!... И тук сега стигаме до въпроса за ролята на бога и дявола в историята. Един въпрос, който, честно казано, е много заплетен и свръхсложен, въпрос, по който според нас всички са се обърквали в лъжите си... Та нали дори и на невярващото пеленаче е ясно, че бог е добрият човек, а дяволът, напротив, е лошият. Но това, господа, е дрън, дрън, ярина! Какво знаем всъщност ние за тях? Че господ взел в ръцете си хаоса и го организирай, докато дяволът, напротив, всеки ден и всеки час се мъчи да срине тази организация, да разруши тази структура, отново да я превърне в хаос. Така е, нали? Но, от друга страна, цялата история ни дава безброй доказателства, че човекът като отделна личност се стреми именно към хаоса. Той иска да бъде самостоятелен. Той иска да прави само това, което му се иска да прави. Той постоянно вдига врява, че е свободен по природа. Няма нужда да се връщаме много назад във времето за примери — нека вземем все същия прословут Хнойпек!... Надявам се, че разбирате накъде клоня? Та с какво, питам ви аз, са се занимавали от паметивека до днес най-жестоките тирани? Тъкмо те са тези, които са се стремили да въведат ред в споменатия хаос, присъщ на човека, в тази възможно най-хаотична хнойпекофъфливост, те са се мъчели да я организират, да я оформят, да я строят — по възможност в една редица, — да я насочат в една точка и изобщо да я усредоточокалпят. Или, по-просто казано, да я вкарат в калъпа. И между другото това обикновено им се удавало! Макар, наистина, само за кратко време и само с цената на много кръв... Така че сега ви питам: кой всъщност е добрият човек? Този, който се стреми да сътвори на дело хаос — известен още като свобода, равенство и братство, — или онзи, който се стреми да доведе до минимум тази хнойпекофъфливост (разбирай: социална ентропия!)? Кой от тях? Ето това е!

Чудесно успя да развие последната мисъл. Сухо, точно и в същото време достатъчно страстно... Но какво дрънка онзи там — на другия край? Ама че простак! И на работата пречи, и изобщо...

Ядосан и огорчен, Андрей изведнъж откри сред стройните редици от внимателни слушатели няколко извърнати към него тилове. Вгледа се. Нямаше никакво съмнение — бяха вратове. Един, два... шест тила! Той гръмогласно се изкашля и строго почука с кокалчетата на пръстите си по поцинкованата повърхност. Но и това не помогна.

Ще ви дам аз да разберете, заплаши ги той на ум. Ей сега ще видите! Как беше на латински?...

— Квос его!^[4] — крясна той. — Вие май си въобразихте, че сте много важни, а? Ние значи сме големи, а пък вие там, долу, постоянно пъплите? Ние значи сме каменни, а вие сте гниеща плът? Ние, ще рече, дорде свят светува, ще пребъдем, а вие сте прах, едnodневки? На-а-а! — показа им той среден пръст. — А да не би някой да ви помни вас? Изпонаиздигали ви там някакви си отдавна забравени глупаци, дето си нямали друга работа... Гледай го ти — Архимед! Е, имало такъв, знам, тичал гол по улицата без капчица срам... И какво от това? При подобаващо равнище на цивилизацията за тази работа щяха да му откъснат тестисите. За да не бяга друг път. Еврика му се приискало на човека да вика... Или да вземем същия този Петър Велики. Е, добре, цар бил, император всеруски... Виждали сме ги такива. А я ми кажете каква му е била фамилията? А де? Не я знаете, нали? Ама паметници му издигнахте! Книги за него изпонаписахте! А речеш ли да питаш студентите на изпит — става една, от десет един я се сети, я не се сети каква му е фамилията. Ето колко е велик!... И да знаете, че с всички вас е така! Или никой изобщо не ви помни, само се пули и примигва, или, да речем, името помнят, а фамилията — не. И обратното: фамилията помнят — например наградата „Каленга“^[5], — ама името... пък и само името ли! Какъв е бил той? Дали е бил писател, или, общо взето, е спекулирал с прежда... Пък я си помислете, кому е нужно всичко това? Та нали, ако всички вас ви запомнят, човек ще забрави колко струва водката.

Сега Андрей видя пред себе си повече от десет тила. Това го обиди. А на другия край на масата Кацман дрънкаше все по-силно, все по-настъпателно, но все още не се разбираше какво казва.

— Примамка! — с цяло гърло изрева той. — Ето какво е вашето прехвалено величие! Примамка! Гледа ви Хнойпек и си мисли: виж ти какви хора е имало! Край, вече зарязвам пиенето, оставям цигарите, преставам да обръщам моята Фъфла в храстите и отивам да се запиша в библиотеката, та и аз да постигна всичко това... Да, ама само се предполага, че той трябва да мисли така! Пък Хнойпек се кокори пред вас, но си мисли за съвсем други работи. И ако не сложат караул пред вас, и не ви заобиколят с ограда, той ще осере всичко наоколо, ще го надраска с тебешир и ще се запъти много доволен пак при своята

Фъфла. Това е то вашата възпитателна функция! Това е паметта на човечеството!... А и за какво наистина му е притрябвала на Хнойпек памет? За какъв дявол да ви помни? Виж ги ти! Не че, естествено, не е имало и такива времена, когато добрият тон е изисквал всички вас да ви помнят. Хората нямамо къде да вървят и ви запомняли. Александър, значи. Македонски, роден еди-кога си, умрял еди-кога си. Завоевател. Буцефал. „Графиньо, вашият Буцефал се поизмори, а между другото не желаете ли да преспите с мен?“ Културно, образно, по светски... Сега, разбира се, в училищата също се налага да зубрят. Роден еди-кога си, умрял еди-кога си, представител на олигархичната върхушка. Експлоататор. Тука вече изобщо не е ясно кому е нужно това. Щом изкараш изпита, и шапка на тояга. „Александър Македонски също е бил велик пълководец, но защо трябва заради това да чупиш табуретките?“ Имаше един такъв филм — „Чапаев“. Гледали ли сте го? „Братлето Митка умира и за рибена чорба моли...“ Ей на, това е то цялото практическо приложение на вашия Александър Македонски...

Андрей замълча. От всичките тези приказки нямаше никакъв смисъл. Никой не го слушаше. Пред него имаше само вратове — чугунени, каменни, железни, нефритени..., бръснати, плешиви, къдрави, с плитки, нащърбени или пък изобщо скрити зад ризници, шлемове, триъгълни шапки... Не ви харесва, а? — тъжно си помисли той. Истината бode, нали? Свикнали сте песнопойци да ви възхваляват, оди за вас да четат. Егзиге монументум^[6]... А какво толкова ви казах? Е, не ви залъгвах, разбира се, не ви се подмазвах — каквото мислех, това и казах. Та аз не съм против величията. Пушкин, Ленин, Айнщайн... Но не обичам идолопоклонството. Човек трябва да свежда глава пред делата, а не да се кланя на статуи. А може би дори и на делата не бива да се кланя. Защото всеки прави това, което е по силите му. Един прави революция, друг — свирки. Ако силите ми стигат само дотам, една свирка да направя, тогава какво — да не съм лайно?...

А гласът зад жълтата мъгла продължаваше като латерна да си дрънка своето и вече се дочуваха отделни думи: „невиждано и нечувано... от катастрофалното положение... само вие... заслужи вечна благодарност и вечна слава...“. Ето най-вече това не мога да търпя, помисли си Андрей. Най-много мразя, когато започнат да ни замерват с вечността. Братя навеки. Вечна дружба. Навеки заедно.

Вечна слава... Откъде се е взела тая мания? Какво вечно виждат наоколо?

— Стига си лъгал! — ревна той през масата. — Съвест нямаш ли?

Никой не му обърна внимание, той се обърна и закрета обратно, усещайки как течението го пронизва до кости — беше смърдящо течение, пропито с гадните миризми на гробница, ръжда и окислена мед... А пък този, дето дрънкаше там, не беше Изя, умърлушено си помисли той. Изя никога не е изричал такива думи. Напразно го набедих... И напразно дойдох тук. За какъв дявол всъщност се домъкнах? Навярно ми се е сторило, че нещо съм разбрал. Нали все пак прехвърлих трийсетте, време е вече да разбирам как стоят нещата. Що за абсурдна идея беше — да убеждавам паметниците, че никому не са нужни? Все едно да убеждаваш хората, че и те никому не са нужни... То може и така да е, ама кой ще ти повярва?...

Нещо стана с мен през последните години, помисли си той. Загубих нещо... Целта загубих, ето това е. Само допреди пет години точно знаех защо са нужни едни или други мои действия. А ето че сега не знам. Зная, че Хнойпек трябва да бъде разстрелян. Но защо — не ми е ясно. По-точно — ясно ми е, че тогава ще мога много по-спокойно да работя, но защо е нужно да мога по-спокойно да работя? Та нали това е нужно само на мен. За мен е. Колко години вече живея за себе си... Това сигурно е правилно: нали никой няма да седне да живее вместо мен, за мен, налага се сам да се погрижа за себе си. Ама това е скучно, тъжно е, сили нямам... И друг избор нямам, помисли си той. Ето това разбрах... Човек нищо не може и не знае да прави. Той може и знае да прави само едно — да живее за себе си. Андрей дори скръцна със зъби, съзнавайки колко безнадеждно ясна и определена е тази мисъл.

Той излезе от гробницата в сянката на колоните и зажумя. Жълтият нажежен площад, гъсто осеян с голи пиедестали, се ширна пред него. Жегата прииждаше оттам на вълни като от пещ. Зной, жажда, изнуреност... Това беше светът, в който трябваше да живее и следователно да действа.

Изя спеше на сянка, изтегнат по корем на каменните стъпала и заврял лице в разтворената книга. Отзад на панталоните му зееше дупка, а краката му с подпетените обувки бяха неестествено изметнати. Той вонеше от километър. Немия беше до него — клекнал,

със затворени очи, облегнат на колоната, а на коленете му лежеше автоматът.

— Да вървим — уморено рече Андрей.

Немия отвори очи и стана. Изя вдигна глава и погледна към Андрей през подпухналите си клепащи.

— Къде е Пак? — попита Андрей и се озърна.

Изя седна, зарови свитите си пръсти в прашната буйна коса и взе ожесточено да се чеше.

— По д-дяволите... — промърмори той неясно. — Слушай, гладен съм като вълк, не издържам вече... Кога най-сетне ще ядем?

— Ей сега тръгваме — рече му Андрей. Той продължаваше да се озърта. — Къде е Пак?

— Отиеилиоекаа — отвърна Изя, прозявайки се зверски. — Пфу, съвсем се скапах от тази жега, дявол да я вземе...

— Къде отиде?

— В библиотеката отиде — Изя скочи, вдигна книгата и се опита да я натика в торбата. — Решихме, че докато той подбира книгите... Колко е сега часът? Моят май е спрял...

Андрей погледна часовника си.

— Три — рече той. — Да вървим.

— Няма ли първо да хапнем, а? — плахо предложи Изя.

— По пътя ще ядем — каза Андрей.

Обзело го бе някакво смътно безпокойство. Нещо не му харесваше тази работа. Нещо не беше в ред. Той взе от Немия автомата и като присви предварително очи, пристъпи по нажежените стъпала.

— Ето на... — мърмореше недоволно Изя зад гърба му. — Сега пък ще ядем по пътя... Ти го чакаш честно и почтено да се върне, а той не ти дава да се наплюскаш като хората... Ей, Немия, я дай тука торбата...

Андрей крачеше бързо между пиедесталите, без да се вглежда. И той беше гладен, стомахът му се бе свил на топка и го глождеше, но нещо го подтикваше да върви и да върви по-бързо. Той понамести ремъка на автомата да не му убива на рамото и мимоходом пак погледна часовника си. Все така показваше три часа без една минута. Той вдигна китката до ухото си. Часовникът беше спрял.

— Ей, господин съветник! — подвикна му Изя. — Дръж.

Андрей се спря и взе подадените му от Изя два сухара с тлъсто, консервирано свинско месо между тях. Докато разглеждаше в движение сандвича — откъде е по-удобно да го захапе, — Андрей попита:

— Пак кога тръгна?

— Ами почти веднага тръгна — изломоти Изя с пълна уста. — Двата с него огледахме този пантеон, не открихме нищо интересно и тогава той тръгна.

— Не биваше — каза Андрей. Той разбра какво го безпокоеше.

— Какво не биваше?

Андрей не отговори.

---

[1] Става дума за съдилищата във византийските военноадминистративни единици — теми. — *Бел.прев.* ↑

[2] Игра на думи: така се нарича не само един от знаците на Зодиака, но и един вид див планински козел (*Capra ibex*), чиито пищни рога в случая символизират йерархична структура. — *Бел.прев.* ↑

[3] Според мита, познат ни от поемата „Теогония“ на Хезиод, древногръцката богиня Афродита била родена от морската пяна край остров Кипър; оттам идва и епитетът Пянородената. — *Бел.прев.* ↑

[4] „*Quos ego!*“ (лат.). — „Аз вас!“ — с тези думи Нептун заплашва развихрилите се над морето ветрове в епоса „Енеида“ от Вергилий. — *Бел.прев.* ↑

[5] Авторите се задяват с френските литературни изгради, които са повече от сто. — *Бел.прев.* ↑

[6] Преиначено от *Exegi monumentum* (лат.) — „Издигнах си паметник“ — началните думи на стихотворението от Хораций, в което поетът предрича безсмъртие на поезията си. — *Бел.прев.* ↑

ГЛАВА ЧЕТВЪРТА

Никакъв Пак не намериха в библиотеката. Той, разбира се, изобщо не е мислил да идва тук. Книгите си стояха на купчина, както ги бяха оставили.

— Чудна работа... — рече Изя, като объркано въртеше глава. — Та той каза, че ще подбере книгите по социология...

— „Той каза, той каза...“ — процеди през зъби Андрей. После ритна попадналия под краката му дебел том, обърна се и изтича по стълбите. Въпреки всичко успя накрая да ни излъже. Прати ни за зелен хайвер този с дръпнатите очи. Евреинът му с евреин далекоизточен... На Андрей не му беше много ясно как ги е преметнал този хитър далекоизточен евреин, но с цялото си същество усещаше: излъга ни!

Сега вървяха плътно прилепени до стените — Андрей от дясната страна на улицата, а Немия, който също разбра, че работата е лоша — от лявата. Изя реши да тръгне по средата, но Андрей така му изрева, че архиварят отскочи назад и тръгна подире му, като възмутено сумтеше и презрително пръхтеше. Видимостта беше някъде към петдесетина метра, а по-нататък улицата изглеждаше като аквариум — всичко отпред смътно трептеше, преливаше, проблясваше и дори като че ли някакви водорасли се поклащаха над паважа, устремени във висините.

Когато стигнаха до кинотеатъра, Немия изведнъж се закова на място. Андрей, който го следеше с крайчеца на око, също спря. Немия не помръдваше, сякаш се заслушваше за нещо, стискайки в отпуснатата си ръка грамадния проблясващ нож.

— Мирише на изгоряло... — тихо рече Изя отзад.

И Андрей тутакси усети миризма на изгоряло. Ето на, помисли си той, като стискаше зъби.

Немия им махна, както бе стиснал ножа, и те продължиха нататък. Изминаха още около двеста метра, превърнали се целите в слух и зрение. Миризмата на изгоряло се усилваше. Миришеше на горящ метал, на тлеещи дрипи, на гориво и се носеха още някакви сладникави, почти вкусни миризми. Какво ли е станало там, по дяволите? — мислеше си Андрей, стискайки зъби така, че слепоочията

му запукаха. Какво ли е направил? — упорито се питаше той със свито сърце. Какво гори там? Та там явно горят... И в същия миг съзря Пак.

Веднага си помисли, че е Пак, защото трупът беше в познатата куртка от избелял син, копринен хастар. Никой друг в лагера нямаше такава куртка. Кореецът лежеше по корем в ъгъла с разтворени крака, обронил глава върху саморъчно направения автомат с късата цев. Дулото беше насочено към дъното на улицата по посока на лагера. Пак бе някак необичайно дебел, сякаш се бе подул, и китките на ръцете му бяха синьо-черни и лъщяха.

Андрей още не беше успял да разбере какво всъщност означава това, което вижда, когато Изя изграчи нещо, избута го настрана, хукна, настъпвайки го по крака, пресече бързо кръстовището и падна на колене пред трупа. Андрей преглътна и погледна към Немия. Той ожесточено кимаше и сочеше с грамадния нож някъде напред и Андрей видя там, на самата граница на видимостта, още едно тяло. Някой лежеше там, по средата на улицата, също така разплут и черен, а през маранята сега се виждаше как над покривите се издига, изкривен от рефракцията, стълб сив дим.

Свалил автомата, Андрей прекоси кръстовището. Изя вече се бе изправил и като наближи, Андрей тутакси разбра защо: от трупа с куртката от син, копринен хастар се носеше непоносима сладникава и противна миризма.

— Боже мой... — промълви Изя, извъръщайки към Андрей обляното си в пот, пребледняло като на мъртвец лице. — Та тия гадове са го убили... Те, всичките на куп, не струват колкото него...

Андрей бегло погледна в краката си към ужасната разплута кукла, която вместо тил имаше черна дупка. Купчинката пръснати медни гилзи проблясваше матово под палещото слънце. Андрей заобиколи Изя и вече без да се прикрива, без да се снишава, закрачи напреки през улицата към следващата подута кукла, над която току-що бе приклепнал Немия.

Този труп лежеше по гръб и макар че лицето му беше ужасно подпухнало и черно, Андрей го позна: беше един от геолозите, заместникът на Кехада, отговарящ за снимките — Тед Камински, по долни гащи и, кой знае защо, с ватенка, каквато носеха шофьорите. Това му придаваше особено зловец вид. Явно бе улучен в гръба и автоматичният откос го беше прерязал — ватенката на гърдите му бе

цялата в дупки и от тези дупки стърчаха сиви валма от сплъстен памук. На пет-шест крачки се въргаляше автомат без пълнител.

Немия докосна рамото на Андрей и посочи напред. Там, притулен до стената от дясната страна на улицата, се бе сгърчил още един труп. Оказа се, че е Пермък. Явно куршумите го бяха застигнали насред улицата, на паважа още личеше изсъхнало черно петно, но той със сетни сили бе изпъзлял до стената, оставяйки след себе си гъста черна диря, и там, до стената, страдайки като куче, беше умрял с изметната глава, притискайки с все сили разкъсания си корем.

Те се бяха избивали тук един друг в пристъп на яростно озлобление, като разбеснели се хищни зверове, като настървени отровни паяци, като обезумели от глад плъхове. Като хора.

Напреки на изровената пресечка досами лагера, сред засъхналите нечистотии се въргаляше Тевосян. Беше тичал след трактора, който явно е свърнал в тази пресечка и се е понесъл по черния път към пропастта, изравяйки със забързаните си гъсенични вериги спечената земя. Тевосян е търчал след него от самия лагер дотук, стреляйки в движение, а от трактора са стреляли по него и тук, на кръстовището, където оная вечер стоеше статуята с жабешката мутра, са го улучили и той е останал да лежи със зейнала уста, от която стърчаха жълтите му зъби, в своята просмукана с прахоляк, нечистотии и кръв войнишка униформа. Но преди да умре, а може би и след смъртта си и той бе улучил: по средата на пътя, водещ към пропастта, вкопчил сгърчените си пръсти в изораната от гъсеничните вериги пръст, подпухнал като планина, се възвишаваше сержант Фогел, а по-нататък тракторът бе продължил без него, до самия край на терасата и по-надолу, в пропастта.

В лагера бавно догаряше влачката. По изкорубените и надупчени от куршумите варели със синьо-черни отсенки от жаравата все още пробягваха хищните езичета на оранжеви пламъци и гъсти кълбета дим бавно се издигаха в размътения небосклон. От черните изпепелени останки на влачката стърчаха нечии обгорели крака и оттам се носеше същата тази вкусна миризма, от която сега на човек му се повдигаше.

От прозореца на стаята, където се бяха настанили картографите, висеше голият труп на Рулио — дългите му космати ръце почти докосваха тротоара, а на плочите се въргаляше автомат. Цялата стена

около прозореца беше надупчена и изровена от куршумите, а на отсрещната страна на улицата лежах един връз друг, поносени от един и същ автоматен откос, Василенко и Палоти. Около тях не се виждаше никакво оръжие, а върху съсъхналото лице на Василенко все още се четяха неимоверно изумление и страх.

Вторият геолог, вторият картограф и заместникът по техническите въпроси Елизауер бяха разстреляни до същата стена. И там лежах, до превърнатата на решето врата — Елизауер по долни гащи, а останалите голи.

А в самия център на тази воняща хекатомба, точно по средата на улицата, на дълга маса с алуминиеви крака, покрит с британския флаг, спокойно лежеше с ръце на гърдите полковник Сейнт Джеймс в парадна униформа, с всички ордени, все така съсухрен, невъзмутим и дори иронично усмихнат. До него, свлякъл се в подножието на масата и забол посивялата си глава в паважа, лежеше Дуган — също в парадна униформа — и стискаше в ръка счупения бастун на полковника.

И това бе всичко. Шестима войници, включително Хнойпек, инженер Кехада, лепналата се за отряда развратна Фъфла и вторият трактор с втората влачка бяха изчезнали. След тях бяха останали трупове, захвърлената камара от струпани геологични уреди и инструменти и няколко зарязани автомата в пирамидата. И смрад. И дебел слой сажди. И задушливата воня на печено месо от догарящата влачка. Андрей нахълта в стаята си, строполи се в креслото и като простена, оброни глава в шепите си. Това бе краят. Всичко беше безвъзвратно загубено. И нямаше как да се избави от болката, и нямаше как да се отърве от срама, и нямаше как да се спаси от смъртта.

... Аз ги доведох тук. Аз. Аз ги изоставих, защото съм страхливец и мръсник. Исках да си почина малко. Да си отдъхна от техните мутри, понеже съм смрадлив пор, чистник и мекотело... Ех, полковник, полковник! Не биваше да умираш, не биваше!... Ако не бях тръгнал, той нямаше да умре. А ако беше жив, нали тук никой нямаше да посмее и гък да каже. Зверове, животни... Хиени! Трябваше да им тегля куршума, да ги разстрелям!...

Отново застана дълго и тежко и потърка мократа си буза в ръкава. Из разни библиотеки ще се разхожда... речи на статуи ще държи, нищожество такова, лапацало, всичко оплеска, всичко

погуби... Е, сега пукни, гадино! Никой няма да пролее и една сълза даже. За какъв дявол си притрябвал на някого, а?... Косите му настръхват на човек, като си помисли какъв ужас е било... Преследвали са се един друг, стреляли са — в спящите са стреляли, в мъртвите са стреляли, с псувни и бой по мутрата са ги изправяли до стената... Докъде стигнахте, момчета, а? Докъде ви докарах?... И защо? Защо?!

Той стовари със страшна сила свитите си юмруци върху масата, вдигна глава и избърса с длан лицето си. Чуваше се как отвън Изя крещи нещо като бесен, а Немия успокояващо гука като гълъб. Не ми се живее вече, помисли си Андрей. Не искам. Да върви по дяволите всичко... Той стана от масата — теглеше го натам, към Изя, към хората — и внезапно съзря пред себе си дневника на експедицията. Понечи с отвращение да го запокити и в същия миг видя, че последната страница е изписана с друг почерк. Пак седна и взе да чете.

Кехада бе написал:

„31-ви ден. Вчера заранта на 30-ия ден от експедицията съветникът Воронин заедно с архиваря Кацман и емигранта Пак тръгнаха на рекогносцировка с оглед да се върнат, преди да бъде изключено слънцето, но не се завърнаха. Днес в 14,30 часа внезапно почина от сърдечен удар временно изпълняващият длъжността началник на експедицията полковник Сейнт Джеймс. Тъй като съветникът Воронин все още не се е върнал от рекогносцировката, аз поемам командването на експедицията. Подпис: заместник-началник на експедицията по научните въпроси Д. Кехада. 31-ви ден на експедицията, 15,45 часа.“

По-нататък следваше обичайната мътилка за разхода на хранителни запаси и вода, за температурата, за вятъра, а също и заповед за назначаването на сержант Фогел за началник по военните въпроси, заповед за мъмрене на заместника по техническите въпроси Елизауер заради забавянето на ремонта и пак заповед до него за

максимално ускоряване на ремонта на втория трактор. След това Кехада бе написал:

„Смятам утре да организирам тържественото погребение на преждевременно починалия полковник Сейнт Джеймс и веднага след церемонията да изпратя добре въоръжен отряд да издири групата на съветника Воронин, тръгнала на рекогносцировка. В случай че изчезналата група не бъде открита, имам намерение да издам заповед за завръщане в Града, тъй като смятам, че по-нататъшното придвижване напред става още по-безсмислено, отколкото преди.“

„32-ри ден. Групата, тръгнала на рекогносцировка, не се завърна. Снощи картографът Рулио и редниците Хнойпек и Тевосян най-безобразно се сбиха, което ме принуди да ги накажа с последно предупреждение и да ги лиша от днешната дажба вода...“

По-нататък по листа имаше мастилени драскулки и петна и с това записът свършваше. Явно навън е започнала стрелба, Кехада е скочил и повече не се е върнал.

Андрей прочете два пъти написаното. Да, Кехада, ти точно това искаше. Каквото искаше, това стана. А аз, грях ми на душата, през цялото време се съмнявах в Пак, Бог да го прости... Прехапа устна и стисна очи, защото пред него отново изплува подутата кукла със синята избеляла куртка, и внезапно проумя друго: тридесет и вторият ден. Как така ще е тридесет и вторият? Трябва да е тридесетият! Вчера писах отчета за двадесет и осмия... Той трескаво запрелиства страниците. Да. Двадесет и осмият... И тези подути трупове — та те лежат вече няколко денонощия... Боже мой, какво става тука?... Един, два... Кой ден сме днес? Нали тази сутрин тръгнахме!

И той си спомни знойния, осеян с празни пиедестали площад, и ледената тъма на пантеона, и слепите статуи, седнали около безкрайно дългата маса... Това беше отдавна. Това беше много отдавна. Да-а... Взе ми ума значи, завъртя ми главата омайната зла сила, обърка ме,

замая ме... Та аз можех същия ден да се върна и щях да заваря полковника жив, и нямаше да допусна всичко това...

Вратата се отвори широко и в стаята влезе Изя, неузнаваем, изведнъж се беше смалил, с изпито, костеливо лице, навъсен, озлобен, сякаш не беше той, който преди малко виеше навън като оплаквачка. Изя запрати в ъгъла полупразната торба, седна в креслото срещу Андрей и каза:

— Трупите лежат най-малко от три дни. Какво става, ти разбираш ли нещо?

Андрей мълчаливо побутна към него дневника. Изя жадно впи очи в страницата, погълна отведнъж написаното и вдигна към Андрей зачервените си очи.

Усмивайки се накриво, Андрей рече:

— Експериментът си е Експеримент...

— Долна, мръсна гадост... — каза Изя със злост и отвращение. Той хвърли още един поглед на написаното и запокити дневника на масата. — М-мамица-та им!

— Според мен на площада сме попаднали под властта на чужда воля — рече Андрей. — Около пиедесталите...

Изя кимна, отпусна се в креслото и като вирна брадата си, затвори очи.

— Е, какво ще правим сега, господин съветник?

Андрей мълчеше.

— Само да не си помислил да се гръмнеш! — каза Изя. — Знаем те аз тебе... комсомолче... соколче.

Андрей пак се усмихна накриво и си подръпна яката.

— Виж какво — рече той. — Я да идем някъде другаде...

Изя отвори очите си и се втренчи в него.

— Вонята отвън... — с мъка промълви Андрей. — Не мога...

— Да вървим в моята стая — каза Изя.

В коридора Немия се изправи да ги посрещне. Андрей го хвана за мускулестата ръка и го помъкна след себе си. Всички заедно влязоха в стаята на Изя. Нейните прозорци гледаха към друга улица. Зад тях над ниските покриви се издигаше във висините Жълтата стена. Тук изобщо не вонеше и, кой знае защо, дори беше прохладно, само дете нямаше къде да се седне — всичко беше затрупано с документи и книги.

— На пода, седни на пода — каза Изя, а той самият се тръшна на неоправеното легло. — Хайде да помислим какво ще правим — продължи той. — Аз нямам намерение да пукна. Имам тука още твърде много работа.

— А какво има да му мислим? — мрачно рече Андрей. — Вода нямаме, отнесли са я всичката, а цялото плюскане е изгоряло. Пътят назад на практика е затворен за нас — няма да можем да прекосим пустинята... Даже и да догоним тези гадини... Глупости говоря, как ще ги догоним, като са минали няколко дни... — той помълча. — Ако можехме да намерим вода... Далече ли е тази твоя кула с помпената станция?

— На двайсетина километра трябва да е — рече Изя. — Или на трийсет.

— Ако тръгнем през нощта, на хладина...

— Не бива да вървим през нощта — каза Изя. — В тъмното. Пък и вълците.

— Тук няма вълци — възрази Андрей.

— Откъде знаеш?

— Ами хайде тогава да си теглим куршума, дявол да го вземе — каза Андрей.

Той вече знаеше, че няма да си пръсне слепоочието. Той искаше да живее. Никога досега не му беше минавало през ум, че на човек може толкова много да му се живее.

— Добре де — рече Изя. — А ако говорим сериозно?

— Ако говорим сериозно, аз искам да живея. И ще направя всичко да оцелея. Изобщо нищо вече не ме интересува. Сега ние двамата с тебе трябва да мислим за себе си, разбра ли? Сега двамата с тебе сме длъжни да оцелеем и това е. А всички те да вървят на майната си. Просто ще намерим вода и ще живеем край нея.

— Правилно — каза Изя. Той седна в леглото, пхна ръка под ризата и взе ожесточено да се чеше. — Денем ще пием вода, а нощем аз ще те таковам.

Андрей го погледна недоумяващо.

— Ти нещо друго можеш ли да предложиш? — попита той.

— Засега не. Така е — първо трябва да намерим вода. Без вода ще хвърлим топа. После ще видим какво ще правим... Сега обаче ми хрумна друго. По всичко личи, че те са офейкали оттук презглава

веднага след касапницата. Уплашили са се. Натоварили са се на влачката и — газ! Трябва да претършуваме къщата — сигурно ще открием тук и вода, и храна...

Той искаше да каже още нещо, но млъкна със зяпнала уста и очите му се ококориха.

— Гледай, гледай! — уплашено прошепна той.

Андрей рязко се извърна към прозореца.

Отначало не забеляза нищо особено, само дочу някакъв далечен тътен, сякаш беше тръгнала лавина, сякаш някъде се сипеха камъни... После очите му доловиха някакво движение по жълтия вертикален склон над покривите.

Отгоре, от синкавобелезникавата мъгла, където чезнеше светът, бързо летеше с острия връх надолу странен триъгълен облак. Той се спускаше от неимоверна височина и все още беше твърде далеч от подножието на стената, но човек вече можеше да различи, че на върха на това острие бясно се върти, връхлитайки върху невидимите издатини и отскачайки от тях, някакво тежко тяло с познати до болка очертания. При всеки удар от това тяло хвърчаха и оставаха да падат зад него парчета, смесващи се с каменната попара, сипеца се като разтворено ветрило, и избухваха кълба от светла прах, които се всмукваха от облака, създаваха го, разпервайки се под ъгъл като пенеста диря зад кърмата на бързоходен катер, а далечният тътен се усилваше и се разпадаше на отделни удари, на ситно трополене на отломки по монолита и на страшен глух бумтеж от гигантско свличане...

— Тракторът! — едва промълви Изя.

Андрей го разбра чак в последната секунда, когато обезобразената и изтерзана машина стремглаво се гмурна зад покривите и подът под краката им се разтресе от страшния удар, после се изви стълб от тухлена прах, във въздуха полетяха отломки и парчета ламарина и след миг всичко това бе погълнато от жълтата лавина.

Те още дълго мълчаха и се заслушваха как гърми, треци, скърца и боботи и подът под краката им непрекъснато потреперваше, а над покривите вече нищо не се виждаше зад неподвижния жълт облак.

— Ама че работа! — каза Изя. — Какъв вятър ги е завейл натам?

— Кого? — тъпо попита Андрей.

— Че това беше нашият трактор бе, глупчо!

— Кой трактор? Онзи, дето офейка ли?

Изя замълча, търкайки с все сила носа си с мръсни пръсти.

— Не знам — каза той. — Нищо не разбирам... А ти разбираш ли? — внезапно попита той, обръщайки се към Немия.

Онзи равнодушно кимна. Изя с досада се плесна по коляното, но в същия момент Немия направи странен жест: изпъна пред себе си показалеца, рязко го свали до пода, а после го вдигна високо над главата си, описвайки във въздуха разтеглен кръг.

— Е, и? — жадно попита Изя. — Какво значи това?

Немия повдигна рамене и отново повтори същия жест. Андрей изведнъж си спомни — спомни си и веднага разбра всичко.

— „Падащите звезди“! — каза той. — Ама че работа!... — Той горчиво се засмя. — Гледай ти кога трябвало да го разбере!...

— Какво си разбрал? — провикна се Изя. — Какви звезди?

Все още смеейки се, Андрей махна с ръка.

— Няма значение — каза той. — Не ме интересува, не ме е грижа, не ща и да знам! Какво ни засяга сега всичко това? Стига сме дрънкали глупости, Кацман! Сега трябва да се спасяваме, ясно ли ти е? Да се спасяваме! В този гнусен неправдоподобен свят! Трябва ни вода, Кацман!

— Чакай, чакай... — промърмори Изя.

— Нищо вече не искам! — изрева Андрей, тресейки стиснатите си юмруци. — Нищо не ща да разбирам! Нищо не ща да научавам!... Навън се въргалят трупове, Кацман! Трупове!... Нали и те искаха да живеят, Кацман! А сега просто са се надули и гният!

Изя с вирната брада слезе от леглото, хвана Андрей за куртката и насила го накара да седне на пода.

— Тихо! — каза той, като сумтеше страшно. — Искаш да те фрасна по мутрата? Готово. Баба такава!

Андрей скръцна със зъби и млъкна. Дишайки тежко, Изя се върна на леглото и отново почна да се дръгне.

— Сякаш не е виждал трупове... — мърмореше той. — Ненавиждал този свят... Баба такава.

Заровил лице в шепите си, Андрей потискаше и сподавяше в себе си безсмисления отвратителен вой. Но с частица от съзнанието си вече разбираше какво става сега с него и това му помагаше. Много смешно беше: да бъдеш тук, сред мъртъвците, които сякаш още са живи, но в

действителност вече са мъртви... Изя му говореше нещо, но той не го слушаше. После болезненото усещане попремина.

— Какво казваш? — попита той и свали ръце от лицето си.

— Казвам, че ще отида да претършувам войнишките стаи, а ти порови из багажа на интелигенцията. И стаята на Кехада претършувай — там някъде при него трябва да е останал неприкосновеният запас на геолозите... Няма страшно, все някак ще изкараме зимата...

В този момент слънцето изгасна.

— Маmicата му! Тъкмо сега ли намери! — рече Изя. — Има да търсим фенер... Я чакай, твоят фенер трябва да е тука някъде...

— Часовниците — с мъка промълви Андрей. — Трябва да нагласим часовниците...

Той вдигна китка до очите си, съзря фосфоресциращите стрелки и ги премести точно на дванадесет. Ругаейки през зъби, Изя се щуреше в тъмното, кой знае защо буташе леглото и шумолеше с книжата. После се чу драскане на кибритена клечка и лумна огънче. Изя бе клекнал в средата на стаята и светеше с клечката ту наляво, ту надясно.

— Вие какво седите, мамичата ви!... — изрева той. — Я търсете фенера! И по-живо, че имам само три клечки.

Андрей се надигна без желание, но Немия вече беше намерил фенера, вдигна стъклото и го подаде на Изя. Стана по-светло. Съсредоточено поклащайки брада, Изя се мъчеше да натъкми пламъка. Ръцете му бяха къпави и горелката не искаше да се регулира. Целият лъснал от пот, Немия се върна в своя ъгъл, клекна и оттам жално и предано загледа Андрей с широко отворените си очи на дете. Войнството. Останките от разбитата армия...

— Дай тука фенера — каза Андрей.

Той го измъкна от ръцете на Изя, нагласи пламъка и изкомандува:

— Да вървим.

С властен жест Андрей отвори вратата към стаята на полковника. Прозорците бяха плътно затворени, а стъклата цели и затова в тази стая вонята изобщо не се усещаше. Лъхна ги ароматът на тютюн за лула и на одеколон. Миришеше на полковника.

Всичко беше грижливо прибрано и разтребено, солидната кожа на двата готови за път куфара светеше от чистота, походното легло бе

застлано без нито една гънка, на гвоздея над него висяха портупейт с кобура и фуражката с грамадната козирка. Върху големия тежък скрин в ъгъла на кръгла плъстена поставка стоеше газов фенер, до него имаше кибрит, купчинка книги и калъфът с бинокъла...

Андрей остави своя фенер на масата и отново се огледа. Подносът с манерката и захлупените чашки се оказаха върху полицата на празната библиотека.

— Подай го — рече той на Немия.

Немия се втурна, взе подноса и го сложи на масата до фенера. Андрей наля коняк в чашките. Те бяха само две, така че за себе си напълни капачката на манерката...

— Да пием — каза той. — За живота.

Изя го погледна одобрително, взе едната чашка и помириса съдържанието ѝ с вид на познавач.

— Това се казва питие! — рече той. — За живота значи, а?... Че това живот ли е? — той се изхили, чукна се с Немия и гаврътна чашката. Очите му се навлажниха. — Ех, че хубаво-о... — с леко пресипнал глас промълви той.

Немия също си изпи коняка — като вода, без всякакъв интерес. А Андрей все още стоеше с пълната капачка в ръка и не бързаше да пие. Искаше да каже нещо, но и той самият не знаеше точно какво. Завършваше някакъв пореден голям етап, и започваше нов. И макар че нищо хубаво не можеше да се очаква от утрешния ден, все пак утрешният ден беше реалност — доста осезаема реалност, защото щеше да бъде може би един от малкото, от твърде малкото оставащи дни. Това беше съвсем непознато и много остро усещане за Андрей.

Но не можа да измислят какво още да каже, само повтори: „За живота“; и си изпи коняка.

После запали газовия фенер на полковника, връчи го на Изя и му се закани:

— Ако строшиш и този, брадата сванто, ще ти перна един по врата...

Изя промърмори нещо обиден и излезе, а Андрей все още се бавеше да тръгне, като разсеяно оглеждаше стаята. Би трябвало, разбира се, да порови и тук — Дуган непременно е скътал някоя приятна изненада за полковника, — но да тършува точно тук, кой знае защо, му се струваше... някак срамно?

— Не се стеснявайте, Андрей, не се стеснявайте — дочу той изведнъж познат глас. — Мъртвите нямат нужда от нищо.

Немия седеше на края на масата, клатеше крака и това вече не беше Немия, по-точно беше, но не съвсем. Както и преди той си беше гол до кръста с грамадния нож, втъкнат в широкия пояс, но кожата му сега бе станала суха и матова, лицето му се бе закръглило и бузите му бяха поруменели като праскови. Това беше Наставника — лично — и при вида му Андрей за пръв път не усети нито радост, нито надежда, нито въодушевление. Изпитваше досада и се чувствуваше неловко.

— Пак ли вие... — промърмори той, обръщайки се с гръб към Наставника. — Доста отдавна не сме се виждали...

Андрей отиде до прозореца и като притисна чело до топлото стъкло, се загледа в тъмата, едва-едва озарявана от пламъчетата на догарящата влачка.

— А ние тука, както виждате, се канехме да мрем...

— Че защо трябва да умираме — бодро рече Наставника. — Трябва да се живее! Знаете ли, никога не е късно да умре човек и винаги е рано, не е ли така?

— Ами ако не намерим вода?

— Ще намерите. Винаги сте намирали и сега ще намерите.

— Добре. Ще намерим. И ще живеем около нея до края на живота си, така ли? Защо тогава да живеем?

— А защо изобщо живее човек?

— Ето на, и аз все си мисля: защо живее човек? Глупаво си изживях живота, Наставнико. Безсмислено... През цялото време се мотах насам-натам като лайно на повърхността — ни нагоре, ни надолу. Отначало за някакви идеи се сражавах, после за дефицитни килими, а накрая съвсем си изгубих ума... я колко хора погубих...

— Хайде, хайде, не говорите сериозно — възрази Наставника. — Хора винаги загиват. Какво общо имате вие с това?... Вие навлизате в нов етап, Андрей, и според мен той е решаващ. В известен смисъл дори е добре, че всичко стана точно така. Рано или късно всичко това неизбежно трябваше да се случи. Та нали експедицията беше обречена. Но вие бихте могли да загинете, без да преодолеете този важен праг...

— Интересно какъв е този праг? — усмихна се Андрей. Той се извърна с лице към Наставника. — През идеите вече минах — през разните боричкания за общественото благо и останалите хлапашки

щуротии... Кариера вече направих, стига ми толкова, благодаря, бях известно време началник... Какво още може да ми дойде до главата?

— Разбирането! — каза Наставника и леко повиши глас.

— Какво значи разбирането? Какво да разбирам?

— Разбирането — повтори Наставника. — Ето през какво изобщо не сте минали досега — разбирането!

— Дотук ми е дошло това ваше разбиране! — Андрей прекара длан през гърлото си. — Сега вече всичко разбирам на този свят. Тридесет години драпах до това разбиране и ето че сега проумях. Никому не съм нужен и никой на никого не е нужен. Има ли ме, няма ли ме, сражавам ли се или лежа на дивана — все тая. Нищо не може да се промени, нищо не може да се поправи. Човек може само да се уреди — по-добре или по-зле. Всичко става от само себе си и аз изобщо нямам пръст в тази работа. Ето това е то вашето разбиране и повече няма какво да разбирам... По-добре ми кажете какво да правя с това разбиране? Да го осоя за зимнина или още сега да го ям?...

Наставника кимаше.

— Точно така — каза той. — Тъкмо това е последният праг: какво да прави човек с разбирането? Как да живее с него? Нали все пак трябва да се живее!

— Човек трябва да живее, когато нищо не разбира! — с тиха ярост рече Андрей. — А когато разбере, трябва да умре! И ако не бях такъв страхливец... ако тая моя проклета протоплазма не се бе вкопчила с нокти в живота, знам какво щях да направя. Щях да си избира въже — някое по-здраво...

Той замълча.

Наставника взе манерката, внимателно напълни едната чашка, после — другата, и замислено завинти капачката.

— Ами да започнем от това, че не сте страхливец — каза той. — И няма да се възползвате от въжето не защото се страхувате... Някъде в подсъзнанието ви, при това не чак толкова дълбоко, се е притаила надежда — нещо повече, увереност, че може да се живее и с разбирането. И добре да се живее. Интересно. — Той взе да побутва с нокът една от чашките към Андрей. — Я си спомнете как баща ви насила ви накара да прочетете „Война на световете“ — как вие не искахте, как ви беше яд, как завихахте проклетата книжка под дивана, за да се върнете към „Барон Мюнхаузен“ с чудесните илюстрации...

Уелс ви беше скучен, повдигаше ви се от него, не знаехте за какъв дявол ви е притрябвал, искахте да минете без него... А после прочетохте тази книжка дванадесет пъти, научихте я наизуст, рисувахте илюстрации към нея и дори се опитахте да напишете продължение...

— И какво от това? — навъсено каза Андрей.

— Ами такива неща ви се случваха неведнъж! — рече Наставника. — И ще ви се случват още много пъти. На вас току-що са ви втълпили разбирането и все още ви се повдига от него, не знаете за какъв дявол ви е, искате да минете без него... — Той взе чашката си и каза: — За продължението!

Андрей пристъпи към масата, взе своята чашка и я поднесе към устните си, усещайки с обичайното облекчение как отново се разсейват всичките му мрачни съмнения и вече нещо просветва напред, в доскоро непрогледната тъма, и сега трябва да пийне и бодро да тракне с празната чаша по масата, и да каже нещо енергично, жизнерадостно, и да се захване за работа, но в този момент някой трети, който досега винаги бе мълчал, през всичките тези тридесет години бе мълчал — дали бе спал, или се бе въргалиял пиан, или бе плюл на всичко, — този трети внезапно се изхили и изтананика нещо безсмислено: „Трам-та-там, трам-та-там!...“

Андрей лисна коняка на пода, хвърли чашката на подноса и каза, пъхайки ръце в джобовете си:

— А пък аз разбрах и друго нещо, Наставнико... Ще мина и без „Хайде да прием за здраве“. — Андрей не можеше повече да гледа това румено лице. Даде му гръб и пак отиде до прозореца. — Много „дакато“, господин Наставник. Твърде безочливо се съгласявате с мен, господин Воронин-втори, съвест моя жълта, разтеглива, употребяван презерватив... Твоите работи винаги се нареждат, Воронин, всичко ти е наред, мили мой. Важното е ние да сме здрави, а пък те нека да изпукат. Ако свърши плюскането, мога да застрелям Кацман, а? Чудесно!...

Вратата зад гърба му изскърца. Той се обърна. Стаята беше празна. И чашките бяха празни, и манерката беше празна, и в гърдите му имаше празнота, сякаш бяха изрязали оттам нещо голямо, с което бе свикнал. Дали бе тумор или пък сърцето му...

И вече нагаждайки се към това ново усещане, Андрей се приближи до леглото на полковника, свали от гвоздея ремъка с пистолета, стегна го здраво върху куртката си и премести кобура отпред.

— За спомен — високо каза той на белоснежната възглавница.

ЧАСТ ШЕСТА

ИЗХОД

Слънцето бе в зенита си. Медночервен поради прахоляка, дискът висеше в центъра на сивобелезникавото помътняло небе, мизерната сянка се гърчеше и свиваше в краката, ту сива и размазана, ту изведнъж оживяла, придобила резки очертания, наливаща се с чернота, и тогава ставаше особено уродлива. Тук нямаше дори и помен от път — ширеше се неравна сиво-жълта глина, напукана, спечена, твърда като камък и до такава степен гола, че човек изобщо не можеше да проумее откъде се взема тук толкова много прах.

Вятърът, слава богу, духаше в гърба. Някъде далеч на запад той засмукваше неизброими тонове гадни, нажежени пращинки и с тъпо упорство ги влачеше по изгорената от слънцето тераса, притисната между пропастта и Жълтата стена, като ту ги изхвърляше в завихрени протуберанси чак до небето, ту здраво ги усукваше в гъвкави, кокетни като лебедови шии смерчове, ту просто ги овалваше и ги търкаляше на вълни, а после, внезапно побеснял, запокитваше бодливия прахоляк в гърба и в косите, шибаше озверен по мокрия от пот тил, биеше като с камшик по ръцете, по ушите, тъпчеше се по джобовете и се сипеше под яката...

Нищо нямаше тук, отдавна вече нямаше нищо. А може би никога не е имало друго освен слънце, глина и вятър. Рядко само ще профучи, търкаляйки се и подскачайки като кривящ се палячо, бодлив скелет на храст, изтръгнат из корен бог знае колко отдалеч. И нямаше нито капка вода, нито пък някакъв признак на живот. Само прах, прах, прах и прах...

От време на време глината под краката изчезваше някъде и се ширваше гъст каменен трошляк. Тук всичко бе нажежено като в ада. Ту отдясно, ту отляво зад скълбените прашни вихрушки се провиждаха гигантски скални отломъци — побелели, сякаш бяха посипани с брашно. Вятърът и зноят им придаваха чудновати и неочаквани форми и най-страшното бе, че те ту внезапно се появяваха, ту отново изчезваха като призраци, сякаш си играеха на някаква своя, каменна

криеница. А чакълът под краката ставаше все по-едър и неочаквано трошлякът свършваше, и под краката пак закънтяваше глината.

Камънакът се държеше много лошо. Едрите късове се търкаляха под краката, гледаха да се забият по-дълбоко в подметката, да я прободат, да се доберат до живо месо. Поведението на глината бе поприлично, но и тя правеше всичко, каквото може. Изведнъж се възвишаваше в голи хълмове, ни в клин, ни в ръкав се превръщаше в идиотски нанадолница, разпукваше се в дълбоките стръмни оврази, на дъното на които не можеше изобщо да се диша от застояла хилядолетна жега... Тя също играеше своята игра, своята глинена „замразяванка-отмразяванка“, превъплъщаваше се, доколкото ѝ позволяваше бедната глинена фантазия. Всичко тук си играеше своите глинени игри. И всички играеха на една врата...

— Ей, Андрей — пресипнало му викна Изя. — Андрюша-а!

— Какво искаш? — през рамо попита Андрей и се спря.

Кандилкайки се на разбишканите колелца, количката върхлетя по инерция върху него и го блъсна в коленете.

— Виж!...

Изя стоеше на десетина крачки зад него и му показваше нещо в протегнатата ръка.

— Какво е това? — попита Андрей без особен интерес.

Изя наблегна върху теглича и без да сваля ръката си, задърпа количката към него. Андрей го гледаше как се приближава — страшен, с брада до пояса, гъстата му коса щръкнала, разчорлена, сива от прахта, с невъобразимо дрипава куртка, през дупките на която се виждаше косматото му мокро тяло. Орфаните крачоли на панталоните му едва покриваха коленете, а съдраната дясна обувка зееше и мръсните му пръсти със счупени черни нокти се подаваха навън... Корифей на духа. Жрец и апостол на вечния храм на културата...

— Гребен! — тържествено заяви Изя, когато стигна до него.

Гребенът беше от най-евтините — пластмасов, с изпотрошени зъби, — дори не гребен, а парче от гребен и в счупения край все още можеше да се различи клеймо от някакъв държавен стандарт, но пластмасата бе избеляла от много десетилетия слънчев пек и жестоко бе проядена от прашните свредели.

— Видя ли — рече Андрей. — А ти само крякаш, че никой не бил идвал тук досега преди нас.

— Изобщо не съм крякал — миролюбиво каза Изя. — Да поседнем, а?

— Да поседнем — съгласи се Андрей без всякакъв ентузиазъм и Изя тутакси, както бе опасан с теглича, се плъсна по задник на земята и се зае да напъха парчето от гребена в горния джоб на куртката си.

Андрей извъртя количката напреки на вятъра, хвърли ремъка и седна, подслонявайки гърба и тила си зад горещите бидони. Вятърът, който до преди миг го брулеше, чувствително намаля, но затова пък сега голата глина безжалостно пареше седалището му през овехтялата тъкан.

— Та къде е този твой резервоар? — с презрение рече той. — Дрънкало такова.

— Тър-ши, тър-ши! — отвърна Изя. — Требе да има!

— Какво те прихваща?

— Не го ли знаеш вица за търговеца? — оживено взе да обяснява Изя. — Отишъл един търговец в публичния дом...

— Хайде пак! — каза Андрей. — Все за тая работа ли мислиш бе, човек? Ей, богу, Кацман, няма да мирясаш!...

— Не мога да си позволя да мирясам — заяви Изя. — Трябва да съм готов при първата възможност.

— Нали и бездруго ще пукнем тук — каза Андрей.

— И дума да не става! Да не си и помислил такова нещо!

— Аз и не го мисля — каза Андрей.

Така си беше. Мисълта за смъртта, която, разбира се, неизбежно ги очакваше, много рядко вече го спохождаше. Един дявол знае на какво се дължеше това. Дали остротата на чувството за обреченост вече съвсем се бе притъпила, или плътта му дотолкова бе изсъхнала и изнемощяла, та беше престанала да крещи и да ридае и едва-едва хриптеше, тъй че вече почти не я чуваше... А може би количеството най-сетне бе преминало в качество и бе започнало да му действа постоянно присъствие на Изя с неговото почти неестествено равнодушие към смъртта, която постоянно обикаляше наоколо, ту се приближаваше досами тях, ту пак се отдръпваше, но никога не ги изпускаше от очи... Така или иначе от много дни насам, ако Андрей все пак се сещаше да отвори дума за неизбежния край, правеше го

само за да се убеди за сетен път, че равнодушието му към него расте и расте.

— Какво казваш? — попита той Изя.

— Казвам: най-важното е да не се страхуваш, че ще пукнеш тук...

— Че ти вече сто пъти си ми го казвал. Аз вече забравих откога не се страхувам, а ти продължаваш да си пееш същата песен...

— Ами добре — кротко рече Изя и протегнал крака. — С какво ли да я вържа тая подметка? — дълбокомислено рече той. — В най-скоро време ще се откъсне...

— Отрежи от въжето на теглича и я вържи... Да ти дам ли ножче?

Известно време Изя мълчаливо съзерцаваше щръкналите си пръсти.

— Хубаво — рече той накрая. — Като се откъсне съвсем, тогава... Да сръбнем по глътка, а?

— Да не се смръзнем, нали? — подхвърли Андрей и моментално се сети за чичо Юра. Трудно вече си спомняше за чичо Юра. Той беше от друг живот.

— Не е ли време да се погреем? — оживено подхвана и Изя, вглеждайки се въпросително в очите на Андрей.

— На! — каза Андрей и с удоволствие му показва среден пръст. — Знаеш ли каква водичка ще си сръбнеш? От онази, дето беше прочел за нея. Излъга ме за резервоара, нали?

— Що не се таковаш, бе! Аз да не съм ти гувернантка — да те залъгвам?

— Ами тогава значи твоят ръкопис е излъгал...

— Глупак — презрително рече Изя. — Ръкописите не лъжат. Това да не са ти книгите. Трябва само да можеш да ги четеш...

— Тогава ти не можеш да четеш...

Изя само го погледна, тутакси се размърда и се надигна.

— Вчерашно лайно пък ще ме учи мен... — изломоти той. — Я ставай! Нали искаш резервоар? Тогава какво си седнал тук... Ставай, ти казвам!

Ликувайки, вятърът ги шибна с бодлите си по ушите и като зарадвано куче весело запраши на вихрушки над плешивата глина, а тя с усилие тръгна насреща им и известно време беше мирна, сякаш

набираше сили, а после взе да се смъква, превръщайки се в нанадолнище...

Да можех поне веднъж да разбера накъде ме носят дяволите, помисли си Андрей. Цял живот ме е завявало нанякъде — голям глупак съм, не мога да седя на едно място... Важното е, че сега вече няма никакъв смисъл. По-рано все пак винаги е имало някакъв смисъл. Нека да е бил и най-нищожен, може дори лъжовен, но поне, когато са ме били, да речем, по мутрата, винаги съм можел да си кажа: няма нищо, знам в името на какво е, това е борба...

... Всичко на този свят струва колкото едно лайно, каза Изя. (Тогава бяха в Кристалния дворец, току-що бяха хапнали пилета, печени под налягане, и лежаха на пъстроцветните синтетични дюшеци край басейна с прозрачна, осветена отдолу вода.) Всичко на този свят струва колкото едно лайно, каза Изя, като си човъркаше зъбите с добре измити пръсти. Заедно с всички тези ваши орачи, с всички тези стругари, с всички ваши блуминги, крекинги, пшеници с много класове, лазери и мазери. Всичко това е смет, боклук, оборски тор. Всичко това минава и заминава. Или просто си отива безследно и завинаги или отминава, защото се превръща в нещо друго. Всичко това изглежда важно само защото мнозинството го смята за важно. А мнозинството го смята за важно, защото се стреми да се натъпче до насита и да си достави плътска наслада с цената на възможно най-малко усилия. Но ако си помислиш, кой се интересува от мнозинството? Аз лично нямам нищо против него, аз самият в известен смисъл съм мнозинство. Но мен не ме е грижа за мнозинството. Историята на мнозинството си има начало и край. Отначало мнозинството плюска каквото му дадат. А накрая то цял живот се занимава с проблема на избора, не би ли могло да избере нещо по такова за плюскане? Нещо, каквото още не е плюсколо?... Е, има още много време, докато стигнем дотам, каза Андрей... Това време не е чак толкова далеч, колкото си въобразяваш, възрази Изя. А дори и да има доста време, работата изобщо не е там. Важното е, че има начало и има край... Всичко, което има начало, има и край, рече Андрей... Така е, правилно, нетърпеливо каза Изя. Ама аз говоря в мащабите на историята, а не в мащабите на Вселената. Историята на мнозинството има край, а пък историята на малцинството ще приключи само заедно със свършека на Вселената... Мръсен

елитарист такъв, лениво подхвърли Андрей, надигна се от своята хавлиена кърпа и цопна в басейна. Дълго плува, пръхтя в прохладната вода и гмуркайки се до дъното, където водата беше ледена, жадно пиеше там от нея като риба...

... Не, не пих, разбира се. Ала сега бих пил. Господи, как бих пил! Целият басейн бих изпил. Нищо не бих оставил на Изя — нека той да си търси резервоара...

Вдясно, зад сиво-жълтите кълбета прах стърчаха някакви руини — полусрутена сляпа стена, покрита с четина от прашни растения, и останки от нескопосна четвъртита кула.

— Ето на, моля — каза Андрей, като се спря. — А ти разправяше, че никой преди нас...

— Абе никога не съм казвал такова нещо, дръвник такъв! — изхриптя Изя. — Аз твърдах...

— Слушай, а може ли резервоарът да е тука, а?

— Много е възможно — каза Изя.

— Да идем да видим.

Хвърлиха тегличите и се затътриха към развалините.

— Ха! — рече Изя. — Норманска крепост! От девети век...

— Вода, вода търси — каза Андрей.

— Я върви на майната си с твоята вода! — тросна се Изя. Очите му се разшириха, опулиха се и с отдавна забравения жест той бръкна в брадата си да търси своята брадавица. — Норманите... — промърмори Изя. — Гледай ти... Интересно, с какво ли са ги примамили тука?

Като си закачаха дрипите за тръните, те преодоляха дупката в стената и се озоваха в затишие. На четириъгълната гладка площадка се въздигаше ниска постройка с рухнал покрив.

— Съюз на меча и гнева... — измърмори Изя, спускайки се стремително към входния отвор. — Ама там е работата, че нищичко не разбирам, що за съюз е това... откъде се е пръкнал тука някакъв си меч... Как да проумееш такова нещо?...

Домът бе съвсем запуснат, напълно и от древни времена. От памтивека. Срутените покривни греди се бяха размесили с отломки от изгнили дъски — остатъци от дълга маса, заемаща средата на дома от единия до другия край. Всичко бе потънало в прах, скапано и изтляло, а до стената отляво имаше дълга прашна и прогнила скамейка. Като не

преставаше да мърмори, Изя взе да се рови в тази тленна камара, а Андрей се измъкна навън и тръгна да обиколи наоколо.

Много скоро се натъкна на това, което някога е било резервоар — огромна кръгла яма, облицована с каменни плочи. Сега каменната повърхност беше суха, като самата пустиня, но нямаше никакво съмнение, че някога тук е имало вода: твърдата като цимент глина край ръба на ямата бе съхранила дълбоки отпечатьци от обути крака и кучешки лапи. Лоша работа, помисли си Андрей. Предишният ужас за миг го прониза, но веднага след това усети облекчение: на отсрещния край на ямата като звезда над глината се бяха разперили широките мъхнати листа на „женшена“. Андрей се затича в тръс натам покрай ямата, като в движение напипа ножа в джоба си.

Като пъхтеше и се обливаше в пот, той няколко минути яростно чопли вкаменената глина с ножа и с нокти, изгребваше бучките и отново чоплеше, а после, обхванал с две ръце дебелия основен корен — хладна, влажна, могъща, — задърпа силно, но внимателно, не дай боже, да се счупи някъде по средата.

Коренът беше от едрите — някъде към седемдесет сантиметра дълъг и дебел колкото юмрук — бял, чист и лъскав. Като го притисна с две ръце до бузата си, Андрей се отпрати към дома, но по пътя не издържа — впи зъби в сочното хрупкаво месо и взе да дъвче с наслада, като се мъчеше да не бърза и колкото може по-добре да сдъвче хапката, за да не отиде на вятъра нито една капка от тази омайна ментова горчилка, от която в устата и по цялото тяло се разнасяше свежест и прохлада, сякаш дишаше утринен планински въздух, а главата ставаше бистра и човек вече от нищо не се страхуваше и можеше планини да повдигне...

После те седнаха на прага на къщата и радостно гризаха и хрупкаха и мляскаха, намигайки си весело един на друг с пълна уста, а вятърът разочаровано фучеше над главите им, без да може да ги достигне. Пак го бяха излъгали — не му дадоха да си поиграе с костите им върху плешивата глина. Сега отново можеха да си премерят силите.

Те пийнаха по две глътки вода от горещия бидон, впрегнаха се в количките и закрачиха нататък. И да вървят сега им бе по-леко, Изя вече не изоставаше, а бодро маршируваше до Андрей, шляпайки с отпраната подметка.

— Там между другото забелязах още едно храстче — каза Андрей. — По-мъничко. На връщане...

— Не биваше да го оставяме — рече Изя. — Трябваше и него да излапаме.

— Малко ли ти беше?

— А защо таз благинка да отиде на вятъра?

— Няма да отиде — каза Андрей. — На връщане ще ни свърши добра работа.

— Абе никакво връщане няма да има!

— Това, братле, не се знае — рече Андрей. — Те по-добре друго ми кажи: има ли вода напред?

Изя вирна глава и погледна към слънцето.

— В зенита е — съобщи той. — Или почти в зенита, а? Ти как смяташ, господин астроном?

— Така ми изглежда.

— Скоро ще започне най-интересното — каза Изя.

— Че какво толкова интересно може да има тука? Да предположим, че се прехвърлим през нулевата точка. И ще потеглим, да речем, към Антиграда...

— Ти откъде знаеш?

— За Антиграда ли?

— Не. Защо си мислиш, че просто така ще се прехвърлим и ще потеглим?

— Изобщо не си напругам ума с такива неща — каза Андрей. — Аз си мисля за водата.

— Чавка му изпила ума! В нулевата точка е началото на света, ти разбираш ли? А той седнал за вода да ми говори!...

Андрей не отвърна. Заизкачваха поредното възвишение, вече се вървеше трудно и тегличите се врязаха в раменете. Хубаво нещо е „женшенът“, помисли си Андрей. Откъде разбрахме за него?... Май че Пак ни разказа?... А, не! Фъфлата един ден домъкна в лагера няколко корена и взе да си хрупка, а войниците ѝ ги взеха и те да опитат. Да. После всички се разхождаха като петли и цяла нощ, чак до сутринта обръщаха Фъфлата... А Пак след това обясни, че този „женшен“ е като истинския женшен, много рядко се среща, расте по онези места, където някога е имало вода, и много помага за възстановяване на силите. Само дето не може да се съхранява, трябва да се изяде веднага,

защото след час, а дори и по-малко коренът повяхва и става едва ли не отровен... Около Павилиона имаше много от този „женшен“, цяла градина... Там ядохме на корем и всички рани на Изя заздравяха за една нощ. Хубаво беше в Павилиона. Там Изя през цялото време дрънкаше за зданието на културата...

... Останалото е само гора от строителен материал край стените на храма. Всичко най-хубаво, което човечеството е измислило за сто хиляди години, всичко най-важно, което е разбрало и до което е стигнало с ума си, служи за изграждането на този храм. През хилядолетната си история, докато воюва и гладува, докато попада в робство и въстава, докато плюска и се сношава, без самò да подозира, човечеството носи този храм върху мътния гребен на своята вълна. Случва се то изведнъж да забележи, че мъкне този храм, да се сепне и тогава или започва да го руши тухла по тухла, или суетно му се кланя, или пък строи друг храм, в съседство, за да го охули, да го направи за посмешище, но никога не може да проумее наистина с какво всъщност се е сблъскало и загубило надежда, че някога би могло да използва храма по един или друг начин, много скоро си отклонява вниманието към своите, така наречени насъщни нужди: започва да дели отново нещо, вече тридесет и три пъти разделяно, някого да разпъва, някого да превъзнася — а храмът едно си знае: постоянно расте и расте, век след век, хилядолетие след хилядолетие и човек нито може да го разруши, нито пък веднъж завинаги да го унизи... И най-смешното в тази работа е, разправяше Изя, че всяка тухла в този храм, всяка вечна книга, всяка вечна мелодия, всеки неповторим архитектурен облик на сграда съдържат в себе си пресования опит на същото това човечество, неговите мисли и собственото му мнение за себе си, идеите за целите и противоречията на собственото му съществуване; че този храм, колкото и да ни се струва отделен от всичките минутни интереси на това стадо самоизяждащи се свине, в същото време и винаги е неотделим от това стадо и е немислим без него... А още по-смешно е, казваше Изя, че всъщност никой не строи съзнателно този храм. Изграждането му не може предварително да бъде запланувано на хартия или в нечий гениален мозък, той расте от само себе си, като събира всичко най-хубаво, породено от човешката история... Ти може би си мислиш, подигравателно го питаше Изя, че поне самите непосредствени строители на този храм не са свине. Божичко, да

знаеш само какви свине са понякога! Крадецът и подлецът Бенвенуто Челини, пияницата Хемингуей, не знаещ мярка и граници, педерастът Чайковски, шизофреникът и черносотникът Достоевски, обесникът Франсоа Вийон... Господи, та порядъчните хора сред тях са по-скоро рядкост! Но те са като кораловите полипи — не знаят какво сътворяват. С цялото човечество е така. Поколение след поколение плюскат, отдават се на наслади, държат се като хищници, убиват, издъхват — и хоп! — ето че израсъл цял коралов атол, прекрасен атол! Непоклатим!... Е, добре, каза му тогава Андрей. Да речем, че този храм е единствената непреходна ценност. Така да е. Но тогава ние всички какво общо имаме с него? Аз какво общо имам с него?...

— Стой! — рече Изя, като хвана теглича. — Чакай малко. Виж какви камъни има.

Наистина тук камъните бяха подходящи — валчести и плоски, като втвърдени кравешки „питки“.

— Поредния храм ли ще градиш? — рече Андрей и се ухили.

Той захвърли теглича, пристъпи встрани и вдигна най-близкия камък. Беше точно такъв, какъвто трябва за темел — отдолу извит и грапав, а отгоре гладък, полиран от прахта и вятъра. Андрей го сложи върху сравнително равния сипей от каменен трошляк, разкърши рамене и го заби по-надълбочко, после тръгна за следващия.

Докато слагаше основите, той изпитваше някакво своеобразно задоволство: така или иначе все пак това беше работа, не безсмислено движение на краката, а работа, вършена с определена цел. Човек може да оспорва тази цел, да обяви Изя за психопат и маниак (какъвто той, разбира се, си беше)... А може и ето така, камък по камък да гради колкото може по-равно площадка за основите.

До него Изя сумтеше и пъшкаше, мъкнеше най-големите камъни, спъваше се и подметката му съвсем се отпра, а когато фундаментът беше готов, той изтича на подскоци до количката си и измъкна оттам поредния екземпляр на своя „Пътеводител“.

Когато в Кристалния дворец за сетен път се увериха и почти повярваха, че никога и никого няма да срещнат по пътя на север, Изя седна зад пишещата машинка и със свръхестествена бързина натрака „Пътеводител в налудничавия свят“. После сам размножи този „Пътеводител“ на необикновения копирен автомат (в Кристалния дворец имаше най-различни и чудновати автомати), собственоръчно

залепи всичките петдесет екземпляра в херметични пликове от странен, прозрачен и много здрав материал, наречен „полиетиленово фолио“, и натовари догоре своята количка, като едва остави място за торбата със сухарите... Ето че сега от тези пликове вече му бяха останали само десетина, а може би и по-малко.

— Колко имаш още от тях? — попита Андрей.

Намествайки плика в средата на фундамента, Изя разсеяно отвърна:

— Знам ли... Малко са. Давай камъни.

И те отново взеха да мъкнат камъни и скоро над плика израсна пирамида почти колкото човешки бой. Тя беше доста странна в тази безлюдна пустиня, но за да стане още по-странна, Изя заля камъните с отровначервена боя от една грамадна туба, която намери в склада под Кулата. После се отдръпна от количката, седна и почна да стяга с връв отпралата се подметка, като час по час поглеждаше към своята пирамида и съмнението и колебанието, изписани на лицето му, постепенно се превръщаха в задоволство и постоянно растяща гордост.

— А?! — рече той на Андрей, вече съвсем надут и наперен. — Даже и най-големият глупак, като мине оттука, ще се сети, че това не е току-така...

— Аха — каза Андрей и клекна до него. — Много голяма полза ще имаш, ако някой глупак разкопае пирамидата.

— Нищо, нищо — промърмори Изя. — Глупакът също е разумно същество. Той може и да не разбере, но ще разкаже на други... — Внезапно Изя се оживи. — Вземи например митовете! Както е известно, преобладаващото мнозинство от хората са глупаци, а от това следва, че свидетел на всяко интересно събитие обикновено е тъкмо глупакът. Ерго: митът е описание на действително събитие, така както го е възприел глупакът и както сетне го е обработил поетът. Какво ще кажеш, а?!

Андрей не отговори. Той гледаше пирамидата. Вятърът предпазливо се промъкваше към нея, колебливо виеше прахта наоколо, просвирваше между камъните и пред очите на Андрей ясно изплуваха безкрайните километри, останали назад, и проточилата се през тези километри доста рехавата пунктирана линия от ето такива пирамиди, оставени на произвола на вятъра и времето... И той си представи как към някоя такава пирамида пълзи на четири крака съсухрен като

мумия пътник, умиращ от глад и жажда... как бясно разбутва, чупейки си ноктите, и преобръща тези камъни, а в болното си въображение вече вижда там, под камъните, тайник с храна и вода... Андрей внезапно прихна истерично. Аз — на негово място — непременно бих се застрелял. Не бих могъл да го преживея...

— Какво ти става? — подозрително попита Изя.

— Нищо, нищо, всичко е наред — рече Андрей и се изправи.

Изя също стана и известно време критично оглежда пирамидата.

— Не виждам нищо смешно! — заяви той. После потропа с крак, омотан с мъхнатата връв, и заяви: — На първо време става. Да тръгваме, а?

— Да тръгваме.

Андрей се впрегна в количката, а Изя все пак не издържа и още веднъж обиколи своята пирамида. Явно сега и той си представяше нещо, виждаше някакви въображаеми картини, които блазнаха душата му, и крадешком се усмихваше, потриваше ръце и шумно сумтеше в мустаците си.

— Да можеш да се видиш само на какво приличаш! — не се сдържа Андрей. — Същинска крастава жаба. Снесе си хайвера и сега от гордост не можеш да дойдеш на себе си. Пъстърва нещастна.

— Млъкни! — рече Изя, като провря ръката си през теглича. — Тихоокеанската пъстърва след тази работа умира...

— Нали това ти казвам — подметна Андрей.

— Млъкни бе! — заплашително рече Изя и те продължиха нататък.

После Изя ненадейно попита:

— А ти ял ли си такава пъстърва?

— Цели тонове — каза Андрей. — С водка знаеш ли как върви? Или пък на сандвичи с чай... Защо питаш?

— Така... — рече Изя. — А пък моите дъщери не успяха изобщо да я опитат.

— Дъщери ли? — смая се Андрей. — Значи ти имаш дъщери?

— Цели три — каза Изя. — И нито една от тях не знае какво е пъстърва. Обясних им, че пъстървата и есетрата са едни такива видове измрели риби. Също като ихтиозаврите. А те ще разказват същото на своите деца за сельодката...

Той продължи да разправя още нещо, но поразен, Андрей не го слушаше. Ха сега де! Три дъщери! Изя имал три дъщери! От шест години го познавам и даже и през ум не ми е минало такава нещо. Как тогава се е решил да тръгне? Виж го ти него... Брей какви хора има на тоя свят... Не, момчета, помисли си той. Наистина никой нормален човек няма да стигне до тази пирамида. Нормалният човек, щом стигне до Кристалния дворец, ще си остане там до края на живота. Видях ги аз там — нормалните хора... Кое им е мутрата, кое им е задникът — не можеш да разбереш... Не, момчета, ако някой успее да се добере дотука, той може да бъде само някакъв Изя номер две... И щом разрови тази пирамида, щом отвори плика, веднага ще забрави за всичко — така ще си умре тука, четейки в захлас... Макар че, от друга страна, нали и мен вятърът ме довея чак тука?... Защо ли? На Кулата ни беше добре. В Павилиона още по-добре. А пък в Кристалния дворец... Никога не съм живял така, както в Кристалния дворец, и няма вече да живея... Добре де — думата ми беше за Изя. Той има въгарец в задника, не го свърта на едно място. Ами ако с мен не беше Изя, дали щях да тръгна оттам, или щях да остана? Ха сега де!...

... Защо трябва да вървим напред? — попита Изя в Плантацията, а мургавите момичета — всичките засукани, едрогърдести — седяха около нас и кротко ни слушаха. Защо ние все пак и въпреки всичко трябва да вървим напред? — философствуваше Изя, галейки разсеяно най-близката по атлазеното коляно. Ами защото зад нас е или смъртта, или скуката, която също е смърт. Нима това простишко разсъждение не ти е достатъчно? Та нали ние сме първите, не разбираш ли това? Нали нито един човек още не е пребродил този свят от единия до другия му край: от джунглите и блатата чак до нулевата точка... А може изобщо цялата тази измишльотина само за това да е измислена, за да се намери такъв човек?... Само за да извърви пътя оттука дотука ли?... Защо? — мрачно питаше Андрей. Откъде да знам защо? — възмущаваше се Изя. — А защо се гради храмът? Ясно е, че храмът е единствената видима цел, а защо — това е некоректен въпрос. Човек трябва да има цел, той не може да бъде без цел, нали затова му е даден разумът. Ако няма цел, той сам си я измисля... Ето и ти измисли, рече Андрей, че непременно трябва да извървиш пътя оттук дотук. Страшна цел! Голяма работа!... Аз не съм я измислял, тя ми е една-едничка. Нямам друг избор. Остава ни или тази цел, или безцелното съществуване — ето в какво

положение сме ние с тебе... А защо ми надуваш главата с твоя храм, каза Андрей, какво общо има той с това?... Много общо има даже — с удоволствие, сякаш само това и чакаше, отби нападката Изя. — Храмът, драги мой Андрюша, това не са само вечните книги и вечната музика. Иначе ще излезе, че са започнали да градят този храм едва след Гутенберг или, както са ви учили вас, след Иван Фьодоров^[1]. Не, миличък, храмът се гради още и от постъпки. Дори ако щеш, храмът се циментира от постъпките, на тях се държи, върху тях стои. Всичко е започнало от постъпките. В началото са били постъпките, после — легендите, а едва след това — всичко останало. То се знае, че думата ми е за необикновените постъпки, излизащи извън обичайните рамки, необяснимите, ако щеш. Ето това е първият камък в градежа на храма — нетривиалната постъпка!... Накратко, героичната — подметка Андрей, като се усмихна презрително... — Е, нека е така, нека е героичната — милостиво се съгласи Изя... С други думи, излиза, че ти си нашият герой, каза Андрей, значи се напъваш да станеш герой. Синдбад Мореплавателя и могъщият Одисей... Леле, колко си ми глупавичък — рече Изя. Каза го ласкаво, без да има намерение да го оскърби. — Уверявам те приятелю, че Одисей не се е напъвал да стане герой. Той просто е бил герой — такъв си бил по природа и не можел да изневери на себе си. Ето на, ти не можеш да ядеш лайка — повдига ти се, а на него му се повдигало да си седи цар в своята благоуханна Итака. Виждам, че май ме съжеляваш — леле, какъв маниак, дъската му хлопа... Виждам, виждам. А не трябва да ме съжеляваш. Трябва да ми завиждаш. Защото аз знам със сигурност: че храмът се гради, че освен него в историята не се случва нищо сериозно, че аз имам само една задача в живота си — да опазя този храм и да увеличи неговите богатства. Аз, разбира се, не съм Омир, нито Пушкин и няма да поставя тухла в стената. Но аз съм Кацман! И този храм е в мен, което значи, че и аз съм част от храма, чрез моето самоосъзнаване храмът се увеличава с още една човешка душа. И това вече е прекрасно. Дори да не вложа нито трошица в стената... Макар че естествено ще се постарая да вложа, можеш да бъдеш сигурен. Това несъмнено ще бъде много малко зрънце, нещо по-лошо — след време това зрънце може би просто ще се отрони, ще се окаже ненужно за храма, но аз така или иначе знам: храмът е бил в мен и е бил непоклатим, и аз също... Нищо не мога да разбера — каза Андрей. — Много объркано говориш.

Прилича ми на някаква религия: храм, душа... Има си хас — рече Изя, — щом не е бутилка водка и не е креват за двама, то непременно е религия. Какво се пениш? Та нали ти самият ми проглуши ушите, че си загубил почва под краката, че висиш в безвъздушното пространство... Така е, наистина висиш. И то трябваше да стане. В края на краищата това се случва с всеки що-годе мислещ човек... Затова и аз ти давам почва. Най-твърдата, която изобщо може да съществува. Ако искаш — стъпвай с двата крака, ако не щеш — върви на майната си! Но тогава недей да ми мрънкаш!... Ти не ми даваш почва — каза Андрей, — ти ми хързулваш някакъв безформен облак! Е, добре. Да речем, че съм разбрал всичко за твоя храм. Но какво ме засяга мене? Аз не ставам за строител на твоя храм — право да си кажем и аз не съм Омир... Но ти поне имаш храм в душата си и без него не можеш — нали те виждам как тичаш на воля, същинско кутре, жаден си всичко да помиришеш, докопаш ли се до нещо или го облизваш, или го опитваш със зъби! Пък и как четеш те гледам. Та ти можеш двадесет и четири часа в денонощието да четеш... и между другото всичко да запомниш... А на мен изобщо не ми се удават тия работи. Обичам да чета, но все пак с мярка. И музиката ми допада. Много обичам да слушам музика. Но и на нея не мога да издържа двадесет и четири часа! И паметта ми е най-обикновена — не съм в състояние да я обогатя с всичките съкровища, които е натрупало човечеството... Даже само с това да се занимавах, пак нямаше да мога. От едното ми ухо влиза, от другото излиза. Така че каква работа ми върши сега твоят храм?... Така е, вярно е — каза Изя. — Не споря. Храмът не е за всяка уста лъжица... Не отричам, че той е достойние на малцина, на онези, които имат природни заложиби... Но виж какво. Сега ще ти обясня как си го представям аз. Храмът си има — Изя взе да брой на пръсти — строители. Това са тези, които го въздигат. След това, да речем, м-м-м... пфу, дяволите да го вземат, не мога да намеря точната дума, в устата ми се върти все религиозната терминология... Е, добре, нека бъдат жреци. Това са тези, които носят храма в себе си. Тези, чрез душите на които той расте и в душите на които съществува... Има и потребители — те пък са тези, които, така да се каже, вкусват от него... Така че Пушкин е строител. Аз съм жрец. А ти си потребител... И недей, глупако, да ми правиш кисели физиономии! Та това е чудесно! Нали без потребители храмът щеше да бъде лишен

от всякакъв човешки смисъл. Ти, глупчо, си помислил колко ти е провървяло! Имаш ли изобщо представа, че трябва години и десетилетия специално да те обработват, да ти промиват мозъка, да те лъжат чрез най-хитроумни системи за въздействие, за да те насъскват тебе, потребителя, да тръгнеш да рушиш храма... А такъв, какъвто вече си сега, изобщо не биха могли да те тласнат към това пагубно дело, освен ако не те подкарат пред дулата на пушките си!... Размърдай си мозъка бе, мухлясала тикво, та нали такива като тебе — а те са малцина, една шепа хора! На мнозинството само му намигни, само му разреши — с железни пръти и крясъци ще се втурнат да рушат, с факли ще се втурнат да палят... имало е такива случаи, много пъти е ставало така! И сигурно ще се случва още неведнъж... А ти се оплакваш! Та нали, ако изобщо може да се постави въпросът, за какво е този храм, отговорът може да бъде един-единствен: за тебе!...

— Андрюша! — викна му Изя с познатия противен тон. — Да вземем да пийнем по глътка на крак, а?

Бяха стигнали до самия връх на грамадното възвишение. Отляво, където беше пропастта, всичко бе забулено в плътна, непрогледна пелена от прашни вихрушки, а отдясно, кой знае защо, се бе прояснило и се виждаше Жълтата стена — тук тя не беше равна и гладка както в чертите на Града, а бе осеяна с могъщи гънки и бръчки като кора на исполинско дърво. Пред тях, долу, в подножието на хълма, започваше равно като тепсия бяло каменно поле — не трошляк, а гладък камък, плътен монолит — и това после се простираше, докъдето поглед стига, и над него се поклащаха, някъде на около петстотин метра от възвишението, два тънки смерча, единият — жълт, а другият — черен...

— Това май е нещо ново — рече Андрей и присви очи. — Я виж, камъкът става плътен...

— А? Да, така изглежда... Слушай, дай да пийнем по чашка — вече четири часа минаха...

— Добре — съгласи се Андрей. — Ама първо да слезем долу.

Спуснаха се в подножието на хълма, освободиха се от тегличите и Андрей взе да вади нажежения бидон от количката си. Бидонът се закачи за ремька на автомата, после за сухарената торба, в която бяха останали само трохи, но той все пак успя да го измъкне и като го

стисна между коленете си, отвъртя капачката. Изя танцуваше пред него с двете пластмасови чаши, приготвени в протегнатите му ръце.

— Давай солта — каза Андрей.

Изя тутакси престана да танцува.

— Стига бе... — захленчи той. — Защо? Дай така да му цапнем по една глътка.

— Без сол няма да ти дам — уморено рече Андрей.

— Тогава ще направим така — каза Изя, осенен от нова мисъл. Той вече бе оставил чашките на камъка и ровеше в количката си. — Тогава аз направо ще си изям солта, а след това ще си пийна вода...

— Боже мой — остана като гръмнат Андрей. — Ами добре, щом така искаш.

Той наля по половин чашка гореща вода с дъх на желязо и като взе от Изя пакета сол, рече:

— Покажи си езика.

Андрей сипна щипка сол върху дебелия, осеян с налепи език на Изя и го загледа как се мръщи и се дави, протягайки жадно ръка към чашката, а после посоли своята вода и почна да я пие на малки скъпернически глътки, без да изпитва никакво удоволствие. Като лекарство.

— Добре ми дойде! — рече Изя и се изкашля. — Само дето беше малко. Нали?

Андрей кимна. Изпитата вода тутакси се превърна в пот и вкусът в устата му си остана същият, какъвто беше, не почувствува никакво облекчение. Той надигна бидона и го разклати. За още два дни навярно ще стигне, а после... А после все нещо ще се намери, рече си той със злоба. Експериментът си е Експеримент. Да живееш не ти дават, ама и да пукнеш — също... Той стрелна с очи бялото, излъчващо жар плато, ширнало се пред тях, прехапа сухата си устна и почна да намества бидона обратно в количката. Изя приседна и намота отново вървите на подметката си.

— Знаеш ли — изпъшка той, — това място наистина е някак странно... Даже не си спомням за такова нещо... — Той погледна към слънцето, като засенчи очите си с длан. — В зенита е — рече Изя. — Ей богу, в зенита е. Нещо ще се случи... Абе изхвърли, по дяволите, това желязо! Какво си седнал да се занимаваш с него?!

Андрей грижливо наместваше автомата до бидона.

— Без това желязо ние двамата с тебе след Павилиона и кокалите си нямаше да можем да съберем — напомни му той.

— След Павилиона! — възрази Изя. — Оттогава вече пета седмица вървим и дори муха не сме зърнали...

— Добре де — рече Андрей. — Нали не го мъкнеш ти... Да вървим.

Каменното плато се оказа невероятно гладко. Количките се движеха по него леко като по асфалт и само колелцата им писукаха. Но зноят стана още по-страшен. Белият камък с все сила отразяваше слънчевите лъчи и за очите вече нямаше никакво спасение. На стъпалата им пареше, сякаш изобщо не бяха с обувки, а пък прахта, колкото и чудно да им се струваше, никак не намаляваше. Ако и тук не се гътнем, помисли си Андрей, тогава ще живеем вечно... Той крачеше със силно стиснати очи, после съсем ги затвори. Стана му малко по-леко. Ето така ще вървя, помисли си той. Ще отворям очи, да речем, на всеки двайсет крачки. Или на трийсет... Поглеждам за миг и продължавам...

Избата на Кулата бе зидана с бял камък, който много напомняше на този. Само че там беше прохладно и полутъмно, а до стените бяха подредени много кашони от дебел картон, неизвестно защо натъпкани догоре с всевъзможни дребни железарски стоки. Имаше гвоздеи, винтове, болтове от всякакъв размер, кутии с лепила и бои, стъкленици с разноцветни лакове, дърводелски и шлосерски инструменти, сачмени лагери в намаслена хартия... Там не намериха нищо за ядене, но в ъгъла от гърлото на ръждясала тръба, стърчаща от стената, течеше и отиваше някъде под земята тънка струйка студена и невероятно сладка вода...

... Всичко в твоята система от възгледи е хубаво — каза Андрей, като за двадесети път постави чашката си под струята. — Едно обаче не ми харесва. Не обичам да делят хората на важни и неважни. Не е правилно. Направо е долно. Стои си храмът, а около него гъмжи от безмозъчни говеда. „Човекът е дребна душичка, обременена с труп!“ Дори наистина да е вярно това, пак не е правилно. И това нещо трябва да се промени, дявол да го вземе...

... А нима аз казвам, че не трябва? — подскочи Изя. — Естествено, хубаво би било това положение да се промени. Само че как? Досега всички опити да се променят нещата, да се изравни

човешкото поле, хората да се поставят на едно равнище, та всичко да бъде правилно и справедливо, всички тези опити са завършвали с унищожаването на храма, за да не се възвисява, и с отрязването на всички глави, стърчащи над общото равнище. И край. А над изравненото поле със светкавична бързина като раков тумор е започвала да расте зловонната пирамида на нов политически елит, който винаги е бил още по-отвратителен от стария... А трябва да знаеш, че засега други пътища никой не е измислил. Разбира се, всички тези изстъпления не са променяли хода на историята и не са успявали напълно да унищожат храма, но светли умове са били унищожавани предостатъчно.

... Знам — рече Андрей. — И все пак. Въпреки всичко е гадно. Всеки елит е нещо противно...

... А-а, извинявай! — възрази Изя. — Ако беше казал: всеки елит, който се разпорежда със съдбините и живота на другите хора, е нещо противно, тогава бих се съгласил с теб. Но елитът сам по себе си, елитът от само себе си — на кого пречи той? Той дразни — може дори да вбеси човека, да го разяри! — това е друга работа, но нали да дразни е една от неговите функции... А пълното равенство си е пълно блато, застои. Трябва да благодарим на майка природа, че такова нещо не може да има — пълно равенство... Искам добре да ме разбереш, Андрей, аз не предлагам система за преустройство на света. Аз лично не знам такава система, пък и не вярвам, че изобщо съществува. Твърде много и всякакви системи са били изпробвани, а всичко си е оставало, общо взето, постарому... Аз предлагам само цел на съществуването... пфу, даже не предлагам, виж как ме обърка. Аз открих сам за себе си тази цел — целта на моето съществуване, разбираш ли? На моето и на хората, подобни на мен... Пък и говоря за това само с теб, и то чак сега, защото ми стана жал за теб — виждам, узрял е човекът, изгори всичко, на което се кланяше, а сега не знае пред какво да сведе глава. Пък ти нали без преклонение не можеш, с това си закърмен — имаш нужда да се прекланяш пред нещо или пред някого. Та на тебе винаги са ти втълпили в главата, че ако не изповядаш идея, за която си заслужава да умреш, то тогава изобщо не си заслужава да живееш. А нали такива като тебе, стигнали до крайната истина и разбрали всичко веднъж винаги, са способни на страшни неща. Такъв човек или ще си тегли куршума, или ще стане

изключителен подлец — убеден подлец, принципен, безкористен подлец, разбираш ли?... Или още по-лошо: ще започне да отмъщава на света за това, че светът е такъв, какъвто е в действителност, и не ще да се нагоди към предначертаните идеали... А идеята за храна между другото е хубава и заради това, че чисто и просто е противоположно да умираш за нея. За нея трябва да се живее, с всички сили, с пълна пара...

— Да, несъмнено — каза Андрей. — Вярвам, че всичко това е така. И все пак тази идея още не е моя!...

Андрей се спря и сграбчи Изя за ръкава. Изя сепнато отвори очи и попита уплашено:

— Какво? Какво има?

— Млъкни — процеди през зъби Андрей.

Нещо имаше пред тях. Нещо се движеше — не се въртеше като смерч, не се стелеше над самия камък, а се движеше през всичко това. Насреща им.

— Хора — радостно възкликна Изя. — Чуваш ли, Андрюша, хора!

— Тихо бе, говедо — прошепне Андрей.

И той самият вече бе разбрал, че това са хора. Или един човек... Не, май бяха двама. Стоят на едно място. Сигурно също са ни забелязали... Пак нищичко не се вижда от проклетия прахоляк.

— Видя ли! — тържествуващо прошепна Изя. — А ти все се вайкаше, че ще пукнем...

Андрей внимателно се освободи от ремъка и заотстъпва към своята количка, без да сваля очи от неясните сенки в далечината. Д-дявол да го вземе, колко души са все пак тия там? И на какво разстояние са оттук? Дали има сто метра? Или по-малко?... Ръката му зашари в количката, той напипа автомата, издърпа затвора и каза на Изя:

— Обърни количките и легни зад тях. Ще ме прикриваш, ако стане нещо...

Андрей пхна автомата в ръцете на Изя и без да се обръща, бавно тръгна напред, сложил ръка на кобура. Видимостта беше ужасна. Като нищо ще ме пречука, помисли си той за Изя. Право в тила ще ме гръмне.

Сега вече се видя по-ясно, че единият също е тръгнал насреща — смътен, върлинест силует във вихрушката от прах. Дали има оръжие или не? Ето ти го Антиграда. Кой би могъл да си помисли?... Уф, не ми харесва къде си държи той ръката!... Андрей предпазливо разкопча кобура и стисна грапавата ръкохватка. Големият му пръст легна върху предпазителя. Нищо, всичко ще мине добре. Трябва да мине. Най-важното е да не правя резки движения...

Той понечи да изтегли пистолета от кобура. Пистолетът се закачи някъде. Вълна от страх нахлу в главата му. Дръпна по-силно, още по-силно, накрая с всички сили. Ясно видя рязкото движение на онзи, който вървеше насреща му (снажен, дрипав, изнемощял с мръсна брада до очите)... Глупаво е, помисли си той, натискайки спусъка. Последва изстрел, после пламъчето на насрещния изстрел, после като че ли Изя извика... и той почувствува удар в гърдите, от който слънцето мигом угасна...

— Ето, виждате ли, Андрей — с известна тържественост в гласа рече Наставника. — Преминахте първия кръг.

Лампата под зеления стъклен абажур светеше и в осветения кръг на масата лежеше новият брой на „Ленинградска правда“ с голяма уводна статия под наслов: „Любовта на ленинградчани към другаря Сталин е безгранична“. Радиото бучеше и лomotеше на полицата зад гърба му. В кухнята майка му дрънчеше със съдините и разговаряше със съседката. Миришеше на пържена риба. Навън, в двора-кладенец, вдигаха врява и крещяха хлапетиите, които играеха на криеница. Откъм отвореното малко прозорче духаше влажен, затоплен въздух. Преди минута всичко това съвсем не изглеждаше така, както сега — беше много по-естествено и по-обикновено. То беше без бъдеще. Поточно — беше отделно от бъдещето...

Андрей безцелно прокара ръка по вестника, за да го изглади, и каза:

— Първия ли? А защо първия?

— Защото ви предстои да преминете през още много кръгове — чу се гласът на Наставника.

Тогава Андрей стана и като се стараеше да не поглежда нататък, откъдето идваше гласът, се опря с рамо на шкафа до прозореца. Черният кладенец на двора, в който мъждукаха жълтите правоъгълници на прозорците, беше под тях и над тях, а горе, далеко-

далеко, във вече съвсем притъмнялото небе блещукаше Вега. Абсолютно невъзможно беше да напусне всичко това отново и — още повече! — абсолютно невъзможно беше да остане сред всичко това. Сега. След онова, което бе преживял.

— Изя! Изя! — пронизително изкрещя женски глас в кладенеца. — Изя, прибирай се за вечеря!... Деца, не сте ли виждали Изя?

Детските гласове отдолу се провикнаха:

— Ииска! Кацман! Майка ти те вика!...

Напрегнат като струна, Андрей залепи лице на стъклото и се взря в тъмнината. Но видя само неясни сенки, сновящи по мокрото черно дъно на кладенеца между накамарените цепеници дърва.

1970–1972, 1975 година

---

[1] Иван Фьодоров (ок. 1510–1583) — руски майстор, издал през 1564 г. (около сто години след Гутенберг) първата руска печатна книга „Апостол“. — *Бел.прев.* ↑

Издание:

Аркадий и Борис Стругацки

Обреченият град

Първо издание

Издателска къща „Христо Ботев“, София, 1990

Превел от руски: *Милан Асадуров*

Рецензент: *Благой Киров*

Редактор: *Марта Владова*

Художник: *Александър Хачатурян*

Художествен редактор: *Стефан Груев*

Технически редактор: *Петър Илчев*

Коректор: *Бистра Цолова*

Издателски № 8630

Дадена за набор на 2.VII.1990 г. Подписана за печат на 20.XI.1990 г. Излязла м. декември

Печатни коли: 26,50. Издателски коли: 22,46. Условно-издателски коли: 23,09

Формат: 84×108/32. Цена 4,24 лв. Код 22/9536379511/5617-197-90.

Печат: ДП „Д. Благоев“, София

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.